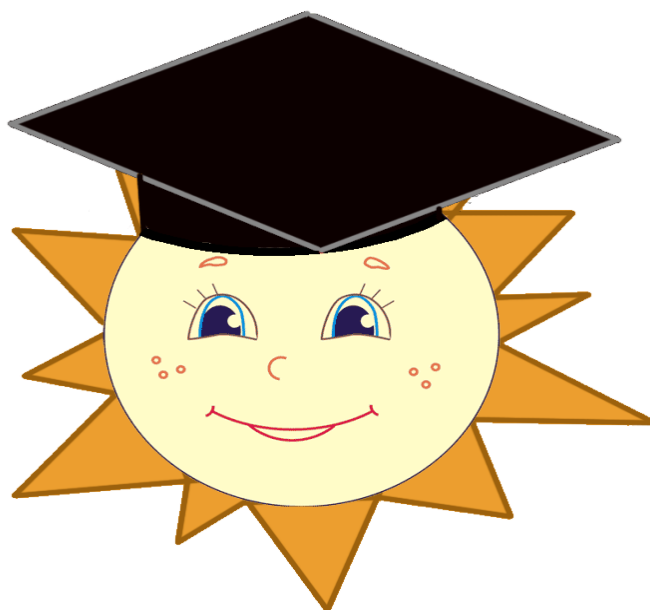

Лаппо В.В.

**МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛІТНІХ
ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ**

Практичний посібник

Івано-Франківськ

2016

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Лаппо Віолетта Валеріївна

**МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛІТНІХ
ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ**

Практичний посібник

Івано-Франківськ

2016

УДК 37.04(379.8)

ББК 74.200.58

Л-22

Лаппо В.В. Методика виховної роботи в літніх дитячих оздоровчих таборах: Практичний посібник / В.В. Лаппо. – Івано-Франківськ: НАР, 2016. – .... с.

У посібнику визначено теоретичні засади діяльності літнього дитячого оздоровчого табору; подано нормативно-правове забезпечення функціонування ЛДОТ; узагальнено методичні рекомендації щодо організації виховної роботи в тимчасовому дитячому колективі; наведено зразки виховних заходів, різноманітних ігор, психологічних тренінгів спрямованих на усебічний розвиток дітей під час літнього відпочинку.

Посібник містить інформацію про мету, завдання та форми звітності при проходженні літньої педагогічної практики студентами ВНЗ III-IV рівня акредитації.

Книга призначена для студентів педагогічних ВНЗ, вихователів, вожатих, керівників літніх дитячих оздоровчих таборів, а також буде корисною для організаторів дитячого дозвілля, соціальних педагогів, батьків.

Рецензенти:

Кравченко Т.В. – доктор педагогічних наук, професор, головний співробітник Інституту проблем виховання НАПН України.

Потапчук Т.В. – доктор педагогічних наук, професор Рівненського державного гуманітарного університету.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (протокол № 12 від 29.12.2015 року)

ISBN 978-966-2716-04-7

© Лаппо В. В.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТНЬОГО ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ	12
§ 1. Загальна характеристика виховної роботи в дитячому закладі оздоровчого типу	
§ 2. Організація діяльності педагога-організатора ЛДОТ.....	12
§ 3. Особливості тимчасового дитячого колективу в умовах літнього оздоровчого закладу.....	19
§ 4. Значення врахування вікових особливостей дітей та підлітків в умовах ЛДОТ.....	126
§ 5. Організація фізичного виховання в осередку літнього дитячого оздоровчого закладу.....	35
§ 6. Реалізація провідних завдань національного виховання у системі ЛДОТ.....	40
РОЗДІЛ II. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ПРОХОДИТИМУТЬ ПРАКТИКУ У ЛІТНІХ ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ	52
1. Мета і зміст літньої педагогічної практики в літніх дитячих оздоровчих таборах.....	52
2. Пам'ятка студентів для проходження літньої педагогічної практики.....	54
3. Контроль і керівництво практикою студентів у літньому дитячому оздоровчому таборі.....	60
4. Орієнтовний план розподілу навантаження студента.....	62
5. Добрі поради молодим колегам досвідченого вожатого	64
РОЗДІЛ III. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОЧИНКУ ТА ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ВЛІТКУ	65
Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»(Витяг)	65
Типове положення про дитячий оздоровчий заклад.....	83

Статут заміського стаціонарного оздоровчого табору (містечка, комплексу) для дітей.....	94
Посадова інструкція вихователя дитячого оздоровчого закладу та учнівської молоді.....	101
Посадова інструкція вожатого дитячого оздоровчого табору.....	105
Інструкція з охорони праці для вихователів, вожатих.....	107
Інструкція по техніці безпеки під час екскурсій та прогулянок.....	109
Інструкція з охорони праці під час занять спортивними іграми.....	110

РОЗДІЛ IV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛДОТ	112
1. Пам'ятка вихователю ЛДОТ.....	112
2. Зразки планування в ЛДОТ.....	113
3. Традиційні форми і методи виховної роботи в ЛДОТ.....	118
4. Ритуали, символи та атрибути ЛДОТ.....	119
5. Назви і девізи загонів.....	122
6. Створення загонових куточків.....	124
7. Підготовка стінгазети.....	125
8. Організація роботи гуртків у таборі.....	126
9. Організація самоврядування в загонах літнього дитячого оздоровчого табору.....	128
10. Заповіді вихователя-гуманіста.....	137

РОЗДІЛ V. РІЗНОВИДИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛДОТ.....	139
1. Сценарії виховних заходів.....	139
1. Святкова програма «Будьмо здорові!».....	139
2. Веселі старты	147
3. Конкурсна програма «У загадковому світі рослин».....	150
4. Конкурсна програма «Сюрпризи лісової галявини».....	152
5. Розважальна програма «Веселий танок».....	155

6. Конкурсна програма «Діалог з природою».....	157
7. Розважальний турнір «Містер табору».....	161
8. Екологічне свято «Знайте, любіть і бережіть природу».....	165
9. Свято казки «Казковий ералаш».....	169
10. КВК «Здоров'я – найдорожчий скарб».....	174
11. Конкурсна програма «Довга коса – дівоча краса».....	177
12. Ігрова програма «Буваличі».....	180
13. Вікторина «На морі - океані».....	187
14. Гра-подорож «Географічна карусель».....	192
15. Вікторина «О, щасливчик».....	199
2. Тематичні дні	208
1. «Ой на Івана, та на Купала».....	208
2. Тематичний день «Фестиваль талантів».....	213
3. Тематичний день «Свято Нептуна».....	216
4. Тематичний день «Місто Мрія».....	218
5. Тематичний день «Юні детективи».....	219
3. Бліцтурніри	222
1. «Про все по трішки».....	222
2. «Спортивна веселка».....	223
3. «Природа, земля, краса».....	224
4. «Усезнайко».....	225
5. «Свято! Свято! Свято!».....	226
4. Організація загонових вогників	227
1. Вогники організаційного періоду.....	227
2. Вогники в основний період.....	230
3. Підсумкові вогники.....	231
РОЗДІЛ VI. ІГРОТЕКА	232
Пам'ятка організатору дитячих ігор.....	232
1. Ігри на лісовій галявині.....	233
2. Ігри на спортивному майданчику.....	238

3.Ігри біля водойми.....	242
4.Ігри біля багаття	244
5.Ігри на знайомство.....	247
6.Ігри на згуртованість.....	251
7.Інтелектуальні ігри.....	255
8.Ігри-розваги.....	265

РОЗДІЛ VII. ПСИХОЛОГІЧНІ ТРЕНІНГИ У ЛІТНЬОМУ ДИТЯЧОМУ

ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ.....269

Тренінг № 1, «Лідер – це ти!».....	269
Тренінг № 2. «Пізнай себе та інших».....	275
Тренінг № 3. «Ефективне спілкування».....	283
Тренінг № 4. «Уміння вести за собою».....	289
Тренінг № 5. «Лідерство в дії».....	293
Тренінг № 6. «Досягнення мети».....	295
Тренінг № 7. «Я – лідер».....	299
Список використаної літератури.....	

.....302

ПЕРЕДМОВА

Виховання підростаючого покоління є безперервним педагогічним процесом, який розвивається і продовжується в літніх таборах відпочинку. Їх діяльність спрямована на організацію дозвілля та відпочинку, зміцнення здоров'я, задоволення інтересів і духовних запитів дітей, підлітків і юнацтва. Зміст, форми і методи їх роботи визначаються статусом закладу і будуються на принципах самоврядування та демократії, культурно-історичних традицій, пріоритетності загальнолюдських надбань і цінностей.

Організація виховного процесу в літньому таборі відпочинку здійснюється з урахуванням специфіки життя і діяльності тимчасового дитячого колективу в період літніх канікул. Літо відкриває значні можливості для прилучення дітей, підлітків, юнацтва до священних сторінок історії України, традицій, звичаїв, обрядів, культури українського народу. Походи, екскурсії допоможуть розширити уявлення вихованців про Батьківщину, її минуле і сьогодення рідного краю.

Ефективність дитячої діяльності у таборі відпочинку залежить від уміння вихователя спілкуватися з вихованцями, спиратись у своїй роботі на їх ініціативу, самодіяльність, самоврядування. Усі види діяльності здійснюються у тимчасових різновікових дитячих колективах (загонах); виховна робота будується на принципах добровільної участі дітей у різних справах, у вільному виборі ними занять. Під час активного спілкування повніше розкривається особистість дитини, її можна краще вивчити і зрозуміти. Відтак перед сучасною педагогічною освітою постала нагальна потреба у підготовці фахівця підготовленого до виховної роботи в осередку літнього дитячого оздоровчого табору.

З цією метою студенти педагогічних спеціальностей опановують навчальну дисципліну «Методика виховної роботи в літніх дитячих оздоровчих таборах». В результаті вивчення дисципліни студенти повинні

Знати:

- Роль і місце літнього відпочинку в системі сучасної української освіти.
- Специфіку педагогічної діяльності в ЛДОТ.

- Передумови розвитку особистісних якостей дитини в тимчасовому колективі ЛДОТ.
- Педагогічні чинники розвитку особистості дитини.
- Значення фізичного виховання у літньому дитячому оздоровчому таборі.
- Технологію організації колективних творчих справ з національного виховання в ЛДОТ.

Вміти:

- Визначати місце літнього відпочинку в системі виховання школярів.
- Окреслювати провідні чинники педагогічної діяльності в ЛДОТ.
- Конкретизувати передумови розвитку особистісних якостей дитини в тимчасовому колективі ЛДОТ.
- Узагальнювати педагогічні чинники розуміння особистості дитини.
- Здійснювати організацію колективних творчих справ з різних напрямів виховання.

З-поміж різноманітних форм фахової підготовки студентів чільне місце займає педагогічна практика в літній період. Це перші самостійні кроки в житті майбутнього педагога. Вони вимагають мобілізації всіх отриманих у вищому навчальному закладі теоретичних знань та практичних умінь, особистої високої відповідальності та особливої добросовісності.

До складових системи підготовки студентів-практикантів до роботи з дітьми в літній період належать:

- 1) теоретична підготовка (лекції, семінарські заняття) під час вивчення «Методики виховної роботи в ЛДОТ»;
- 2) практична підготовка (аналіз нормативно-правових документів, складання плану-мережі табірної роботи, підбір і розробка виховних заходів тощо);
- 3) проведення інструктивно-методичного збору;
- 4) усесторонній та глибокий аналіз узагальнених результатів літньої педагогічної практики.

Обов'язковим є підведення підсумків та належне оформлення звітної документації. Захист результатів літньої педагогічної практики проводиться на всіх факультетах педагогічного профілю.

У запропонованому посібнику зібрано і систематизовано матеріал, адресований перш за все студентам, які готуються до проходження літньої педагогічної практики у заміських та пришкільних таборах.

Теоретична частина посібника знайомить читачів з різновидами закладів відпочинку для дітей і юнацтва, специфікою професійної діяльності вихователів і вожатих ЛДОТ, формами згуртування дитячого колективу, психолого-педагогічною характеристикою періодів розвитку дитини шкільного віку, етапами планування й організації різноманітних виховних заходів.

У посібнику виокремлено розділ, в якому подано інформацію про мету, завдання і зміст літньої педагогічної практики. Це допоможе студентам у різносторонній підготовці до проходження практики в ЛДОТ, правильному оформленні звітної документації та успішному захисті результатів їх педагогічної діяльності впродовж табірної зміни.

Розділ «Нормативно-правове забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей влітку» містить законодавчі акти, інструкції з техніки безпеки, зразки документів, що відображають господарську та педагогічну діяльність ЛДОТ.

Низка методичних рекомендацій у розділі IV спрямована на оптимізацію педагогічної діяльності вихователів і вожатих зорієнтованої на організацію цікавого, корисного, змістовного дозвілля школярів у літніх дитячих оздоровчих таборах, з врахуванням їх вікових та психологічних особливостей.

Добірка сценаріїв виховних заходів, різноманітних ігор та тренінгів, передбачає розвиток фізичних, інтелектуальних комунікативних та творчих здібностей дітей, які відпочиватимуть літньому дитячому оздоровчому таборі.

Усі рекомендовані заходи є універсальними. Вони розраховані на табори з різною кількістю дітей різного віку, різного соціального статусу, різними інтересами. Їх можна залучити у виховний процес як пришкільного табору, так і закладах відпочинку, розташованих у гірській місцевості, в лісі, чи на морському узбережжі.

РОЗДІЛ І
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІТНЬОГО
ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТАБОРУ

§ 1. Загальна характеристика виховної роботи в дитячому закладі
оздоровчого типу

На сьогодні в Україні існує кілька різновидів дитячих оздоровчих закладів – заміський, профільний, праці та відпочинку, санаторного типу, з денним перебуванням тощо. Вони створюються з метою реалізації права кожної дитини на повноцінний відпочинок та оздоровлення, зміцнення здоров'я, задоволення інтересів і духовних запитів відповідно до індивідуальних потреб дітей шкільного віку.

Водночас дитячий оздоровчий заклад може бути сезонним або цілорічної дії, розміщуватись у стаціонарних або орендованих приміщеннях (на базі пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв-профілакторіїв, спортивних і туристських установ, навчальних закладів тощо). Терміни оздоровлення й відпочинку дітей визначаються засновниками з урахуванням місцевих природно кліматичних умов та при узгодженні з відповідними органами виконавчої влади.

Засновниками дитячого оздоровчого закладу можуть бути центральні та місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності й підпорядкування, їх об'єднання, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності. Дитячий оздоровчий заклад здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства України та власного статуту. У статуті визначаються назва, мета і напрями діяльності, органи керівництва і контролю, джерела фінансування та утворення майна.

Відпочинок і оздоровлення дитини у таборі відбувається впродовж зміни. Згідно чинного законодавства:

- 1) відпочинкова зміна – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 14 днів;

- 2) оздоровча зміна – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 21 дня;
- 3) профільна зміна (туристична, спортивна, додаткової освіти: юних біологів, математиків, екологів тощо) – період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, протягом якого дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс послуг, спрямованих на розвиток певних здібностей та інтересів;
- 4) тематична зміна – оздоровча або відпочинкова зміна, протягом якої дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс додаткових послуг, спрямованих на розвиток її здібностей та інтересів за напрямами позашкільної освіти, фізичної культури та спорту, соціальної реабілітації, соціального захисту тощо за спеціальною програмою.

Прийняття дітей до дитячого оздоровчого закладу здійснюється на підставі оздоровчої путівки або заяви батьків (опікунів, піклувальників), довідки про стан здоров'я дитини, профілактичні щеплення та епідемічний стан середовища, в якому проживає дитина.

Діти віком від 7 до 18 років перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку самостійно. Діти віком від 4 до 7 років перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку разом із батьками.

З урахуванням вікових особливостей та інтересів дітей створюються загони та групи, наповнюваність яких не повинна перевищувати: для дітей 7-9 років – 25 чол., 10-14 років – 30 чол., старших 14 років – 35 чол.

Правові, фінансові та організаційні засади утворення і діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, права, обов'язки та відповідальність усіх учасників процесу регулюються законом України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (2008 р.). Законом обумовлено:

- забезпечення реалізації права кожної дитини на повноцінний відпочинок та оздоровлення;
- збільшення кількості оздоровлених категорій, насамперед, дітей-сиріт; дітей, позбавлених батьківського піклування; дітей з малозабезпечених та

багатодітних сімей;обдарованих та талановитих дітей; дітей, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС;

- забезпечення підготовки й підвищення кваліфікації працівників, робота яких пов'язана з організацією відпочинку та оздоровлення дітей;
- збереження, розвиток та максимальне використання існуючої мережі оздоровчих закладів.

Реалізація означених завдань відбувається на основі «Регіональної Програми відпочинку та оздоровлення дітей до ... року» затвердженої головою облдержадміністрації. Метою Програми є створення умов для якісного відпочинку та оздоровлення дітей. У програмі конкретизуються практичні заходи щодо:

- 1) збільшення кількості дітей, охоплених організованими формами відпочинку та оздоровлення;
- 2) удосконалення мережі дитячих оздоровчих закладів;
- 3) поліпшення матеріально-технічного, науково-методичного забезпечення діяльності дитячих оздоровчих закладів;
- 4) створення сприятливих умов для реалізації соціально-педагогічних, медико-оздоровчих інноваційних проектів відпочинку та оздоровлення дітей;
- 5) зміцнення кадрового потенціалу та підвищення престижу праці в дитячих оздоровчих закладах;
- 6) підвищення престижу вітчизняної системи відпочинку та оздоровлення дітей.

Під час організації профільних туристично-краєзнавчих дитячих заходів чисельність дітей у загоні визначається «Правилами проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України», затвердженими наказом Міністерства освіти України № 96 від 6 квітня 1999 року та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України 20 травня 1999 р.

Дитячий оздоровчий заклад працює за календарним планом роботи, затвердженим директором, організовує та здійснює різноманітні масові заходи. Тривалість занять у гуртках, секціях, клубах встановлюється з урахуванням психофізіологічного розвитку дітей різних вікових категорій: від 6-7 років – 35 хвилин, старших 8 років – 45 хвилин.

Всі види діяльності дітей в таборі, пов'язані з фізичними навантаженнями, рухливою активністю узгоджуються з головним лікарем.

Зміст, форми і методи роботи визначаються статутом закладу з безумовним дотриманням потреб соціалізації дитини, громадянина України, з обов'язковим урахуванням специфіки національних і культурних, історичних традицій, загальнолюдських духовних надбань і цінностей.

Оздоровчий період дає чудову нагоду для виховання у дітей та підлітків бережливого ставлення до природи, розвитку й удосконалення екологічних знань та навичок, хисту до природоохоронної роботи. Все, що знаходиться навколо табору, може стати зоною дитячої турботи.

Літо дає простір для фізкультурно-спортивної, оздоровчої і туристичної роботи. Спартакіади, спортивні свята, міжтабірні змагання, походи допоможуть організаторам спортивної і туристичної роботи загартувати дітей та підлітків, виявити серед них перспективних спортсменів, зробити життя школярів більш різноманітним та динамічним.

Для оперативного вирішення поточних питань, організації оздоровчої та виховної роботи на загальних зборах дітей і працівників може бути обраний орган самоврядування, який працюватиме у взаємодії із засновниками, адміністрацією закладу, батьками.

Відповідно до чинного законодавства в оздоровчому закладі можуть діяти осередки дитячих і молодіжних організацій.

Кількість працівників та кадрові посади визначаються «Типовими штатними нормативами оздоровчих таборів (комплексів) для дітей, підлітків та учнівської молоді з цілодобовим перебуванням». При визначенні загальної кількості кожного структурного підрозділу табору перш за все керуються необхідністю забезпечення повної безпеки життя і здоров'я дітей та дотримання норм чинного законодавства.

Кількість вихователів (вожатих) встановлюється з розрахунку 2-3 одиниці на кожен загін. На кожні 2-3 загони встановлюється посада підмінного вихователя та посада помічника вихователя.

Кількість педагогічних працівників встановлюється залежно від кількості дітей на зміну. Кількість керівників гуртків встановлюється з розрахунку одна одиниця на кожні 4 групи. Кількість акомпаніаторів встановлюється з урахуванням кількості гуртків, що потребують музичного супроводу, а також часу, який витрачається на супровід ранкової гімнастики, підготовку й проведення культурно-масових та спортивних заходів.

Вимоги, що висувуються до тих, хто бажає працювати в таборі залежать від специфіки або типу того чи іншого табору. Проте є деякі загальні вимоги. Педагогічні працівники повинні бути здатними до:

- роботи з дітьми – зацікавити та розважити їх. Це визначається їх кваліфікацією у певній галузі, посада вихователя, вожатого займається за конкурсом;
- вміння налагоджувати дружні стосунки з іншими. Цю вимогу можна пояснити надзвичайною увагою, що приділяється так званому «духу» табору. Цей «дух» створює імідж табору та робить його неповторним та конкурентноспроможним;
- керівництва й нагляду за дітьми.

Поряд з загальними вимогами існують й певні специфічні:

- спроможність вивчити, що подобається, а що – ні, кожній дитині;
- здатність до розкриття конфлікту в певній групі дітей та прийняття на себе відповідальності за його можливе вирішення;
- здатність до налагодження й розвитку взаємодії між колективом вихователів та колективом дітей;
- спроможність забезпечити роботу групи таким чином, аби вона сприяла індивідуальному розвитку кожної дитини;
- спроможність забезпечити обговорення й вирішення особистих та групових проблем;
- здатність керувати групою дітей, що живе в одній кімнаті та окремими дітьми у всіх випадках.

На посаду вожатого приймається особа, яка на момент працевлаштування досягла 18 років та має педагогічну освіту або проходить навчання в педагогічному закладі на старших курсах.

Вожатий несе особисту відповідальність за збереження життя та здоров'я вихованців свого загону. Обов'язки вожатого:

- повинен знати кількість дітей свого загону, їх індивідуальні особливості, здібності та можливості;
- дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, правил внутрішнього трудового розпорядку, режимних моментів;
- застосовувати теоретичні педагогічні знання в практичній діяльності;
- організовувати цікаву та змістовну роботу в загоні, не забуваючи про дитяче самоврядування;
- захищати дітей від будь-яких форм фізичного або психічного насилля, попереджувати вживання алкоголю, психотропних речовин.

Вожатий в своїй роботі керується перспективним планом роботи, планом роботи на зміну. Разом з дітьми проводить збори, екскурсії походи, загоніві конкурси, залучає дітей до спортивних секцій, гуртків.

На посаду вихователя приймається особа, яка має вищу або середню спеціальну освіту, з досвідом практичної роботи. В своїй роботі керується наказами, інструкціями, постановами, програмами та іншими нормативно-правовими документами, що регламентують проведення виховної роботи.

Вихователь працюючи в таборі, повинен знати як проводити виховну роботу в загоні; як складати плани роботи, графіки чергувань; правила з охорони праці, техніки безпеки та правила внутрішнього розпорядку.

Вихователь має певні обов'язки:

- повсякденно планує, організовує роботу з формування всебічно розвиненої особистості;
- створює оптимальні умови для фізичного та розумового розвитку вихованців;
- обирає ефективні форми й методи виховної роботи;
- впроваджує систему педагогічного впливу, що базується на педагогіці співробітництва, національній культурі.

В організації життя дитячого колективу і вожатому, і вихователю необхідно спиратись на ініціативу, самодіяльність дітей, розвивати у них прагнення до

самостійних дій, спрямованих на громадсько-корисні справи. Для цього необхідно навчити дітей самостійно мислити, знаходити і планувати роботу свого колективу, здійснювати її, вміти аналізувати і оцінювати участь в них кожної дитини.

В таборі дорослий виступає не лише в ролі вожатого чи вихователя, але й товариша, радника, батька. Дитячий колектив повинен стати сім'єю, в якій кожна дитина почувала б себе захищеною.

Від вожатого і вихователя вимагають, в першу чергу любові до дітей – дітей вередливих і спокійних, добрих і сердитих, до хлопчиків і дівчаток. Саме любов допомагає знайти підхід до дитини, зрозуміти її почуття, думки, прагнення, що в свою чергу породжує дитячу симпатію.

Виховна діяльність педагогічного колективу складна і багатогранна, охоплює великий спектр різноманітних напрямів, форм і методів, і вимагає координації всіх його зусиль.

Життя табору відзначається своїм темпом і різноманітністю. Тут немає часу на тривалу підготовку. Справи повинні бути організовані так, кожен мав можливість поспробувати свої сили і в художній самодіяльності, і в спорті, і в творчій праці, і т.д. Така різностороння діяльність забезпечується різними формами роботи (збори, лінійки, концерти, свята, ігри, змагання, вишивка). Активний відпочинок дітей передбачає тісний зв'язок роботи табору з оточуючим життям, навколишньою природою.

Література до теми:

1. Максимчук В. М. Організація роботи літнього пришкольного табору / Вікторія Максимчук; [упоряд. О. О. Колонькова]. – К.: Шкільний світ, 2013. – 94 с.
2. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя; авт.-уклад.: Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, О. С. Філоненко; за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 179 с.

3. Попова О. Ю. Практика в дитячих оздоровчих таборах : [прогр. та метод. рек. для студ. II курсу галузі знань 0101 напряму підготов. 6.010102] / Попова О. Ю. – Кам'янець-Подільський: Сисин О. В.: Абетка, 2012. – 35 с.
4. Теорія та методика професійно-педагогічної діяльності вожатого в літніх дитячих оздоровчих таборах: навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. / [уклад.: М. І. Воровка, Г. Г. Петрученя, Л. І. Кучина; за ред. В. В. Молодиченка].– 2-е вид., випр. – Мелітополь : Вид. буд. Мелітоп. міськ. друк., 2013. – 232 с.
5. Яковець Н.І., Стрельнікова Н.М. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: Метод. рек. до лабораторних робіт / Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. М.Гоголя, 2004. – 201 с.

§ 2. Організація діяльності педагога-організатора ЛДОТ

Організація праці педагога-організатора – це оволодіння прогресивними засобами й прийомами праці в ЛДОТ. Якість організації праці педагога залежить від наступних чинників:

- раціональне використання вільного часу, професійних і педагогічних якостей;
- знання особливостей дитячого об'єднання, урахування їх у роботі;
- відбір оптимальних методів виховання і організаторської діяльності.

В умовах табірної літа працю педагога-організатора слід розглядати в трьох аспектах:

1. Ґрунтовна методична підготовка педагога-організатора до зміни.
2. Вміле педагогічне керівництво роботою загону протягом зміни.
3. Об'єктивний аналіз роботи за зміну.

Розпочинаючи роботу, педагогу-організатору потрібно уявити і знати умови, в яких йому доведеться працювати. Насамперед слід враховувати:

- специфіку зміни;
- особливості роботи даного табору;
- матеріально-технічну бази табору на певний період;
- традиційне доручення загону (профіль);

- особисту зацікавленість, захоплення самого педагога-організатора та його вихованців.

Важливим моментом у організації праці педагога-організатора є складання ним робочого плану-мережі, спрямованого на організаційне і методичне забезпечення виховного процесу. В ньому знаходить своє відображення і педагогічне керівництво дитячим самоврядуванням, і участь педагога-організатора в творчих групах, і план його самоосвіти.

Особисті плани роботи повинні бути у всіх членів педагогічного колективу: в начальника табору, старшого педагога-організатора, загонових педагогів-організаторів та вихователів, у вчителя фізичного виховання, музичного керівника, лікаря, керівників гуртків.

Особистий план педагога-організатора — це не план роботи табору загалом і не відтворення загонового плану. В особистому плані педагога-організатора передбачаються форми і методи проведення тієї чи іншої справи, кінцевий результат і послідовність роботи із загном, з групою дітей чи окремим членом загону.

Наприклад, для організаційного періоду зміни необхідно створити: «Штаб зустрічі» (з табличками для швидкого розподілу на загони); «Кабінет Айболита» — збір медичних довідок, медогляд; «Довідкове бюро» — відповіді на різноманітні запитання, плакати з адресою табору, маршрутами до нього, звернення до батьків, дітей з порадами, жартівливими побажаннями; «Радіовузол» — веселі програми на адресу батьків і дітей, оголошення, інформація: «Бюро добрих послуг» — де у випадку необхідності можна взяти голку, нитку, олівці, фарби, папір тощо.

Особисті плани, за бажанням, можуть бути планами-щоденниками, де, крім плану роботи на день, можуть бути зроблені записи спостережень, аналіз роботи, успіхів і невдач. Використовуючи метод спостереження, педагог-організатор помічає всі етапи організації, проведення справи: від задуму (розподіл завдань, обов'язків, підготовка справи, початок, хід, завершення, аналіз) до практичного втілення, водночас фіксує позицію кожного учасника справи — вихователя, школярів інших загонів, працівників табору, що залучалися до проведення спільної справи.

Для педагога-організатора важливо правильно спостерігати і фіксувати прояви ставлення учнів один до одного. Засобом такої фіксації й слугує щоденник. Це допомагає вчасно втрутитися на тому чи іншому етапі процесу підготовки чи проведення заходу, здійснити корекцію самої діяльності чи стосунків учасників заходу, або допомогти вихованцям усвідомити окремі норми чи реалізувати свої здібності з максимальною користю для колективу. Таким чином, педагогічний щоденник — це результат творчості і майстерності, це роздуми, творчий звіт. Він вчить не лише організовувати час, а й міркувати, аналізувати. Щоденник — це ще й робочий документ, у якому педагог-організатор планує свою організаторську і педагогічну діяльність, діяльність свого загону, розкриває суть зроблених справ, проводить аналіз кожного дня, робить висновки, накреслює перспективи.

Контроль за веденням щоденника педагогом-організатором здійснюють старший педагог-організатор і методист; вони ж надають педагогові-організаторові необхідну допомогу.

Важливим моментом у організації праці педагога-організатора є аналіз діяльності, який дозволяє найбільш оптимально визначити ефективність виконаної роботи. Одним з різновидів такого аналізу є співбесіда з педагогом-організатором перед зміною та після її закінчення.

Педагог-організатор повинен вміло проаналізувати хід виконання педагогічних завдань, детально діагностувати рівень зростання дитячого об'єднання, яким він керував, ріст своєї педагогічної майстерності.

Наступною формою аналізу є п'ятихвилинки, які поділяються на тематичні й оперативні. Тематичні п'ятихвилинки розглядають питання удосконалення методики роботи органів учнівського самоврядування, аналізують проведення й підготовку спільних творчих справ з точки зору вирішення виховних завдань, певних рекомендацій. Готуючись до п'ятихвилинки, педагог-організатор може скористатися записами в робочому плані, щоденником, провести аналіз роботи зі своїм загonom, органами самоврядування, творчими групами; матеріалами для звіту можуть бути також відвідування спільних творчих справ, вечірніх вогників тощо.

Важливим чинником реалізації табірної роботи є освіта і самоосвіта педагога-організатора. Окрім названих форм, що суттєво впливають на ріст педагогічної майстерності працівника літнього табору, потрібно виділити:

- методичні заняття;
- самоосвіту;
- взаємовідвідування загонових і табірних заходів.

У таборі поряд зі стабільними органами учнівського керівництва педагог-організатор повинен створювати тимчасові, яких до життя покликає конкретна справа. Їх структура, взаємозалежність, зв'язок із самодіяльними політичними організаціями залежать від складності, об'єкту, тривалості дії, напряму роботи загону, табору на певний період. Тимчасові органи учнівського управління є домінуючими на період спільної творчої справи і таким чином допомагають визначити і встановити стосунки між дітьми в цей період.

Підпорядкованість одній конкретній меті робить виховну роботу результативною, цільною; а коли в організації різноманітної діяльності кожен учень несе відповідальність за виконання маленької частини від загального наміченого, то це сприяє прискоренню процесу формування у дітей товарищескості, співучасті. Сама позиція педагога-організатора в конкретній спільній творчій справі допомагає формувати певні традиції в таборі, зміні, загоні; вчить наставника бути виконавцем, спільно творити з дітьми.

Життя загону визначається націленістю і реалізацією змісту роботи, що відповідає інтересам більшості дітей. Планування її, пошук шляхів виконання, відбір змінних організаторів, визначення виконавців, періодична звітність про результати, аналіз діяльності та внеску кожного учня у виконання спільної творчої справи, формування громадської думки – ось база для створення учнівського самоуправління в таборі. Відповідно до обставин, діти є одночасно і організаторами, і виконавцями.

Для досягнення проміжного чи поетапного результату, педагог-організатор може запропонувати тимчасові творчі групи, об'єднання з різною кількістю учасників. Різнобічна за змістом колективна діяльність забезпечує збагачення досвіду діяльності школяра, значно впливає на їх поведінку. Такий підхід допомагає

позитивно вирішити ряд педагогічних завдань: діти вчаться самостійно планувати роботу, знаходити діяльність, що відповідає їх інтересам, нахилам, здібностям, можливостям тощо (зауважимо, що ця діяльність обов'язково повинна мати громадський характер, конкретну спрямованість). Таким чином, відбувається демократизація стосунків, йде реальний зв'язок слова і діла, організації, керівництва і виконання.

Формами залучення дітей до планування виховної роботи в таборі можуть бути:

- конкурс «Краща пропозиція»;
- проведення опитування «Ваша думка», «Що я можу зробити?»;
- анкетування «Хочу, щоб було так»;
- розвідка цікавих справ.

Найцікавіші пропозиції дітей знаходять своє відображення в плані роботи на зміну. План роботи затверджується на зборі загону відкритим голосуванням.

Планування роботи педагога-організатора буде ефективним лише в тому випадку, коли він дотримуватиметься ряду вимог щодо планування виховної роботи загалом та конкретних методичних порад:

- забезпечуватиме на практиці єдність мети і завдань, змісту і форм виховної діяльності колективу;
- враховуватиме своєрідність роботи загонів, табору;
- підтримуватиме ініціативу школярів.

У деяких таборах практикується ведення щоденника табору, в якому школярі відображають основні вісті в житті загону: трудові справи, спортивні досягнення, участь у конкурсах тощо. За ведення табірної чи загонної сторінки в такому щоденнику відповідає літописець, який залучає школярів: художників, дописувачів, фотокореспондентів.

Крім загонного, табірної щоденника, члени загону за бажанням та існуючими традиціями, враховуючи матеріальну базу табору, дружини, можуть видавати стіннівки; бажаним є оформлення загонного кутка.

Зміст загонного кутка включає:

- назву загону,

- девіз,
- емблему,
- план роботи загону за зміну,
- загонову пісню,
- змінні рубрики: “Сьогодні в загоні», “Рада табору (загону) вирішила», «Пишаємося» і т.п.

За визнанням педагогів-практиків значний виховний потенціал криється у підготовці стінної газети (стінівки). Водночас, виховний вплив стіннівки не повинен обмежуватись лише змістом чи формою викладу матеріалу. Вона, як “лакмусовий папірець», реагує, виявляє і формує думку в тимчасово створеному осередку школярів. Їй належить виховувати вже самим фактом залучення учнів до роботи над газетою. Найоптимальніша періодичність виходу стіннівки за зміну: 4-5 разів; кількість матеріалів також не повинна перевищувати 4-5. Для цього можливо скористатись змінним (двох-трьох) редакційним складом колегій (кореспондентів, фотографів, художників, редакторів)/. Вимоги до створення стіннівки:

- 1) естетична привабливість, тобто газета повинна привертати увагу до себе, збирати читачів, користуватися попитом серед дітей;
- 2) статті та ілюстрації повинні подаватися у відповідності з вимогою: актуальний, важливий матеріал розміщується лівіше, що зумовлено особливістю нашого методу читання;
- 3) передова стаття – невелика за розміром, але довільної форми: коротка замітка, лист-звернення, кореспонденція, репортаж, звіт, інтерв'ю;
- 4) вдале фото, ілюстрації, шаржі – доповнюють мовні засоби опису ситуацій;
- 5) критичні замітки слід писати, дотримуючись максимальної об'єктивності;
- 6) жанри подання матеріалу можуть бути різними: гуморески, фейлетони, шаржі, казки, загадки, карикатури, фотозвинувачення;
- 7) назва стіннівки повинна бути чіткою, одночасно лаконічною й оригінальною, вміщувати її слід у лівому кутку, під назвою газети зазначається, чийм органом вона є, вказується її номер, дата і періодичність виходу. В правому кутку

подається список тих, хто готував газету до випуску, членів редколегії; можливе подання інформації про зміст наступного номера.

Отож в умовах табірної літа педагогові-організаторові, вихователіві необхідно вміти володіти технологією планування виховної роботи, щоб забезпечити налагодження радісного взаємного спілкування й пізнання.

Педагог-організатор не просто планує виховну роботу з дітьми на певний період, а повинен прагнути залучити школярів до спільної цікавої взаємопошукової роботи, яка сприяла б і відпочинку, і загартуванню, і оздоровленню, і мала б також навчальну мету. Ця робота має певні етапи, які повинні бути обов'язково виконаними. Етапи можуть бути пов'язані з початком, кінцем зміни, датами національного календаря, релігійними святами, традиціями, реальними подіями сьогодення, а також включати в себе всі елементи виховної роботи.

Література до теми:

1. Лаппо В. В. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: навч. посіб. / В.В. Лаппо, Держ. вищ. навч. закл. «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника». – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – 299 с.
2. Міщенко О. В. Організація та проведення оздоровчих заходів у літніх таборах відпочинку: Навч.- метод. посіб. для вивч. курсу фіз. виховання різних груп населення : Для студ. пед. закл. освіти / О.В.Міщенко, Н.А.Кулик, Т.Є.Криводуд; Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2003. – 58 с.
3. Організаційно-методичні засади виховної роботи в літніх оздоровчих таборах : метод. посіб. / В. Д. Гаврішко, І. М. Шоробура, Л. А. Машкіна, Н. В. Казакова; Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. рада, Хмельниц. гуманіт.- пед. акад.– Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2011. – 255 с.
4. Солова В. М. Педагогіка літнього оздоровчого табору: метод. рекомендації студентам-практикантам, вожатим, вихователям / В. М. Солова, Н. І. Яковець; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: [б.в.], 2000. – 70 с.
5. Соціально-педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах: навч.- метод. посіб. для студентів – організаторів літнього відпочинку дітей і молоді /

С.Я.Харченко, Л.Ц.Ваховський, О.П.Песоцька та ін.; за заг. ред. С.Я.Харченка];
М-во освіти і науки України та ін. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – 284 с.

- б. Типові штатні нормативи оздоровчих таборів (комплексів) для дітей, підлітків та учнівської молоді з цілодобовим перебуванням» від 12.05.1994.

§ 3. Особливості тимчасового дитячого колективу в умовах літнього оздоровчого закладу

У сучасних умовах робота в таборі повинна будуватись на демократичних засадах. Якщо вихованці не пишаються своїм колективом – ефективність впливу такого колективу на особистість буде незначною. Високий престиж колективу – гарантія успішності впливу його норм та цінностей, засвоєння виховного ідеалу.

З окремих знайомих, малознайомих та зовсім незнайомих дітей, де хтось комусь симпатизує та навпаки, народжується через деякий час спільнота дітей, виникає поняття «ми». Відбувається виокремлення «ми», «наше» із загального навколишнього життя.

«Ми»- це те, що притаманне тільки одному певному колективу, на відміну від інших таких або зовсім інших колективів. Існують поняття – «ми», а все навколо – «вони».

Для тимчасових дитячих об'єднань – це почуття спільності дуже необхідне, воно сприяє створенню та зміцненню колективу.

Існують певні умови, за яких ця спільність може виникнути. По-перше, треба мати так звану матеріальну основу: певну кількість дітей, носіїв цього поняття «ми». Потрібна територія, де «ми» може розташуватися, збиратися, діяти. Необхідна мета спільної діяльності.

У дитячого тимчасового колективу є свої ідеали, норми та правила поведінки, специфічні форми організації колективу, органи самоврядування, а також символи, назва, девіз, емблема, пісні, які підкреслюють приналежність саме до цього конкретного колективу. Все це – *центри об'єднання*, тобто ті цінності, предмети та символи, які ідентифікують групу, складають матеріальну та ідейну основу її існування й розвитку. На цій основі відбувається усвідомлення спільності,

створюється *почуття* «ми». Визнання ідеалу колективом – важливий етап формування ідеалу.

Неодноразово відмічалось, що літній тимчасовий дитячий оздоровчий табір має певні переваги у вирішенні проблеми розвитку якостей творчої особистості:

- в центрі діяльності таких закладів знаходяться не навчальна робота, а інша системотворча робота (спорт, праця, мистецька діяльність тощо);
- оздоровчий табір надає широкі можливості для роботи різновікових колективів школярів;
- в умовах табору змінюються міжособистісні стосунки, а саме: вихователь виступає не як контролер, дії якого обмежені вимогами уроку, а як активний учасник творчої діяльності, радник чи просто рівнозначний член творчого колективу;
- організація діяльності дитячого колективу в умовах табору набуває надзвичайної інтенсивності, наповненості (звичайний день роботи табору може включати 8-10 різних форм виховної діяльності).

Виховання базується на комплексному підході. У цьому зв'язку вся система роботи в таборі будується на основі ідеї співпраці вихователів та вихованців.

Співробітництво дітей з дорослими та однолітками є першим поштовхом до внутрішнього процесу розвитку, зоною найближчого розвитку. Тільки в цьому випадку виховна робота веде до розвитку особистості та формує індивідуальний стиль творчої діяльності. Ґрунтуючись на структурі особистості, можна виділити такі фактори самореалізації дитини в умовах тимчасового колективу:

фактор відносин – це характер відносин, які складаються між вихователем та вихованцем. Від них залежить, які особистісні прояви, риси характеру членів колективу актуалізуються, а які вирівнюються. Міжособистісні відносини є середовищем самореалізації, тому таке велике значення приділяють створенню позитивного мікроклімату.

фактор здоров'я. Суть його полягає у формуванні здорового способу життя вихованців. Навчити дитину вести здоровий спосіб життя як в нормальних, так і екстремальних умовах, – важливе завдання оздоровчо-виховної роботи.

фактор творчості. Дитячий табір розкріпачує творчі сили кожної дитини, максимально розвиває її самодіяльність. Узгоджена із віком творча діяльність сприяє підвищенню мотивації до праці, розвитку інтелекту, максимальному розкриттю здібностей.

Виховну роботу слід будувати так, щоб кожна дитина знайшла собі справу до душі, відчувала себе сильною, збагатилася духовно й відчувала себе затишно. Тому щоденне життя в оздоровчому таборі має бути насиченим різноманітною діяльністю, інтелектуально й фізично спрямованим.

Необхідно спрямувати виховну роботу на індивідуально-масові заходи в гурті, загоні, таборі, забезпечивши щоденне психологічне розвантаження дітей за допомогою роботи з книгою, малювання, мислення, вишивання.

Життя табору будується як творча різноманітна діяльність колективу дітей і дорослих, в процесі якої розвиваються духовні й фізичні сили кожного вихованця, здійснюються взаємне виховання й самовиховання старших та молодших при керівній ролі вихователів. Основу цього життя складає колективна організаторська діяльність. Найважливіші сторони життєдіяльності – постійне всебічне піклування про людей, один про одного, різноманітна пізнавальна діяльність, пізнання навколишнього середовища, а також спорт і туризм.

Створення колективу однодумців у загоні, дітей захоплених спільною метою, загальною й важливою для всіх справою досягається через особливу організацію життя, в котрій головне місце посідають органи самоврядування.

В кожній дитині закладена така композиція рис та властивостей, якої не має в іншій. На цьому й побудоване самоврядування – законне суспільне право дітей, яке передбачає:

- самостійно планувати роботу;
- максимально реалізовувати свої плани, проводити справи, обговорювати та давати їм оцінку. Важливо, щоб частину загальнотабірних, загонних зборів діти проводили самостійно, а дорослі допомагають підказками, порадами;
- самостійно обирати постійний й тимчасовий актив з відкритим обговоренням, розподіляти доручення;

- приймати рішення та перевіряти їх виконання, оцінювати різноманітні конкурси, змагання;
- критикувати, викривати недоліки, шукати шляхи їх подолання.

Органи самоврядування – це вибірні органи, основним завданням яких є організація різнобічної діяльності. Ці органи потрібні для того, щоб поширити уявлення підлітків про демократичні норми життя суспільства, виховувати особисту відповідальність за кожну колективну справу, активну позицію в колективі, розвивати ініціативу й самостійність. Чим більше законних прав буде мати дитина, тим міцніше стане організація самих вихованців.

Взаємодія педагогів з органами дитячого самоврядування виявляється у створенні умов для прояву ними своєї самостійності, загальної відповідальності за колективну справу. В обов'язки вихователя входить – навчити дітей організовувати свою діяльність, тобто планувати, розподіляти, контролювати виконання, самостійно доводити справу до кінця, досягати мети. Завдання соціального педагога – вдало поєднати свою допомогу з розвитком самодіяльності колективу, що передбачає повне виключення авторитарно-адміністративних методів, глибоку повагу до кожної дитини.

Вищим органом самоврядування є збори, на яких висуваються ідеї, найважливіші питання, які передбачають життя колективу. Збори обирають командирів та актив, затверджують плани, завдання, підводять підсумки, виносять рішення, намічають перспективи.

Загальний збір має велике значення для всього колективу табору. Перш за все, завдяки отриманій інформації в свідомості вихованців визначилися цінності та перспективи табірної життя. *Загальний збір* – це концентрація емоційно-морального стану колективу, об'єднання дітей не тільки в загоні, а й в плані всього табору. Він обирає Раду табору, ради загонів, штаб, визначають назву та девіз зміни.

У перші дні табірної зміни на загальному зборі обирається Рада загону: 5-7 чоловік у молодших загонах, 7-9 дітей у старших.

Великим загальним збором на період обирається штаб загону. Таким чином, впродовж зміни діють по черзі декілька скликань загонів штабів. До штабу входять

– начальник штабу, командири ланок, командир загону, а також за рішенням збору інші відповідальні особи.

Штаб керує всім життям загону впродовж всього періоду виконання загонового плану на цей період. На наступному зборі старий штаб звітує перед загonom й передає керівництво новообраному штабу.

На великому зборі також обирають ради справ. *Рада справи* – це зведений орган, що складається з представників кожної ланки й відповідає за підготовку й проведення конкретного заходу, який включений до плану загону. Рада загону, дружини висувають декілька пропозицій, варіанти пропозицій на вибір, серед них можуть бути дуже суперечливі. Діти обговорюють всі пропозиції, відзначають раціональні, доводять їх важливість.

Далі обговорюється якась справа, пропозиція. На зборі діє група *контрпропозицій*, яка «прискіпується», задає питання, примушує шукати докази. Рішення збору оголошується перед вихованцями, ті в свою чергу, комплектують групи обговорення, які додають свої пропозиції. Наприкінці збору формується президія, яка повинна дати відповіді на будь-які запитання аудиторії.

На зборі працюють спеціальні групи:

- група «експертів»- вислуховує всі думки й останньою висловлює рішення. Експертами виступають члени педагогічного колективу табору;
- група аналізу – збирає письмові запитання, класифікує пропозиції, обробляє анкети;
- ініціативна група – вигадує нове, неординарне, розподіляє доручення.

Обираючи начальника штабу свого загону, одночасно його обирають до складу загальнотабірної ради на той самий період. Загальнотабірна рада обирається загонами в перші дні кожної зміни, збори проводяться щоденно. Рада керує всім життям табору впродовж періоду виконання календарного плану, підготовкою й проведенням чергового заходу, роботою чергового загону.

Чергування загону по таборі – найважливіша складова табірного самоврядування. Черговий вожатий чи вихователь є розпорядниками та організаторами дня в таборі, всі інші виконують їхні розпорядження. Чергові

відповідають за підйом, слідкує за виконанням режимних моментів, організовує підготовку місця для проведення загальнотабірних заходів. Від вдалої організації чергування залежать чіткість та злагодженість роботи всього виховного колективу.

Черговий загін працює весь день. Він забезпечує виконання внутрішнього розпорядку табору, слідкує за дотриманням санітарно-гігієнічних норм в корпусах, кімнатах та на території закладу. Якщо згідно з планом у таборі намічено масове дійство, черговий загін готує необхідне обладнання.

Однією з ефективних форм вирішення питань та проблем «особистість-колектив» є вогники. *Вогник* – колективне обговорення підлітками й педагогами своїх прав, стосунків. Назва вогник пов'язана з вечірнім багаттям. Однак це не тільки багаття, це іскра зацікавленості кожного справами колективу, теплота стосунків й світло дружності. Тому вогнище не обов'язковий атрибут вогника. Головне в ньому зміст й тональність розмови.

Емоційний настрій вогника забезпечується такими моментами:

- вогник проводиться ввечері, що сприяє відвертій розмові;
- проведення супроводжується певними ритуальними моментами – всі сидять у колі, дивлячись один одному в очі, відчуваючи поряд плече друга, вожатий з емоційним настроєм залучає дітей до розмови;
- вирішальна роль у формуванні ліричного настрою грає пісня, яка знімає напругу дня й сприяє створенню щиросердечної атмосфери.

Види вогників – вогники знайомства, вогник-аналіз дня, аналіз справи, вогник-відверта розмова, тематичний вогник, прощальний вогник.

Специфічним явищем оздоровчого табору є зміна. *Табірна зміна* – надзвичайно концентрований за змістом та виховною ефективністю період діяльності тимчасового дитячого колективу.

Кожна зміна складається з таких етапів: підготовчий, організаційний, основний та підсумковий; кожний з них вирішує свої завдання, ставить свої виховні цілі, визначає зміст, форми й методи роботи. Але поєднані вони спільною метою - тісна співпраця дорослих та дітей у кожній колективній справі. Табірна зміна для дитини – це справи, в яких вона бере участь у різних ролях : учасника, організатора, глядача.

На цьому підґрунті відчувається пробудження й розвиток ініціативи дітей, створення атмосфери радості й творчості в дитячих колективах.

Підготовчий період зміни розпочинається з підготовки приміщень до прийому дітей. Нерідко від того, сподобається дитині її майбутня оселя, залежить те, чи залишиться вона на всю зміну чи поїде додому через декілька днів. Тому персоналу перш за все потрібно ґрунтовно підготувати корпуси. Педагогічні працівники заздалегідь розробляють план на зміну, режим дня. Невід'ємною частиною повинно стати створення святкової, доброзичливої атмосфери. Чудовим елементом окраси приміщення можуть стати добре оформлені плакат настрою та режим дня. Ці два плакати повинні бути вивішені на самому видному місці. Плакат настрою – це свого роду лакмусовий папір всієї виховної діяльності, оскільки наочно показує ефективність роботи, яка проводиться в загоні.

Оргперіод – це перші дні після приїзду дітей до оздоровчого табору. Вважають, що він повинен закінчитися святом відкриття зміни. Але цей термін умовний : кінець оргперіоду повинен означати повну готовність загонів, дітей усіх господарських служб до роботи. Але у вожатих, вихователів свій оргперіод – обрати актив загону, пояснити та навчити виконувати санітарно-гігієнічні вимоги та норми, треба не тільки пояснювати, а й вимагати, щоб було чисто, щоб діти звикли вчасно вставати, вмиватися, швидко збиратися, вкладатися спати.

Перші дні – це період організації колективу, відносин між дітьми, формування психологічної атмосфери. На цьому етапі дуже важливо відчувати стан дітей, всіх разом та кожного окремо. Виключну увагу слід звернути на адаптацію кожної дитини до табірної життя. Від того, як будуть організовані перші дні перебування дітей в оздоровчому закладі, залежатиме успіх подальшого відпочинку.

Деякі діти глибоко переживають розлуку з рідними, звичними друзями, тому до них потрібно ставитись з особливою увагою та чуйністю. Доцільно провести соціально-педагогічну роботу, насамперед вивчити вплив загону на особистість дитини, формування сприятливого мікроклімату, вирішення особистих проблем кожного вихованця.

В таборі виникає емоційне напруження, яке незалежно від індивідуально-психологічних особливостей відчувають всі в оргперіод в кожному дитячому об'єднанні, яке складається з новачків. В перший день всі відчувають своєрідний інформаційний голод, прагнуть отримати більше – про вимоги колективу, про спрямованість діяльності, про вожатих, - всі інші потреби відходять на другий план. Вожаті, вихователі виконують певну роль носія інформації, і роблять це не прямими відповідями, а особливою виховною роботою.

Програма роботи з дитячим тимчасовим колективом в ці дні витікає з аналізу психологічного стану дітей в період адаптації та із завдання спрямувати дітей до самостійності. Дружня, невимушена атмосфера першого дня стає сприятливим фоном для адаптації дітей в нових умовах, приваблює дітей. Основним підсумком всього оргперіоду є те, що загін стає для кожного вихованця «рідним» середовищем.

Обов'язково створюються виховні ситуації, які допомагають дитині ближче пізнати однолітків та дорослих. Чим більше зайняті діти, чим більше спільно працюють, тим більше пізнають один одного. На цьому етапі протікають перші організаційні форми виховної роботи: екскурсія табором, вогники знайомства, експрес талантів, відкриття табірної зміни. Всі ці заходи спрямовані на розкриття якостей творчої особистості вихованців.

Одразу після оргперіоду може настати період конфліктів. Такий стан виникає внаслідок стабілізації неформальних лідерів та їх груп, їх намагань самоствердитися, встановлення різноманітних норм, мотивів поведінки, як результат протидії обраному активу. Діти відчувають на собі подвійний вплив цінностей, норм колективу, що формується, і тієї групи, до якої вони належать. Протиріччя переборюються, якщо поставлена захоплююча для всіх груп перспектива, якщо збагачується зміст діяльності. Групи об'єднуються для досягнення перспективи, вони бачать себе часткою цілого колективу – загону.

Мета основного періоду – перетворити колектив загону на інструмент цілеспрямованого формування певних якостей особистості.

Підсумковий період – це період трьох-чотирьох днів до закінчення зміни, коли в загонах проводять підсумки діяльності впродовж зміни.

Колектив перетворюється на осередок індивідуального розвитку кожного з його членів, коригування соціального досвіду, розвитку творчої ініціативи. Прагнення до самовиховання, самопізнання, підготовка до майбутньої діяльності в школі стає в дітей домінуючим. Кожний впевнений в своїх силах, в своєму успіху, займає активну позицію. В колективі присутні взаєморозуміння, однаковість в оцінках, доброзичливість, піклування, водночас високий рівень вимогливості один до одного. Стає більш ефективною діяльність органів самоврядування, зростає самостійність активу з його добровільними помічниками.

Отже, дитячий тимчасовий колектив має ряд специфічних особливостей.

По-перше, коротко тривалість періоду існування колективу. Він вимагає чіткого початку і завершення табірної зміни, обов'язкової оцінки діяльності кожної дитини, надання дітям можливості бачити і розуміти результати своєї праці.

По-друге, всі види виховної діяльності в різновікових колективах, з різним соціальним досвідом дітей, із різних умов життя, з сільської або міської місцевості.

По-третє, тимчасовий дитячий колектив має значні виховні можливості. У новому оточенні, під час активного спілкування інтенсивніше, повніше розкривається особистість дитини, в таких умовах скоріше можна помітити те, що в школі залишається прихованим, краще вивчити і зрозуміти дитину.

У таборі діти самостійніше, ніж удома. Значно менше регламентацій, що стримують прагнення до самостійності, і більше умов, що стимулюють творчий розвиток, активність дитини.

Літератури до теми:

1. Аніскіна Н. О. Літня школа. Нова організаційна модель освіти старшокласників / Н. О. Аніскіна. – К.: [б.в.], 2005. – 112 с.
2. Димитров, М. Ф. Табір починається з вожатого: навч.-метод. посібник / М. Ф. Димитров, Л. Б. Копилова; Миколаївський держ. ун-т ім. В.О.Сухомлинського, Управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської облдержадміністрації, Обласний благодійний фонд «Майбутнє – дітям», Регіональне представництво

Всеукраїнської благодійної асоціації «За нове покоління «Лелека». – Миколаїв : Атол, 2005. – 85 с.

3. Ласуков О. А. Лагерный сбор: коллективно-творческие дела, методика, сценарии, / О. А. Ласуков. – Донецк: Вебер, Донецкое отделение, 2007. – 372 с.
4. Літо для дитини: посібник. (Серія «Бібліотечка соціального працівника») – Ч. 1-2. – К. : Главник, 2007. – 192 с.
5. Пенішкевич Д. І. Методика організації табірної зміни: навч.- метод. посібник / Д. І. Пенішкевич; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Рута, 2004. – 159 с.
6. Подаруймо дітям усі барви літа: навч.- метод. посібник з питань оздоровлення та відпочинку дітей / ред. Н. Гиса, О. Жук. – Т.: Підручники і посібники, 2004. – 64 с.

§ 4. Значення врахування вікових особливостей дітей та підлітків в умовах ЛДОТ

Розв'язання виховних завдань у дитячих колективах обов'язково має спиратися на знання вікових властивостей дітей. Для того, щоб виділити будь-яке виховне завдання навіть найпростіше, недостатньо враховувати лише індивідуальні особливості дитини. Не менш важливим є знання й врахування своєрідності його можливих вікових характеристик, правильних науково обґрунтованих уявлень про стан формування особистості дитини, протиріччя розвитку особистості, зумовлені віковими змінами й акселерацією.

Щоб досягти успіху в своїй діяльності, вихователь (вожатий) повинен стати для вихованців не тільки керівником та організатором, але й порадиником, старшим другом, до якого б всі прислухалися, педагогом. Який вміє правильно підбирати ігри, адекватно реагувати на пустощі дітей, передбачати конфліктні ситуації та вирішувати суперечки, надавати дітям свободу в межах норми. Для цього вихователю необхідно знати свої обов'язки та права, прагнути виконувати ці обов'язки, з повагою ставитися до дітей.

Вихователь (вожатий) повинен пам'ятати, що готових рецептів для вирішення педагогічних ситуацій не існує. Але є певні закономірності, знання яких допоможе знайти вірне рішення ситуації, що склалася. Тут на допомогу вихователю мають прийти знання з психології.

Знання вікових особливостей дітей та підлітків, характеристик фізичного розвитку, особливостей їх поведінки в певному віці допоможе в процесі виховної діяльності.

Найчастіше до табору приїжджають діти віком від 6 до 16 років. Тому врахування вікових особливостей дозволить досить гнучко коригувати зміст, форми та методи виховної роботи, не змінюючи загальної стратегії виховання. Отже, здійснення вікового підходу до виховного процесу в умовах оздоровчого закладу передбачає :

1. Постійну увагу до вікових особливостей формування особистості дитини, своєрідності її духовного світу.
2. Врахування протиріч розвитку особистості, спричинених віковими змінами.
3. Побудова системи виховної роботи відповідно до психологічних особливостей дітей кожного вікового періоду і концепцій їх розвитку.

Найважливішими елементами цієї виховної системи повинні стати:

- знання вікових особливостей і закономірностей розвитку дитини;
- виховні завдання у відповідності з метою виховання молоді в Україні та основними напрямками її реалізації;
- організація щоденної роботи ланки, загону, добір форм і методів виховання, що відповідають специфіці діяльності оздоровчого табору;
- постійне врахування тих змін, що відбуваються в дитячих колективах.

Лише послідовне втілення системи у роботу з дітьми та підлітками дозволить вихователям домогтися позитивних результатів у їх вихованні.

Найчастіше до дитячого закладу потрапляють вихованці двох вікових періодів – молодшого (6-10 років) та середнього (11 -15 років) шкільного віку.

Молодший шкільний вік – один з найвідповідальніших етапів розвитку особистості, закладаються основи багатьох психічних якостей.

Діти прагнуть максимально швидко посісти своє місце серед ровесників, засвоїти ті моральні норми, які перед ними висувують, адаптуватися. Це не означає просто пристосуватися, видавати себе таким, як усі. Саме стати, реально відчувати себе схожим з іншими, відчувати силу «ми»- ось таким має бути результат адаптаційного періоду. Для цього вікового періоду притаманне деяке переважання адаптації над індивідуалізацією.

Лише в цьому віці бажання вчитися виявляється найбільш яскраво й емоційно. Тому необхідно так побудувати виховний процес. Щоб ця вікова потреба перетворилася на реальність і стало основою для подальшого перетворення її на стійку якість особистості.

Також яскраво вираженим є прагнення дітей до активної діяльності, до нових ролей у колективі. Тому вони завжди охоче відгукуються на всі пропозиції та справи вихователів.

Водночас активне бажання діяти поєднується з незнанням способів діяльності, з невмінням розрахувати свої сили, правильно оцінити власні можливості. Діти можуть легко захопитися якоюсь справою, і не закінчивши її, розпочати займатися іншою.

До 9-10 років діти набувають певного досвіду роботи у групі одноліток. Характерними особливостями у цьому віці є рухливість, життєрадісність; авторитет вихователя (вожатого) для них дуже високий.

Організуючи виховний процес з молодшими школярами, не можна забувати про те, що вони спілкуються з однолітками переважно в іграх, а також у зв'язку з тією діяльністю, якою вони займаються. На їх симпатії і ставлення до ровесників значно впливають оцінка й думка педагога. З дорослими вони спілкуються багато, довірливо і чекають від них допомоги, співпраці і розуміння.

Ігрова діяльність залишається необхідною і бажаною. Це відповідає психологічним особливостям молодших школярів. Діти цього віку відзначаються підвищеною емоційністю, вразливістю, активністю та схильністю до наслідування.

Вся життєдіяльність молодших школярів в таборі має бути пронизана грою, грою з ускладненими правилами, максимально наближеною до реальної життєвої ситуації.

У середньому шкільному віці (11-15 років) дитина вступає у найскладніший період свого вікового розвитку – підлітковий. За короткий час діти так різко змінюються, що психологи виділяють молодший (11-13 років) та старший (14-16 років) підлітковий вік.

Підлітковий вік вважають важким. Він важкий для вихователів, але насамперед для самих дітей. Завдання вихователів – допомогти підліткові перебороти труднощі, створити умови для успішного формування їхньої особистості.

Молодший підлітковий вік. Значно розширюються діапазони інтересів молодших підлітків, що впливає на розвиток ініціативи, творчості. Дитина прагне до самостійності, самовиявлення своєї особистості. Це природна вікова потреба дитини, яку слід враховувати у виховній роботі з підлітками в умовах оздоровчого табору.

У віці 12 – 14 років авторитет дорослих значно знижується. Для дитини найважливішою стає оцінка її однолітками. Тому вихователі, враховуючи цю вікову особливість, не повинні нав'язувати дитині свої думки, а дати їй змогу самостійно впевнитися у їх правильності. З іншого боку, необхідно допомогти дитині задовольнити потребу у спілкуванні з однолітками.

Підліткові треба усвідомити ті нові вимоги, що перед ними висувають вихователі, а з іншого боку – необхідне справжнє визнання й прийняття дорослими їх нової позиції, допомога у самоствердженні. Ареною самоствердження найчастіше виступає спілкування з ровесниками.

Характерною особливістю молодших підлітків є концепція-установка на змагання, виграш, на досягнення колективного успіху.

Урахування вікового підходу до роботи з дітьми особливо вимагає статеве виховання. Це період вікового антагонізму між хлопчиками та дівчатами, який виражається у глузуванні один з одного. Хлопчики не сприймають суто словесного характеру багатьох справ, а дівчаток вони задовольняють. Хлопчики прагнуть до справ, в яких можна проявити свої вміння, творчість, силу, вправність.

Урахування вікових особливостей дозволяє обґрунтовано сформулювати виховні завдання роботи з молодшими підлітками в умовах оздоровчого закладу:

- розвиток ініціативи, самостійності;

- розвиток нових високих пізнавальних інтересів і потреб;
- виховання організаторських умінь;
- формування морального ідеалу.

Старші підлітки. Це період активної особистісної індивідуалізації, етап, коли загострено переживається прагнення до самоствердження. Це та фаза становлення особистості, коли актуальною стає позиція «чим би не виділятися, тільки б виділятися». Тому завданням для вихователів є контролювання бажання персоналізуватися, об'єктивно визначити можливості щодо допомоги підліткові обрати правильний шлях, підтримувати його активність і коригувати її спрямованість.

Свою точку зору старші підлітки можуть обстоювати інколи дуже гаряче і наполегливо.

Спостерігається підвищення рівня самоаналізу, активізуються спроби самостійно розібратися у собі.

Старші підлітки починають мислити логічно, намагаються узагальнювати отримані ними відомості. Інтереси не лише розширюються, поглиблюються, а й диференціюються.

У сфері спілкування підлітки починають надавати перевагу маленьким колам друзів. Вони особливо дорожать думкою своїх однолітків. Часто ображаються і протестують, коли обмежують їх самостійність, контролюють, не рахуються з їхніми інтересами, думками.

З 12 до 15 років антагонізм у стосунках між статтями змінюється симпатією, виникають перші спроби познайомитися, зблизитися. Перше емоційне поривання підлітка не повинно бути висміяне, і тим більш ображене.

Тому, організовуючи виховну роботу в загоні старших підлітків, особливу увагу слід звернути на використання таких видів діяльності, які б цікавили і хлопчиків, і дівчат, створюючи такі умови, коли цією різноманітною діяльністю керують з перших днів створення загону і хлопчики, і дівчата.

Виховні завдання роботи:

- 1) вміння сприйняти і зрозуміти іншого;

- 2) допомога у самореалізації, підтримка активності та коригування її спрямованості.

У системі виховної роботи зі старшими підлітками з'являються такі форми, які вимагають більшої відповідальності з боку вихованців, обстоювання ними власної точки зору, розкривають інтереси та вподобання підлітків. Віковий підхід у роботі з підлітками включає і проблему організації між вікової взаємодії, різновікових колективів. Важлива можливість між вікової взаємодії дітей – це спільна робота дітей різного віку в органах самоврядування.

Отже, урахування вікових особливостей дітей в умовах дитячого оздоровчого закладу допомагає ефективно вирішувати різноманітні завдання виховної діяльності.

Література до теми:

1. Діти і літо: організаторам літнього відпочинку дітей / упоряд. Н. В.Любченко, О. Б. Хомич. – К.: Плеяди, 2005. – 120 с.
2. Клід І.М. Цікаве й корисне дозвілля. Організація літнього відпочинку: [посібник] / І.М. Клід, М.В. Женчук. – Т. : Підручники і посібники, 2011. – 64 с.
1. Літо. Табір. Вожатий: практи.- зорієнт. навч.-метод. посіб. / авт.-упоряд. Т. А. Нечипоренко. – Вид. 4-е (допов. та переробл.). – Вінниця: Спадщина, 2009. – 128 с.
2. Максимчук В. М. Організація роботи літнього пришкольного табору / Вікторія Максимчук ; [упоряд. О. О. Колонькова]. – К. : Шкільний світ, 2013. – 94 с.
3. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя; авт.- уклад.: Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, О. С. Філоненко; за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 179 с.
4. Організація літнього відпочинку дітей і молоді: навч.- метод. посібник для студ.- практи. і організаторів літнього відпочинку дітей і молоді / авт.-уклад. С. Я. Харченко [та ін.]; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2006.– 244 с.

5. Холковська І. Л. Організація дозвілля дітей у літньому таборі: ігри, конкурси, розваги / І. Л. Холковська; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. – 224 с.

§ 5. Організація фізичного виховання в осередку літнього дитячого оздоровчого закладу

На сьогодні під впливом багатоаспектних факторів соціально-економічного плану, здоров'я населення України, зокрема дітей і підлітків, значно погіршилося і знаходиться у критичному стані. За даними опитування газети «Молодь столиці» видно, що в останні роки серед тих проблем, які турбують сьогодні молодь, 83% називають «здоровий спосіб життя» (з них 43% – дуже турбує, 40% - турбує певною мірою, а 89% називають «стан власного здоров'я» (з них: 56% дуже турбує та 33 – турбує певною мірою). З цих проблем впливає і коло тих питань, які молоді люди обговорюють між собою.

Значний негативний вплив на здоров'я дітей має зменшення рухової активності, гіпокінезія та гіподинамія, обумовлені великою кількістю загальноосвітніх уроків у школі, домашніх завдань, тривалим перебуванням біля телевізора, недостатньою зайнятістю фізичною культурою.

Основним напрямком діяльності ЛДОТ є активний відпочинок, який здійснюється за допомогою і з використанням фізичних вправ, рухливих і спортивних ігор на суші і на воді, купання і навчання плаванню, змагання з різноманітних видів рухової діяльності, мають за мету хоча б частково компенсувати недостатню оздоровчу ефективність шкільної системи фізичного виховання

З метою забезпечення оздоровчої ефективності занять програми фізичного виховання для роботи в літніх дитячих оздоровчих таборах мають відповідати основним вимогам:

- комплексність – слід залучати різноманітні засоби і методи фізичного виховання, які забезпечують багатогранність впливу;

- гнучкість у застосуванні традиційних і нетрадиційних засобів та регулюванні обсягу й інтенсивності навантаження з врахуванням індивідуально-групових особливостей дітей;
- орієнтованість на вікові особливості дітей з метою забезпечення у них стійкого активного інтересу до занять різноманітними фізичними вправами.

Оздоровчо спрямовані різноманітні заняття передбачають вирішення таких завдань: корекцію основних недоліків у спеціальній групі; підвищення фізичних кондицій до середнього рівня у підготовчій групі; підвищення фізичного стану до рівня «вище середнього» у розвиваючій групі; підтримка фізичного стану до рівня «високого» і «вище середнього» у підтримуючій групі; удосконалення дитини у вибраному виді спорту – у спортивній групі.

Для реалізації зазначених завдань потрібно добирати оптимальні засоби, які можуть сприяти позитивній зміні фізичного стану дітей: рухливі та спортивні ігри, вправи на загальний фізичний розвиток, вправи силові і на гнучкість, походи, туризм, біг, стрибки, оздоровчий біг, ходьба, вправи східних оздоровчих систем, художня, ритмічна гімнастика, коригуюча гімнастика, дихальні, релаксаційні вправи, плавання, купання, заняття з формування оздоровчого способу життя.

Важливим чинником успішної організації фізично-оздоровчої діяльності дітей у літньому дитячому оздоровчому таборі є застосування поетапної цілеспрямованої роботи: перший етап – 1-4 дні; другий етап – 5-6 дні; третій етап – 7-8 дні; четвертий – 9 день; п'ятий – 10-17 день; шостий – 18-19 дні; сьомий етап – 20-21 дні.

В літньому дитячому оздоровчому таборі протягом кожної зміни рекомендується проводити фізкультурно-спортивну, туристичну, екологічну діяльність: спортивні змагання з волейболу та футболу, спортивні естафети для молоді, спортивні змагання на байдарках, змагання на дошці під вітрилом. Під керівництвом досвідчених інструкторів вихованці ЛДОТ вивчають ази туристичного життя: вчать ставити намети, розводити вогнище, долати перешкоди, орієнтуватися на місцевості, куховарити. Більше уваги треба приділити валеологічній освіті.

З цією метою серед молоді можна провести заняття на тему: «Тютюн та його наслідки», «Наркоманія – це небезпечно», «Поговоримо про СНІД», «Алкоголь та

молодь». У таборі можна провести акції «Молодь вибирає здоровий спосіб життя» та ін. Основною метою роботи таких акцій є розвиток особистісних якостей молоді, формування свідомого підходу до захисту свого здоров'я від впливу негативних явищ, відпрацювання навичок спілкування, необхідних для пропагування серед однолітків здорового способу життя. Молодь може брати активну участь у бліцопитуванні учасників табору «Молодь за здоровий спосіб життя» з метою виявлення ставлення до тютюнопаління, алкоголю та наркоманії. На всіх змінах можна провести конкурс плакатів «Молодь України за здоровий спосіб життя», переможців нагородити призами.

У таборах є значні можливості для оздоровлення шляхом використання природних факторів, а також через заняття ранковою гігієнічною гімнастикою на свіжому повітрі. Педагогічні працівники оздоровчих таборів зобов'язані активно використовувати фізичну культуру і спорт для формування розвиненої людини. Відомо, що фізичне виховання тісно пов'язане з трудовим та естетичним, моральним і розумовим. Всі оздоровчі, фізкультурно-масові та спортивні заходи потрібно проводити з урахуванням віку дітей (7-9 років, 10-13 років, 14-15 років, 16-17 років).

Форми фізичного виховання в таборах:

1. Оздоровчі заходи (ранкова гімнастика, загартовування сонцем, повітрям, водою, прогулянки, плавання).
2. Фізкультурна робота (екскурсії, туристичні походи, рухливі ігри, естафети, вечори, вікторини, КВК).
3. Спортивна робота («Веселі старти», «Козацькі ігри та забави», турніри, змагання з різних видів спорту, спортивні ігри, товариські між табірні зустрічі зі спортивних ігор).
4. Навчально-тренувальна робота (заняття у спортивних секціях).

Для чіткого керівництва фізичним вихованням укладається перелік основних заходів, що погоджується з начальником табору та обговорюється і затверджується на педагогічній раді.

Орієнтовний план основних заходів.

Організаційна робота

1. Розробка календарного плану фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів.
2. Проведення виборів фізоргів і капітанів загонів.
3. Підбір фізкультурного активу.
4. Проведення занять з вожатими та вихователями з питань фізичного виховання в загоні.
5. Організація набору до секцій (гуртків).

Оздоровча робота

1. Щоденне проведення ранкової гімнастики.
2. Проведення оздоровчих заходів (прогулянки, сонячні та повітряні ванни, купання).
3. Організація рухливих ігор та естафет.

Спортивно-масова робота

1. Проводити загонові і табірні змагання.
2. Провести змагання «Веселі старты».
3. Провести «Козацькі ігри та забави».
4. Провести змагання з легкої атлетики.
5. Провести змагання зі спортивних ігор:
  - а) футболу;
  - б) волейболу;
  - в) баскетболу;
  - г) гандболу (ручного м'яча).
6. Товариські зустрічі зі спортивних ігор із командами сусідніх таборів.
7. Вікторини, вечори, КВК.

Навчально-тренувальна робота.

1. Загонові заняття.
2. Тренування збірних команд табору з різних видів спорту.
3. Навчання дітей плаванню.
4. Заняття з туристично-краєзнавчої роботи.

Агітаційно-пропагандистська робота

1. Обладнати стенд «Спортивне життя табору».
2. Проводити нагородження кращих спортсменів табору, загону.
3. Організація спортивних радіопередач.

Оздоровчий ефект фізичного розвитку полягає у підсиленні аеробних можливостей організму, рівня загальної витривалості та фізичної працездатності за умов регулярності занять різними фізичними вправами, поступового збільшення інтенсивності і тривалості навантаження, його оптимального дозування з врахуванням індивідуальних особливостей організму, віку, статі, стану здоров'я, фізичної підготовленості, взаємозв'язку з загальним режимом дня; комплексного підбору вправ у поєднанні з іншими оздоровчими впливами та нетрадиційними оздоровчими системами. Рухова активність належить до числа основних факторів, які забезпечують рівень загального зміцнення організму, стану кісткової, м'язової та серцево-судинної системи, а також є природним підґрунтям для подальшого формування різноманітних умінь, навичок, рухових координацій.

Вікові анатомо-фізіологічні особливості розвитку дитини зумовлюють вибір змісту і форм виховної роботи та фізичних навантажень. Особливої уваги потребує в цьому відношенні молодший підлітковий вік, який в зв'язку зі статевим дозріванням характеризується широким діапазоном індивідуальних відмінностей у фізичному розвитку та їх відображенням у психіці дитини. Психофізіологічні труднощі в розвитку підлітка зумовлюють необхідність підвищеної уваги до його здоров'я та необхідність періодичного оздоровлення, оптимальною формою вважаються літні оздоровчі табори, які є своєрідним педагогічним середовищем.

Робота в літніх дитячих оздоровчих таборах вимагає від педагогів спеціальної підготовки по оволодінню тренінговими та виховними формами роботи в умовах ЛДОТ, комплексом коригуючої гімнастики, лікувальними, релаксаційними вправами, методикою дихання, нетрадиційними видами фізичного розвитку.

Створення організаційно-педагогічних умов формування позитивного ставлення підлітків до власного фізичного стану та до здорового способу життя вимагає

розробки спеціальної моделі планування та оцінки заходів щодо фізичного розвитку дитини як оптимальної передумови формування її здоров'я.

Вирішальними факторами покращення фізичного стану та удосконалення здоров'я дитини є соціальний статус дитини, наявні соціально-педагогічні структури, просвітницька робота, відповідність навантажень віковим та індивідуально-генетичним особливостям дитини, ставлення дитини до власного фізичного стану, наявність системи навичок удосконалення фізичного здоров'я та система педагогічного контролю.

Література до теми:

1. Бартків О. С. Оздоровчо-виховна діяльність у літньому дитячому таборі: монографія / О. С. Бартків, В. Г. Грановський, Є. А. Дурманенко; за ред. д-ра пед. наук, проф. П. М. Гусака; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Захарчук В. М., 2013. – 203 с.
2. Літній «Сонцеграй»: зб. ігрових програм та метод. рек. з питань організації літнього відпочинку і оздоровлення дітей / авт.-упоряд. В. Ю. Іова, Л. В. Красномовець. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2000. – 64 с.
3. Оздоровча та фізкультурно-спортивна робота у літньому таборі / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Всеукр. центр фіз. здоров'я населення «Спорт для всіх»; [уклад. Ванджура В. Я.]. – Т.: Горлиця, 2008. – 120 с.
4. Пляжний дивограй: [зб.– дайджест метод. і практ. порад] / Всеукр. благод. дит. фестиваль «Чорномор. Ігри», «Всеукр. конкурс ігр. програм для дітей «Дивограй»; [авт. і упоряд. Олена Немежанська]. – К.: [б. в.], 2011. – 80 с.
5. Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика / М-во освіти і науки України, пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. держ. екол.-натур.центр учн. молоді; Заг. ред. А. Й. Капська, І. М. Мельникова, В. В. Вербицький, Відп. за вип. О.В. Глушаниця. – К.:Грайлик, 2007. – 196 с.
6. Титкова Т. В. Настольная книга вожатого в детском оздоровительном лагере. – Ростов н/Д: «Феникс», 2003.– 293 с.

§ 6. Реалізація провідних завдань національного виховання у системі ЛДОТ

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Планування заходів з національного виховання в осередку ЛДОТ вимагає певної послідовності, системності та спадкоємності. Провідне значення має відзначення державних та народних свят, що припадають на літній період (святкування Дня Конституції Української держави (28 червня), Дня незалежності України (24 серпня), зелених свят (липень), свята Івана Купала тощо), подій, що відбуваються в країні і за кордоном, календаря літніх пам'ятних дат, традицій табору, місцевих умов і можливостей. Приміром до святкування Дня Конституції Української держави:

1. Територія табору спеціально оформляється: квіткові гірлянди, в яких переважають жовтий і блакитний кольори, стенди-плакати, державні прапори, спеціальні випуски стінгазет.
2. Готуються стенди про життя сучасної України, про життя молоді.
3. Проведення в загонах бесід, присвячених Дню Конституції: «Символи Української держави», «Права та обов'язки громадянина Української держави», «Українська мова - мова калинова», «Бути громадянином - це значить поважати Конституцію, закони Української держави», «Наша воля розквітла в Кобзаревім слові», «Народні українські традиції та обряди».
4. Усні журнали: «Видатні борці за незалежність України (П.Сагайдачний, Б.Хмельницький, І.Мазепа, П.Полуботко, П.Орлик та ін.); «Українські жінки - гордість народу України (Настя Лісовська, Маруся Богуславка, Маруся Чурай, Леся Українка, Софія Русова).

Заходи з національного виховання реалізуються в процесі, так званих, колективних творчих справ. Методика колективних творчих справ, що дозволяє

кожній дитині виявляти національну самосвідомість та творчі здібності, а також сприяє згуртуванню колективу.

Ця методика колективна, тому що її планують, готують, здійснюють й оцінюють разом діти й вихователі. Ця справа – творча, оскільки її учасники шукають й знаходять кращі засоби, щоб подолати труднощі, які виникають під час її здійснення. Колективні творчі справи можуть бути різними за тривалістю підготовки та здійснення.

На початку діяльності вихователь намічає 2-3 варіанти завдань для його учасників, доручення для творчих груп, залучає цікавих людей. Можна провести різні попередні заходи, де у співбесіді з дітьми націлити їх на колективну творчу справу. Далі - планування справи. Це може бути загальний збір, на якому керівник ставить перед всіма учасниками такі проблемні питання-завдання: для кого проводиться ця справа? як її краще провести? Наприкінці обговорення всі пропозиції конкретизують план підготовки, розподіляють доручення. Всім цим керує «рада справ».

Рада справ організовує безпосереднє виконання плану, його підготовки за допомогою вожатих, вихователів. Конкретний план здійснюється з усіма уточненнями, що внесли в нього учасники справи. Під час проведення можливі імпровізації, відхилення від задуманого – для дітей це не захід, а саме життя. На зборі, присвяченому підсумкам даної справи чи під час її завершення обговорюють як позитивні, так й негативні сторони підготовки й проведення справи.

Найбільш поширеною формою організації національного виховання в ЛДОТ є тематичні дні-свята.

В умовах дня-свята кожен вихованець отримує можливість на емоційне «занурення» до теми, сюжету свята. до виявлення своїх якостей у різних формах виховної роботи. Головна вимога, якої повинні дотримуватися педагогічні працівники, – забезпечення інтенсивності, наповнення і завдяки цьому – ефективності дня-свята. Організаційні форми проведення тематичного дня-свята потребують специфічних умов, саме тому вони застосовуються в роботі літнього дитячого оздоровчого табору.

Вибір тематики відбувається в залежності від традицій табору. Тематичний день-свято проходить як театралізоване дійство. Має свої особливості, а саме:

- забезпечує участь кожного вихованця в плануванні, організації та проведенні свята;
- день-свято – це комплекс різноманітних організаційних форм виховної роботи;
- наповненість, доцільність всіх форм та імпровізаційний, експромтний характер;
- в роботі приймають участь колективи різного віку;
- непотрібність довгочасної підготовки за готовими сценаріями.

Використання системи днів-свят розвиває почуття, національної самосвідомості, емоційної активності, здатності до винахідництва і фантазії.

За останні роки в українському суспільстві спостерігається помітне зростання зацікавленості до вітчизняної культурної спадщини, що передбачає глибинні процеси пробудження національної самосвідомості. Невід'ємною частиною духовності українців є народний календар. Сформований впродовж тисячоліть календар нашого народу синтезував у собі світоглядну систему, естетичні уявлення та виховні традиції багатьох поколінь українців.

Педагогічне значення свят літнього календарного циклу – уславлення, поетизація збирання врожаю, турбота про його збереження. Літні народні свята (Івана Купала, «зелена неділя», Маковея, Спаса, зажинки) поетизують, уславлюють розквіт і красу природи, працю хліборобську, несуть в собі залишки культу предків.

Відпочинок на лоні природи мусить поєднуватись з клопіткою, посиленою для дітей роботою по збереженню природи, веденням спостережень. До відзначення літніх свят вожатий заздалегідь підготовляє учасників загону. Він сприяє утворенню різних груп, гуртків, комісій та організовує їх роботу («Зелена аптека», «Юні лісничі», «По зелених стежках», «Наодинці з природою», рейд «Мурашник», «Червень – місяць тиші», «Полювання на браконьєрів»).

Велике виховне значення мають звичаї та обряди на Поліссі, пов'язані зі святом Івана Купала. Багато високопоетичних і життєстверджуючих пісень, легенд, переказів оживає в народній пам'яті напередодні цього свята! Скільки дотепності та

кмітливості, винахідливості, творчості проявляється у процесі виконання обрядів на честь народних свят!

Учні мають не лише знати та відтворювати традиції, а й усвідомлювати, що наші пращури були не просто язичниками, а сонцепоклонниками, в центрі їх релігії (як і в центрі життеустрою) був світ природи.

Влітку школярі можуть детальніше ознайомитись з народною медициною, навчитись розрізняти та збирати лікарські рослини, створити власну «Зелену аптеку». Складання альманахів повір'їв, народних лікувальних рецептів, запис на плівку розповідей місцевих знахарів, голосів птахів, шуму води, лісу дадуть учням перші навички дослідницької роботи.

Влітку організують екскурсії на виставки картин з екологічної тематики, на виставки робіт народних умільців (різьблення по дереву, лозоплетіння, гончарство); діти відвідують зоопарк, заповідник.

Збирання врожаю, закінчення польових, городніх та садових робіт пов'язані зі звичаями й обрядовістю осінньої пори. Спільно з представниками громадськості батьки організують свята: «Щедрість рідної землі», «Хлібороб – найдавніша професія», «Земля любить працюючих». У процесі підготовки та проведення такої роботи учні не лише розумом, а й серцем, душею вбирають у себе народні, моральні, естетичні скарби, проймаються споконвічною любов'ю до людей праці, до землі, природи, хліба. При цьому учні в невимушеній емоційно-естетичній формі збагачуються практичною народною мудрістю, життєстверджуючим народним світоглядом.

Невід'ємною складовою національного виховання в таборі є гра. Гра – це самостійна діяльність, в якій діти виступають у спілкування з однолітками. Їх об'єднує спільна мета, спільні зусилля щодо її досягнення, спільні переживання. Ігрові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини та сприяють формуванню добрих почуттів, благородних поривань, навичок колективного життя. Завдання вихователя полягає в тому, щоб зробити кожну дитину активним учасником ігрового колективу, створити між дітьми відносини засновані на дружбі,

справедливості, відповідальності. Відтак у виховний процес ЛДОТ слід залучати значку кількість українських народних ігор.

Ігрова творчість проявляється й в пошуках засобів для здійснення задуму, зображення задуманого. Беручи на себе роль, дитина намагається наслідувати вчинки, манери, мову свого героя. Ігрові дії завжди реальні. Тому гра має великий вплив на формування моральних якостей дітей, створення певного типу поведінки.

Керівництво грою засноване на знанні закономірностей її розвитку. Основний шлях розвитку гри під впливом виховання полягає в наступному: життя відображається в грі все повніше та реальніше, зміст розширюється та поглиблюється, думки та почуття стають більш усвідомленими, глибокими, засоби зображення стають різноманітними, гра набуває все більш цілеспрямований характер, з'являється узгодженість дій.

При організації гри, вожатий повинен пам'ятати:

1. На початку гри, треба зацікавити вихованців її змістом, визначитися з правилами проведення гри, розподілити доручення.
2. Кожна гра повинна бути забезпечена необхідним для її проведення обладнанням.
3. Необхідно привчати дітей контролювати та регулювати свої дії та сили в грі. Тому має місце аналіз гри. Успіхів та помилок гравців.
4. Необхідно залучати вихованців до проведення різноманітних ігор в якості помічників суддів, членів журі. Важливо пам'ятати, що дітей середнього та старшого віку приваблюють ігри з розділенням на команди.
5. Треба вносити в ігри елементи загадковості. Несподіваності, використовуючи для цього розвідку справ, пакети з завданням тощо.
6. Декілька хвилин вільного часу, що з'явився між справами, повинні бути заповнені рухливими іграми, іграми-вправами. Можливості вожатого тут безмежні.
7. Самоволодіння, стриманість, впевненість в своїх силах, спокійний та зацікавлений тон – це якості, що допоможуть вожатому вчасно вирішити конфліктну ситуацію. Що може виникнути в ході гри.

Керуючи грою, вихователь зберігає самостійність дітей, розвиває ініціативу, фантазію. Ігри в комплексі з іншими виховними засобами представляє собою основу початкового етапу формування гармонійно розвиненої активної особистості, яка поєднує в собі духовне багатство, фізичну досконалість.

Література до теми:

1. Марафон дитячого дозвілля: навч.- метод. посіб. / Л. О. Дубровська [та ін.] ; ред. Л. О. Дубровська; Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: Видавництво НДУ ім.М.Гоголя, 2007. – 315 с.
2. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М - во освіти і науки, молоді та спорту України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя; авт.- уклад.: Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, О. С. Філоненко; за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 179 с.
3. Організаційно-методичні засади виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: метод. посіб. / В. Д. Гаврішко, І. М. Шоробура, Л. А. Машкіна, Н. В. Казакова; Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. рада, Хмельниц. гуманіт.– пед. акад. – Хмельницький : Вид- во ХГПА, 2011. – 255 с.
4. Розфарбуй світ любов'ю: [посіб. для орг. дозвілля дітей та підлітків в оздоровчих таборах, ін. позашкл. установах та вдома / уклад. Д. Уїлліс; пер. з англ. В. Степанова]. – Донецьк : ОБФ «Східноєвроп. місія», 2012. – 114 с.
5. Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика / М-во освіти і науки України, пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. держ. екол.-натур.центр учн. молоді; Заг. ред. А.Й. Капська,І.М. Мельникова,В.В. Вербицький, Відп.за вип.О.В. Глушаниця.– К.:Грайлик, 2007.– 196 с.

РОЗДІЛ II

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ПРОХОДИТИМУТЬ ПРАКТИКУ У ЛІТНІХ ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

1. Мета і зміст літньої педагогічної практики в літніх дитячих оздоровчих таборах Ш курс, VI семестр

Мета практики – набуття студентами досвіду самостійної організації життя та діяльності дитячого колективу, оволодіння методикою виховної роботи з школярами в умовах літніх канікул.

Завдання практики

- виховання у студентів стійкого інтересу до майбутньої професії, бажання самостійно оволодіти основами педагогічної майстерності;
- формування і розвиток педагогічних навичок професійної спрямованості, організації студентів на вміння втілити загальні ідеї виховання і розвитку у конкретних ситуаціях;
- формування творчості у виховній роботі з школярами, оволодіння методикою роботи з дітьми, засобами взаємозв'язку краєзнавчого, історико-культурного підходу;
- оволодіння студентами методикою виховної роботи з школярами одновікових та різновікових угруповань, створення умов для самореалізації особистості дитини в нестандартних ситуаціях оздоровчих таборів, дворових майданчиків та інших позашкільних установ.

Зміст практики

1. Організація прийому дітей, ознайомлення зі складом загону, перевірка готовності до перебування в оздоровчому таборі, бесіди з батьками.
2. Ознайомлення з правами та обов'язками вожатих, правилами техніки безпеки та поведіння на території табору, в лісі, на воді, в транспорті тощо.
3. Визначення мети та завдань виховної роботи з дітьми в умовах оздоровчого табору; планування роботи загону на табірну зміну і на кожен день з урахуванням інтересів, вікових та індивідуальних особливостей дітей.

4. Організація різноманітної діяльності за визначеними виховання (згідно плану роботи загону, табору на зміну):

5. Створення тимчасового дитячого колективу, поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи з дітьми; встановлення педагогічно доцільних стосунків з дітьми в умовах оздоровчого табору.

6. Оформлення документації:

- 1) план-мережа загону;
- 2) плани - путівки дня;
- 3) сценарії двох виховних заходів;
- 4) педагогічний щоденник;
- 5) психолого-педагогічна характеристика дитячого колективу.
- 6) педагогічне осмислення та аналіз досвіду своєї педагогічної діяльності;
- 7) оформлення звіту про педагогічну практику.

2. Пам'ятка

студентові для проходження літньої педагогічної практики

Літня педагогічна практика триває 3 тижні.

До практики допускаються студенти, які:

- систематично відвідували заняття табірною збору-навчання з підготовки до літньої практики і склали залік;
- пройшли інструктаж з техніки безпеки та з питань охорони життя і здоров'я дітей;
- розробили папку-скарбничку з конспектами виховних занять (не менше 20), посібниками, прикладами ігор, пісень тощо;
- пройшли медичний огляд.

При прибутті до літнього дитячого оздоровчого табору студенти-практиканти повинні мати з собою такі документи:

- паспорт;
- ідентифікаційний код;
- медичну книжку з печаткою про допуск до роботи;
- 4 фотографії (розміром 3 на 4);
- направлення на педагогічну практику;
- документацію та папку-скарбничку з посібниками і наочністю.

Окрім документів і особистих речей варто взяти з собою;

- ліхтарик;
- складаний ніж;
- дзеркало;
- клейку стрічку;
- книгу з казками й пригодами;
- свисток;
- сірники;
- мотузку;
- ножиці;
- свічки;

- електричний дріт-подовжувач;
- гітару;
- компас;
- канцелярське приладдя;
- повітряні кульки;
- засіб від комах.

Робота студента-практиканта передбачає:

1. Протягом всього періоду в таборі вести щоденник за таким зразком:

Титульна сторінка

Щоденник
літньої педагогічної практики
студента-практиканта _____ групи
3 курсу
факультету (інституту) напряму підготовки
Повна назва ВНЗ
Прізвище, ім'я, по-батькові
Місяць, рік

2 сторінка

Назва табору _____
Директор табору _____
Вихователь _____
Загін _____
Зміна _____

3-6 сторінки

Відомості про дітей загону

№ За / п	Прізвище, ім'я, по батькові	Дата народження	Школа, клас	Домашня адреса	Відомості про батьків (ППП, місце роботи)	Улюблені заняття, захоплення

7-9 сторінки

- Режим дня

- Загонова пісня
- Девіз та інші матеріали, які були ритуальними в загоні

10-11 сторінки

План-мережа загонових справ на зміну

12- стор. і далі

Облік роботи, який можна вести за такою *орієнтовною формою*:

Дата і час роботи	План роботи на день	Психолого-педагогічний аналіз робочого дня

Загальні рекомендації, щодо ведення психолого-педагогічних спостережень:

а) у щоденнику відображайте навчальну, виховну, суспільно-громадську діяльність, яку ви проводите у ході практики в таборі;

б) записуючи психолого-педагогічні рекомендації і спостереження за день, не констатуйте всіх фактів і подій дня, що відбувалися, намагайтесь обрати найголовніше з виховної роботи (події, явища, які вас схвилювали, порадували, або, навпаки, примусили серйозно задуматися);

в) намагайтесь вести спостереження згідно з вашим планом виховної роботи (планом-мережею);

г) записи у щоденнику ведіть чітко і охайно;

д) відсутність щоденника, несвоєчасний запис розглядається як порушення дисципліни.

Аналіз робочого дня описується за схемою:

1. Які виховні цілі та педагогічні завдання були висунуті?
2. Що було проведено протягом дня в загоні (КТС, трудові завдання, екскурсії, рухливі ігри)?
3. Які емоційні стани переважали у дітей протягом дня?
4. Як діти ставились до проведення конкретної справи, як готувалися, яку брали участь (хто був лідером, хто пасивним, які міжособистісні стосунки склалися між дітьми), яке враження залишилося після проведення справи?

5. Чи було досягнуто висунутих цілей на день?

6. Висновки.

3. Скласти план-мережу роботи на зміну за зразком:

План-мережа роботи табору (зразок)

1-й день Заїзд. Екскурсія по табору. Знайомство в загоні.	2-й день Трудовий десант. Знайомство з колективом вожатих. Дискотека.	3-й день Збори по плануванню. Вечір-гра «Два кораблі».	4-й день Відкриття табірної зміни. Кінофільм	5-й день Робота гуртків. Відкриття малих олімпійських ігор.	6-й день Спортивні змагання. Конкурс «Смачного!»	7-й день Змагання з настільного тенісу (1 тур). День електронних розваг.
8-й день Змагання з настільного тенісу. Вечір туристської пісні.	9-й день Підготовка до конкурсу акторської майстерності. Дискотека.	10-й день Вікторина «Що? Де? Коли?».	11-й день Конкурс акторської майстерності. Кінофільм.	12-й день Спортивні змагання. Підготовка до свята іменинників.	13-й день День іменинників. Веселий ярмарок. Інсценування казки.	14-й день Веселі старті. Конкурси.
15-й день Свято Нептуна. Дискотека.	16-й день Спортивні змагання. Українські вечорниці.	17-й день Спортивна гра на місцевості «Пакет».	18-й день Свято «Подорож у країну ввічливості» Кінофільм.	19-й день Закриття малих олімпійських ігор. Підсумкові вогники в загонах.	20-й день Лінійка закриття табірної зміни. Вогнища «Прощавай, табір».	21-й день Від'їзд.

4. Систематично проводити роботу за такими напрямками:

- *моральне виховання*: утвердження загальнолюдської моралі, відродження національної свідомості, виховання патріотизму, формування навичок свідомої дисципліни, культури поведінки;
- *трудове виховання*: формування позитивного ставлення до суспільно-корисної праці, оволодіння навичками самообслуговування, спільної трудової діяльності;
- *естетичне*: розвиток умінь та навичок творчої художньої діяльності, здібностей;
- *фізичне*: забезпечення повноцінного фізичного розвитку, розвиток навичок особистої та громадської гігієни;
- *економічне*: виховання бережливого ставлення до громадського майна та особистих речей;

- *правове*, виховання чесності, відповідальності, ознайомлення з правами та обов'язками дітей у позашкільних установах,
- *екологічне* виховання: формування поняття цінності природи, виховання бережливого ставлення до неї;
- *пізнавальна діяльність*: розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов їх самореалізацій;
- *краєзнавчо-фольклорна діяльність*: вивчення природи краю, його багатств, проведення фольклорних експедицій по вивченню творчості, музичного

5. При проведенні підсумків педагогічної практики щоденник є основним документом, основою для написання звіту за таким зразком:

Титульна сторінка

Звіт

про проходження літньої педагогічної практики

в оздоровчому таборі «Назва»

студента-практиканта 3 курсу

факультету (інституту) напряму підготовки

Повна назва ВНЗ

Прізвище, ім'я, по-батькові

Схема звіту

1. В якому оздоровчому таборі та ким працював, час перебування у таборі?
2. Умови роботи в оздоровчому таборі.
3. Зміст проведеної роботи:
  - перші дні в таборі, зустріч дітей, планування роботи, підготовка до свята відкриття табірної зміни та участь практиканта в ньому; перші враження і труднощі у роботі;
  - екскурсії, походи і подорожі, натуралістична і краєзнавча робота, участь практиканта в ній;
  - оздоровча і фізкультурно-спортивна робота (змагання, ігри, свята), участь практиканта при проведенні цих заходів;
  - екологічна робота;

- робота гуртків.

4. Короткий аналіз своєї роботи:

- чого навчився на практиці (яких знань, умінь і навичок набуто);
- які взаємини склалися з дітьми в загоні, педагогічним колективом;
- як змінилися особистісні якості практиканта;
- що допомагало Вам у роботі з дітьми;
- яких знань, умінь і навичок не вистачало Вам у роботі з дітьми;
- які виявлено труднощі та прогалини у підготовці до роботи з дітьми в літньому дитячому оздоровчому таборі.

5. Висновки і Ваші пропозиції щодо вдосконалення організації педагогічної практики в оздоровчому таборі та підготовки до неї.

Звіт про проходження літньої педагогічної практики складається студентом і друкується (14 шрифт, інтервал 1,5). Він затверджується підписом керівника та печаткою оздоровчого табору або школи.

6. Після закінчення літньої педагогічної практики в оздоровчому таборі студент здає керівнику практики таку звітну документацію (з 1 по 7 вересня):

- щоденник практики;
- план-мережа табірної зміни;
- план-путівку дня;
- психолого-педагогічна характеристику дитячого колективу.
- характеристику з оцінкою за літню педагогічну практику, завірену підписом директора табору та печаткою закладу;
- звіт про проходження літньої педагогічної практики в оздоровчому таборі (у надрукованому вигляді – 14 шрифт, 1/5 інтервал), завірений підписом директора табору та печаткою закладу;
- методичні розробки двох виховних заходів (у надрукованому вигляді – 14 шрифт, 1/5 інтервал).

3. Контроль і керівництво практикою студентів у літньому дитячому оздоровчому таборі

Студенти проходять практику на посаді організатора дитячого дозвілля, вихователя, вожакого, фізрука, музичного керівника. Кожний практикант повинен бути закріплений на час практики за окремим загonom, групою. Повнолітніх практикантів використовувати на штатних посадах, а неповнолітніх – помічниками.

Безпосередній контроль за роботою практикантів здійснює старший вихователь табору:

1. Проводить інструктаж з питань проходження практики, правил внутрішнього розпорядку, техніки безпеки, охорони життя і здоров'я дітей.
2. Знайомить студентів із дитячим колективом, плануванням навчально-виховної роботи з ними.
3. Надає консультації по складанню планів-конспектів, перевіряє і погоджує їх.
4. Щоденно спостерігає і аналізує роботу практиканта.
5. Надає методичну допомогу в підготовці та проведенні окремих заходів, різних видів робіт.
6. У кінці практики старший вихователь та директор табору складають характеристику на кожного практиканта, яка затверджується підписом директора табору і печаткою.

У характеристиці відзначається:

1. Прізвище, ім'я, по батькові студента. Назва табору, в якому проходив літню педагогічну практику, дата.
2. Готовність студента до проведення практики.
3. Знання практикантом змісту, форм і методів роботи з дітьми різного віку, вміння реалізувати їх у практичній діяльності.
4. Вміння планувати роботу. Виконання складеного плану виховної роботи.
5. Підхід до дітей, вміння організувати і зацікавити дитячий колектив.
6. Рівень виконання завдань виховної роботи в загоні.
7. Забезпечення дисципліни у загоні та охорони здоров'я і життєдіяльності дітей.

8. Життєва позиція практиканта, його дисциплінованість, ставлення до праці.

9. Позитивні сторони та основні прогалини в педагогічній підготовці практиканта.

10. Побажання, рекомендації, поради для студента-практиканта.

11. Загальна оцінка за літню педагогічну практику («5», «4», «3», «2»).

4. Орієнтовний план розподілу навантаження студента

I. Організаційний період зміни (2-3 дні)

1. Прийом дітей, формування загону.
2. Ознайомлення з правилами техніки безпеки поведіння на території табору.
3. Розкриття перспектив, діяльності дітей в таборі.
4. Вивчення минулого досвіду дітей, їх інтересів та захоплень, організаторських і комунікативних умінь.
5. Ознайомлення з законами та традиціями табору.
6. Формування основ тимчасового дитячого колективу, створення органів дитячого самоуправління.
7. Висунення єдиних педагогічних вимог до виконання режиму дня, дисципліни в таборі.
8. Забезпечення творчої атмосфери діяльності загону, педагогічно доцільного стилю взаємовідносин у колективі.
9. Складання плану-мережі роботи загону на табірну зміну,
10. Оформлення загонового куточка, газети.
11. Визначення атрибутики загону (назва загону, девіз, речівка, пісня тощо).

Форми виховної роботи: індивідуальні бесіди, вогник знайомств «Розкажи мені про себе», організаційний збір (збір народження загону), екскурсія по табору, розвідка цікавих справ, концерт вожатих, лекція «Охорона здоров'я і життя дітей у таборі», урочиста лінійка з нагоди відкриття табірної зміни та ін.

II. Основний період зміни (12-13 днів)

1. Організація відпочинку та оздоровлення дітей, розвиток їх інтересів і здібностей, набуття ними можливих у таборі знань, умінь, навичок.
2. Розвиток дітей та підлітків на основі різносторонньої колективної творчої діяльності.
3. Забезпечення пізнавального характеру кожної справи (на основі показу

сприяння розвитку особистості кожної дитини на основі розвитку колективу та міжособистісних стосунків).

4. Розвиток організаторських, комунікативних, конструктивних та ін. умінь та навичок через організацію системи громадських доручень (виборний актив, тимчасові об'єднання, традиційні доручення, змінюваність активу тощо).
5. Виконання режимних моментів, єдиних вимог.
6. Організація діяльності загону (згідно плану-мережі роботи в оздоровчому таборі) у взаємодії з іншими загонами та службами табору.

Форми виховної роботи: збори загону, тематичні дні, конкурси, вікторини, свята, прогулянки, екскурсії, туристичні походи, ігри, спортивно-оздоровчі заходи, зустрічі з цікавими людьми, гуртки, бесіди, лекції, трудові операції, організація виставок, перегляд кінофільмів, спектаклів тощо.

III. Підсумковий період зміни (1-2 дні)

1. Підведення підсумків роботи загону за зміну, виявлення причин успіхів та невдач.
2. Оцінювання діяльності органів дитячого самоуправління.
3. Визначення перспектив діяльності, розвитку інтересу та здібностей дітей.
4. Оформлення педагогічного щоденника, психолого-педагогічної характеристики загону.
5. Оформлення звіту про педагогічну практику.

Форми виховної роботи: операція «Валіза», прощальний вогник «Розкажу тобі про тебе», індивідуальні бесіди, урочиста лінійка з нагоди закриття табірної зміни.

5. Добрі поради молодим колегам досвідченого вожатого

- Якщо діти разом з тобою працюють, бавляться, співають, сміються, ти – переможець.
- Ніколи не роби в приміщенні того, що можна зробити на вулиці.
- Знай: нудне життя дітей буває тільки у нудного дорослого.
- Працюючи з дітьми, частіше згадуй себе в дитинстві, тобі буде легше їх зрозуміти.
- Не захоплюйся нотаціями, вони не викликають нічого, крім бажання затиснути вуха.
- Добрий – це не той, хто вміє робити добрі справи, а той, хто не здатний на зло.
- У нас, дорослих, завжди повинна бути активна позиція добра.
- Тихіше, дорослий, дитина замріялася.
- Будь із дітьми разом, поряд і трохи попереду.
- Не можна довіряти дітей тому, хто не вміє посміхатися.
- Дорослому треба мати нерви не міцні, а оголені.
- Люби усіх дітей, а найбільше – найнеприємніших для тебе.
- Справедливість – головна дорога дорослого.
- Критикуй дітей не із задоволенням, а з болем.
- Талановитий дорослий завжди шукає, а отже – не може не помилятися.
- Не сердься довго на дитину – це не професійно.

РОЗДІЛ III
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОЧИНКУ ТА
ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ВЛІТКУ.

Закон України
Про оздоровлення та відпочинок дітей
(Витяг)

Цей Закон визначає основні засади державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, повноваження органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, правові, фінансові та організаційні засади утворення і діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, права, обов'язки та відповідальність усіх учасників процесу.

Розділ I Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів.

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: відпочинкова зміна - період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 14 днів;

оздоровча зміна - період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку не менше 21 дня, протягом якого дитина отримує послуги з оздоровлення та відпочинку;

профільна зміна (туристична, спортивна, додаткової освіти: юних біологів, математиків, екологів тощо) - період перебування дитини в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, протягом якого дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс послуг, спрямованих на розвиток певних здібностей та інтересів;

тематична зміна - оздоровча або відпочинкова зміна, протягом якої дитина крім послуг з оздоровлення та відпочинку отримує комплекс додаткових послуг, спрямованих на розвиток її здібностей та інтересів за напрямками позашкільної освіти, фізичної культури та спорту, соціальної реабілітації, соціального захисту тощо за спеціальною програмою;

відпочинок - комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного,

гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності та соціальної активності дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом відпочинкової зміни;

оздоровлення - комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни;

дитячий заклад оздоровлення та відпочинку - постійно або тимчасово діючий, спеціально організований або пристосований заклад, призначений для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку;

державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку дітей - встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій щодо забезпечення необхідними послугами з оздоровлення та відпочинку дітей;

діти, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки, - діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, бездоглядні та безпритульні діти, діти-інваліди; діти, потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи, діти, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф; діти з багатодітних і малозабезпечених сімей; діти, батьки яких загинули від нещасних випадків на виробництві або під час виконання службових обов'язків; діти, які перебувають на диспансерному обліку; талановиті та обдаровані діти - переможці міжнародних, всеукраїнських, обласних, міських, районних олімпіад, конкурсів, фестивалів, змагань, спартакіад, відмінники навчання, лідери дитячих громадських організацій; дитячі творчі колективи та спортивні команди, а також діти працівників агропромислового комплексу та соціальної сфери села;

діти, які потребують особливих умов для оздоровлення, - діти з особливими фізичними та психічними потребами, які не можуть перебувати в закладах оздоровлення та відпочинку самостійно, потребують індивідуального догляду та створення спеціальних умов;

послуги з оздоровлення - комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що надаються дитячим закладом оздоровлення та відпочинку і спрямовані на відновлення та поліпшення фізичного і психічного стану здоров'я дитини;

відпочинкові послуги - заходи, спрямовані на організацію дозвілля дітей з дотриманням періоду активного та пасивного відпочинку, організацію раціонального харчування та забезпечення відповідними до вимог умовами проживання.

Стаття 2. Законодавство у сфері оздоровлення та відпочинку дітей

1. Законодавство у сфері оздоровлення та відпочинку дітей складається з Конституції України (254к/96-ВР), Сімейного кодексу України (2947-14), законів України «Про охорону дитинства»(2402-14), «Про позашкільну освіту»(1841-14), цього та інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів.

Стаття 3. Основні принципи та напрями державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей

1. Державна політика у сфері оздоровлення та відпочинку дітей ґрунтується на таких принципах:

рівності прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок;

визнання пріоритетним у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування здійснення заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку;

створення оптимальних умов для безпечного та ефективного перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку;

створення умов для зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей шляхом

належної організації оздоровлення та відпочинку;

надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітям, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки;

адресності соціальної допомоги, що надається з державного і місцевих бюджетів для оздоровлення та відпочинку дітей.

2. Основними напрямками державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей є:

підтримка заходів, що здійснюються підприємствами, установами і організаціями, фондами, громадянами та їх об'єднаннями в цій сфері;

створення доступного та ефективного ринку послуг з оздоровлення та відпочинку дітей;

збереження і розвиток мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку;

забезпечення підготовки кадрів для здійснення заходів з оздоровлення та відпочинку дітей;

стимулювання проведення науково-дослідних робіт, розроблення та впровадження інноваційних програм;

створення механізмів економічного стимулювання, кредитування, цільової фінансової підтримки закладів, що здійснюють оздоровлення та відпочинок дітей;

оптимізація системи управління;

створення Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку з метою запобігання їх ліквідації, передачі під заставу, перепрофілюванню, використанню не за призначенням;

розробка та затвердження державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку.

Розділ II Основні засади соціальної підтримки у сфері оздоровлення та відпочинку дітей

Стаття 9. Державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку дітей

1. Державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку дітей є складовою державних соціальних стандартів.

2. Складовими державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей є:

нормативи матеріально-технічного забезпечення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку інвентарем та обладнанням для надання медичних послуг, організації виховного процесу та дозвілля дітей;

нормативи розміщення дітей для оздоровлення та відпочинку на території, у будинках і приміщеннях дитячих закладів оздоровлення та відпочинку;

норми забезпечення дітей повноцінним харчуванням у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку відповідно до фізіологічних потреб і енерговитрат.

3. Державні соціальні стандарти оздоровлення та відпочинку формуються, встановлюються та затверджуються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за участю та погодженням з іншими сторонами соціального партнерства.

4. Юридичні та фізичні особи, до сфери управління яких належать дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, забезпечують їх функціонування та надання відповідних послуг згідно з державними соціальними стандартами оздоровлення та відпочинку дітей.

Розділ III Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку

Стаття 13. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку

Оздоровлення та відпочинок дітей може здійснюватися у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку протягом року, сезонно, під час канікул, цілодобово, протягом дня.

Діти віком від 7 до 18 років перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку самостійно.

Діти віком від 4 до 6 років перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку разом із батьками або іншими законними представниками.

Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку за своїми організаційно-правовими формами може бути державної (заснований на державній формі власності), комунальної (заснований на комунальній формі власності) або приватної (заснований на приватній формі власності) форми власності.

Оздоровлення та відпочинок дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, може здійснюватися у відповідно визначених дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в ході тематичних змін спільно з батьками-вихователями та прийомними батьками і їхніми власними дітьми.

Діти, які потребують особливих умов для оздоровлення, оздоровлюються у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку (спеціально пристосованих) в супроводі батьків або інших законних представників, соціальних працівників тощо.

Перебування разом з дітьми у закладах оздоровлення та відпочинку осіб, зазначених в абзацах третьому, п'ятому і шостому цієї частини, здійснюється за рахунок коштів таких осіб, благодійної допомоги тощо. { Частину першу статті 13 доповнено абзацом сьомим згідно із Законом N 1401-VI (1401-17) від 21.05.2009 }

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку створюють умови для проживання, харчування, медичного обслуговування, виховання дітей, розвитку їх інтересів та здібностей, здобуття елементарних трудових навичок тощо відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей.

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку у своїй діяльності керуються цим Законом та статутом (положенням), розробленим відповідно до Типового положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку (422-2009-п), затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку для проведення оздоровлення та відпочинку дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки і оздоровлюються за кошти державного та місцевих бюджетів, визначаються на конкурсній основі відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Стаття 14. Типи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку

1. До дитячих закладів оздоровлення належать:

дитячий заклад санаторного типу - заклад, у якому діти перебувають цілодобово і де поряд з оздоровчими надається комплекс медичних послуг, спрямованих на

поліпшення стану їхнього здоров'я, запобігання захворюванням. З урахуванням природно-кліматичних умов, наявної лікувально-оздоровчої бази, кадрового забезпечення такі заклади можуть бути спеціалізованими;

дитячий центр - заклад, що функціонує протягом року, в якому діти перебувають цілодобово. Центр має відповідне кадрове забезпечення, спеціально відведену територію, матеріально-технічну базу, які відповідають санітарно-гігієнічним нормам, для організації оздоровлення, відпочинку та навчання дітей;

позаміський заклад оздоровлення та відпочинку - заклад, що функціонує протягом року, сезонно або під час канікул, у якому діти перебувають цілодобово. Заклад повинен мати спеціально відведену територію, що знаходиться в курортній або заміській зоні, матеріально-технічну базу, що відповідає санітарно-гігієнічним нормам, кадрове забезпечення для організації оздоровлення. Відповідний заклад також може належати до закладу відпочинку.

2. До дитячих закладів відпочинку належать:

табір з денним перебуванням - табір, тимчасово утворений у навчальному закладі, закладі культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, в якому забезпечується належний догляд за дітьми, виховний процес, їх повноцінне дозвілля, розвиток творчих здібностей та інтересів і де діти перебувають протягом дня, але не менше 6 годин;

дитячий заклад праці та відпочинку - заклад з денним або цілодобовим перебуванням, у якому поряд з відпочинком організовується трудова діяльність з метою формування у дітей трудових інтересів і навичок;

наметове містечко - тимчасово діючий заклад з денним або цілодобовим перебуванням, облаштований на спеціально відведеній території, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам та нормам, у якому здійснюється комплекс заходів, спрямованих на формування у дітей навичок безпечної життєдіяльності, самообслуговування, колективізму.

3. Оздоровчі, відпочинкові та профільні зміни можуть комплектуватися одночасно дітьми всіх вікових груп. Перерва між змінами не має бути менше двох днів.

4. Для оздоровлення та відпочинку дітей можуть використовуватися санаторно-курортні заклади, пансіонати, бази відпочинку, санаторії-профілакторії, оздоровчі комплекси підприємств, установ та організацій, професійних спілок за умови надання зазначеними закладами послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей.

Стаття 15. Утворення, реорганізація та ліквідація дитячих закладів оздоровлення та відпочинку

1. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку незалежно від форми власності можуть функціонувати як юридичні особи або не мати статусу юридичної особи і перебувати у складі підприємств, установ та організацій як їх філіали чи структурні підрозділи і обов'язково заносяться до Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку.

2. Утворення, реорганізація та ліквідація дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснюється за рішенням власника (засновника) або уповноваженого ним органу відповідно до законодавства.

3. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку утворюються центральними, місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування, професійними спілками, фондами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами та їх об'єднаннями з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх потреб і за наявності необхідної матеріально-технічної та науково-методичної бази, кадрового забезпечення відповідно до законодавства.

3. Засновник (власник) дитячого закладу оздоровлення та відпочинку державної чи комунальної форми власності не має права ліквідувати його, зменшувати територію, кількість ліжко-місць, а також здавати в оренду приміщення (будівлі) для провадження діяльності, не пов'язаної з оздоровленням та відпочинком дітей під час їх перебування в ньому, без погодження із центральним органом виконавчої влади у справах сім'ї, молоді та спорту.

4. Реорганізація або ліквідація дитячих закладів оздоровлення та відпочинку державної чи комунальної форми власності допускається лише за згодою відповідного органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування та за погодженням із центральним органом виконавчої влади у справах сім'ї, молоді та спорту.

5. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку не може бути об'єктом звернення стягнення за борговими зобов'язаннями, не може передаватися у заставу.

6. У разі банкрутства власника місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування вирішують питання про передачу дитячого закладу оздоровлення та відпочинку до комунальної власності.

Стаття 16. Органи управління дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

1. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку очолює директор.

2. Органом громадського самоврядування дитячого закладу оздоровлення та відпочинку є загальні збори (конференція) колективу закладу.

3. У дитячому закладі оздоровлення та відпочинку можуть функціонувати методичні об'єднання, що об'єднують учасників оздоровчо-виховного процесу та спеціалістів певного професійного напрямку.

Стаття 17. Правила поведінки в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку

Порушення вимог внутрішнього розпорядку дитячого закладу оздоровлення та відпочинку тягне за собою негайне відрахування дитини із закладу та відправлення до місця постійного проживання за рахунок батьків або інших законних представників.

Стаття 18. Права дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

1. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку має право відмовити у прийомі дитини до закладу в разі:

відсутності путівки;

невідповідності віку дитини встановленим вимогам;

відсутності у дитини, яка прибула на оздоровлення та відпочинок до дитячого закладу, медичної довідки встановленого зразка, затвердженого спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

Стаття 19. **Обов'язки дитячого закладу оздоровлення та відпочинку**

1. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку зобов'язаний:

створити дитині безпечні умови перебування, забезпечити охорону її життя і здоров'я, особистого майна, надання невідкладної медичної допомоги, страхування від нещасного випадку, реалізацію освітніх програм та змістовного дозвілля тощо;

у разі виникнення обставин непереборної сили забезпечити негайну евакуацію і відправлення дитини до місця постійного проживання;

у разі захворювання дитини організувати її лікування та за потреби доставлення до місця постійного проживання;

забезпечити оздоровлення та відпочинок дітей відповідно до державних соціальних стандартів оздоровлення та відпочинку дітей.

Стаття 20. **Матеріально-технічна база дитячого закладу оздоровлення та відпочинку**

1. Дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, що має статус юридичної особи, володіє, користується і розпоряджається майном, земельною ділянкою відповідно до законодавства.

Для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей дитячим закладам оздоровлення та відпочинку можуть надаватися в оренду спортивні, культурні, оздоровчі об'єкти тощо.

2. Вимоги до матеріально-технічної бази дитячого закладу оздоровлення та відпочинку визначаються відповідними будівельними і санітарно-гігієнічними нормами, правилами їх облаштування та утримання з урахуванням вимог технічної і протипожежної безпеки та державними соціальними стандартами оздоровлення та відпочинку дітей.

Матеріально-технічну базу дитячого закладу оздоровлення та відпочинку складає рухоме і нерухоме майно, що належить йому на праві власності або господарського відання, оперативного управління, орендоване або передане йому засновником (власником).

3. Основні фонди, земельні ділянки та інше майно дитячого закладу оздоровлення та відпочинку державної або комунальної форми власності не підлягають вилученню, крім випадків, передбачених законодавством.

Стаття 21. Штатний розпис дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

1. Штатний розпис дитячого закладу оздоровлення та відпочинку державної чи комунальної форми власності встановлюється на підставі типових штатних нормативів дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, затверджених центральним органом виконавчої влади у справах сім'ї, молоді та спорту за погодженням з відповідними центральними органами виконавчої влади у сфері фінансів та праці.

2. Штатний розпис приватного дитячого закладу оздоровлення та відпочинку встановлюється засновником (власником) на основі типових штатних нормативів дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

Розділ IV Порядок і умови надання дітям послуг з оздоровлення та відпочинку

Стаття 23. Порядок прийому дитини до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

1. Прийом дитини до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку здійснюється за наявності путівки.

Путівка до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку - документ, який засвідчує право дитини на отримання послуг з оздоровлення та відпочинку, умови перебування в такому закладі і визначає вартість та перелік послуг з оздоровлення та відпочинку для однієї дитини в конкретному закладі.

Стаття 28. Вимоги щодо прийняття дітей на оздоровлення та відпочинок

1. До дитячого закладу оздоровлення та відпочинку діти можуть прибувати з батьками, іншими законними представниками або у складі груп з особами, які їх супроводжують.

2. Формування груп дітей та призначення особи, яка їх супроводжує до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, здійснюється юридичними особами, якщо їх установчими документами передбачено провадження діяльності з оздоровлення та відпочинку дітей.

3. Група дітей для направлення до дитячого закладу оздоровлення та відпочинку формується і склад її затверджується не пізніше як за два дні до від'їзду.

4. Кожна група до 15 дітей забезпечується особою, яка їх супроводжує. На кожную групу від 30 до 45 дітей додатково призначається один медичний працівник. Особи, які супроводжують дітей під час їх перевезення до або з місця оздоровлення та відпочинку, перебувають у відрядженні та несуть персональну відповідальність за життя і здоров'я дітей до передачі їх працівникам відповідного дитячого закладу оздоровлення та відпочинку чи батькам або іншим законним представникам.

Витрати на відрядження осіб, які супроводжують дітей, можуть відшкодовуватися за рахунок юридичних осіб, що їх призначили відповідно до частини другої цієї статті, та інших джерел, не заборонених законодавством.

5. Перед відправленням груп дітей на оздоровлення та відпочинок з особами, які супроводжують дітей під час їх перевезення, проводиться інструктаж з питань безпеки.

6. Відповідальність дитячого закладу оздоровлення та відпочинку за життя і здоров'я дітей настає з моменту передачі дітей за списком особами, які їх супроводжували, керівникам цих закладів.

7. Супроводження груп дітей до або з місць оздоровлення та відпочинку здійснюється безоплатно працівниками органів внутрішніх справ.

Розділ V Учасники процесу оздоровлення та відпочинку дітей

Стаття 29. Учасники процесу оздоровлення та відпочинку дітей

1. До учасників процесу оздоровлення та відпочинку дітей належать: діти; їхні батьки або особи, які їх замінюють; працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку дітей; представники підприємств, установ та організацій - власників (засновників) закладу; представники профспілок та інших об'єднань громадян.

Стаття 30. Права та обов'язки дітей, які перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку:

1. Діти під час перебування в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку мають право:

на захист прав і свобод, визначених Конвенцією ООН про права дитини (995_021), на охорону життя, здоров'я і власного майна, повагу до їх гідності, вільне висловлювання власних поглядів і переконань;

на кваліфіковану медичну допомогу в разі захворювання або травмування; самостійно обирати види діяльності, дозвілля, участь в освітніх, оздоровчих програмах закладів;

здобувати у передбачених законодавством випадках освіту згідно з державними стандартами освіти;

отримувати зазначені в путівці послуги з оздоровлення та відпочинку, в тому числі платні;

на раціональне харчування;

брати участь в управлінні дитячим закладом оздоровлення та відпочинку; звертатися до адміністрації закладу для отримання інформації стосовно побуту, харчування, медичної допомоги, змісту освітніх, оздоровчих програм та програм відпочинку;

у разі виникнення конфліктної ситуації вимагати вжиття дієвих заходів, у тому числі заміни вихователя.

2. Діти під час перебування у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку зобов'язані виконувати правила внутрішнього розпорядку цих закладів.

Стаття 31. Права та обов'язки батьків або інших законних представників

1. Батьки або інші законні представники дітей мають право:

ознайомитися із статутом дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, правилами перебування дитини у закладі, змістом освітніх, оздоровчих, медичних програм або програм відпочинку, в яких братиме участь дитина; захищати права та законні інтереси дитини в разі отримання від неї відповідної інформації;

звертатися до адміністрації дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, його засновника (власника), органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, утворених ними комісій, міжвідомчої комісії та інших робочих органів з питання поліпшення роботи дитячого закладу оздоровлення та відпочинку.

2. Батьки або інші законні представники дітей зобов'язані:

забезпечити дитину на час перебування у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку необхідним одягом, взуттям, засобами гігієни; провести з дитиною превентивну роботу щодо запобігання шкідливим звичкам; забезпечити проходження дитиною медичного обстеження; надавати інформацію працівникам дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, особам, які супроводжують дітей, про індивідуальні особливості дитини; відвідувати дитину в закладі та у терміни, визначені у путівці, забрати її із закладу;

відшкодувати заподіяні дитячому закладу оздоровлення та відпочинку збитки внаслідок недисциплінованої поведінки дитини;

у разі прийняття рішення адміністрацією дитячого закладу оздоровлення та відпочинку про дострокове відправлення дитини до постійного місця проживання за недисциплінованість та у разі неможливості батьків або інших законних представників забрати дитину з дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, відшкодувати витрати, понесені цим закладом, на супроводження дитини до постійного місця проживання.

Стаття 32. Працівники дитячих закладів оздоровлення та відпочинку

1. Призначення керівників дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснюється засновниками (власниками) з числа осіб, які мають, як правило, вищу освіту за профілем (охорона здоров'я, освіта, спорт, культура) і стаж роботи з дітьми не менше п'яти років.

Прийняття на роботу працівників, які безпосередньо працюють з дітьми, здійснюється з числа осіб, які мають відповідну освіту.

Добір на роботу інших працівників дитячих закладів оздоровлення та відпочинку здійснюється відповідно до законодавства.

2. Лікарі та медичні працівники, які направляються на роботу в дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, повинні мати відповідну кваліфікацію, підготовку та стаж практичної роботи не менше трьох років. Контроль за відбором та направленням медичного персоналу до дитячих закладів оздоровлення та відпочинку покладається на керівника територіальної або відомчої медичної установи, який несе персональну відповідальність за їх професійну діяльність.

3. Для роботи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку в літній час та під час канікул можуть залучатися студенти педагогічних, медичних та інших навчальних закладів.

4. Сезонні працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, які безпосередньо працюють з дітьми, на час роботи безоплатно забезпечуються помешканням.

5. Сезонні працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, які безпосередньо працюють з дітьми, забезпечуються харчуванням. Розмір плати за харчування встановлюється засновником (власником) закладу.

Вартість харчування працівників повинна відповідати нормам, встановленим спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

6. Умови і розмір оплати праці працівників дитячих закладів оздоровлення та відпочинку державної та комунальної форми власності визначаються законодавством.

7. Умови і розмір оплати праці працівників приватних дитячих закладів

оздоровлення та відпочинку встановлюються засновником (власником) згідно із законодавством.

8. Засновники (власники) мають право встановлювати розмір оплати праці працівників дитячого закладу оздоровлення та відпочинку відповідно до галузевих тарифних ставок.

Стаття 33. Права, обов'язки та відповідальність працівників дитячого закладу оздоровлення та відпочинку

1. Працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку в межах покладених на них обов'язків несуть персональну відповідальність відповідно до законодавства за безпеку життя і здоров'я дітей, які оздоровлюються та відпочивають у цьому закладі, за якість та повноту виконання навчальних та виховних програм, які реалізуються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку.

2. Працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку мають право на: внесення пропозицій щодо поліпшення оздоровчо-виховного процесу, процесу відпочинку, подання на розгляд керівництва та педагогічної ради пропозицій щодо морального та матеріального заохочення дітей, застосування стягнень до тих, хто порушує правила внутрішнього розпорядку закладу;

вибір форм підвищення кваліфікації, необхідної для продовження трудової діяльності у такому закладі;

участь у роботі методичних об'єднань, нарад, зборів, інших органів самоврядування дитячого оздоровчого закладу, у заходах, пов'язаних з організацією оздоровчо-виховної роботи;

вибір педагогічно обґрунтованих форм, методів, засобів роботи з дітьми; соціальне та матеріальне заохочення;

об'єднання у професійні спілки, участь у громадських організаціях, діяльність яких не заборонена законодавством.

3. Працівники дитячого закладу оздоровлення та відпочинку зобов'язані: педагогічні та медичні - перед початком роботи пройти спеціальну курсову

підготовку в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у справах сім'ї, молоді та спорту;

при прийнятті на роботу надати документ про проходження обов'язкового медичного огляду, який дає право працювати з дітьми;

дотримуватися вимог статуту (положення) дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, виконувати правила внутрішнього розпорядку та посадові обов'язки;

берегти життя та здоров'я дітей, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя;

виконувати накази та розпорядження директора закладу.

Стаття 34. Державний контроль за діяльністю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку

1. Державний контроль за діяльністю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку незалежно від підпорядкування, типу та форми власності закладів здійснюють:

центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, молоді та спорту; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать дитячі заклади оздоровлення та відпочинку;

Рада міністрів Автономної Республіки Крим;

обласні, Київська та Севастопольська міські, районні державні адміністрації, до сфери управління яких належать дитячі заклади оздоровлення та відпочинку.

Формою державного контролю є державна атестація дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, яка проводиться в порядку (426-2009-п), встановленому Кабінетом Міністрів України.

У разі виявлення порушень у діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, що можуть вплинути на стан здоров'я дітей, атестація проводиться позачергово.

За результатами атестації закладу присвоюється вища, перша, друга або третя категорія. Порядок присвоєння категорій (426-2009-п) визначається Кабінетом Міністрів України.

Розділ VII Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2009 року.

2. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом законодавчі та інші нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

3. Кабінету Міністрів України у шестимісячний термін з дня набрання чинності цим Законом:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

розробити нормативно-правові акти, передбачені цим Законом;

забезпечити перегляд і скасування органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Президент України

В.Ющенко

м. Київ, 4 вересня 2008 року

N 375-VI

Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N 45, ст.313.

Типове положення про дитячий оздоровчий заклад

1. Загальна частина

1.1. Дитячий оздоровчий заклад (*табір, містечко, комплекс, центр*) є позашкільним оздоровчим закладом, метою діяльності якого є реалізація права кожної дитини на повноцінний відпочинок, оздоровлення, забезпечення змістовного дозвілля, задоволення інтересів і духовних запитів відповідно до індивідуальних потреб.

1.2. Дитячий оздоровчий заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами та розпорядженнями центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких він належить, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також цим Типовим, положенням (*далі – Положенням*) і своїм статутом (*положенням*).

1.3. Дитячі оздоровчі заклади розподіляються:

- за місцезнаходженням: за межами населеного пункту, у межах населеного пункту;
- за режимом роботи: цілодобові, з денним перебуванням (не менше 6 годин);
- за терміном роботи: цілорічного функціонування, сезонного (протягом оздоровчого сезону), змінного (протягом зміни);
- за типами:
- заміські, які розташовані у приміщенні (окремому будинку) за межами населеного пункту, де діти перебувають цілодобово;
- санаторного типу, де діти перебувають цілодобово і де поряд із оздоровчими надаються комплекси медичних профілактичних послуг, спрямованих на запобігання захворюванням. З урахуванням специфіки захворювань дітей такі заклади можуть бути спеціалізованими;
- профільні, у яких діти перебувають цілодобово і в яких поряд з оздоровчими надаються комплекси послуг, спрямованих на розвиток у дітей певних здібностей та інтересів;
- з денним перебуванням, які створюються на базі навчальних закладів і де діти

перебувають упродовж дня;

- праці та відпочинку, у яких діти перебувають цілодобово і де поряд з оздоровчими надаються комплекси послуг, спрямованих на формування у дітей трудових інтересів та навичок;
- комплексні, що поєднують 2 і більше типів (заміські санаторного типу, профільні з денним перебуванням, профільні заміські).

1.4. З метою охоплення дітей організованими формами відпочинку в літній період можуть створюватись наметові табори, які в організації своєї роботи керуються цим Положенням.

1.5. Це Положення поширюється на всі дитячі оздоровчі заклади незалежно від форми власності та підпорядкування.

2. Організаційно – правові засади діяльності дитячого оздоровчого закладу

2.1. Дитячий оздоровчий заклад діє на підставі статуту (*положення*), що затверджується засновником (*власником*).

У статуті зазначаються: найменування та місцезнаходження закладу, засновник (власник), підпорядкованість, мета і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного та інших фондів, склад і компетенція органів управління, порядок прийняття рішень, порядок формування майна, статус оздоровчого закладу, характеристика методичної та масової роботи, оздоровчого, медичного, виховного процесу, права, обов'язки та відповідальність учасників цих процесів, умови реорганізації та ліквідації закладу.

2.2. Для кожного типу оздоровчого закладу засновником (власником) установлюється тривалість оздоровчої зміни з урахуванням вимог державних санітарних правил і норм улаштування, утримання і організації режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів, а також рекомендацій місцевих органів охорони здоров'я.

2.3. Дитячі оздоровчі заклади приймають на оздоровлення та відпочинок дітей шкільного віку. З урахуванням профілю діяльності та медико-психологічних показників здоров'я дитини засновниками (*власниками*) можуть установлюватись

окремі обмеження щодо приймання дітей до дитячого оздоровчого закладу як за віком, так і за станом здоров'я.

Для дітей з 14 до 18 років МОЖУТЬ бути організовані табори праці та відпочинку, табори відпочинку для старшокласників та учнівської молоді або спеціалізовані зміни в дитячих оздоровчих закладах.

2.4. Засновником (*власником*) дитячого оздоровчого закладу можуть бути центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та їх об'єднання незалежно від форм власності та підпорядкування, громадяни України.

2.5. Засновник (*власник*) дитячого оздоровчого закладу:

- затверджує статут (*положення*) дитячого оздоровчого закладу; призначає та звільняє керівника дитячого оздоровчого закладу; забезпечує безпечні умови організації відпочинку та оздоровлення дітей;
- забезпечує функціонування дитячого оздоровчого закладу, його комплектування технологічним та іншим обладнанням, належну підготовку до проведення відпочинку та оздоровлення дітей.

2.6. Приймання дітей до дитячого оздоровчого закладу здійснюється за рішенням засновника (*власника*) на підставі путівки та наявності довідки про стан здоров'я дитини, профілактичні щеплення та епідеміологічне оточення.

Статутом (*положенням*) про відповідний тип закладу визначаються такі додаткові умови приймання дітей: до дитячих оздоровчих закладів санаторного типу – за медичними показниками, праці та відпочинку – за віком, профільних – відповідно до інтересів та здібностей.

2.7. Путівка до дитячого оздоровчого закладу – це документ, який засвідчує право дитини на отримання оздоровчих послуг і визначає вартість оздоровчих послуг для однієї дитини в конкретному закладі.

Вартість путівки до дитячого оздоровчого закладу визначається засновником (*власником*), виходячи з конкретних умов регіону та можливостей дитячого оздоровчого закладу.

2.8. Відрахування дитини з дитячого оздоровчого закладу здійснюється за бажанням батьків чи осіб, які їх замінюють, за рішенням педагогічної ради за систематичне порушення правил внутрішнього розпорядку або на підставі медичного висновку про стан здоров'я дитини, що унеможливило її перебування в дитячому оздоровчому закладі.

Забороняється безпідставне відрахування дитини з дитячого оздоровчого закладу.

2.9. Дитячий оздоровчий заклад веде пропаганду здорового способу життя, забезпечує дітям, які перебувають у ньому:

- захист життя і здоров'я;
- належні умови для повноцінного оздоровлення та відпочинку, розвитку їхніх творчих здібностей, занять фізичною культурою, туризмом, природоохоронною та краєзнавчою роботою, суспільне корисною працею, оволодіння іншими корисними навичками тощо;
- добровільний вибір видів діяльності та дозвілля; користування матеріально-технічною, культурно-спортивною, оздоровчою, навчально-виробничою, науковою та корекційно-відновною базою дитячого оздоровчого закладу;
- вільне висловлювання поглядів, думок, переконань;
- захист від будь-яких форм експлуатації, насилля з боку педагогічних та інших працівників дитячого оздоровчого закладу, пропаганди релігійних конфесій.

2.10. Діти, які перебувають у дитячому оздоровчому закладі, повинні: дотримуватись правил внутрішнього розпорядку;

- підвищувати загальний культурний рівень, оволодівати знаннями, уміннями, практичними навичками здорового способу життя;
- дотримуватися морально-етичних норм;
- бережливо ставитися до державної, комунальної та приватної власності;
- брати посильну участь у суспільно корисній праці.

2.11. З урахуванням віку та інтересів дітей у дитячому оздоровчому закладі створюються групи (загони), наповнюваність яких визначається відповідно до

державних санітарних правил і норм улаштування, утримання і організації режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів.

2.12. Дитячий оздоровчий заклад працює за календарним планом роботи, затвердженим керівником закладу, погодженим із засновником (власником).

2.13. Виховний процес у дитячому оздоровчому закладі здійснюється відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів і здібностей дітей, з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я та з використанням різноманітних організаційних форм роботи та інших форм роботи, передбачених статутом (положенням).

2.14. Дитячий оздоровчий заклад може організовувати роботу своїх гуртків, груп та інших творчих об'єднань у приміщеннях за межами закладу, якщо вони пристосовані для перебування там дітей, чи на базі спортивних споруд та стадіонів на підставі укладених з їх власниками угод.

2.15. У дитячому оздоровчому закладі можуть функціонувати методична рада, комісії, об'єднання за напрямками діяльності, до складу яких входять педагогічні та медичні працівники дитячого оздоровчого закладу й інші учасники виховного та оздоровчого процесу.

2.16. Дитячий оздоровчий заклад є юридичною особою і діє на підставі статуту, має рахунки, які відкриваються в установленому порядку, печатку та штамп зі своїм найменуванням.

Дитячий оздоровчий заклад може входити до складу навчально-виховних комплексів навчально-виховних об'єднань з дошкільними, загальноосвітніми та іншими навчальними закладами і діяти на підставі положення, затвердженого засновником (власником).

3. Охорона життя та здоров'я дітей

3.1. Для надання медичних послуг дітям і працівникам закладу дитячий оздоровчий заклад закріплюється за територіальною лікувально-профілактичною установою.

Надання дітям та працівникам дитячого оздоровчого закладу невідкладної медичної допомоги при гострих та невідкладних станах, у т.ч., стаціонарної, здійснюється територіальним лікувально-профілактичним закладом.

3.2. Працівники дитячого оздоровчого закладу несуть персональну відповідальність за збереження життя та здоров'я дітей, які відпочивають і оздоровлюються в ньому.

3.3. Під час організованого перевезення дітей, які перебувають на оздоровленні в дитячому оздоровчому закладі, на значні відстані забезпечується медичний нагляд за ними.

Медичний супровід забезпечується також при організованому перевезенні дітей до (від) місць відпочинку чи оздоровлення.

3.4. Споруди, будівлі та інші приміщення дитячого оздоровчого закладу повинні відповідати санітарним нормам, технічним вимогам та вимогам пожежної безпеки.

У кожному приміщенні дитячого оздоровчого закладу розробляється та вивішується на видному місці план евакуації дітей та дорослих у разі пожежі чи стихійного лиха.

3.5. Дитячий оздоровчий заклад забезпечує безпечне повноцінне харчування дітей відповідно до встановлених фізіологічних та натуральних норм харчування. Для дітей, які перебувають на диспансерному обліку, повинно бути організоване дієтичне харчування згідно з рекомендаціями лікаря.

3.6. Керівник дитячого оздоровчого закладу здійснює обов'язковий постійний контроль за якістю харчування дітей, дотриманням санітарно-гігієнічного та протиепідемічного режиму, безпечними умовами відпочинку та оздоровлення, за проведенням роботи з формування здорового способу життя.

4. Управління дитячим оздоровчим закладом і кадрове забезпечення

4.1. Керівництво дитячим оздоровчим закладом здійснює його керівник, який призначається і звільняється з роботи засновником (власником).

4.2. Керівник дитячого оздоровчого закладу:

- затверджує календарний план роботи оздоровчого закладу;
- затверджує режим дня з урахуванням типу закладу;

- затверджує правила внутрішнього розпорядку для дітей та працівників дитячого оздоровчого закладу;
- організовує інструктаж працівників дитячого оздоровчого закладу з техніки безпеки, профілактики травматизму, попередження нещасних випадків з дітьми, дотримання санітарно-гігієнічних норм і правил, а також надання невідкладної допомоги;
- забезпечує дотримання вимог щодо охорони життя і здоров'я дітей, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм;
- здійснює контроль за оздоровчо-виховним процесом, забезпечує належні умови для оздоровлення та відпочинку дітей;
- контролює дотримання фінансової дисципліни в дитячому оздоровчому закладі;
- укладає угоди з юридичними та фізичними особами;
- розпоряджається у встановленому порядку коштами дитячого оздоровчого закладу, відкриває рахунки в установах банків або органах Державного казначейства;
- представляє інтереси дитячого оздоровчого закладу в усіх установах, організаціях, на підприємствах;
- звітує перед засновником (*власником*) про результати діяльності закладу;
- видає в межах своєї компетенції накази та розпорядження, що стосуються діяльності дитячого оздоровчого закладу, організовує і контролює їх виконання;
- забезпечує спільно засновником (*власником*) раціональний підбір і розстановку кадрів, затверджує штатний розпис, посадові обов'язки працівників дитячого оздоровчого закладу;
- відповідає за допуск до роботи працівників, які своєчасно пройшли обов'язковий медичний огляд;
- приймає рішення про заохочення та дисциплінарні стягнення стосовно працівників дитячого оздоровчого закладу.

4.3. У дитячому оздоровчому закладі створюється педагогічна рада – постійно діючий колегіальний орган управління, що діє на підставі відповідного положення.

Головою педагогічної ради є керівник дитячого оздоровчого закладу.

4.4. Педагогічна рада дитячого оздоровчого закладу затверджує календарний план роботи, розглядає концепції та програми поліпшення роботи дитячого оздоровчого закладу, аналізує роботу членів педагогічного колективу, підбиває підсумки оздоровчих змін, приймає рішення щодо відрахування дітей із дитячого оздоровчого закладу за порушення внутрішнього розпорядку чи з інших обґрунтованих причин.

4.5. Робота педагогічної ради проводиться відповідно до потреб дитячого оздоровчого закладу. Кількість засідань педагогічної ради визначається їх доцільністю, але не рідше ніж раз на зміну.

4.6. На посади педагогічних та медичних працівників приймаються особи, які мають відповідну освіту.

При прийнятті на роботу кожен працівник повинен подати санітарну книжку, бути ознайомленим з умовами праці, правилами внутрішнього розпорядку, посадовою інструкцією.

4.7. При оформленні на роботу працівники дитячого оздоровчого закладу проходять обов'язковий медичний огляд, інструктаж з техніки безпеки, профілактики травматизму, запобігання нещасним випадкам з дітьми, дотримання санітарно-гігієнічних правил та надання невідкладної долікарської допомоги.

4.8. З кожним працівником дитячого оздоровчого закладу укладається договір згідно із законодавством України.

Умови й розмір оплати праці працівників дитячого оздоровчого закладу визначаються відповідно до законодавства, а з тими працівниками, які утримуються за рахунок підприємства, установи, організації, на балансі якої перебуває дитячий оздоровчий заклад, визначаються відповідним колективним договором, який діє на даному підприємстві, в установі, організації.

4.9. Працівники дитячого оздоровчого закладу мають право на:

- унесення пропозицій щодо поліпшення оздоровчо-виховного процесу;
- ініціативу у виборі форм, методів, засобів роботи з дітьми;

- участь у роботі методичних об'єднань, рад, зборів, інших органів самоврядування дитячого оздоровчого закладу, у заходах, пов'язаних з організацією оздоровчо-виховної роботи;
- вибір форм підвищення кваліфікації;
- різні види заохочення за сумлінне виконання покладених обов'язків;
- об'єднання у професійні спілки, участь в інших об'єднаннях: громадян, діяльність яких не заборонена законодавством.

4.10. Працівники дитячого оздоровчого закладу зобов'язані:

дотримуватися вимог статуту дитячого оздоровчого закладу, виконувати правила внутрішнього розпорядку та посадові обов'язки;

берегти життя та здоров'я дітей, захищати їх інтереси, пропагувати здоровий спосіб життя;

виконувати накази й розпорядження керівника дитячого оздоровчого закладу, органів управління, до сфери діяльності яких належить дитячий оздоровчий заклад.

4.11. Працівники дитячого оздоровчого закладу працюють згідно з графіком, затвердженим його керівником, з урахуванням вимог законодавства про працю.

4.12. Батьки дітей чи особи, які їх замінюють, мають право:

- обирати і бути обраними до батьківського комітету та органів громадського самоврядування закладу;
- вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності дитячого оздоровчого закладу;
- брати участь в організації та проведенні заходів;
- захищати законні інтереси дітей у державних та судових органах.

4.13. Для оперативного врегулювання поточних питань, організації оздоровчої та виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі може бути створений орган самоврядування, до складу якого входять засновник (*власник*), адміністрація дитячого оздоровчого закладу, батьки та діти.

5. Фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база закладу

5.1. Фінансово-господарська діяльність дитячого оздоровчого закладу здійснюється відповідно до його статуту та законодавства України.

5.2. Управління та фінансова діяльність дитячих оздоровчих закладів державної та комунальної форми власності здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів та додаткових джерел, не заборонених законодавством; приватних – за рахунок коштів засновників (*власників*), власних коштів від надання оздоровчих послуг та інших джерел, не заборонених законодавством України.

Додатковими джерелами (*фінансування дитячого оздоровчого закладу можуть бути добровільні внески, матеріальні цінності юридичних та фізичних осіб, інші надходження, не заборонені законодавством, які використовуються для впровадження діяльності, передбаченої статутом (положенням)*).

5.3. У процесі провадження фінансово-господарської діяльності дитячий оздоровчий заклад:

самостійно розпоряджається коштами, які надійшли на його рахунок у процесі провадження фінансово-господарської діяльності; використовує земельну ділянку, на якій він розташований, виключно в інтересах дітей; розвиває та утримує власну матеріально-технічну базу, володіє, користується і розпоряджається майном виключно в інтересах дітей відповідно до законодавства та статуту (*положення*).

5.4. Ведення діловодства, бухгалтерського обліку та звітності, статистичної звітності в оздоровчих закладах здійснюється у порядку, визначеному законодавством України.

5.5. Перед початком оздоровчого сезону засновник (*власник*) забезпечує наявність у дитячому оздоровчому закладі наказу про відкриття закладу, акта про готовність закладу, санітарного паспорта, інструкцій з техніки безпеки, профілактики травматизму і попередження нещасних випадків з дітьми, протипожежної безпеки тощо.

5.6. Для відкриття оздоровчого закладу місцевими органами виконавчої влади створюється спеціальна комісія в складі представників санітарно-епідеміологічної служби, органів державного пожежного і технічного нагляду, засновників (*власників*) оздоровчого закладу, профспілкової організації, керівника закладу та інших представників, які перевіряють готовність оздоровчого закладу до приймання дітей, про що складається відповідний акт.

5.7. По закінченні оздоровчого періоду засновник (*власник*) затверджує планове завдання щодо підготовки оздоровчого закладу до нового оздоровчого періоду і погоджує його з територіальною установою державної санітарно-епідеміологічної служби.

6. Міжнародне співробітництво дитячого оздоровчого закладу

6.1. Дитячий оздоровчий заклад за наявності відповідної матеріально-технічної та методичної бази може проводити міжнародні заходи в рамках програм та проектів оздоровлення, відпочинку та інших заходів з профілю дитячого оздоровчого закладу та брати участь у міжнародних заходах.

6.2. Дитячий оздоровчий заклад має право за згодою засновника (*власника*) укладати угоди про співробітництво, установлювати прямі зв'язки з відповідними закладами, науковими установами, підприємствами, організаціями, громадськими об'єднаннями інших країн у встановленому законодавством України порядку.

Статут

заміського стаціонарного оздоровчого табору (містечка, комплексу) для дітей та учнівської молоді

1. Загальні положення

1.1. Заміський стаціонарний оздоровчий табір (містечко, комплекс)* *(повна назва оздоровчого закладу)* є позашкільним оздоровчо-виховним закладом, створюваним для забезпечення змістовного дозвілля й відпочинку, зміцнення здоров'я, задоволення інтересів і духовних запитів дітей та учнівської молоді у поза навчальний період * Далі - оздоровчий табір.

1.2. Оздоровчий табір у своїй діяльності керується [Конституцією](#), законами, актами Президента, Кабінету Міністрів України, наказами центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого він належить, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, положеннями (статутами) власників (засновників) та цим Статутом.

1.3. Засновниками (власниками) оздоровчого табору є: *(вказуються засновники (власники) оздоровчого закладу, їх підпорядкованість)*

1.4. Юридична адреса оздоровчого табору: *(поштовий індекс, область, район, селище, № телефонів)*

2. Організаційно-правові засади діяльності

2.1. Оздоровчий табір діє на основі цього Статуту, який затверджено *(вказуються реквізити рішення засновників (власників) або уповноваженого ними органу)* та зареєстровано в *(назва місцевого органу державної виконавчої влади, реєстраційний номер і дата прийняття рішення про реєстрацію)*

2.2. Зміст, форми й методи оздоровчої, виховної, інформаційно-методичної, організаційно-масової та спортивної роботи з дітьми й учнівською молоддю в оздоровчому таборі визначаються його керівником за погодженням із засновниками (власниками), профспілковим комітетом базового підприємства, установи, організації, батьками та з урахуванням специфіки національних, культурно-історичних традицій, загальнолюдських духовних надбань і цінностей.

2.3. Засновники (власники) оздоровчого табору забезпечують необхідні умови для повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку й дозвілля дітей та учнівської молоді, розвитку їхніх творчих здібностей, занять фізичною культурою і спортом, туризмом, природоохоронною і краєзнавчою роботою, суспільно корисною працею.

2.4. Оздоровчий табір працює сезонно *(або цілорічно)*, розміщується у власних стаціонарних *(або орендованих - на базі пансіонатів, будинків відпочинку, санаторіїв-профілакторіїв, спортивних і туристських установ, навчальних закладів тощо)* приміщеннях. Терміни перебування дітей, підлітків та учнівської молоді в оздоровчому таборі визначаються засновниками (власниками) з урахуванням місцевих природно-кліматичних умов, вимог Державних санітарних правил улаштування, утримання і організації режиму дитячих оздоровчих закладів та за узгодженням з відповідними органами охорони здоров'я.

2.5. Прийняття дітей та учнівської молоді до оздоровчого табору здійснюється на підставі оздоровчої путівки або згідно з завіреними списками, якщо направлення до табору провадиться установами й організаціями відповідно до укладених договорів, а також за наявності довідки лікувального закладу про стан здоров'я дитини, профілактичні щеплення та епідемічний стан середовища, в якому вона постійно перебуває.

2.6. З урахуванням вікових особливостей та інтересів дітей, учнівської молоді в оздоровчому таборі створюються загони й групи, наповнюваність яких складає: для дітей 6 - 9 років - 25 осіб, 10 - 14 років - 30 осіб, старших 14 років - 35 осіб.

3. Управління оздоровчим табором та кадрове забезпечення

3.1. Управління оздоровчим табором здійснюється засновником (власником) в особі його вищого органу та керівником (директором) відповідно до цього Статуту на основі поєднання прав засновника та власника майна оздоровчого табору.

До компетенції засновника (власника) відноситься:

затвердження Статуту оздоровчого табору та реєстрація його в місцевому органі державної виконавчої влади;

призначення та звільнення директора оздоровчого табору;

скасування рішень директора оздоровчого табору, які суперечать чинному законодавству, положенням (статутам) засновників (власників) та цьому Статуту; прийняття рішень щодо реорганізації чи ліквідації оздоровчого табору.

3.2. Для оперативного вирішення поточних питань організації оздоровчої та виховної роботи в оздоровчому таборі на загальних зборах дітей і працівників обирається рада табору - орган самоврядування, який працює у взаємодії із засновниками, керівництвом табору, батьками. Очолює раду директор оздоровчого табору.

3.3. Штатний розклад оздоровчого табору затверджується засновниками (власниками) відповідно до Типових штатів персоналу дитячих оздоровчих закладів, а також з урахуванням специфіки, обсягів і конкретних умов його роботи.

3.4. Поточне керівництво оздоровчим табором здійснює його керівник - директор.

Директор оздоровчого табору:

видає в межах своєї компетенції накази та розпорядження і контролює їх виконання; здійснює раціональний добір і розстановку кадрів працівників;

організовує оздоровчо-виховний процес;

забезпечує дотримання вимог щодо охорони життя і здоров'я дітей, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм;

представляє оздоровчий табір в усіх підприємствах, установах та організаціях і відповідає перед засновником (власником) за результати діяльності закладу;

розпоряджається в установленому порядку майном і коштами оздоровчого табору;

організовує виконання кошторису оздоровчого табору, укладає угоди з юридичними та фізичними особами, відкриває рахунки в установах банків або органах Державного казначейства, має право першого підпису;

застосовує заходи заохочення й дисциплінарні стягнення до працівників оздоровчого табору;

затверджує посадові обов'язки працівників, забезпечує ознайомлення їх з умовами праці, правилами внутрішнього і трудового розпорядку;

організовує інструктаж працівників оздоровчого табору з техніки безпеки, профілактики травматизму, попередження нещасних випадків з дітьми, дотримання санітарно-гігієнічних правил і надання невідкладної долікарської допомоги;

спільно з медичним працівником розробляє та затверджує режим дня з урахуванням санітарно-гігієнічних вимог і фізіологічних особливостей дітей різного віку.

3.5. З працівниками оздоровчого табору згідно з чинним законодавством укладається трудовий договір, яким обумовлюються права та обов'язки працівників, а також зобов'язання засновників (власників) і керівництва оздоровчого закладу щодо їх матеріального та соціального забезпечення.

3.6. Умови і розміри оплати праці працівників оздоровчого табору встановлюються засновниками (власниками) відповідно до чинного законодавства та нормативних документів центральних органів державної виконавчої влади. Працівники оздоровчого табору, які за посадовими обов'язками і характером роботи повинні перебувати на території оздоровчого табору цілодобово, забезпечуються безплатним помешканням і пільговим харчуванням. У межах своїх повноважень і наявних коштів засновники (власники) можуть надавати працівникам оздоровчого табору також додаткові трудові та соціально-побутові пільги.

3.7. Працівники оздоровчого табору повинні неухильно дотримуватись вимог трудової дисципліни, правил внутрішнього розпорядку, етики стосунків, виконувати плани оздоровчо-виховної роботи, поважати гідність дітей, захищати їх від будь-яких форм фізичного чи психологічного насильства, допомагати позбутися шкідливих звичок.

3.8. Усі працівники оздоровчого табору в межах покладених на них обов'язків несуть персональну відповідальність за безпеку життя і здоров'я дітей та підлітків, які відпочивають і оздоровлюються в таборі.

4. Господарське утримання і фінансування

4.1. З дня реєстрації Статуту в місцевому органі державної виконавчої влади оздоровчий табір визнається юридичною особою, може мати печатку зі своїм найменуванням, штамп, рахунки в установах банку.

4.2. Матеріально-технічна база оздоровчого табору включає приміщення, споруди, обладнання, засоби зв'язку, транспортні засоби, земельні ділянки, рухоме й нерухоме майно, що перебуває у його користуванні. Засновники (власники) можуть передавати

майно, яке належить їм на праві власності, оздоровчому табору у право повного господарського відання або оперативного управління.

4.3. Основною формою господарської діяльності оздоровчого табору є надання соціальним замовникам в особі підприємств, установ, державних органів виконавчої влади, громадських організацій, окремих громадян комплексу послуг з оздоровлення й відпочинку дітей та учнівської молоді.

4.4. Засновники (власники) або уповноважений ними орган здійснюють фінансування оздоровчого табору, його матеріально-технічне забезпечення, надають необхідні будівлі з обладнанням і матеріалами, організують будівництво і ремонт приміщень, їх господарське обслуговування.

4.5. Джерелами фінансування оздоровчого табору є:

грошові й матеріальні внески засновників (власників), інших зацікавлених організацій;

кошти профспілкового бюджету та бюджету соціального страхування;

кошти державного або місцевих бюджетів;

добровільні грошові внески юридичних і фізичних осіб, громадських фондів, асоціацій, окремих громадян і благодійні пожертвування;

плата батьків за путівки;

прибутки, отримані від господарської діяльності табору;

кредити банків та інших кредиторів;

інші надходження, не заборонені законодавством.

4.6. Оздоровчий табір за згодою засновників і власників майна у процесі фінансово-господарської діяльності має право:

самостійно розпоряджатися коштами господарської та іншої діяльності відповідно до свого Статуту;

розвивати власну матеріальну базу;

володіти, користуватися й розпоряджатися майном відповідно до законодавства та Статуту;

діяти в інших питаннях, якщо це не суперечить законодавству та Статуту.

4.7. У разі ліквідації оздоровчого табору його основні фонди і майно відповідно до законодавства та засновницьких документів оздоровчого табору використовуються за рішенням засновника (власника).

4.8. Витрати на утримання оздоровчого табору провадяться відповідно до кошторису, затвердженого засновниками (власниками) та іншими учасниками фінансування табору. Вартість путівки визначається засновниками (власниками) на підставі діючих нормативно-правових актів центральних і місцевих органів виконавчої влади та чинного законодавства.

Відповідно до чинного законодавства операції з продажу путівок на лікування та відпочинок дітей в оздоровчих таборах не підлягають оподаткуванню на додану вартість. Засновники (власники) оздоровчого табору мають право встановлювати пільгову вартість путівок для окремих категорій дітей.

4.9. Оздоровчий табір веде поточний і бухгалтерський облік своєї роботи, статистичну звітність у порядку, визначеному нормативно-правовими актами.

4.10. Інвентаризація майна та ревізія фінансово-господарської діяльності оздоровчого табору проводяться по закінченні оздоровчого сезону з ініціативи засновників, власників майна або уповноваженого ними органу. Акт ревізії та фінансовий звіт надсилаються всім організаціям, які брали участь у фінансуванні та утриманні оздоровчого табору.

4.11. Відповідно до чинного законодавства оздоровчий табір безоплатно користується земельною ділянкою, на якій він розташований.

Місцеві органи державної виконавчої влади можуть встановлювати для оздоровчого табору відповідні пільги в оплаті комунально-побутових, торговельних і медичних послуг, звільняти його від сплати місцевих податків і зборів.

4.12. Вимоги до території, споруд і будівель оздоровчого табору, його обладнання визначаються чинними будівельними, санітарно-гігієнічними правилами й нормами. Перед початком оздоровчого сезону оздоровчий табір приймається в експлуатацію комісією за участю представників засновників (власників), відповідних органів державної виконавчої влади й місцевого самоврядування, санітарно-епідеміологічної

служби, пожежного нагляду, державної інспекції з охорони праці, профспілкового комітету базового підприємства, установи, організації.

5. Міжнародні зв'язки

5.1. За наявності належної матеріально-технічної та соціально-культурної бази та за згодою засновників (власників) оздоровчий табір має право встановлювати прямі зв'язки й укладати угоди про співробітництво в організації оздоровлення й відпочинку дітей та учнівської молоді з підприємствами, навчальними закладами, громадськими об'єднаннями інших країн у встановленому законодавством порядку.

Посадова інструкція вихователя дитячого оздоровчого закладу

I. Загальні положення

1.1. Вихователь дитячого оздоровчого закладу приймається на посаду і звільняється з посади за розпорядженням голови профспілкового комітету з подання начальника дитячого оздоровчого закладу (далі - заклад) із числа повнолітніх осіб.

1.2. Кваліфікаційні вимоги: спеціальна педагогічна освіта або проходження спеціального курсу педагогічної підготовки і стаж практичної роботи з дітьми і підлітками не менше одного року.

1.3. Структурно підлеглий начальнику закладу, працює під керівництвом заступника начальника закладу з виховної роботи, старшого вихователя.

1.4. На період тимчасової відсутності заміщається вихователем, а також заміщає вихователя на час його відсутності.

1.5. У своїй діяльності керується Положенням про дитячий оздоровчий заклад (Статутом),

затвердженим постановою профспілкового комітету, законами, нормативними актами державних органів, що регламентують діяльність дитячих оздоровчих закладів, методичними й інструктивними матеріалами профспілкових органів, у тому числі обласної ради профспілок, а також дійсною інструкцією.

1.6. Є матеріально відповідальною особою..

1.7. З урахуванням специфіки діяльності дитячого оздоровчого закладу і відповідно до Правил його внутрішнього розпорядку вихователь зобов'язаний постійно знаходитися на території дитячого оздоровчого закладу і залишати її тільки з дозволу начальника закладу.

II. Обов'язки

Вихователь зобов'язаний:

- до заїзду в дитячий оздоровчий заклад пройти обов'язковий медичний огляд на право роботи в ньому, належним чином оформити особисту санітарну книжку і здати її лікарю закладу;
- пройти обов'язковий інструктаж в обсязі необхідному для здійснення своїх функціональних обов'язків;

- дотримуватися вимог Положення (Статуту) дитячого оздоровчого закладу, виконувати Правила внутрішнього розпорядку;
- проводити цілеспрямовану діяльність з профілактики дитячого травматизму і нещасних випадків;
- проводити цілеспрямовану роботу з профілактики правопорушень серед дітей і підлітків, не допускати самовільних походів дітей з території закладу, з місця проведення заходів;
- організувати корисну діяльність довіреного йому колективу дітей протягом оздоровчої зміни, сприяти організації змістовного відпочинку і дозвілля дітей і підлітків;
- брати разом із загonom участь у масових, спортивно-оздоровчих заходах закладу, залучати дітей до їх підготовки і проведення;
- разом з органами дитячого самоврядування планувати діяльність колективу (загону) на зміну; відповідати за результати виконання планів;
- здійснювати щоденне планування діяльності загону, відповідати за результати виконання плану, вести щоденник педагогічних спостережень;
- брати участь у плануванні виховної й оздоровчої роботи закладу, брати безпосередню участь у реалізації намічених планів роботи;
- організовувати і проводити загонові заходи;
- інструктувати довірених йому дітей з Правил внутрішнього розпорядку закладу, правил техніки безпеки, інших організаційно-нормативних документів;
- уважно стежити за станом здоров'я дітей у загоні, вживати оперативних заходів по наданню допомоги хворим, потерпілим;
- разом з органами дитячого самоврядування оформити загонове місце, організувати випуск загонної стінної газети;
- організувати чергування в загоні, стежити за санітарним станом спальних корпусів, території, що прилягає;

- контролювати дотримання норм видачі на харчоблоці, стежити за процесом прийому їжі дітьми в їдальні;
- організувати проведення оздоровчих процедур;
- брати участь у щоденних плануваннях;
- негайно доповідати начальнику про всі події в загоні;
- брати участь у доставці дітей у дитячий оздоровчий заклад від місця їх збору й у доставці дітей з закладу до місця призначення;
- контролювати дотримання санітарно-гігієнічних правил і норм у загоні, брати участь у проведенні лазневих днів;
- виконувати інші доручення й обов'язки, віднесені до його компетенції за розпорядженням адміністрації закладу.

III. Права

Вихователь має право:

- подавати пропозиції з удосконалення Системи виховної й оздоровчої роботи закладу;
- звертатися до керівництва закладу, профспілкового комітету з питаннями про захист своїх професійних інтересів, інтересів дітей і закладу в цілому;
- знайомитися з проектами, рішеннями відповідних органів і організацій з питань діяльності дитячих оздоровчих закладів, наказами начальника закладу, що стосуються ділянки виконуваної ним роботи, вносити відповідні пропозиції до них;
- підписувати і візувати документи в межах своєї компетенції.

IV. Відповідальність

Вихователь несе дисциплінарну, адміністративну, матеріальну, кримінальну відповідальність у рамках чинного законодавства за:

- збереження життя, здоров'я, повагу честі, гідності і недоторканності дітей, які знаходяться в дитячому оздоровчому закладі у межах своїх посадових обов'язків;

- недбале ставлення до виконання своїх посадових обов'язків;
- результати виховної й оздоровчої роботи загону;
- нещасні випадки серед дітей, випадки травматизму в разі встановлення його безпосередньої провини в рамках діючого законодавства:
- дотримання трудової дисципліни, норм охорони праці і техніки безпеки, протипожежної й екологічної безпеки;
- порушення Правил внутрішнього розпорядку, поведінку, несумісну з поняттями педагогічної етики.

З інструкцією ознайомлений: підпис працівника

Посадова інструкція вожатого дитячого оздоровчого табору

1. Загальні положення

1. Вожатий дитячого оздоровчого табору призначається на посаду і звільняє з посади наказом директора табору, за поданням заступника директора з виховної роботи, на основі строкового трудової угоди.

2. На посаду вожатого призначаються особи, які мають освіту не нижче повної середньої (середнього спеціального) і пройшли спеціальну підготовку.

3. Вожатий підпорядковується безпосередньо старшому вихователю табору. Вожатий координує свою роботу з вихователями з керівниками спортивних секцій та керівниками творчих студій.

4. Графік роботи вожатого носить цілодобовий характер.

5. Вожатому надається два вихідних дні за зміну: один день - протягом зміни, другий, у випадку роботи дві зміни поспіль, після від'їзду дітей з табору (у перезмінку). Графік вихідних днів затверджується старшим вихователем.

6. На час вихідного дня обов'язки вожатого виконує підмінний вожатий, який набуває відповідних прав і несе відповідальність за якісне та своєчасне виконання покладених на нього обов'язків.

II. Посадові обов'язки:

Вожатий дитячого оздоровчого табору:

2. Чітко дотримується правил внутрішнього розпорядку, вимог щодо охорони життя та здоров'я дітей, режиму дня в таборі.

3. Несе персональну відповідальність за життя і здоров'я дітей свого загону.

3. Здійснює супровід дітей до дитячого табору і назад, відповідно до маршруту прямування (на всьому його протязі) та графіком заїздів, несе відповідальність за життя і здоров'я дітей на маршруті

4. . Здійснює педагогічну (виховну) і оздоровчу роботу з дітьми загону відповідно до плану роботи табору.

5. Формулює і здійснює виконання плану роботи загону.

6. Здійснює виконання спортивно-оздоровчих програм табору спільно з вихователем з фізичної культури та медпрацівниками.

7. Відповідає за своєчасне оформлення «Щоденника вожатого» та іншої звітної документації.

8. Цілодобово перебуває з дітьми свого загону й виходить за територію табору лише з дозволу старшого вихователя.

III. Права.

Вожатий має право:

1. Знайомитися з проектами рішень керівництва табору, що стосуються його діяльності.

2. Вносити на розгляд керівництва пропозиції, щодо покращення діяльності табору і вдосконалення методів роботи. Вносити пропозиції щодо усунення наявних в діяльності табору недоліків.

3. Особисто або за дорученням керівництва, робити запит інформації або документи, необхідні для виконання його посадових обов'язків.

IV. Відповідальність.

Вожатий несе відповідальність:

1. За невиконання (неналежне виконання) своїх посадових обов'язків, передбачених цією інструкцією, та в межах визначених чинним законодавством України.

2. За дії або бездіяльності, які потягли за собою небезпеку для життя і здоров'я дітей.

3. За порушення морально-етичних норм поведінки, несумісних з перебуванням в дитячому таборі.

4. За завдання матеріальної шкоди – в межах, визначених чинним цивільним законодавством України.

З інструкцією ознайомлений: підпис працівника

Інструкція з охорони праці для вихователів, вожатих

I. Загальні положення

1.1. Вимоги до Інструкції з безпеки діяльності є обов'язковими для виконання відповідно до Закону України «Про охорону праці» і Кодексу законів про працю України.

1.2. Вихователі призначаються з числа осіб, які мають спеціальну педагогічну освіту і досягли 18-річного віку і за станом здоров'я можуть виконувати відповідний вид роботи.

1.3. Вихователі відповідають за охорону життя і здоров'я учнів, з якими вони працюють, забезпечують їх виховання, навчання та розвиток.

1.4. Перед призначенням на роботу вихователі повинні проходити медичний огляд.

1.5. Усі працівники оздоровчого закладу проходять навчання з питань охорони праці з подальшою перевіркою знань.

1.6. Вихователі повинні знати правила пожежної безпеки і вміти користуватися первинними засобами пожежогасіння /вогнегасниками/.

II. Вимога безпеки праці перед початком роботи та під час роботи

1. Бути уважним до учнів, не залишати їх без нагляду.
2. Під час використання технічних засобів навчання дотримуватися Інструкцій з їх експлуатації та правил електробезпеки, вмикати в мережу лише сухими руками, стежити за відповідністю показників напруги в електромережі, користуватися справними електроприладами, розетками.
3. Під час проведення занять стежити за правильною поставою учнів: вони повинні рівно тримати корпус, сидіти глибоко на стільці тощо.

III. Вимоги безпеки після закінчення роботи

1. Вимкнути всі технічні засоби з електромережі, перевірити стан приміщення.
2. По закінченні роботи вимкнути освітлення в усіх приміщеннях, окрім приміщення, де є чергові.

IV. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

- У разі будь-якої аварійної ситуації працівник повинен негайно повідомити відповідні органи і керівника закладу.
- На випадок пожежі необхідно: вжити заходів щодо евакуації дітей із приміщення відповідно до плану евакуації, у разі потреби звернутися по допомогу до інших працівників;
негайно повідомити пожежну охорону за телефоном 101; оповістити керівника закладу, приступити до ліквідації загорання відповідно до Інструкції з пожежної безпеки в закладі.
- У випадку травмування дітей звернутися до медсестри.

Інструкція по техніці безпеки під час екскурсій та прогулянок

1. Вибирається такий об'єкт для екскурсії, на якому забезпечується повна безпека її проведення.
2. Вихователі та вожаті відповідають за дотримання правил техніки безпеки та охорону життя учнів.
3. Керівники екскурсії повинні вести постійний нагляд за учнями.
4. Перед виходом на екскурсію проходить ознайомлення з місцевими отруйними рослинами, грибами й небезпечними тваринами.
5. Вирушаючи на екскурсію, надягайте одяг, який відповідає сезону і погоді, на ноги взувайте міцне взуття, панчохи чи шкарпетки. Під час екскурсії не ходіть босоніж.
6. Візьміть із собою питну воду у фляжці або пляшці, щоб не пити води з відкритих водоймищ, де звичайно бувають мікроби-збудники захворювань.
7. Не пробуйте жодної із зібраних рослин на смак: пам'ятайте, що це може призвести до отруєння, а також зараження шлунково-кишковими хворобами.
8. Не користуйтеся для зморювання зібраних комах сірчаним ефіром, хлороформом.
9. Не витягуйте рослини руками. Для цього користуйтеся лопатками, розпушувачами, і захистіть руки рукавицями.
10. У раз будь-якої травми звертайтеся до вихователя, вожатої чи медсестри. У них є похідна аптечка для надання першої допомоги.

Інструкція з охорони праці під час занять спортивними іграми

I. Загальні положення

- 1.1. Відкриті спортивні майданчики для ігор повинні бути розміщені в спортивній зоні на відстані не меншій, як 10м від навчальних корпусів.
- 1.2. Спортивна зона пришкольньої ділянки повинна мати огорожу по периметру висотою 0,5-0,8м. Дозволяється як огорожу використовувати кущі з неотруйними і неколючими плодами.
- 1.3. Обладнання на спортивних майданчиках (волейбольні стійки, металічні конструкції, баскетбольні щити, гандбольні, футбольні ворота) повинні бути надійно закріплені. Поверхня спортивних майданчиків повинна бути рівна, чиста, без сторонніх предметів. Не менш, ніж на 2м від спортивних майданчиків не повинно бути дерев, стовпів, парканів та інших предметів, що можуть спричинити травму.
- 1.4. Спортивні майданчики не можна огороджувати канавами, дерев'яними або цегляними бровками.

II. Вимоги безпеки перед початком занять

- 2.1. Перед початком занять перевірити поверхню майданчиків, щоб не було гострих предметів, розбитого скла.
- 2.2. Перевірити надійність кріплення баскетбольних щитів, кілець, стійок. М'ячі повинні бути цілими, відповідати стандартам.
- 2.3. Перевірити в учнів одяг, щоб він не сковував рухів і відповідав порі року та погодним умовам.
- 2.4. Звернути увагу на самопочуття, стан здоров'я учнів.

III. Вимоги безпеки під час проведення занять

- 3.1. На уроки приходити тільки у м'якому взутті (без шипів). Забороняється одягати різного роду прикраси (кільця, персні, сережки, значки). Нігті мають бути коротко обрізаними.
- 3.2. Не можна передавати одночасно два (волейбольні, баскетбольні, гандбольні та футбольні) м'ячі, в тому числі тоді, коли відвернута увага в учня: він чекає передачу від іншого.

IV. Вимоги безпеки після закінчення занять

- 4.1. Перевірити самопочуття учнів. Зібрати спортінвентар.
- 4.2. Вивести дітей зі спортивного залу (майданчика), вимкнути світло, провітрити приміщення. Забороняється вживати холодну воду, виходити розігрітими на вулицю.

V. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях

- 5.1. У разі отримання травми, погіршення самопочуття негайно повідомити вчителя.
- 5.2. Надати потерпілому першу медичну допомогу, повідомити лікаря, а в разі необхідності викликати швидку медичну допомогу по тел.03.
- 5.3. У випадку пожежі – викликати пожежну службу по тел.101.

РОЗДІЛ ІV
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ
ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛДОТ

1. Пам'ятка вихователю ЛДОТ

- Розвиток дитини здійснюється у процесі діяльності. Тому так важливо залучити суспільно корисної, пізнавальної, практичної, ціннісно-орієнтаційної діяльності кожну дитину.
- Неприпустимо використовувати метод примусу: необхідно пробудити у дитини потребу, бажання виконувати певну роботу. Тому перед вихователем стоїть завдання знайти такі педагогічні засоби, які б допомогли залучити дітей до активної діяльності; створити ситуацію успіху, за якої у вихованців формується потяг до діяльності.
- Виховання – це взаємодія, під час якої вихователь і вихованці поважають один одного, створюють умови для взаємного розвитку.
- Якщо ви зіткнулися з проблемою впертості дітей, невиконанням ваших вимог, намагайтеся віднайти причини (внутрішні й зовнішні), що породжують непослух, а вже потім застосовуйте покарання.
- Чим більше рухливих ігор, активних справ, тим меншою буде кількість дітей із поганим настроєм, пасивних, незадоволених відпочинок і перебуванням у ЛДОТі.
- Не забувайте, що музика впливає на настрій дітей – змінюючи її, ми змінюємо настрій. Для відновлення душевної гармонії і рівноваги найкраще застосувати прослуховування класичної музики, шумів природи – моря, лісу, спів птахів тощо.
- Сон поліпшує настрій, знімає втому. Тому простежте, щоб під час денного відпочинку діти спали, або хоча б перебували у спокійному, розслабленому стані.

2. Зразки планування в ЛДОТ

1. Орієнтовний план-мережа роботи зміни в оздоровчому таборі

День тижня	Вид роботи
1-й день, вівторок.	Заїзд дітей. Операція «Валіза». Організаційний збір загону.
2-й день, середа.	Екскурсія по табору. Операція «Ми – охайні». Підбір назв загонів, емблем, девізів, пісень. Оформлення загонівих куточків.
3-й день, четвер.	Відкриття табірної зміни. Конкурс на кращий загонівий куточок, загоніве місце. Вогнище. Вечір знайомств «Розкажи мені про себе». Концерт вожатих.
4-й день, п'ятниця.	День природи. Екскурсія до лісу «В гостях у Мавки». Виставка виробів з природних матеріалів «Лісова фантазія».
5-й день, субота.	Гра - подорож «Сорочинський ярмарок». Брейн-ринг «Українські обереги».
6-й день, неділя.	Батьківський день. Свято квітів. Концерт «Наші таланти».
7-й день, понеділок.	День спорту. Відкриття малих Олімпійських ігор. Веселий футбол. Гра «По сторінках Олімпіад».
8-й день, вівторок.	Естафета з легкої атлетики. Вшанування героїв спорту.
9-й день, середа.	Шахово-шашковий турнір. Змагання з футболу. Перегляд кінофільму.
10-й день, четвер.	Змагання з волейболу, баскетболу. Вистава лялькового театру.
11-й день, п'ятниця.	Турнір з тенісу. Вечір поезії та романсу. Музичний конкурс «Золотий камертон».

12-й день, субота.	Свято Нептуна. Конкурс «Козацькі розваги».
13-день, неділя.	Закриття малих Олімпійських ігор. Конкурс «Веселі старти».
14-й день, понеділок.	День самоуправління. Зустріч з модельєром. Лекція «Сучасна молодіжна мода». Конкурс «Міс табору».
15-й день, вівторок.	День казки. КВК «У світі казок». Конкурс інсценованої казки.
16-й день, середа.	День туриста. Операція «Зелена аптека». Поле чудес «Люби і знай свій рідний край».
17-й день, четвер.	День сміху. Гуморина. Конкурс шумових оркестрів. Конкурс Мюнхаузенів (на кращу вигадану історію).
18-й день, п'ятниця.	День миру. Конкурс малюнка на асфальті «Хай завжди буде сонце». Конкурс «Господарочка».
19-й день, субота.	День ввічливості. Шоу-конкурс «Супер-пара». Операція «Мийдодир»(банний день).
20-й день, неділя.	День іменинника. Конкурс малюнків «Ах, вернісаж, вернісаж». Маскарад «Музобоз». Концерт для іменинників «Улюблені відео кліпи».
21-й день, понеділок.	День театру. Сценічні площадки. Театральний калейдоскоп. Гра «Чи знаєте ви театр?» Театральна прем'єра.
22-й день, вівторок.	День пам'яті. Похід до обеліску. Конкурс військової пісні.
23-й день, середа.	Закриття табірної зміни. Заключний концерт. Прощальне вогнище «Серед друзів».
24-й день, четвер.	Від'їзд дітей.

2. Приклади планування роботи табору за певною тематикою

План роботи табору на 1 зміну літа

Дата	Ранок	День	Вечір
11 червня	Зустріч та інструктування дітей.	Екскурсія по табору.	Вечір знайомств «Нехай живе дружба!» Розмова при свічці.
12 червня	Медична та спортивна діагностика.	Концерт-експромт «Ромашка».	Вибори юного адмірала та його
13 червня	Робота органів самоврядування у загонах. Передвиборча кампанія.	Урочисте відкриття 1-ї табірної зміни літа «Кольорова регата». Презентація команд «Ми найкращі!»	Дискотека.
14 червня	Справи загону. Купання, оздоровчі процедури.	Виступ театру мод і вокального ансамблю «Натхнення».	Музично-розважальна програма «Два кораблі».
15 червня	Справи загону. Купання, оздоровчі процедури.	Відкриття малих олімпійських ігор.	Виступ театру «Каламбур».
16 червня	Справи загону. Купання, оздоровчі процедури.	Спортивне шоу «Сила та грація».	Музично-розважальна програма «Мій вожатий –
17 червня	Справи загону. Купання, оздоровчі процедури.	Шоу відеокліпів «Золотий штурвал».	Дискотека.
19 червня	«День робінзонів»-сюжетно-рольова гра на природі.	«День робінзонів»-сюжетно-рольова гра на природі.	Зустріч із загonom волонтерів.
20	Справи загону.	Гра «Форд Діброва».	Шоу «Імперія мод».
21 червня	Комічний футбол «Веселі старт».	Театралізоване шоу «Водяна феєрія».	Дискотека.
22 червня	Психологічні тренінги.	Лінійка слави.	Дискотека.
23 червня	Спортивне шоу «Вогонь, вода та мідні труби».	«Міс морська зірка»	Дискотека.
24 червня	Спортивне шоу «Вогонь, вода та мідні труби».	Закриття малих олімпійських ігор, нагородження спортсменів.	Вогнища загонів «Ах, картопля!»
25	Зустріч світанку.	«Містер корсар».	Дискотека.
26 червня	Школа менеджера.	День іменинника «3 днем народження!»	Дискотека.

27	Операція «Валізочка».	Гала-концерт «Шторм».	Прощальна дискотека.
28	Від'їзд дітей.	Дорога додому.	Домашній вогник.

План роботи табору на 2 зміну літа

Дата	Ранок	День	Вечір
2 липня	Зустріч дітей. Екскурсії по табору.	Знайомство з табором).	Дао Дружби (знайомство в загонах). Дискотека.
3 липня	Медична та спортивна діагностика.	Я-ку-дза клан (знайомство з персоналом).	Дискотека.
4 липня	Робота органів самоврядування у загонах. Передвиборча кампанія.	Відкриття. Шовковий шлях. Вибори імператора.	Дискотека.
5 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Посвята самураїв. (Форт Буайард).	Дискотека. Конкурс на кращий танець. Нагородження переможців.
6 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Відкриття олімпіади.	Дискотека. Диско-марафон «Чіо-Чіо-Сан».
7 липня	Майстер-клас Бансай. (Конкурс архітектурних будов).	«Фудзіяма». (Конкурси в загонах).	Дискотека.
8 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Чарівне віяло. (Від кутюр).	Костюмована дискотека «China-stile».
9 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Конкурс китайських ліхтариків. Світлова вистава «Лайт Мюзік».	Дискотека.
10 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Цвіт сакури «Міс Діброва».	«Mіс Dancer». Дискотека.
11 липня	Справи загону.	Супер-шоу «Летючий Дракон». Запуск повітряних зміїв.	Дискотека.
12 липня	Комічний футбол.	День Хапія. (День сміху. Слідами Ячуна). Театр.	Прикольнісь з Ячуна. Дискотека приколів.
13 липня	Психологічні заходи.	Дао любові. (День Серця, любов з першого погляду).	Схід-party. Дискотека.
14 липня	Справи загону, купання, оздоровчі процедури.	Схід – тонка справа (Командні вистави-сценки за мотивами східних казок).	Дискотека.

15 липня	Спортивне шоу «Вогонь, вода та мідні труби».	Конкурс «Бої сенсеїв» (Мій вожатий найкращий).	Конкурс на кращий танець вожатого. Дискотека
----------	--	---	--

План роботи табору на 3 зміну літа

<p>03.08. Заїзд Хай! блідолиці! Дискотека «Друзі Чінгачгука».</p>	<p>04.08. «Союз племені». Дискотека. Конкурс племінних привітань.</p>	<p>05.08. «Легенди Дикого Заходу». Дискотека. Вибори Верховного Вождя.</p>
<p>06.08. Спорт-шоу «Переможний клич». Дискотека. Стартінейджер «Швидка Нога».</p>	<p>07.08. Міні-теренкур «Роза Вітрів»(на зразок форту Буайард). Дискотека-конкурс «Тотемні танці»</p>	<p>08.08. День індіанця «Загони Бізона». Дискотека «Язики полум'я».</p>
<p>09.08. Конкурс «!Стежкою Сміливих». Дискотека «Жахи нашого племені».</p>	<p>10.08. Кантрі-кліп «Серенади Сонячної долини» Дискотека «Яскраве Перо».</p>	<p>11.08. День Нептуна «37-а паралель». Дискотека «Слідопит».</p>
<p>12.08. День Святого Ледаря. Дискотека «Якщо захочу».</p>	<p>13.08. Детектив-шоу «Знайти Томагавк». Дискотека. Конкурс «Скальпів»</p>	<p>14.08. Турпохід «Людина з бульвару Капуцинів». Вогник «Біля індійського вогнища».</p>
<p>15.08. Ельдорадо «Золото Маккени». Дискотека «Золота лихоманка».</p>	<p>16.08. Конкурс вожатих «Ковбой із «Діброви». Дискотека «Родео».</p>	<p>17.08. День серця «Забрані Вітром». Конкурс «Запальні танці племені».</p>
<p>18.08. Ярмарок «У заможного Джо». Вікторина «Секрети Вождя».</p>	<p>19.08. Закриття «Поклик Предків». Дискотека «До червоного Сонця».</p>	<p>20.08. Виїзд «На Велику землю». «Хочу в табір, та пізно». До наступного літа!</p>

3. Традиційні форми і методи виховної роботи в ЛДОТ

Рекомендовані організаційні форми виховання:

- гра: знайомство і спілкування, вечір знайомств, тематичні дні, загонові вогники з елементами гри;
- організаційно-громадська діяльність: презентація загонів «Здрастуй, табір», чергування в їдальні, на території табору, виконання доручень, організація діяльності груп, вибори активу, визначення загальних перспектив перебування дітей у закладі, щоденне підбиття підсумків табірної доби;
- **трудова діяльність:** самообслуговування, чергування в їдальні, благоустрій території, операція «Затишок»;
- **художня і музична творчість:** концерт художньої діяльності, конкурс «живих» картин, подіум і мода, музичний експрес, танцювально-розважальне шоу;
- **інтелектуальна діяльність:** вікторина, бліцтурнір, конкурс ерудитів;
- **фізкультурно-спортивні заходи:** зарядка, проведення веселих спортивних змагань;
- **санітарно-оздоровчі заходи:** медичний огляд, виконання санітарно-гігієнічних вимог, додержання визначеному розпорядку доби.

Зазвичай вихователь (вожатий) використовує наступні методи виховної роботи:

- переконання (*словом, позитивним прикладом*);
- організація колективних творчих справ;
- доручення (*тимчасового характеру*);
- змагання (*при проведенні творчих конкурсів*).

4. Ритуали, символи та атрибути ЛДОТ

Історичний досвід діяльності дитячих оздоровчих закладів доводить, що розрізнявальними особливостями дитячих закладів є ритуали, символи та атрибути, які є у кожному дитячому закладі і відповідають обраній моделі дитячого самоврядування, традиціям табору. Як правило, у них закладається ідея, пов'язана з історією, традиціями або сьогоденням держави, навчального чи оздоровчого закладів.

Найпоширенішими символами є *девіз, салют, емблеми, прапор, галстук, значок, пісня, талісман тощо*.

Девіз (з фр. – стисле формулювання провідної ідеї, програми дій). У житті дитячого колективу – це афористичний вислів, що відображає спрямованість його діяльності, якою захоплені діти. Кожен загін, дружина може мати свій девіз, обраний самими вихованцями. Девіз не повинен бути багатослівним.

Девіз промовляється на лінійках, зборах, зльотах, перекликах.

Емблема (з грецької – вставка, рельєфна прикраса – предмет, зображення, що умовно або символічно виражає певне поняття, ідею). Для дитячого колективу – це символічний малюнок, що відображає сутність назви, специфіку, напрямки діяльності дитячого оздоровчого закладу.

Прапор – певного кольору або кількох кольорів широке полотно на деревку, яке вручається або яке належить відповідній організації, державі; символ честі й згуртованості, символ вірності певним ідеалам. Для життя дитячого колективу прапор має таке ж значення, виступаючи символом вірності справі дитячого колективу, громаді, загону.

Галстук – перев'яз із широкої стрічки, який пов'язують навколо шиї, під комірцем сорочки чи блузки. Галстук – ознака належності до певного об'єднання. Розміри, колір галстука, власне ставлення до його носіння визначаються дітьми самостійно.

Значок – пластинка, кружечок з певним зображенням, який носять на грудях як прикрасу, пам'ятний знак або знак приналежності до певної організації. У житті дитячого колективу – ознака приналежності до нього. Діти можуть носити значок

одночасно або замість галстука. Значок носять, як правило, на лівій стороні грудей, хоча це не є принциповим.

У кожного первинного колективу, як правило, є своя загонова пісня або кілька улюблених пісень. **Загонова пісня** – це своєрідна візитна картка колективу.

Атрибути (з латинської – невід’ємна властивість об’єкта; ознака, властивість чого-небудь) – атрибутами життя дитячого колективу є *горн, барабан, форма, прапор, значки*, які подобаються дітям і допомагають їм організовувати свою діяльність.

Значки, нашивки і шеврони на рукаві з елементами заговної символіки свідчать про належність до дитячого гурту; вказують на доручення, яке має вихованець {лідер, юнкор тощо), його активність, авторитетність, досвідченість. Знаки розрізнення та шеврони визначаються дітьми і затверджуються (схвалюються) на зборах ради первинного колективу.

За формою можна легко визначити, який загін чи яку модель дитячого самоврядування представляє той, хто її носить. Вона може змінюватись залежно від можливостей кожної конкретної дружини або загону.

До ритуалів (з лат. – обрядовий – сукупність обрядів, що супроводжує певне дійство, його зовнішнє оформлення) відносимо **лінійку, збір, вогник**.

Лінійка – це і ритуал, і джерело інформації в таборі.

Головна мета лінійки полягає у тому, щоб стати організаційним і емоційним початком або завершенням певної справи у загоні чи дружині. Лінійка – це своєрідний камертон дитячої справи: який настрій вона започаткує, так і житиме загін, дружина, табір.

Розрізняють такі види лінійок: *лінійка-старт, ранкова і вечірня лінійки, тематична і творча лінійки, лінійка готовності*.

Збір – це своєрідна школа виховання, тому важливо, щоб кожен педагог-організатор правильно розумів завдання і характер цієї форми роботи, зумів зробити так, щоб кожний збір був засобом виховання у дітей самостійності, ініціативи, активності, організаторських здібностей.

Види зборів:

- **робочі:** на них підводяться підсумки, обговорюються важливі поточні питання, приймаються рішення, затверджуються плани;
- **традиційні:** присвячені дню народження загону, дружини, табору;
- **тематичні:** присвячуються певним темам, які найбільше цікавлять дітей;
- **термінові:** збирають за умови термінового вирішення проблеми, необхідності зробити колективно відповідну справу, дати оцінку певній події, вчинку.

Вогники – одна з найефективніших форм вирішення загонових питань і проблем колективу; це колективне обговорення дітьми за участю вожатого подій прожитого дня, аналіз проведених справ, міжособистісних відносин у колективі.

5. Назви і девізи загонів

Назва загону і девіз повинні:

- відповідати вікові дітей;
- бути містким;
- бути милозвучним;
- не порушувати традиції ДОТ, якщо вони є;
- відображати загальні інтереси дітей загону, їх загальну особливість або їх прагнення.

Варіанти назв загонів та їх девізів

Загін «Дивокрай»

Збережи свій рідний край,
Так як робить «Дивокрай».

Ми - спілка, ми гарно

І дружно живем!

Загін «Дзвіночок»

За чисті води, за чисті ріки
Боротись будемо навіки.
Хай стане чистою земля,
Бо в ній господар - ти і я!

Загін «Фіалка»

Правду завжди боронити,
чесно за звичаєм
Серцем всім її любити,
І для неї вік прожити.

Загін «Чупа-чупс»

Переконаєтесь не раз
Чупа-Чупс - це просто клас!

Загін «Первоцвіт»

Я землі цієї паросток зелений,
Я цієї висі крапля дощова,
Буду добре вчитись і трудитись добре,
Щоб цвіла Вітчизна дорога моя.

Загін «Юнга»

Юнгою став, так пам'ятай:
Легкого життя ти не шукай!

Загін «Сонечко»

Скільки у сонця проміння для всіх,
Стільки у нас є забав і утіх.

Загін «Веселка»

Веселко, веселко!
У небо гукнем.

Загін «Діти майбутнього»

Не треба гадати про наше майбутнє,

Як є покоління сучасників путне.
Хто завжди шанує традиції батьків,
Тому й таланить навіки-віків!

Загін «Сонечко»

Гори, сонечко, ясно,
Відпочинемо прекрасно!
Один, два - не лінуйся,
Три, чотири –загартуйся!

Загін «Капітошки»

Ми - веселі капітошки,
Ми - одна сім'я.
Дуже дружні і веселі.
Радо носим це ім'я!

Загін «Калина»

Без верби і калини –
Нема України.
Хочуть бути всі здорові
У загоні калиновім!

Загін «Невгамовні»

Невгамовні ми малята,
Ми всі дружні і завзяті!

Загін «Світлячки»

Ми –загін «Світлячки»,
Все ми робим залюбки:
Граємо, співаємо І перемагаємо!

Загін «Водограй»

Грай, співай, відпочивай.
Хто найкращий? –»Водограй!»

Загін «Дивосвіт»

«Дивосвіт», «Дивосвіт»,
ми шлемо усім привіт,
всі рівняйтеся на нас,
бо світ навколо – просто клас!

6. Створення загонних куточків

Завдання створення загонного куточка:

- згуртувати загін, виявляючи таланти дітей і залучаючи їх на добровільній основі до колективної творчості;
- прикрасити приміщення, де перебуває загін, табір (погодьтеся, дивитися на голі стіни не досить приємно й цікаво);
- отримати місце проведення інтерактивного спілкування.

Зазвичай, дітей цікавлять успіхи свого загону, результати спортивних змагань і творчих заходів, порівняти оцінки за чистоту у своїй кімнаті; дізнатися, хто із загону зумів вирізнитися, і що цікавого буде в житті загону наступного дня.

Рекомендації з оформлення загонного куточка:

- куточок повинен бути «красномовним», тобто його зміст і його рубрики повинні змінюватись;
- куточок повинен висвітлювати різні боки життя загону (самообслуговування, спорт, участь у житті табору, нагороди, дні народження, перспективи);
- у роботі над куточком можна виділити три періоди:

1. Заїзд дітей у ЛДОТ:

- короткі відомості про табір;
- закони табору;
- табірні атрибутика;
- план на зміну, на день;
- режим дня.

2. Основний період зміни:

- змагання;
- підготовка до загонних і табірних справ, заходів;
- участь у заходах, вітання переможців;
- життя загону.

3. Заклучний період:

- «Як ми жили»(фото, відгуки).
- «А на прощання я скажу...»(побажання один одному).

7. Підготовка стінгазети

Газета – особлива форма періодичного видання, що може містити інформацію про важливу подію в житті загону: заклик до вирішення актуального питання, привітання з Днем народження, публікація творів дітей, привітання переможців. У такій газеті кожен відпочивальник може виявити свої таланти - стати автором статті, оформлювачем, дизайнером, художником.

Які теми можуть стати ключовими в газеті?

- Дозвольте представитися!
- Привітайте мене!
- А якщо уявити...
- Хочу сказати...
- Мої ідеї.
- Сьогодні вранці...
- Творчість мешканців табору (вихованців та дорослих).
- Відповіді на непоставлені запитання.

Хто може випускати газету?

- кожна дитина з колективу;
- увесь загін;
- окрема група;
- черговий колектив;
- вихователі (вожаті).

Як часто можна випускати газету в оздоровчому таборі?

- щодня, якщо вона складається із запитань-відповідей;
- після проведеного заходу, якщо підбиваються підсумки і вітають переможців;
- у період організації творчої справи, для створення атмосфери успіху;
- один раз – для постійної інформації, якщо така є (емблема загону, девіз, список загону, представлення вихователів).

Для стимулювання роботи авторського колективу слід називати всіх авторів, за винятком тих, хто сам побажав залишитися невідомим.

8. Організація роботи гуртків у таборі.

Які гуртки будуть працювати у ДОТ, залежить від адміністрації, від кошторису і фахівців, яких візьмуть на роботу. Головна умова прийому спеціалістів – любов до дітей і до своєї роботи.

На початку кожної зміни вихователі повідомляють дітей про те, які гуртки будуть працювати, і складають списки дітей за зайнятістю у гуртках. Але ці списки умовні, тому що діти постійно у гуртках міняються.

Кожен фахівець має власний журнал гурткової роботи, план роботи. Начальник табору веде облік проведених занять і підтверджує це своїм підписом.

Варіанти гуртків у літньому дитячому оздоровчому таборі:

- авіа моделювання;
- різьба по дереву;
- конструювання із коробок, банок (палаці, будинки, мости, роботи);
- поробки з природного матеріалу;
- мозаїка з природного матеріалу;
- поробки з сірників;
- дерев'яна біжутерія;
- аплікація з круп, насіння дерев, овочів, фруктів;
- бісероплетіння;
- макраме;
- чеканка по металу;
- колажі з клаптиків тканини;
- поробки з ниток;
- ляльки з ганчір'я;
- розпис на тканині (батік);
- малюнок на склі;
- вироби зі шкіри (квіти, прикраси);
- вирізання з паперу;
- аплікація з рваного паперу і кольорового скотчу;
- поробки з пап'є-маше;

- поробки з глини;
- флористика (картини з квітів і рослин);
- фігурки з соломи;
- аплікація з соломи;
- вишивка;
- екібана;
- складання картин із різних предметів (скло, монети, намистинки, залізо, фольга).

9. Організація самоврядування в загонах літнього дитячого оздоровчого табору

Загонове самоврядування є конкретним видом діяльності дітей. Відповідаючи за окремі розділи роботи свого колективу, беручи участь у діяльності активу загону, комісій, у чергуванні, діти організують своїх товаришів на виконання певних завдань, беруть участь у плануванні, контролюють і перевіряють один одного, організують змагання. Цю діяльність дітей можна назвати **організаторською**.

Усяка діяльність людини є поштовхом до розвитку, що дуже важливо. В організаторській роботі діти набувають певних знань, навичок, умінь. У них розвиваються моральні якості, формуються відповідні риси характеру.

Первинним колективом дитячого оздоровчого закладу є загін. Тут обираються відповідальні за напрямками роботи, формуються органи самоврядування. Чим більше дітей активно працюють в органах самоврядування, тим більше вдосконалюється робота кожного з них, нагромаджується корисний досвід, народжуються традиції. Самоврядування збільшує обов'язки, розширює права членів колективу.

Навколо окремих організаторів складається актив, оскільки поодинці виконати певні обов'язки не під силу. Водночас поруч є багато дітей, що бажають долучитися до роботи. Так, замість окремих уповноважених у загонах створюються сектори (ланки), що поєднують групи дітей, які працюють в одному напрямку, але з визначеним розподілом обов'язків. Таким чином, кожен напрямок роботи закріплюється за окремою відповідальною дитиною, а складніші розділи – за кількома відповідальними.

Принципові основи дитячого самоврядування

1. Зміст дитячого самоврядування полягає у тому, щоб навчити дітей жити за законами демократії та гуманізму; сформувати навички і особистісний досвід демократичних стосунків.
2. Самоврядування в таборі – не спеціальна дитяча діяльність «із керування»(звідси поширилося копіювання схем і структур керування), а режим перебігу спільної та самостійної дитячої діяльності, що забезпечує необхідну динаміку

демократичних, діяльнісних стосунків у дитячому середовищі. Самоврядування дає реальні можливості громадського й особистісного самовизначення підлітків.

3. Дитяче самоврядування виростає навколо підготовки і реалізації подій табірною життя (колективно-творчих справ на рівні загону, тимчасової творчої групи, дружини). Адже зміст «взаємин у дії» може транслюватися в повсякденне життя дитини.
4. Виникнення системи дитячого самоврядування – явище високого рівня складності, результат тривалої роботи педагогічного й учнівського співтовариств з визначення елементів, зв'язків, якостей системи. Система самоврядування (постійні органи самоврядування з визначеними владними повноваженнями) не обов'язкова. Неможливо «будувати» систему дитячого самоврядування, її можна лише «вирощувати».
5. У ситуаціях дитячого самоврядування вихователі не регламентують міжвікові й міжгрупові стосунки. Однак діагностувати їх стан, проблематизувати діяльність, у якій складаються ці взаємини, надавати допомогу й підтримку тим дітям, що мають потребу у зміцненні власної самоуправлінської позиції, – професійний обов'язок вихователя.

Самоврядування у ЛДОТ відбувається за наступним алгоритмом:

1. Оголошення конкурсу на кращий проект колективно-творчої справи в рамках зміни в таборі (загоні).
2. Створення тимчасових творчих груп з розробки проектів.
3. Визначення «експертною радою» кращого проекту чи (у випадку неможливості подібного) кращих проектувальників за результатами внутрішньогрупового рейтингу в загонах.
4. Складання «команди справи», готової запустити проект у життя; робота «команди справи» з залученням усіх зацікавлених осіб.

Подібна динаміка розгортання події ще не є гарантом виникнення демократичних взаємин між дітьми як суб'єктами діяльності в режимі самоврядування. Необхідно прийняти відповідні демократичні принципи:

- особистої відповідальності;

- прагнення до згоди;
- свободи думки;
- змінюваності управлінських позицій;
- рівності можливостей.

Прийняття таких принципів закріплюється у «Положенні про підготовку і реалізацію події», де визначаються місце і роль педагогічного колективу, окремих вожатих-організаторів самоврядування, рівні підтримки адміністрації, роз'яснені особливостей дитячої діяльності у режимі самоврядування.

У самому понятті самоврядування присутня відповідь на те, яким чином воно має організовуватися – само! Але це – ідеальний варіант, а для початку важливим є «довільно», а не за вказівкою.

Власне самоврядування розвивається за умови, якщо цього прагнуть діти, якщо вони відчують у цьому внутрішню потребу. Така потреба, як правило, виникає згодом, а для початку важливо, щоб діти отримали задоволення від цієї самодіяльності. Діти здатні зробити неможливе, якщо це їм цікаво.

Загонове самоврядування має кілька етапів розвитку:

- 1) виконання прямих доручень вихователя – застосовується у перші дні зміни, ефективно при використанні з дітьми молодшої вікової категорії;
- 2) виконання доручень колективу, колективне обговорення. Цей етап розвитку самоврядування прийнятний для дітей старшої і середньої вікових категорій.

Самоврядування – не гра, а відповідальна справа, керівництво життям загону (табору), яке доручається спочатку частині активу, а потім – усьому дитячому колективові в цілому. Там, де за спиною дітей стоїть педагог і виконує за них усю роботу, не може бути й мови про справжнє самоврядування: це виховує у дітей формальне ставлення.

З моменту залучення дітей до роботи з організації життя колективу, права й обов'язки кожного активіста, кожної групи, будь-якого органу самоврядування мають бути чітко сформульовані, роз'яснені всьому колективові. Необхідно навчити дітей виконувати свої обов'язки і користуватися правами. Справжнє дитяче самоврядування розпочне розгортатися тільки за умови, якщо педагог (вихователь)

зуміє по-справжньому зажадати від своїх дітей відповідальності за доручену справу. Основою цієї вимоги є принцип високого оцінювання творчих сил дитячого колективу.

Самоврядування є внутрішньою організуючою силою, що виводить дітей на вищий ступінь взаєморозуміння і спонукає до життя могутній саморегулятор діяльності колективу – суспільну думку.

Органи дитячого самоврядування – це виборні органи, основне завдання яких – організація різноманітної діяльності дітей, залучення кожного до конкретної справи залежно від знань, здібностей, умінь, навичок та особистісних інтересів.

Органи самоврядування потрібні для того, щоб розширити уяву дітей про демократичні норми життєдіяльності суспільства, виховувати почуття відповідальності за загальну справу колективу, активну життєву позицію, формувати громадську думку в загоні, розвивати ініціативу і самостійність, вміння жити і творити колективно.

Діяльність органів дитячого самоврядування повинна бути щоденною, впливати з інтересів самих дітей. Це шлях оволодіння організаторськими здібностями, підготовки дітей до життя у суспільстві.

Самоврядування у дитячому оздоровчому закладі складається з постійних та тимчасових органів. До **тимчасових** відносяться діяльність тимчасових командирів загонів, робота творчих груп, ради справ.

Постійні органи самоврядування – це збір дружини, який обирає раду дружини; збір загону, який обирає раду загону. Обрані на організаційних зборах, зборах народження загону кандидати у члени ради дружини, затверджуються на зборі дружини. Члени ради дружини, представники кожного загону складають керівний орган дружини. Керівним органом може бути рада дружини, складена з представників рад загонів.

Рада дружини:

- планує роботу дружини на зміну, здійснює оперативне планування на тиждень, день;
- організує виконання визначеного плану;

- здійснює керівництво діяльністю дружини;
- розподіляє доручення щодо виконання визначених справ.

Рада дружини також:

- забезпечує контроль за ходом підготовки та проведення справ, за виконанням прийнятих рішень, планів роботи загонів;
- обговорює питання поточного життя табору;
- керує діяльністю штабів.

Органи самоврядування забезпечують тісну співпрацю педагогічного та дитячого колективів: спільне обговорення проблем життя у таборі, розробка кодексу колективного співіснування, законів і традицій зміни, планування життєдіяльності зміни.

Самоврядування – це також засіб розвитку організаторських знань, умінь і навичок дітей через **систему загальних доручень**. Надання різноманітних доручень дітям дозволяє залучити до активної роботи якнайбільше дітей; дає їм можливість випробувати свої сили, уміння.

Через ігрові форми діяльності діти самостійно, за власним бажанням обирають ланку, у якій їм жити і творити. Дитина має право висловлювати свою думку, критичні зауваження; завдання педагога – зробити все для того, щоб діти, критикуючи – пропонували, викриваючи недоліки – знаходили шляхи їх усунення.

Важливі завдання вихователя – підготувати актив до виконання покладених обов'язків; навчити дітей організовувати свою діяльність – планувати, розподіляти, контролювати виконання, самостійно доводити справу до кінця, прагнути до здійснення поставленої мети. Він повинен допомогти активу (раді загону, штабам цікавих і корисних справ) сформувавши чіткий і діловий стиль діяльності. При цьому важливо допомогти вибрати те чи інше доручення, пробуджувати творче відношення кожної дитини до діяльності ланки, загону, дружини, табору.

Штаби справ – це об'єднання дітей навколо цікавої справи, можливість особистісного розкриття кожної дитини навколо захоплюючої ідеї або цікавої справи, через вирішення конкретних завдань, пряма передача досвіду старших молодшим.

Дитяче самоврядування є полем розкриття лідерських можливостей дитини, розуміння свого місця у взаємостосунках з іншими; виховання потреби бути корисним людям, суспільству, державі.

Ефективна діяльність органів дитячого самоврядування починається з надання доручень кожному члену колективу. Пропонуючи доручення дитині, потрібно пояснити його значення, користь та необхідність, показати творчі можливості виконання. Залежно від віку дітей, рівня організації дитячого колективу можна використати такі **методи розподілу доручень**:

- *пропонує вихователь;*
- *пропонує актив дитячого гурту;*
- *пропонує лідер, командир;*
- *почергове виконання (тимчасове доручення);*
- *жеребкування,*
- *особисте бажання дитини;*
- *проведення різноманітних творчих конкурсів, вікторин, змагань.*

Лідер (англ. – вести, керувати) – людина, здатна повести за собою, пробудити інтерес до певної справи.

У тимчасових дитячих колективах зустрічаються лідери, ролі яких різні:

- а. лідери-організатори;
- б. лідери-генератори;
- в. лідери-ініціатори;
- г. лідери-ерудити;
- д. лідери-умільці.

Лідер-організатор відіграє основну роль у вирішенні завдань поставлених перед колективом щодо реалізації трудової, спортивної, пошукової, іншої діяльності.

Лідер-ініціатор висуває ідеї, шукає нові сфери діяльності для колективу.

Лідер-умілець є найбільш підготовленим до конкретного виду діяльності (найдосвідченіший турист, знавець українського фольклору, переможець конкурсу плакатів, малюнків тощо).

Лідери, котрі поєднують у собі ці ролі, є абсолютними лідерами.

Для повноцінного розвитку єдиного колективу характерна постійна зміна лідерів залежно від виду, характеру і змісту діяльності, що забезпечує кожному його члену можливість перебувати у ролі лідера і набути навичок організації інших людей і самоорганізації.

Найхарактерніші якості лідера:

- здатність керувати собою;
- наявність чітких особистих цілей;
- вміння вирішувати проблеми
- творчий підхід до організації людей;
- вміння впливати на оточуючих;
- знання особливостей організаторської діяльності;
- наявність організаторських здібностей;
- вміння працювати з групою.

Загальні риси характеру лідера:

- компетентність;
- активність;
- ініціативність;
- комунікабельність;
- наполегливість;
- володіння собою;
- працездатність;
- спостережливість;
- самостійність;
- організованість;
- чесність;
- справедливість;
- почуття власної гідності.

Організаційна структура колективу є динамічна і варіативна, коли самі діти визначають, яке формування є вищим органом самоврядування. Часто функцію

останнього бере на себе «команда» лідера. Робота в «команді» звучить сучасно і привабливо.

«Команда»— визначення доброї колективної роботи:

- чітко розподілені обов'язки,
- планування процесу реалізації мети;
- контроль.

Тимчасовий актив вирішує виховні і організаційні завдання. Діти, що зацікавлені своїми захопленнями: технікою, мистецтвом, спортом, складають «команду» лідера. Чим мудріший лідер, тим більшою кількістю цікавих дітей він себе оточує.

Вожатий, вихователь повинен пам'ятати, що лідер – це не догма, не статус, а стан душі, визнання досвіду. Першочерговим завданням вихователя є виявлення лідерів, створення умов для розвитку лідерських якостей у дітей. Вирішення цього завдання сприяє соціалізації особистості, а розвиток лідерських якостей підвищує можливості особистості за нових умов життєдіяльності.

Самоврядування у дитячому середовищі – це засіб виховання соціально-активного, обізнаного на законах спілкування, лідерства та пасиву, майбутнього громадянина, особистості, яка у майбутньому може стати державним, політичним, громадським діячем, творчо і грамотно вирішувати завдання вибору майбутнього фаху, власного місця та ролі в житті суспільства.

Існування дитячого самоврядування дозволяє дітям діяти від власного імені, приймати власні рішення у своїх інтересах. Вони мають реальну можливість самовиховання, самодіяльності, самовираження, самоствердження, саморозвитку, поряд з якими існує педагогічна підтримка, обумовлена співпрацею, співдружністю, передачею соціально-громадського досвіду вихователя дітям.

Самоуправління в ДОТ як форма демократії надає можливість дітям реалізувати свої запити і можливості у колективі з друзями. Діти і дорослі разом вирішують, чим зайнятися, які створювати гуртки, об'єднання, які використовувати символи і ритуали, тобто діти вчаться жити самостійно. Жити самостійно – це означає: *самі сплануємо, самі організуємо, самі оцінимо.*

Самі сплануємо

Це не означає, що вихователям тепер не треба писати план. Навпаки, план повинен бути складений з урахуванням вікових особливостей дітей і містити якомога більше цікавих матеріалів, щоб була можливість вибору. Необхідно підібрати літературу. Складений план звичайно ж буде змінюватися. На початку зміни можна оголосити конкурс «Краща пропозиція до плану», або розповсюдити анкету: «Хочу, щоб було...»

Самі організуємо

Мистецтво керувати доволі складне. Головне, своїм прикладом показати дітям, як треба правильно розподіляти час, роботу, коли просити, а коли наказувати.

При розподілі посад на день самоврядування необхідно врахувати бажання дітей. Але перед цим діти повинні спостерігати за роботою тих людей, кого вони будуть замінювати, потім попрацювати з ними, а після – замінити їх.

Самі оцінимо

Чи можна чомусь навчитися, не помиляючись? Навряд. Кажуть: «Хто не робить, той не помиляється». Якщо ми будемо при найменшій потребі поспішати на допомогу дитині, то тим самим позбавимо відповідальності дітей за свої дії. Вони це добре відчують. І тоді з задоволенням перекидують відповідальність на плечі дорослих.

Надання дітям самостійності допомагає виховувати в них почуття відповідальності за свої вчинки, за життя загону, табору.

10. Заповіді вихователя-гуманіста

- Не лай дітей зранку – сонце здасться їм сірим!
- Не лай дітей вдень – небо здасться похмури!
- Не лай дітей на ніч – місяць здасться їм чорним!
- Взагалі не лай!
- Став себе на місце щасливої й, особливо, нещасної дитини.
- Пам'ятай: заборона насамперед ознака твоєї слабкості, а не сили.
- Спробуй якнайчастіше говорити: «Можна!»
- Добрий вихователь – це не той, хто вміє робити добро, а той, хто не здатний робити зло.
- Працюючи з дітьми, частіше згадуй себе у дитинстві. Так легше буде їх зрозуміти.
- Дитина у боротьбі з несправедливістю частіше отримує рани серця, аніж дорослий. Вона слабша.
- Люби дитину такою, якою вона є.
- Кожна дитина талановита.
- Виводь себе і дітей на оптимістичні рівні, намагайся в усьому мислити позитивно.
- Утома – перший ворог педагогічного таланту.
- Досягай успіхів у тому, що ти любиш, і навчи цьому своїх вихованців.
- Умій вислухати і почути кожну дитину.
- Вихователь нікчемний, якщо він позбавлений почуття гумору.
- Пам'ятай: від посмішки похмурий день світлішає, сміється сонце.
- Пам'ятай: ти приклад для наслідування. Не забувай, що діти дивляться на тебе зранку до вечора. А вночі чують твої промови і бачать твої дії, навіть, якщо ти думаєш, що вони сплять.
- Не завжди шукай винного.
- Навчись не наказувати, а просити. Прохання приборкує і норовливих.
- У зайнятих дітей немає часу на дурниці!
- Головний шлях до серця дитини – любов і справедливість!

А якщо ж все-таки виникла потреба у покаранні?

- ❖ Покарання не повинно шкодити здоров'ю – ні фізичному, ані психологічному. Покарання повинно бути... корисним! Однак ми забуваємо про це подумати, адже караємо частіш за все під впливом гніву.
- ❖ Якщо є сумніви, карати чи ні, краще не карати. Ніяких покарань «для профілактики», або «про всяк випадок» не повинно бути!
- ❖ За один раз – одне покарання. Салат із покарань – страва не для дитячої душі.
- ❖ Покарання – не за рахунок любові! Що б не сталося, не позбавляйте дитину заслуженої похвали!
- ❖ Якщо щось скоєно давно – не карайте. Навіть у суворих дорослих законах береться до уваги термін давності правопорушення.
- ❖ Покараний – прощений. Сторінку перегорнуто. Життя починається з нової сторінки.
- ❖ Покарання – без принижень. Воно не повинно сприйматися як торжество нашої сили над слабкістю дитини. Тоді покарання спрацює в протилежний бік.
- ❖ Дитина не повинна боятися покарань. Вона повинна боятися вашого засмучення.

РОЗДІЛ V

РІЗНОВИДИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛДОТ

1. СЦЕНАРІЇ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

1. Святкова програма «Будьмо здорові!»

Мета: Навчити дітей правилами особистої гігієни, берегти та зміцнювати своє здоров'я; виховувати у дітей бажання перетворити набуті знання у внутрішню потребу.

Перебіг заходу.

1-й ведучий:

Сьогодні в нас відбудеться свято здоров'я в нашому таборі.

2-й ведучий:

Ми будемо збагачувати свої знання по збагаченню свого здоров'я.

1-й ведучий:

На наше свято завітали гості, а ось які ви дізнаєтесь, відгадавши загадки.

2-й ведучий:

Гарне я і запашне,

Роботяще змалку.

Люблять всі чомусь мене

Вдень і на світанку.

Кажуть, я даю красу,

І здоров'я й силу.

Чистоту у дім несучу.

Звуть мене всі... (мило)

1-й ведучий:

Я невтомна трудівниця.

Мені вірять люди.

Хто зі мною поведеться -

Той здоровий буде.

Буде чисто усміхатись

Білими зубами
Мене знає вся малеча,
І бабусі, й мами.
Чистоту тримаю в домі,
Справу знаю чітко.
Вам ім'я моє знайоме,
Бо зубна я ... (щітка)

2-й ведучий:

Маю вигляд я і смак -
Можеш подивитися.
І без мене вам ніяк
Всім не обійтися.
Я не страва, не напій,
Та в роботі часто
З милом, з щіткою дружу
Ім'я моє -... (паста)

1-й ведучий:

Невеликий я на зріст,
Та до Каті вже доріс.
Чи то дівчинка мала
Вже до мене доросла?
Моє місце у куточку -
Біля братика-Совочка,
В господині у руках
Я на бруд наводжу страх,
А у Каті в рученятах
Можу танок станцювати.
Бачу все я у господі -
Хто виходить, хто приходить.

Я працюю без упину.

Я старий і добрий...(віник)

2-й ведучий:

Зараз ми спробуємо поставити виставу «Пригоди Катрусі в країні «Невмивайній».

На сцені з'являються головні герої – дівчинка Катруся і хлопчик Бруднуля

Катруся і Бруднуля (разом)

Ти хто?

Бруднуля:

Я Бруднуля Бруднулькун,

Знаменитий, неухажаний,

З вулиці Вантажної.

Вранці я сорочку взяв,

Руки висунув в рукав,

Але що за плутанина?

Не рукав то, а штанина!

Замість шапки на ходу

Я надів сковороду.

Узувався - став на п'яти

Рукавиці одягати.

Але за це зі мною ніхто не схотів товаришувати.

І, я втік сюди.

Тут гарно живеться!

Катруся:

А я сама не знаю, як сюди потрапила.

Образила Королеву Зубну Щітку, і ось...

Бруднуля:

Не журись! Знаєш як тут гарно! їж, що заманеться, роби, що хочеш, одягайся як хочеш – ніхто не повчає. Давай розважатись. Хочеш по калюжах потанцюємо.

(танцюють)

Катруся:

Ой, втомилась! Весело як! Та щось їсти захотілося...

Бруднуля:

Їсти? Та це ж дуже просто! Що бажаєш, принесу!

Катруся:

Солоденького хочеться.

Бруднуля:

Я швидко!

Катруся:

Ой смачно! Дай ще яблучка, ще морозива, ще тістечок!

Бруднуля:

Їж, скільки захочеться! Це така чарівна країна, тут всього доволі!

Катруся:

Ой, зі мною ніби щось трапилось. Голова болить, горло теж, ковтати важко.

Бруднуля:

І мені теж важко. Ой-ой-ой! Живіт ніби хтось ножем ріже (Мікроби кружляють навколо дітей. Нарешті діти помічають їх).

Катруся:

Ой, Бруднуля! Що це за створіння?

Бруднуля:

Гей, хто ви такі?

Ангінко:

Ми мікроби. Швидкі маленькі палички, яких не бачить жодне око. Ми дуже сильні, бо можемо вбити сильну людину.

Дифтерійко:

Ми дуже веселі і сміливі, бо нам нічого боятися в Країні Невмиванії. В ній – ми господарі.

Бруднуля:

А взагалі, ви кого-небудь боїтеся?

Дизентерійко:

Ми боїмося лише наших найлютіших ворогів – воду, мило, сонце, чисте повітря, зарядку, і, звичайно, Королеву Зубну Щітку.

Ангінко:

Ми їх просто ненавидимо! Вона наші найлютіші вороги, бо вони безжалісно вбивають нас! А ми ж такі гарні.

Карісс:

Погляньте, які ми симпатичні. Давайте товаришувати. Може, затанцюємо? Ми завжди рухаємось, нам не цікаво сидіти на одному місці.

Катруся:

Даруйте, мені щось не хочеться танцювати. Все болить, все кружляє перед очима... Я краще вже посиджу.

Бруднуля:

Я теж.

Ангінко:

О, то це ж прекрасно! Якщо ви хворієте, ми ще більше радіємо. Це продовжує нам життя. Давайте знайомитись. Я Стрептокок Ангінко – мікроб, що живе в третій порції морозива. Чому третій? Тому, що для дитячого горла це вже забагато.

Дифтерійко:

А я – Дифтерійко, мікроб страшної хвороби дифтерії. Живу у тих дітей, котрі бояться робити щеплення. А ці щеплення вбивають нас. Ми ненавидимо їх.

Дизентерійко:

Я – Дизентерійко, мікроб немитих рук. Ми приносимо страшні хвороби: дизентерію, холеру. Я тихенько сиджу на немитих овочах і фруктах, на ваших руках і дуже мрію потрапити разом з їжею до вашого шлунку. А вже там виробляю свою отруту. Від цього починає боліти живіт, піднімається температура.

Бруднуля:

Ой-ой-ой! Як живіт болить.

Катруся:

І горлечко болить!

Карісс:

А зуби ще не болять? Нічого, скоро болітимуть. Я – Карієс, мікроб нечищених зубів. Ви - молодці! Не любите зубної Щітки. А я її просто ненавиджу. Вона вбиває в роті всі мікроби, через що емаль зубів не тріскається. Бідним мікробам ніде жити. А в тих дітей, що не чистять зуби повно дірок в зубах.

Дифтеріяко:

А ще ми живемо під нестриженими нігтями, на брудному волоссі, в непровітреній кімнаті. Скрізь! Всі від нас плачуть, а ми радіємо.

Дизентеріяко:

Ну досить. Підемо ще шукати замурзаних дітей. Прощайте.

Катруся:

Бруднулько, що ж нам робити. Бабусенько, де ти? Прийди! Твоїй внучці так боляче. (Діти повільно йдуть, Бруднулько підтримує Катрусю під руки. Виходять вартові).

Вартові:

Стій! Хто йде?

Катруся:

Ми шукаємо Королеву Зубну Щітку.

1-й вартовий:

Так, так! То це ти знаменита Катруся, котра образила нашу Королеву?

Бруднуля:

То ми вже в Королівстві Краси і Здоров'я?

2-й вартовий:

Ви на його кордоні.

Катруся:

То швидше пропустіть нас!

1-й вартовий:

Е-ні! Жодна брудна людина не повинна переступити пороги нашого Королівства.

Бруднуля:

Але ми хворі, нам потрібен лікар. Ми можемо померти.

2-й вартовий:

Треба порадитись. Добре, пропустимо. Спочатку пройдете через Гребінцевий ліс.

(З'являються гребінці і починають чесати голову)

Бруднуля:

Не чіпайте мене!

Катруся:

Ой-ой-ой! Боляче.

1-й гребінець:

Науковці довели, що волосся живе від 2 до 4 років

2-й гребінець:

Щоб волосся було здоровим і густим, його потрібно кожного дня розчісувати.

3-й гребінець:

Під час розчісування волосся очищується від пилуки й бруду, краще дихає.

4-й гребінець:

Раз на тиждень волосся потрібно мити теплою водою з милом. (Розповідаючи, гребінці заплели Катрусі коси).

1-й гребінець:

Ну от і все, а ви вередували.

Перед вами чисте джерело. Йдіть, не бійтеся.

З'являється Умивальник

Умивальник (до Бруднулі):

Ах, негарне, нечепурне,

Неумите поросятко!

Чорне, ніби сажотрус,

Ти на себе подивись! (*ляскає в долоні*)

Вибігають губки, мило. Миють Бруднулю.

Губки:

Ми Бруднулю миєм, миєм

Ми йому помиєм шию.

Ти, Бруднуля, не забудь,

Чистим, чистим, чистим будь.

Умивальник(до Катрусі):

Ой ти дівчинко замурзана,
Де так руки забруднила ти?

Катруся:

Я на сонечку лежала,
Руки високо тримала -
От вони і засмагли.

Мило:

Ой ти дівчинко замурзаная,
Де ти носа забруднила так?

Катруся:

Я на сонечку лежала,
Ніс все вище підіймала.
Він теж засмаг.

Мило:

Ми це зараз перевіримо. (Миють Катрусю).

Катруся (кричить):

Ой не чіпайте долоньки і носик
Вони загоріли і не будуть білі.

Мило:

А долоньки відмились.

Умивальник:

І обличчя стало чистим.

Губка:

То був бруд.

Умивальник:

Які гарненькі діти. Отакими ви маєте бути завжди. Пилюка і пил затуляють дрібні пори вашої шкіри, від чого шкіра стає в'ялою і гірше захищає організм від мікробів. Брудна людина частіше хворіє. Запам'ятайте кілька нескладних правил.

Губка:

Привчи себе мити руки, обличчя, шию кожного дня: рано і ввечері перед сном.

Мило:

Коли миєш руки – потри щіткою кінчики пальців, аби вичистити бруд з-під нігтів.

Губка:

Мий ноги перед сном кожного дня.

Мило:

Чистіть зуби ранком і ввечері.

Губка:

Купайся щотижня.

Мило:

Повернувшись з вулиці, мий руки.

Катруся:

Спасибі вам! У мене ніби й голова стала боліти. Тепер я завжди, завжди вмиватимусь, чиститиму зуби. Якби тільки Королева пробачила мене.

На сцені з'являється **Королева**.

Королева:

Ого! Переді мною зовсім інші діти: вимиті, охайні. То чи все ви зрозуміли?

Бруднуля:

Все, шановна Королево! На все життя ми запам'ятаємо страшну країну Невмивайко!

Катруся:

Повір нам, Королево, і відведи додому.

Королева:

Ну що ж, повірю я вам. А на прощання подарую чарівне дзеркальце. Погляньте в нього – і воно вам підкаже чи все у вас в порядку, посміхайтесь людям. Прощайте, я вірю вам.

Звучить весела музика. Учасники кланяються і покидають сцену.

2. Веселі старту

Мета: формувати відчуття єдиної команди; сприяти згуртуванню дитячого колективу; удосконалити рухові уміння та фізичні якості.

Обладнання: прапор і гімн табору, фонограми з дитячими веселими мелодіями, спортивний інвентар для проведення змагань.

Перебіг заходу.

Змагання проводяться між командами «Ромашка» та «Дружба».

Розпочинається змагання знайомством команд з присутніми.

Гра проходить у вигляді естафет між командами «Ромашка» і «Дружба».

1 естафета. «Передача прапорців».

В командах розподіляються на перший-другий. Перші номери розміщуються у дві колони поряд. Другі напроти них на відстані 20-25 метрів. Перші номери стартують, у них прапорці. За сигналом стартуючі біжать до других номерів своїх же команд, які у цей час стартують, і передають партнерам прапорці, а самі стають замикаючими в колонах других номерів. Одержавши прапорці, другі номери біжать до перших номерів своїх команд, передають їм прапорці і стають в кінці їхніх колон.

Команда, яка раніше закінчить таке переміщення номерів – перемагає.

2 естафета. «Естафета з обручами».

Дві команди за сигналом (по одному від кожної команди) біжать до фінішної прямої. На бігу потрібно пролізти крізь обруч, а потім другий обруч підняти над головою, покласти на підлогу. Залишивши обручі, гравці повертаються на старт, минаючи обручі, що лежать на дорозі. Перемогу здобуває команда, гравець якої раніше буде на старті.

3 естафета. «Звивиста доріжка».

Перед учасниками розкладені прапорці на відстані 4-5 кроків один від одного. З кожної команди гравець веде м'яч ногою вздовж ряду прапорців, почергово огинаючи їх: один ліворуч, інший праворуч. На зворотному шляху гравець робить те саме. Якщо зіб'є прапорець, має покласти його на місце і продовжувати гру. Хто виконав швидше, той перемажець.

4 естафета. «Перестрибни через канаву».

Крейдою проводиться дві паралельні лінії на відстані півметра одна від одної – це «канава». За 5 метрів шикуються команди. Учасники гри повинні з зав'язаними очима перестрибнути цю «канаву», не наступивши на лінію. Виграє та команда, в якій більшість школярів зуміли виконати це завдання.

5 естафета. «Естафета з м'ячем».

Капітани команд по черзі кидають м'яч своїм товаришам (першому, другому т.д.). Зловивши м'яч і віддавши його капітанові, гравці займають місце позаду своєї команди. Виграє та команда, в якій раніше першим буде знову той, хто починав гру.

6 естафета. «Тік-так».

Коли лунає 1 свисток, команда «Ромашка» кричить «тік», 2 свистки – «Дружба» – «так». Спочатку відгукуються правильно, а потім помиляються. Перемагає та команда, яка найменше помилилась.

7 естафета. «Пояс».

Гравці шикуються один за другим. На відстані 3 - 5 метрів від них стають дві дівчинки. Кожна з них тримає пояс за кінець, так щоб інший кінець звисав. За сигналом ведучого перші з команд підбігають до дівчат, підхоплюють звисаючі кінці поясів, швидко намотують пояси собі на талію і відразу ж розмотують. Потім це ж повторюють товариші, які стоять за ними. Ті в свою чергу передають естафету наступним, а самі стають на їхні місця. Перемагає та команда, гравці якої швидше намотають, розмотають пояс.

За кожен вид естафети присуджується команді – переможцю 5 очок.

3. Конкурсна програма «У загадковому світі рослин»

***Мета:** розширення знань про рослини, які мають цілющі властивості, виховання бережливого ставлення до живої природи; формування екологічної культури.*

***Підготовчий етап:** перед проведенням свята заздалегідь слід підготувати конкурс «Показуха», розповіді та вірші про запропоновані рослини, букет для визначення; відвари лікарських рослин; прикрасити зал.*

Перебіг заходу.

На початку ведучі розповідають про різноманітність представників флори, про їх значення в природі та житті людини, про їх лікувальні властивості.

Конкурс 1. «Показуха»

Для проведення цього конкурсу учасників слід розділити на дві команди, які придумують собі назви, пов'язані з рослинним світом. Діти з двох команд показують тільки рухами, жестами, мімікою рослини, назви яких повинні відгадати діти другої команди. Наприклад: ромашка без'язичкова, дивина ведмежа, нечуй-вітер волохатенький, молочай лозяний, подорожник великий, собача кропива п'ятилопатева, дзвінець малий, дзвоники персиколісті.

Конкурс 2. «Букет квітів»

Конкурс призначений для перевірки знань із систематики рослин. З цією метою до букету підходять по одному представнику від кожної команди і по черзі називають трав'янисті рослини, зібрані в околицях. Приклад букету із 20 рослин: козельці великі, щавель кінський, головатень круглоголовий, парило звичайне, гикавка сіра, підмаренник руський, полин звичайний, лаватера тюрінгська, хміль звичайний, куницяк наземний, цибуля круглоголова, морква дика, борщівник сибірський, лещиця волотиста, чина бульбиста, залізняк бульбистий, в'язіль барвистий, дрік фарбувальний, сокирки польові, шавлія сухо степова, пижмо звичайне.

Конкурс 3. «Ботанічний чай»

Конкурс призначений для набуття навичок визначення найбільш вживаних лікарських рослин за запахом та смаком відварів з них. Учням заздалегідь пропонується завдання підготувати розповіді, вірші, пісні про ті рослини, відвари яких будуть представлені на конкурсі. Найдоцільніше використовувати найбільш поширені та вживані у народній медицині лікарські рослини: звіробій звичайний, материнку звичайну, липу серце листу, бузину чорну, чебрець, полин гіркий, деревій та інші.

Перед проведенням конкурсу слід ознайомити присутніх з правилами дегустації: відвари наливати по черзі у склянки, спочатку визначати відвар відповідної рослини за запахом, глибоко вдихаючи аромат, потім маленькими ковтками визначати смак. Після кожного відвару слід споліскувати ротову порожнину і склянку. Дегустуючи відвар кожної рослини, учасники команд приходять до єдиної думки, яка подається як відповідь на завдання.

Після визначення рослини, відвар якої пройшов дегустацію, представники команд презентують цю рослину, зачитуючи складені вірші, пісні, загадки.

4. Конкурсна програма «Сюрпризи лісової галявини»

Мета: розширення та поглиблення знань про ліс, його тварин та рослини, виховання дбайливого ставлення до природи; стимулювання до самоосвіти.

Перебіг заходу.

Кожний мікро колектив одержує завдання: підготувати турнір-вікторину, зібрати насіння, шишки, плоди, дерев, підготуватися до естафети “Лісові таємниці»(її учасники стають розвідниками лісових таємниць).

Гра Відбувається на лісовій галявині, на яку по різних доріжках одноразово виходять команди зі своїми старшими друзями. На шляху їм трапляються застави, там діти повинні відповісти на запитання або виконати завдання. Запитання:

Скільки років зберігається хвоя у ялин та сосен? (У сосен – 2 – 3 роки, у ялин – 6 – 10 років).

Як опадає хвоя у цих дерев? (Поступово, непомітно, не вся одразу).

Назвіть їстівні гриби. Назвіть неїстівні гриби. Назвіть отруйні гриби.

Чому гриби ростуть по колу? (Нитки грибниць розростаються зіркоподібно, просуваючись від центру в боки).

Як правильно збирати гриби?

Назвіть найдовговічніше дерево. (Дуб).

Завдання:

1. Визначити на око відстань до якого-небудь дерева.
2. Визначити породи дерев по листках, стовбурах.
3. Показати сторони світу.
4. Визначити вік дерева: по пеньку. Визначити вік молодій ялини, сосни.
5. Назвати комах, які повзають або літають неподалік.
6. Орієнтування за компасом.

Благополучно минувши застави (а на кожній відмічається її проходження та робиться оцінка у вигляді листка дерева, приклеєного на маршрутний листок, для кожного мікро колективу – свій), діти виходять на галявину, де збираються усі групи. Починається естафета “Лісові сюрпризи».

Команди у творчій формі розповідають про брусницю, журавлину, малину, полуницю, гриби тощо. Це – розповідь про рослини, сценка, вірші, загадки, пісні, казки. Потім – розповідь про лісові таємниці (з передаванням естафетної палички).

Ось ці розповіді:

– Якщо знайдете білий гриб, ніколи не йдіть з цього місця одразу. Уважно придивіться, озирніться навколо, подивіться під деревами, під кущами. Обов'язково знайдете ще, бо білі гриби рідко ростуть поодиноці. Довгі нитки грибниці простягнулися від гриба до гриба на багато метрів. Отже, неподалік від першого гриба знайдете його «братів». А чому його названо білим грибом? Адже шляпинка у нього не біла? Відповідь: зламана ніжка білого гриба не темніє, як у багатьох грибів, а залишається білою.

– В одній казці зла мачуха посилає зимою до лісу маленьку дівчинку і наказує їй принести свіжих ягід. Добрий чарівник допомагає дівчинці. Він творить чудо, і дівчинка дістає з-під снігу свіжі червоні ягоди. Але це чудо можете зробити й ви.

Влітку примітьте в лісі місце, де росте брусниця, а взимку розкопайте тут неглибокий сніг. Ви знайдете під снігом зелені гілочки з маленькими жорсткими блискучими листочками та яскраво-червоними ягідками. Брусниця – вічнозелена рослина. Вона й восени не скидає листя, й під снігом залишається зеленою. І ягодам ні мороз, ні сніг не страшні. Вони лишаються такими ж червоними, як влітку і восени, і такими ж смачними.

– Усі ви знаєте калину, їли її ягоди. Є у цього незвичайного куща одна незвичайна властивість: на калині рідко зустрінеш шкідливих гусеней. Це пояснюється тим, що калина живе в дружбі з мурахами. Мурахи – страшенні ласуни й дуже полюбляють сік калини. Ну а там, де мурахи, – гусеням не бувати. От і виходить: калина годує мурах, а вони її оберігають.

– Дивовижне дерево – сосна. Ось яку історію ми про неї розкажемо. Це було майже 300 років тому. Моряки на кораблі, який плив до Канади, один за одним захворювали, на цингу. Вижила лише частина команди й тільки завдяки тому, що ці матроси почали пити настоянку з хвої сосни. А на зворотному шляху корабель потрапив у сильний шторм. І знову сосна врятувала моряків – цього разу своєю

міцністю: корабель був зроблений із соснових дошок. Лише багато років потому було відкрито секрет чудодійної соснової настоянки: виявилось, що вона у великій кількості містить вітамін С, такий необхідний людині.

Після естафети «Лісові таємниці» починається бліц-конкурс на виготовлення кращого виробу з шишок, хвої, гілок, моху, жолудів, пир'я тощо.

Конкурс оголошується і дається 10 хвилин на те, щоб знайти потрібний матеріал та виготовити виріб. Перемагає команда, яка, по-перше, зуміла швидко організуватися (один шукає матеріал, другий придумує виріб, третій робить заготовку і т.д.), а по-друге, творчо поставилася до цього завдання. Через 10 хвилин усі знову збираються на галявині, показують вироби, дають їм назви.

Усі оцінюють вироби, визначають найкращі. Додому повертаються з піснями, розповідями. Дуже важливо, щоб почуття, які виникають під час подібних ігор, закріплювалися і в наступних добрих справах.

5. Розважальна програма «Веселий танок»

Мета: сприяти згуртуванню дитячого колективу, розвивати комунікабельність дітей, розширити знання певних норм та правил поведінки.

Місце проведення: танцювальний майданчик.

Обладнання: магнітофон, компакт-диски із записами повільної мелодії.

Перебіг заходу.

1. Ведучий вітає учасників із початком гри, повідомляє мету проведення, визначає суддів за результатами правильно вгаданих загадок.

Загадки:

- Що у світі найшвидше? (Думка).
- На вазі не зважиш, на базарі не купиш. (Розум).
- Що у світі наймиліше? (Сон).
- Брат із братом через дорогу живуть, а один одного не бачать? (Очі).
- Завжди в роті, а не проковтнеш. (Язик).
- Хто на собі свою хату носить? (Равлик, черепаха).
- Хоч не шию я ніколи, а голок завжди доволі. (їжак).
- Сірий, та не вовк, довговухий, та не заєць, з копитами, та не кінь. (Осел).

2. Ведучий ділить учасників гри на дві команди: команду хлопчиків і команду дівчаток. Пропонує придумати назви й девізи. Конкурс оцінюється в 5 балів, час виконання завдання – три хвилини.

3. Наступний конкурс. Ведучий запрошує на майданчик по 3 учасники від кожної команди та пропонує за кілька хвилин підготувати коротеньку візитку, а також міні-номер художньої самодіяльності – аби вразити суперників та здивувати суддів. Конкурс оцінюється в 10 балів.

4. Далі конкурс «Медове слівце». Ведучий обирає по одному учаснику від кожної команди, ставить їх на рівновіддалену відстань від центру майданчика. Завдання – якнайшвидше дістатися до центру, рухаючись за допомогою кроків-компліментів. Повторювати слова не можна. Окремі бали додаються за оригінальність. Complіменти слід говорити по черзі. Якщо довше як п'ять секунд у команди немає варіанту, право кроку передається супернику. Оцінка конкурсу – 2 бали за кожний

комплімент. Після того, як учасники дійшли до центру, ведучий розвертає їх спинами один до одного і ставить такі запитання:

- Якого кольору очі у партнера?
- Якого кольору волосся?
- У що він вдягнутий?
- Чим запам'ятався?
- У що взутий?
- Як його звуть?

По закінченні конкурсу ведучий робить висновки щодо необхідності більш уважного ставлення одне до одного.

5. Ведучий вмикає музику. Завдання: протягом танцю треба дізнатися якомога більше один про одного. Танцюють усі.

Хлопчики запрошують дівчаток. Ведучий обирає три пари.

Запитання до учасників:

- Як звати партнера?
- Скільки йому років?
- Чим він захоплюється?
- У якому класі навчається? Та ін.

Оцінювання конкурсу: кожна правильна відповідь – 3 бали.

6. Ведучий за допомогою суддів підбиває підсумки. Переможців нагороджують призами і грамотами.

6. Конкурсна програма «Діалог з природою»

Мета заходу: формувати відповідальність за збереження природи; виховувати естетичне сприйняття природного середовища; прищеплювати любові до української народної пісні.

Перебіг заходу.

Командам пропонують усно скласти і розказати коротеньку оповідку на тему.

- а) розмова з підсніжником;
- б) розмова з барвінком;
- в) розмова з мати-й-мачухою.

Конкурс 1. «Пісенне поле»

Командам пропонують вибрати по три українські пісні про дерева, кущі та квіти і заспівати по куплету або продовжити їх.

Наприклад:

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен,

Листя опадає...

Хто в любові не знається,

Той горя не знає.

Червона рута

Ти признайся мені,

Звідки в тебе ті чари,

Я без тебе всі дні

У полоні печалі.

Може, десь у лісах

Ти чар-зілля шукала,

Сонце-руту знайшла

І мене зчарувала.

Ой у полі два дубки
Ой у полі два дубки, (2р.)
Ой у полі два дубки, два дубки,
Та й зійшлися до купки.

Рости, черемшино
Рости, рости, черемшино,
Широко ся розвивай.
Ти, молода дівчинонько,
Про кохання забувай...

Черемшина
Знов зозулі голос чути в лісі,
Ластівки гніздечко звили в стрісі,
А вівчар жене отару плаєм,
Тьохнув пісню соловей за гаєм,
Всюди буйно квітне черемшина,
Мов до шлюбу, вбралася калина.
Вівчаря в садочку, в тихому куточку
Жде дівчина, жде.

Спить ставок
Спить ставок, де колишуться віти,
Вітерець в верболозах заснув.
Десь заграла плакуча гітара,
Там дівчина стрічала весну...

Ой дівчина по гриби ходила
Ой дівчина по гриби ходила,

В зеленому гаю заблудила.
Приблудила к зеленому дубу,
А вже тут я ночувати буду.

Троянди

На пероні, на люднім пероні,
Де розлуки і зустрічі плачуть,
Хтось розсипав троянди червоні,
І, здається, ніхто їх не бачить...

Ясени

Ясени, ясени, бачу вас за селом край дороги,
Бачу вас у красі, коли світяться зорі в росі,
Ви приходите в сни, як дитинство моє босоноге,
Ви приходите в сни, кучеряві мої ясени...

Волошки

Ой, волошки, волошки,
Чом ви не білі, а сині?
Ви в моєму житті
Спогад сумний залишили...

Ой у полі дві тополі

Ой у полі дві тополі,
Де нескошена трава,
Там стояли дві подружки
І з них плакала одна...

Конкурс 2. «15 хвилин спілкування з природою»

За 15 хвилин кожна команда має виготовити цікаву композицію з квітів й

обґрунтувати її назву.

Конкурс 3. «Хвилина натхнення»

Потрібно розказати на вибір легенду про:

- а) барвінок;
- б) калину;
- в) вербу.

Конкурс 4. «Хто швидше зірве квітку»

Кожній команді пропонують по чергово:

1-й команді – назвати квіти чоловічого роду.

2-й команді – назвати квіти жіночого роду.

Для прикладу:

1)	мак;	1)	волошка;
2)	тюльпан;	2)	бегонія;
3)	барвінок;	3)	ромашка;
4)	льон;	4)	Конвалія;
5)	пролісок;	5)	Троянда;
6)	підсніжник;	6)	хризантема;
7)	півонія;	7)	Покрова;
8)	чорнобривець;	8)	сон-трава;
9)	спориш;	9)	Медунка;

Конкурс 5. «Безсловесна казка»

Команди показують одна одній пантомімою відому казку. Команда-суперниця має відгадати за певний час (2-3 хвилини), що це за казка.

Після кожного журі оголошує результати конкурсу. Наприкінці відбувається підбиття підсумків

7. Розважальний турнір «Містер табору»

Мета: формувати уяву про респектабельність і шляхетність, розвивати культуру поведінки; спонукати до самовдосконалення.

Перебіг заходу.

Ведуча 1. Усім привіт! Ми раді вас вітати на нашому святі.

Ведуча 2. Ми – дівчата завжди хочемо бути сильними, сміливими, самостійними. Але у душі завжди мріємо про те, щоб поруч був сильний, розумний, мужній хлопець, який би захистив нас від всіх напастей цього світу.

Ведуча 1. Адже, насправді ми не «залізні леді», а ніжні тендітні створіння, які потребують ласки, тепла та розуміння.

Ведуча 2. Сьогодні ми повинні вибрати містера табору. А переможець отримає романтичну вечерю з міс табору. Отже, учасники на сцену! (Грає музика, учасники виходять).

Ведуча 1. Ми вітаємо конкурсантів! Але перш за все ми б хотіли дізнатися про кожного з них якнайбільше. У цьому нам допоможе 1-й конкурс «Дозвольте відрекомендуватись».

Конкурс «Дозвольте відрекомендуватись»

Під час конкурсу кожен з учасників представляє себе.

Ведуча 2. Просимо оголосити журі оцінки за перший конкурс нашим учасникам, (оголошення оцінок).

Ведуча 1. Хлопці цікаво представили себе. Вони здалися досить спритними та винахідливими. Чи насправді це так, ми перевіримо у конкурсі «Запрошення».

Конкурс «Запрошення».

Ведуча 2. Уявіть собі, що ви побачили дівчину своєї мрії, яка йде іншою стороною вулиці. Вас розділяє дорога з багатьма автомобілями, на якій нема світлофорів і пішохідної доріжки. Що ж робити, якщо ви хочете запросити її кудись? Адже вона вас все одно не почує, до того ж

виховані люди не стануть кричати на вулиці. Єдиний вихід – використати жести.

Отже, на картках написано завдання. Кожен по черзі витягає свій «пропуск» і зразу ж намагається запросити дівчину...

в кіно;

в бібліотеку;

в театр;

в музей;

на екскурсію;

на каву;

в ресторан;

на прогулянку в парк;

на рок-концерт;

в філармонію;

на озеро;

в аквапарк;

в дельфінарій.

Ведуча 1. Просимо результати журі за 2-й конкурс.

Ведуча 2. Наші хлопці нам вже показали, як вони можуть запросити дівчину на побачення. Але от мені цікаво, наскільки наші хлопці спортивні?

Ведуча 1. Отже конкурс «Обруч». Його суть полягає в тому, що хлопці мають протримати обруч, крутячи на собі, якнайдовше.

Конкурс «Обруч»

Ведуча 2. Чекаємо результатів і за 3 конкурс.

Ведуча 1. Дівчата мріють про красивих та сильних, але більше уваги і значення мають для них розумні хлопці. Наскільки винахідливі наші конкурсанти, ми побачимо у конкурсі «Викрутись».

Конкурс «Викрутись»

Ведуча 2. По порядку наводитимуться ситуації, а хлопці по черзі розказуватимуть, як би вони вчинили в тому чи іншому випадку.

Ситуація 1.

Ти прийшов до друга на День народження. Роззувся і побачив, що в тебе на шкарпетці дірка. Це ж побачило кілька дівчат. Як ти вчиниш?

Ситуація 2.

Весь день ти гуляв з друзями по місту в кросівках. Коли же мав іти додому – зустрів подругу, яка запросила тебе на каву. Ти погодився, але коли вже був в передпокої її квартири, згадав що ти в кросівках і коли роззуєшся, то запах пошириться не найкращий. Як ти вчиниш?

Ситуація 3.

Ти на дискотеці побачив чарівну дівчину, яка тобі дуже сподобалася. Але ти не наважився запросити її на танець, бо не вмієш танцювати зовсім. І ось, коли оголосили білий танець, вона сама запрошує тебе. Твої дії?

Ведуча 2. Дівчата можуть свої кучері як розпустити, так і красиво заплести. Але чи вдасться це нашим учасникам – зараз побачимо.

Конкурс «Я тобі троянди в коси заплету».

Ведуча 1. Хлопці повинні заплести своїм асистенткам справжню косу.

Ведуча 2. А поки вони це робитимуть заспіваємо пісню «Віночок».

Ведуча 1. Яку б оцінку в школі отримали наші хлопці, якби був предмет «плетіння коси»? Може нам підкаже журі? (оголошення оцінок).

Ведуча 2. З давніх-давен велося так, що чоловік був мисливцем, захисником, воїном. Хоча ми зараз живемо в цивілізованому суспільстві, але дівчатам далі подобаються сильні хлопці. Дехто переглядає фільми з Шварценегером, Сталоне, Жан-Клод ван Дамом та іншими силачами по декілька раз. А на що ж спроможні наші хлопці?

Конкурс «Віджимання»

Ведуча 1. Хлопці повинні віджатись найбільшу кількість разів.

Ведуча 2. Журі оголошує оцінки.

Ведуча 1. В чому б ще випробувати наших хлопців?

Ведуча 2. Ой, не знаю, не знаю.

Ведуча 1. Здається придумала! Мені цікаво, як вони освідчуватимуться в коханні дівчині своєї мрії?

Конкурс «Освідчення в коханні»

Ведуча 2. Хлопці повинні придумати найоригінальніше освідчення в коханні, яке оцінить журі. А освідчуватимуться Міс табору.

Ведуча 1. На яку ж оцінку володіють наші хлопці красномовством? (оголошення оцінок за конкурс).

Ведуча 2. Танці завжди показували красу людського тіла. Вальс був і є символом витонченості, вправності, ніжності.

Ведуча 1. Отже, останній конкурс «Танцювальний» допоможе нам визначити найвправнішого.

Конкурс «Танцювальний»

Ведуча 2. Просимо журі підбивати підсумки.

Ведуча 1. Останній конкурс став вирішальним (журі виголошує оцінки і номінації).

Номінації в конкурсі Містер табору «назва».

Містер табору

1-й віце-містер табору

2-й віце-містер табору

Містер Скромність

Містер Вишуканість

Містер Усмішка

Містер Мускул

Містер Престиж.

8. Екологічне свято «Знайте, любіть і бережіть природу»

Мета заходу: розширювати і збагачувати знання дітей про природу, формувати бережливе ставлення до неї, бажання примножити її багатства.

Перебіг заходу.

Ведучий: Ми радо вітаємо вас на нашому екологічному святі-подорожі «Знайте, любіть і бережіть природу».

Ведуча: Природа – джерело краси, вона викликає в нас почуття радості, широкого захоплення. Було проведено одне цікаве спостереження: чим багатша, красивіша природа, тим кращі люди, які мешкають там.

Ведучий: Природа – джерело доброти. Піклування про неї робить людину доброю, благороднішою. Будьте до природи уважнішими, і вона обов'язково вам віддячить.

Ведуча: Ось ми з вами і помандруємо по вашій щедрій і квітучій українській землі, щоб більше дізнатися про її багатства і розмаїття, показати свої знання. У нас є дороговказ. Він допоможе нам завітати до лісових мешканців: звірят, птахів, відкриє багато цікавого і корисного.

Ведучий: Я зірвав квітку і вона загинула. Я спіймав метелика і він помер на моїй долоні, і тоді я зрозумів, що торкнутися краси можна тільки серцем.

Хлопчик:

Метелика ловити я не хочу:

Він квітка неба, хай живе собі!

Хай крильцями барвистими тріпоче,

Щоб радісно було мені й тобі!

Дівчинка:

І квітку лісову не стану рвати,

її додому я не понесу!

Бо вдома їй джмеля не погойдати

І не попити ранками росу!

Ведуча: Все живе на землі має одну колиску, ім'я якій – природа! Людина – частинка природи. Пам'ятайте про це!

(Стук у двері. Заходить Листоноша).

Листоноша : Добрий день, любі діти! **Я** приніс вам телеграму від імені всіх, хто літає, стрибає, плазує, хто живе у траві, на деревах, у воді.

Телеграма: «Людино! Звертаюся до тебе за невідкладною допомогою: порятуй нас, не занедбуй наше життя, поверни своє обличчя до матінки-природи! Вчися жити у злагоді з навколишнім світом, і лише тоді відчуєш ти, що на цій Планеті ми справді всі брати і сестри і один одному потрібні!».

Ведучий: Ну що, всі готові рушити в дорогу? Будьте обережні, не заблукайте.

Ведуча: А ось і Господар галявини лісових звірів. Добрий день! Господар. Добрий день, дорогі друзі! Я дуже радий привітати вас на галявині лісових звірів. І хочу дізнатися, чи добре ви знаєте мешканців лісу. Пропоную відгадати загадки.

Літом по лісу гуляє, зимою в барлозі відпочиває. *(Ведмідь)*

Я руда, хвостата. Умію нечутно ступати, в курник залізати, тягнути курчата. *(Лисиця)*

Під соснами і ялинками лежить мішок із голками. *(Їжак)*

Червонясту шубку має. По гілках вона стрибає. Хоч сама мала на зріст, а великий має хвіст. *(Білка)*

Влітку сіренький, Взимку біленький, Довгі вуха має, Швидко стрибає. *(Засць)*

Господар: Молодці, діти! Бачу, ви добре знаєте лісових мешканців.

Ведучий: Дякуємо, любий Господарю галявини лісових звірів. До побачення.

Ведуча: Сподобалась вам, діти, наша перша зупинка? Помандруємо далі. Аж ось, яка галявина зустрічає нас – галявина, де ростуть дерева і кущі. А які? Впізнайте їх.

Господиня: Стовбур цього дерева прохолодний навіть під гарячим сонцем. Таке може бути тільки в одного дерева на світі: адже це єдине дерево з білою корою, яка не нагрівається на сонці. *(Береза)*

Багато бджілок ласують солодким нектаром з її квітів, а взимку той нектар перетворюється на запашний цілющий мед. Також дуже ароматний, смачний та цілющий чай із квітів цього дерева. *(Ліна)*

Це дерево весною стоїть наче у вінчальному вбранні, а запах його квітів відчутний здалеку. На жаль, саме заради квітів люди ламають його гілки. *(Черемха)*

Цей кущ - символ рідної землі, отчого краю. Весною він зацвітає білим цвітом, а тільки настає осінь, його кетяги червоніють. Плоди дуже смачні і цілющі. *(Калина)*

Цей колючий кущ весною зацвітає маленькими квітами, схожими на троянди. А восени він приваблює великими червоними ягодами. Ягоди взимку рятують пташок від голоду, а дітей – від застуди. Напій із цих ягід має багато вітамінів, дуже смачний і цілющий. *(Шипшина)*

Ведуча: Дякуємо вам красно! А ми помандруємо далі. Наш дороговказ веде нас до наступної зупинки, яку ми зробимо на цій чудовій галявині.

Господар: Відгадайте, хто тут вас зустріне?

Летіли гості,

Сіли на помості,

Без сокири, без лопати

Поробили собі хати. (Птахи) (Господар показує малюнки птахів, а діти загадують своїм друзям загадки).

Хати не будую,

Не мажу, не квітну,

На гілочці ночую,

Людам роки лічу. *(Зозуля)*

Сам вечірньої години заховався в кущ калини.

Та на дуду голосну грає пісню чарівну. *(Соловей)*

Що воно за диво-птиця:

Світла денного боїться,

Дзьоб крючком, великі очі,

І не спиться їй щоночі. *(Сова)*

Як ноги заввишки -

Такий ніс завдовжки,

Хату на хаті має,

Жабам рахунок знає. *(Лелека)*

У садочку понад тином

Я зробив йому хатину.

Він навколо обдивився,

Засміявся й оселився. *(Шпак)*

Господар галявини: Продовжте вислови.

Ранньою весною спів жайворонка... *(на хорошу погоду).*

Нічна пісня солов'я... *(віщує ясний день).*

Стрижі літають низько з криками... *(буде дощ).*

Ворони літають зграями, каркають... *(на зміну погоди).*

Зозуля кує... *(морозу не буде).*

Ведучий: Ось і підходить до завершення наша гра-подорож. А щоб коротшою була дорога, давайте заспіваємо пісні про природу. *(Пісні про ліс, про річку, сонце, море).*

Ведуча: Молодці, діти! Ви вмієте і загадки відгадувати, і пісні співати про природу. Тож любіть і охороняйте та інших навчайте шанувати рідну природу!

Ведучий: А на завершення нехай кожен намалює по черзі один великий малюнок *(колективний)* «Природа - рідний дім, у ньому місце всім: і людям, і тваринам, і квітам, і небу, і сонцю...».

(Діти один за одним малюють деталі малюнка, поки він не буде готовий).

Підбиваючи підсумки, наголошуємо, щоб діти були завжди такими кмітливими, дружними, любили і берегли природу.

9. Свято казки «Казковим єралаш»

Мета заходу: прищеплювати любов до книги як джерела знань, до усної народної творчості; закріплювати зміст знайомих казок; виховувати почуття доброти, чуйності, співпереживання, взаємовиручки; розвивати спостережливість, дотепність, почуття гумору, акторські здібності; вчити мистецтва перевтілювання.

Перебіг заходу:

Ведучий: Сьогодні ми здійснимо подорож у світ казок - таємничий, загадковий, прекрасний і неповторний. Ви вже чули багато казок, а слухаючи, переживали разом із казковими героями і перемагали разом з ними. Мандрували по чарівній країні казок і бачили, як у кожній казці добро перемагає зло, правда перемагає кривду.

Баба Параска: Доброго дня, дітки. Звуть мене Баба Параска. Казочки я вам принесла у цій в'язочці. В кожному прутіку живе казочка. Називайте, якщо знаєте. (Зачитуються рядки з казок, а діти відгадують).

1. По засіку метений,
На яйцях печений,
Я од баби втік, я від діда втік
І від вас втечу.

Мій котику, мій братику,
Несе мене лиска
В темні ліси.
На круті гори, у глибокі нори.
Там мене з'їсть.

Не полечу з вами.
Як була я в лужку,
Виломила ніжку,
А ви полинули,

Мене покинули.

Діточки мої, козеняточка,

Одмикайтеся, одчиняйтеся.

Ваша мати, прийшла,

Молочка вам принесла.

Баба Параска: Молодці, діти! Бачу, знаєте ви багато казок.

Ведучий: В таборі був оголошений конкурс на кращу екологічну казку. Слово для нагородження переможців надається начальнику табору.

(Іде нагородження переможців. Переможці зачитують свої казки).

Ведучий: Звучить пісня «В ліс по гриби». На сцену запрошуються 2 учні з першого загону. Із зав'язаними очима зібрати в кошик шишки. (Проведення гри).

Ведучий: Для 1-4 загонів був проведений конкурс на кращу ілюстрацію до казки. Слово для нагородження переможців надається начальнику табору. (Іде нагородження переможців).

Ведучий: Запрошуються 2 учні з 2-го загону. Потрібно з розрізаної ілюстрації до казки скласти за 2 хв. картину і назвати, яка це казка. (Проходить гра).

Ведучий: А зараз відбудеться гра з глядачами. Слід відгадати, з якої казки зачитаний фрагмент.

А в діда перша ягничка,

Друга теличка,

Третя баба,

Давай, діду, бабу. (Дід, баба і вовк-колядник)

Я кмітливий та швидкий,

Дім будую кам'яний,

Кам'яний, кам'яний.

(Наф-Наф з казки «Про трьох поросят»)

Скинули по пір'ячку,

дівчина увертілася в пір'ячко,

зробилася качечкою
полетіла з табунчиком. («Кривенька качечка»)

Бідний каже: «Хоч як гірко в світі жити,
а все краще по правді жити».

А багатий: «Де ти тепер знайшов правду?

Нема тепер правди на світі.

Тепер скрізь сама кривда...». («Правда і кривда»)

Вийшов дід із хати, дивиться, аж дочка його.

Він зрадив, побіг до неї, та й каже... («Дідова дочка і бабина дочка»)

Коли це іде проти нього змія та й каже йому:

Що ти мені даси, чоловіче, як я тобі скот
цей зажену в яйце? («Яйце-райце»)

- Агов, хлопче, а чого тобі тут треба? Битися чи миритися?

Де то вже миритися - битися. («Котигорошко»)

... Заєць як зарегоче:

Ти? Наввипередки? Зі мною? («Їжак та заєць»)

- Пасись, пасись, бичку, на травоньці,

поки я пряжі наряду. («Солом'яний бичок»)

... А Івасик із гусочкою полетіли-полетіли та

під матусиним віконцем і сіли. («Івасик-Телесик»)

Ведучий: Молодці, діти, багато ви казок знаєте. А зараз на сцену запрошуються учні з 3-го загону. Потрібно на кожен крок назвати казку. Хто більше назве.

(Відбувається гра).

Ведучий: Гра з глядачами «Впізнай, з якої казки». (Показує предмети, а діти відповідають, з якої казки).

Глечик з вузькою шийкою. («Лисичка і Журавель»)

Півник. («Котик та Півник»)

Колосок. («Колосок» або «Круть та Верть»)

Дзеркало. («Олена Премудра та Іван Безталанний»)

Золотий ключик. («Пригоди Буратіно»)

Рукавичка. («Рукавичка»)

Ведмідь. («Маша і Ведмідь»)

Качечка. («Кривенька качечка»)

Ведучий: Для наступної гри потрібно 7 учасників з 4-го загону. Пропоную розіграти в особах казку «Колобок», для цього нам потрібна роль: діда, баби, зайця, вовка, ведмедя, лисиці і колобка. (Іде підготовка ролей, а в цей час на сцену заходить Поштар і приносить телеграми).

Ведучий: Ой, які цікаві телеграми тільки на жодній з них не має підпису. Тож давайте усі разом відгадаємо, хто їх нам надіслав (зачитає).

Я просте яйце знесла, знесу золоте і прийду до вас у гості. (Курочка Ряба)

Я від баби пішов, я від діда пішов, незабаром прийду до вас, якщо лисицю по дорозі не зустріну. (Колобок)

Рятуйте, нас з'їв вовк! (Семеро козенят)

Почастую лисичку з глечика з вузькою шийкою і прилечу до вас. (Журавель)

Обдурю лисичку і приповзу до вас задом наперед. (Рак)

Як тільки витягнемо ріпку, так і прибудемо. (Герої з казки «Ріпка»)

(На сцені іде інсценізація казки «Колобок»).

Ведучий: У наступній грі ми маємо відгадати, про якого казкового героя йде розповідь?

Я присутня у багатьох казках. Я цікава істота жіночої статі похилого віку, часто роблю капосні вчинки. Відповідь складається з двох слів. (Баба Яга)

Я завдав людям багато лиха, всіх кривдив, завдавав болю, забирав у полон молодих дівчат і парубків. Багато хто зі мною боровся, але тільки чесний, добрий, сміливий юнак зміг мене перемогти і знищити моє царство. (Кощій Безсмертний)

А я дуже кмітлива, розумна, гарна, допомагала людям. Яке моє ім'я? (Василина Премудра)

А я маленький бешкетник, задав чимало клопоту своєму Батькові. Мене не раз обманювали шахраї – Лисиця та Кіт. (Буратіно)

Ведучий: У виконанні дітей 3-го та 4-го загону звучить пісня «Семеро гномів». На цьому наше свято закінчується, дякуємо за увагу.

10. КВК «Здоров'я – найдорожчий скарб»

Мета заходу: формувати у дітей відповідальне ставлення до власного здоров'я; виховувати бажання вести здоровий спосіб життя; розвивати почуття гумору.

Перебіг заходу.

Команди розташовані одна навпроти іншої. В усіх учнів бейджики з емблемою команди. На стіні плакати з висловами про здоров'я.

Привітання команд.

Команда «Гребінець». Наш девіз.

Щоб здоровим довго жити,
Воду треба всім любити,
Мило, пасту, гребінець –
Будеш справжній молодець.

Команда «Здоров'ятко». Наш девіз.

Якщо хочеш будь здоровим,
Про своє здоров'я дбай.
Своє тіло завжди вміло
І ретельно доглядай.

Конкурс «Здоровенькі були»

Ведучий: З давніх часів український народ найголовнішою цінністю у житті вважав здоров'я. Що бажали люди один одному, коли віталися і прощалися?

Здоровенькі були.

Дай, Боже, здоров'я.

Доброго вам здоров'я.,

Здрастуйте.

Бувайте здорові.

Ідіть здорові.

Конкурс капітанів на кращого знавця прислів'їв про здоров'я.

Здоров'я за гроші не купиш.

Здоров'я побажаєш – щастя зустрінеш.

Здоров'я – всьому голова.

Бережи одяг, доки новий, а здоров'я – доки молодий.

Здоровому все здорово.

Праця – здоров'я, а лїнь – хвороба.

У здоровому тілі – здоровий дух.

Здоров'я дорожче за багатство.

Вікторина.

Чому потрібно мити руки перед їжею?

Чому потрібно обрізати нігті?

Чому потрібно їсти в одні й ті ж години?

Яку їжу беруть руками?

Чому вранці обов'язково потрібно відкривати вікна?

Які ви знаєте отруйні гриби?

Які лікарські рослини ростуть у нашій місцевості?

Яким повинно бути взуття?

Фізкультурний конкурс.

Щоб озон ви всі вдихали,

Організм загартували,

Хай сміється дітвора,

Фізкульт-ура!

Конкурс на краще проведення ранкової зарядки.

Конкурс «Здорові зуби»

Представнику з кожної команди необхідно показати, як правильно чистити зуби.

Конкурс «Рекламний ролик»

Кожна команда рекламує мило, зубну щітку, пасту.

Конкурс знавців лікарських рослин.

Серед рослин відібрати лікарські і розповісти про їхні лікарські властивості.

Конкурс «Хто швидше розгадає кросворд»

Прийшла біда – тече вода. (Сльоза)

Прозора рідина для вмивання, пиття. (Вода)

Два брати через гору живуть і ніколи один до одного в гості не ходять. (Очі)

Що воно за штука, що день і ніч стука? (Серце)

Ношу його багато років, а ліку йому не знаю. (Волосся)

Після кожного конкурсу журі виставляє бали, а наприкінці підбиває підсумки.

11. Конкурсна програма «Довга коса – дівоча краса»

Мета заходу: формувати естетичну культуру особистості; розширювати уявлення про традиції і звичаї українського народу; спонукати до самовдосконалення.

Перебіг заходу.

Ведучий: Добрий вечір, хлопці й дівчата! Зараз я хочу поговорити з сильною статтю. Скажіть, яка зачіска у дівчат вам найбільше подобається? (відповіді).

Підніміть руку, хто хоча б раз у житті смикав дівчинку за косу? А чому? Які можна зробити висновки? Дівчата, коли хлопці смикають вас за довге волосся, вони виявляють до Вас почуття! Запам'ятайте, чоловікам подобається довге волосся. Напевно, це наша генетична пам'ять з минулого. Бо ж на здавна Україні жінки завжди носили довге волосся протягом усього свого життя.

Запрошуємо на сцену команди-учасниці. До їх складу входять «моделі»— володарки довгого волосся, «перукарі», «візажисти», «асистенти»(по 5 осіб) .

Конкурс оцінює журі, в якому є представники від усіх команд.

Конкурс 1. «Довга коса - усьому світові краса»

Представлення і розповідь (або самопрезентація) про дівчат з довгим волоссям (оцінка журі).

Конкурс 2. «Модельна зачіска»

Слід заплести моделі косу, зробити зачіску, прикрасити її. (5 хвилин).

Конкурс 3. «Коротке волосся – довгий розум».

Цей конкурс відбувається під час конкурсу зачісок. Для конкурсу запрошуються по два хлопці від кожної команди з найкоротшим волоссям.

Запитання для конкурсу:

Як називається засіб для миття волосся? (шампунь)

Які ви знаєте засоби по догляду за волоссям? (бальзам, мусс, лак, пінка)

Як раніше називалася перукарня? (цирульня)

Як називалися мистецькі твори (музичні і літературні), героями яких були цирульники? (опера Россіні «Севільський цирульник», опера Моцарта «Весілля

Фігаро», М.Старицький «За двома зайцями».

У кого вуса довші за ноги? (у таргана)

Підсумки, за кожен правильну відповідь 1 бал.

Нагородження учасників.

Ведучий: Тож переходимо до демонстрації зачісок! (по черзі запрошуємо учасниць). Підсумки журі.

Конкурс 4. «Візаж»

(створення відповідного до зачіски макіяжу)

Під час конкурсу відбувається із глядачами, які заробляють бали командам. (3 хвилини).

Конкурс 5. «З давніх-давен...».

За умовами цього конкурсу слід згадати повір'я, пов'язані з волоссям? (глядачі називають, ведучий доповнює їхні знання).

Ведучий: Одне із повір'їв, яке існувало в народі, про те, що волосся слід прикривати хусткою або віночком. У сучасному світі відмовилися від віночків, а от хустка все одно залишається модним аксесуаром.

Конкурс 6. «Зав'яжи хустину»

Назвати (а при можливості продемонструвати) якомога більше сучасних способів носіння хустини.

На голові зав'язати:

- під підборіддям,
- ззаду на потилиці,
- як Солоха (зверху),
- як шарф навколо голови,
- як чалма;
- на шиї (ковбой);
- хустинка-краватка;
- як пояс;
- пов'язка на стегнах;

- бандана;
- браслет на руці;
- прикраса «хомут» на шії.

А поки команди працюють конкурс

Конкурс 7. «Секрети наших бабусь»

Під час цього конкурсу глядачі-уболівальники команд називають давні способи природного догляду за волоссям).

Конкурс 8. «Заспівай, розкажи...».

У цьому конкурсі команди демонструють своє знання віршів, прислів'їв, пісень, казок, частівок про косу.

Після кожного конкурсу журі виставляє бали, а наприкінці підбиває підсумки.

Нагородження учасників та активних глядачів.

Ведучий: Я думаю, наш захід усім сподобався! І тим, у кого волосся довге, і тим, у кого коротке! Головна краса – у вашій індивідуальності і неповторності!
Щастя Вам!

12. Ігрова програма «Буваличі»

Мета заходу: розширити знання про природні та культурні особливості регіонів України; виховувати повагу до історії свого народу; спонукати до командної співпраці.

Перебіг заходу.

Ведуча: Доброго дня, шановне товариство! Я рада вітати вас на ігровій програмі «Буваличі». Старі люди розповідали дітям про цю казкову державу, де з подорожніми трапляються різні пригоди. Чи бажаєте ви потрапити до Буваличів? Якщо так, то вирушаймо!

Наші учасники поділені на дві команди. Ліворуч від мене – команда «Барвінок», а праворуч – «Веселуни». Звичайно, переможе та команда, яка під час подорожі буде найбільш спритна та найкмітливіша. Для того, щоб подорож здійснилась і була приємною, у нас є чарівна скринька. Речі в ній допоможуть потрапити в різні куточки країни Буваличі та в різні історичні періоди.

Отже, увага! Відкриваю чарівну скриньку. (Ведуча виймає булаву та козацьку шапку. Починають грати козацькі марші.)

Ведуча: Шановне товариство! Вам необхідно відгадати, кому належать ці речі та куди ми з вами потрапили. (Діти відповідають.)

Ведуча: Так, ми у козаків, а тепер і самі перетворимося на цих славетних і сильних мужів. Нам потрібні учасники козацьких забав. Право грати має той, хто правильно відповість на запитання.

Запитання до команди «Барвінок»: що означає слово «козак»? Що означає слово «булава»? (Діти відповідають.)

Ведуча: Найпершою дорогоцінною річчю для козаків була булава. Вона належить до стародавньої ударної зброї. Поступово булава перетворилася на ознаку влади. То не козак, що не думав стати отаманом. Деякі з них справді ставали авторитетними ватажками. Вручаючи козакові булаву, товариші казали: «До голови треба булави». Булава у козаків символізувала гетьманство, вручалася кошовим.

Запитання до команди «Веселуни»: коли існувала Запорізька Січ? Яких гетьманів ви знаєте? Назвіть твори про козаків та їх авторів. Де мешкали козаки в нашій місцевості?

(Ведуча, за потреби, доповнює та уточнює інформацію.)

Ведуча: Вітаємо козаків команд «Барвінок» і «Веселуни». Для запорізьких козаків ігри та забави були, насамперед, загартуванням тіла та душі, підготовкою до військових походів, змаганням на силу та спритність. Січовики нерідко проводили змагання з веслування впоперек Дніпра.

Конкурс «Човнярі».

Обидві команди мають по 7 учасників. «Човняр» за допомогою обруча повинен переправити команду з одного «берега»(старт) на інший (фініш). Одночасно в «човні» може бути один «козак» і «човняр». А які козаки без забавок-сутичок?

Конкурс «Бій велетнів»

Два учасники стають однією ногою в коло. Руки за спиною. Необхідно виштовхати суперника з кола. Штовхатися можна тільки плечима. Грають парами. Рахують кількість перемог у парах для кожної команди. У якій більше, та й переможе.

Ведуча: А чи знаєте ви, як одягалися козаки? Важко уявити запорожця без широких, як степ, шароварів. Це вбрання було запозичене у татар і турків, і так сподобалося січовикам, що вони не розлучалися з ним ані в походах, ані в рідній Січі. Чи знаєте ви, скільки метрів тканини йшло на шаровари? Від 9 до 20 м. У деякі шаровари можна було штук 30 кавунів покласти.

Важко уявити костюм козацького лицаря і без широкого пояса східного походження. Пояси високо цінувалися козаками та могли коштувати стільки, скільки й жупан, іноді були удвічі дорожчими за чоботи, козацький пояс був завдовжки до 8 метрів.

Коли потрібно було козакові підперезатися, то він прив'яже пояс до цвяшка та й обертається навколо себе, так і намотає увесь пояс. Спосіб підперізування, коли

обидва кінці звисали з одного боку, називали «по-козацькому», «по-селянськи»— китиці звисали з обох боків.

Конкурс «Хто швидше»

Кожній команді видається козацьке вбрання: сорочка, шаровари, пояс, жупан, чоботи, шапка. З команди вибирають одного хлопчика, який повинен швидко вдягнутись у козацьке вбрання.

Переможе та команда, яка швидше вдягне свого «козака».

Ведуча: Як надів шапку, то вже й козак. Час підбити підсумки подорожі по Запорізькій Січі.

(Підбиття підсумків.)

Ведуча: Зверніть увагу на два стенди. Один з них для команди «**Барвінок**», а інший – для команди «**Веселуни**». За перемогу команда одержує частинку картини, яку необхідно скласти. Таким чином, картини будуть вимальовуватися тим швидше, чим більше перемог одержить команда.

(Стенди мають магнітну основу, і кожна частина картини кріпиться до магніту. Частинки картини прикріплює ведуча, починаючи з нижнього кута. Картина складається за результатами конкурсів.)

Ведуча: Я знову відкриваю чарівну скриньку.

(Ведуча дістає книжку М. Гоголя і читає уривок із «Майської ночі, або Утопленої».)

Ми опинилися на Слобожанщині (нині Дніпропетровська, Полтавська, Харківська, Сумська області) під час святкування Трійці. На Трійцю (в народі її називають Зеленими святами) виконувався обряд завивання вінків.

А тепер, увага! Подивіться, будь ласка, у кого на стільцях є віночки, той запрошується, до наших трійцьких гулянь.

(Виходять учасники з команд «Барвінок» та «Веселуни»— по 6–8 гравців.)

Ведуча: На Трійцю усюди можна було бачити юних українок, темні та русяві голівки яких прикрашали різнобарвні вінки.

Конкурс «Завивання вінків»

Дівчата зі штучних квітів плетуть віночки. Переможе та команда, дівчата якої прикрасять свої голівки вінками швидше. (Під час конкурсу ведуча розповідає про вінки.)

Ведуча: Вінок з живих квітів – символ молодості, вроди, чистоти. Дівчата дуже старанно добирали квіти до нього. Кожна квітка щось символізувала. Незабудка – пам'ять, волошки – довіру, фіалка – скромність, айстра – печаль; мак – втіху; барвінок – солодкий спомин і палку любов, м'ята – вогонь почуттів. Любисток міг розпалити кохання, траву липник уплітали, щоб хлопці «липли», полин захищав від русалок-лоскотниць, котрі могли залоскотати до смерті.

Конкурс «Хто швидше добереться до дівочого серця»

(для хлопців).

Хлопці стають парами. Беруть у руки мотузку, посередині якої прикріплено «серце». Треба якнайшвидше змотати мотузку на паличку та дістатися до серця. Переможе та команда, у якої більше «сердець».

Конкурс «Плетіння коси».

Один гравець тримає жердину, до якої прикріплено 6 стрічок завдовжки по 2 м. По три гравці з кожної команди беруть по одній стрічці та плетуть косу. Команда того, хто «заплете» швидше, і перемагає. *(Після конкурсів ведуча прикріплює частини до картини команди, яка перемогла)*

Ведуча: На Трійцю вистачало жартів, розваг, ігор. А ще на Слобожанщині завжди любили співати.

(Гра із залом «Заспіваймо пісню веселеньку». Команди співають по черзі по одному куплету українських народних пісень. Переможе команда, яка співає останньою.)

Ведуча: Ми побували на Слобожанщині. Час рушати далі. Відкриваю чарівну скриньку.

(Ведуча дістає аркуш паперу, на якому написано: смерічка, потік, опришки, верховина, отара, гуцули, бук.)

Ми потрапили з вами в Західну Україну, в Карпати. Від букового лісу – Буковина, від крутих схилів, де він росте, гірської висоти –Верховина. Людина, яка звикла до степу, може розгубитися серед скель і стрімких річок карпатських гір. Для того, щоб узяти участь у подорожі Карпатами, назвіть: міста Західної України (Тернопіль, Івано-Франківськ, Чернівці, Хмельницький, Рівне, Луцьк); які країни мають кордони з Україною? (Польща, Румунія, Угорщина, Словаччина, Молдова, Білорусь, Росія.)

Ведуча: Ми вітаємо лицарів Карпат і чарівних верховинок.

Конкурс «Лепки»

Однією із забав юних верховинців є гра лепки - метання топірців у ціль. Умова конкурсу: кожен із гравців команди повинен влучити тенісним м'ячиком у коло. Перемагає та команда, у якої більше попадань.

Конкурс «Полонина»

Посеред залу лежать багато повітряних кульок. То – «вівці». Необхідно загнати «овець» до свого загону (загін – це місце, обгороджене стільцями). Можна переймати кульки у суперників (із загону овець не забирати). Перемагає та команда, у якої найбільша отара.

Конкурс «Гірськими стежками»

Необхідно пройти гірську трасу: на одну ногу взувається лижа, а на другу – велетенський чобіт. Кожен гравець команди взувається на старті, проходить естафету, повертається і віддає взуття наступному гравцеві.

Гра з залом «Старий гопак на новий смак»

(Звучить сучасна музика. Необхідно затанцювати гопак під ритми «диско», »хіп-хоп», «брейк». І навпаки, під мелодію гопака виконати сучасні танцювальні рухи. Якщо дозволяє місце, танцювати можуть усі учасники ігрової програми).

Ведуча: Ми спустилися з карпатських гір, і чарівна скринька вказує, в яку частину Буваличів ми потрапимо далі. (Ведуча витягує морську форму, або якийсь її елемент). Ми потрапили до Наддніпров'я. А звідти вже рукою подати до портових міст: Херсона, Миколаєва, Одеси. Збираємо команду річкових і морських вовків. (Обидві команди, по 6–8 гравців, займають місця на сцені.)

Ведуча: Українці на воді завжди були кмітливими та винахідливими. Здавна племена, які мешкали на берегах Дніпра, користувалися його водами як зручною та швидкою дорогою, де знаходили і досвід, і дружбу, і славу. Отже, наші юні моряки вирушають у подорож.

Конкурс «Морський вузол»

6–8 стрічок різних кольорів завдовжки 1–1,5 м (за кількістю гравців у команді), заплутані між собою. Кожен гравець бере в обидві руки стрічку одного кольору. За командою ведучої гравці починають розплутувати вузол. Переможе та команда, члени якої матимуть у руках кожен свою стрічку окремо.

Ведуча: У всі часи подорожнім потрібні були люди, які знали річку, її русло та береги, як свої п'ять пальців. Такими знавцями були лоцмани – відважні річкові провідники.

Конкурс «Лоцмани»

За допомогою кеглів робимо «річку» з «порогами». З команди вибирають лоцмана та капітана. Капітану зав'язують очі. Лоцман повинен провести капітана через пороги, підказуючи шлях словами («праворуч», «ліворуч», «переступи»). Команда того капітана, у якого менше збито кеглів, одержить перемогу.

Ведуча: Шановне товариство! Увага на стенди! Ви бачите, що за результатами подорожі Буваличами команди майже склали свої картини. Настає вирішальна мить.

Конкурс «Хто швидше»

Відомо, що іноді вміння швидко зорієнтуватися рятує морським вовкам життя. Перемогу в наступному конкурсі та в усій ігровій програмі одержить та команда, яка найшвидше складе свою картину з частинок головоломки, зібраної в подорожі Буваличами.

Ведуча: Подорож закінчено! Але тільки на сьогодні, бо казкова держава Буваличі має ще багато цікавинок. *(Нагородження команди-переможця.)*

13. Вікторина «На морі - океані»

Мета заходу: розвивати пізнавальні здібності; виховувати культуру командної співпраці; розвивати ерудицію і комунікабельність.

Обладнання:

1. Ігрове поле (таке, як для «морського бою» – 5х5 клітинок, кожна з яких прирівнюється 10, 15 або 20 балам), магнітні фішки, скотч, шпильки, стенд для загального підрахунку балів.

2. Піратські атрибути, прапори.

3. Жетони червоного, жовтого, синього кольорів за кількістю учасників.

Перебіг заходу.

Командам пропонують зайняти місця на кораблях (стільцях, розставлених у формі корабля) свого кольору.

Ведучий: Доброго дня всім, хто зібрався в цьому залі! До цієї зустрічі ви готувались і збирали чарівні копійки, подорожуючи країною ДИВО, і от я, старий пірат Чорний Пес, пропоную вам вирушити на пошуки скарбів корабля-привида. Чи хочете ви заволодіти скарбами? Чи спроможні ви знайти корабель на цьому ігровому полі? Чи готові ви до абордажу? А хто мені скаже, що таке абордаж.

Так, правильно, «абордаж» – це морській бій, під час якого в рукопашній зустрічаються команди двох кораблів і та, яка перемагає, отримує всі гроші суперника. Гроші ви зможете заробити, відповідаючи на запитання 10,15,20-бальної складності. Чим складніше запитання, тим дорожче воно коштує. Якщо команда не зможе відповісти протягом півхвилини, право для відповіді надається наступній (вибір команди проводять за годинниковою стрілкою). Як проводити абордаж – ми з'ясуємо пізніше, а зараз перевіримо, яка з команд краще підготувалася до подорожі.

Пропоную вам зі стільців зробити літак. А тепер з їх допомогою побудувати незвичний корабель, назвати його і поставити капітана на капітанський місток. Найвищий бал отримують красиві й оригінальні рішення. Подивімося, які в нас утворилися кораблі.

А тепер я хочу представити вам наше шановне журі, яке підведе підсумки першого конкурсу.

Команда отримує право почати гру. Капітан може вести свій корабель з будь-якої клітини, потрібно лише назвати її індекс. Наприклад: А-3 чи Г-1.

Це може бути і В-5, але я прошу запам'ятати цю клітинку, бо наша гра закінчиться лише тоді, коли корабель зі скарбами повернеться в порт свого призначення. Отож, звідки починаєте ви? (Ведучий, поки не буде знайдено корабель, ставитиме командам питання тієї складності, які вони самі обиратимуть.) А-4, вам доведеться відповідати на 10-бальне запитання. За правильну відповідь отримаєте 10 піастрів.

Запитання 10-бальної складності

1. Який пральний засіб нагадує вам про море і чому? (*«Аріель»— пральний порошок та ім'я русалоньки.*)
2. Де знаходяться Єгипетські піраміди? (*У Єгипті.*)
3. Яка довжина удава в папугах? (*38,5.*)
4. Як звали хлопця, який не міг вирости, але вмів літати? (*Пітер Пен.*)
5. Яких камінців не знайдеш у морі? (*Сухих.*)
6. Де зимують раки? (*У нірках, виритих у водосховищах.*)
7. Яке прізвисько було у Мауглі? (*Жабеня.*)
8. Який рік триває лише один день? (*Новий.*)

Запитання 15-бальної складності.

1. Що таке аврал? (*Спішна робота на судні за участю всієї команди.*)
2. Який камінь вміє плавати? (*Пемза.*)
2. Чи була Василина Прекрасна рідною сестрою Василини Премудрої? (*Ні, різні прізвища.*)
3. Що це: «Весь світ годує, а сама не їсть»? (*Земля.*)
4. У клітці три кролики. Трьом дівчатам дали по одному, але все ж один залишився в клітці. Як це могло статись? (*Віддали одного з кліткою.*)
5. На яку хворобу на Землі ніхто не хворіє? (*Морську.*)
6. Де живуть пінгвіни? (*В Арктиці, на Південному Полюсі.*)
7. Чи користуються риби вудочкою? (*Так, риба-вудильник.*)
8. Скільки битв програв Суворов? (*Жодної.*)

Запитання 20-бальної складності

1. Чим більше від неї віднімаєш, тим більшою вона стає. (*Яма.*)
2. Хто вбив медузу Горгону? (*Персей.*)
3. Що є такого в слонів, чого більше нема в жодних тварин? (*Слоненята.*)
4. Що таке фрахт? (*Платня за перевіз вантажу водяним шляхом.*)
5. Хто був найосвіченішим у казці «Золотий ключик»? (*Карабас-Барабас—магістр лялькових наук—мав вищу освіту.*)
6. Скільки ніг у річкового рака? (*10 пар.*)
7. Яка тварина вища за всіх, живе в небі та нікого не може вкусити? (*Сузір'я Великої Ведмедиці.*)
8. В італійських казках Буратіно називають Піноккіо. Як у такому разі звать в Італії Мальвіну? (*Коломбіна.*)
9. Як називають ту частину будинку в мусульман, де живуть лише жінки? (*Гарем.*)

Ведучий: Команда зелених гарно відповіла, отримала на свій рахунок 10 піастрів. Право наступного ходу передається кораблю червоних. Звідки ви починаєте? В-2! На жаль, не влучили, і вам доведеться відповісти на запитання 20-бальної складності... (Ведучий і журі відмічають клітинку, з якої починає гру кожна команда. Помічник пересуває корабель по ігровому полю, а місце, де той вже побував, помічає хрестиком. Кораблі-суперники можуть «пропливти» через цю клітинку, але їм вже не ставлять запитань і не зараховують балів.)

Ведучий: Наступний хід надається команді жовтих. Вона знову не влучає в корабель, тому й змушена відповідати на запитання 15-бальної складності. Уперше за цю гру кораблі суперників підійшли один до одного на відстань однієї клітинки, а це означає, що жовті можуть піти на абордаж. На рахунку жовтих 60 піастрів, а в синіх – 95. У разі перемоги всі гроші переходять на рахунок переможця, який отримує право зробити додатковий хід. Чи погоджуєтесь ви на абордаж? У такому разі вибирайте номінації: пісенну, музичну, хореографічну або розмовного жанру. Та команда, яка викликає іншу на абордаж, виступає першою. Після виступів журі підводить підсумок, визначає, хто був кращим. Той, хто виграє, отримує всі гроші суперника на свій власний рахунок і право зробити додатковий хід. Капітан направляє свій

корабель уперед, відкриваючи одну за одною зашифровані клітинки ігрового поля. Ті, хто зазнав поразки, наблизившись до суперника на відстань однієї клітинки, знов можуть визвати переможців на абордаж. Гра проводиться доти, поки не буде знайдений корабель-привид.

Ведучий: Аж ось капітан синіх знаходить корабель-привид. Які ж скарби знаходяться на його борту?

1. Повітряний скарб – 40 піастрів (повітряних кульок).
2. Безкоштовний час гри в комп'ютерному залі – 50 піастрів.
3. Романтична подорож – 25 піастрів.
4. Персональний скарб – час купання в басейні «Водолій»– 40 піастрів.
5. Солодкий приз – 40 піастрів.
6. Безкоштовне відвідування театральної вистави «Вождь червоношкірих» театру «Ікар»– 50 піастрів.

Ведучий: Вітаємо вас із вдалим початком, але вам треба зробити вибір. Ви зможете взяти з собою лише три з шести скарбів. Отже, що ви вибираєте? Добре, але я нагадаю, що власниками цих скарбів ви станете лише тоді, коли допливете з ними до того місця, звідки ви почали гру.

На знайденому кораблі ще залишились скарби, їх можуть забрати інші, але призи отримає лише та команда, яка першою дійде до порту призначення. Отож, обміркуйте свої дії. Абордаж на цьому етапі стає більш цікавим, бо з'явилась можливість отримати скарби суперника. Але й гроші тут мають неабияке значення. Якщо зараз корабель-переслідувач захоче взяти на абордаж корабель зі скарбами, він має право претендувати тільки на призи, які загальною вартістю не перебільшують його власного рахунку балів. Наприклад, корабель червоних, у якого зараз 45 піастрів, може розраховувати лише на повітряний скарб (40 піастрів), або на щось подібне. Боротися за право безкоштовної години гри у комп'ютерному залі (50 піастрів) вони не мають права: ця сума більша за ту, яку вони можуть віддати.

Корабель синіх отримує додатковий хід. Подивимося, як поведуть себе жовті. Ваш хід... А-4. Ви наблизились пліч-о-пліч до корабля супротивника і спроможні йти на абордаж. Що ви обираєте зі скарбів і в якій номінації будете атакувати?... Ви

вибрали годину в комп'ютерному залі й танцювальну номінацію. Починайте абордаж. Журі оцінить, яка з команд зробить це найкраще.

Команда синіх з двома скарбами дійшла до порту свого призначення й перемогла. Я надаю слово нашому журі для підведення підсумків.

(Журі підбиває підсумки гри-подорожі країною ДИВО, нагороджує переможців, виносить подяку всім учасникам, вчителям, організаторам.)

14. Гра-подорож «Географічна карусель»

Мета заходу: розвивати пізнавальні здібності; розширювати уявлення про навколишній світ; стимулювати до самоосвіти.

Обладнання:

Для проведення гри потрібні: велика кругова карта подорожі з нанесеними на неї об'єктами, коло-карусель із полюсами (червоний, жовтий, зелений, синій), яке розміщене у центрі карти й вільно рухається по ній.

Перебіг заходу:

Гра буде цікавішою, якщо в ній використати справжні предмети, заявлені в питаннях, а також різноманітне наочне обладнання: картки, карти, картинки тощо.

Грають чотири команди (за кількістю полюсів): «червоні», «жовті», «зелені», «сині». Команда виконує те завдання, на яке випаде її колір. Ходять по черзі. За правильні відповіді команди набирають бали – картки свого кольору.

Назви зупинок (сектори карти-подорожі):

1. «Гирло Великої річки»(моря – річки).
2. «Нове місто»(країни – міста).
3. «Причал гри»(гра).
4. «Затока Кросвордів»(кросворди).
5. «Лісовий заповідник»(подорож на природу).
6. «Острів загадок»(таємниці, загадки, ребуси).
7. «Долина знань»(загальні знання).
8. «Пік мандрівників»(люди-мандрівники).

Якщо на «зупинці», що випала більше немає запитань, то команда відповідає на запитання наступного сектора.

Можна урізноманітнити гру несподіваними переходами й зробити декілька секретних карток на кожній із зупинок. Наприклад:

1. Ви потрапили в стрімке русло річки, і вона вас винесла на сектор №... (команда ще раз крутить дзигу).

2. Ви заблукали в місті. Поясніть іноземною мовою і за допомогою жестів, що ви іноземні туристи, вам потрібно вийти на центральну площу до 15.00 (це завдання дається тільки команді, що «загубилася»; інші повинні зрозуміти запропонований текст).
3. Право заробити бал ви можете передати іншій команді, прокрутивши ще раз дзигу. Гру придумує та команда, колір якої випав на пункт № 4.
4. Необхідно додати свій рядок – слово в кросворд і запропонувати відгадати його суперникам.
5. Якщо у вас немає відповіді на запитання, то будете «ходити лісом», поки не знайдете правильну відповідь на яке-небудь питання.
6. Загадайте яку-небудь частину карти-подорожі (північ 2-3, південь – 6-7, схід – 4-5, захід – 1-8). Крутніть ще раз дзигу, якщо вона потрапила у вашу частину – вам 1 бал. Магія!
7. Щоб рухатися далі, придумайте по одній істині, що стосується кожного з восьми секторів, яка не викличе заперечень у суперників (наприклад: «На екваторі завжди спекотно»).
8. Ви залишаєтеся грати в цьому секторі, тому що ваш корабель отримав пробоїну. Чекайте, коли хто-небудь із ваших суперників не потрапить у цей сектор, або в сусідні (№ 1 і 7) і врятує вас.

Сектор «Гирло Великої річки»

1. В яке озеро, що знаходиться на території Росії, впадає 336 рік, а витікає одна? (*о. Байкал, р. Ангара*)
2. Є такий морський порт, що знаходиться 700 км від моря. Як він називається? (*Ігарка на р. Єнісей, доступний для великих морських суден.*)
3. Ми часто говоримо «безкрає море». А чи існує насправді море без берегів? (*Саргасове море в Атлантичному океані майже суцільно покрите водоростями.*)
4. Знайдіть на карті 6 різнобарвних рік (*р. Біла – Росія; р. Хуанхе (Жовта), Янцзи (Блакитна) – Китай; р. Оранжева – Африка; р. Чорна, Червона – В'єтнам*)

5. Назвіть ріки Росії, від назв яких утворились прізвиська відомих літературних героїв. (*Лена, Печора, Онега*)

Сектор «Нове місто»

- а. У якому місці за 2–3 години можна пройти пішки від одного моря до іншого? (*На Перекопському перешийку (Україна – Росія) від Чорного до Азовського моря*)
2. Які два острови, що розташовані в одному морі, належать до різних частин світу? (*Крит і Кіпр – Європа й Азія*)
3. Назвіть європейську державу, що розташована на півострові, а столиця її – на острові. (*Данія – п-в Ютландія, столиця Копенгаген – о. Зеландія*)
4. Бліц-питання:
5. Найменший материк. (*Австралія*)
6. Найменша держава. (*Ватикан, 0,44 кв. км*)
7. Найбільша держава в Латинській Америці. (*Бразилія*)
8. Країна з найвищим рівнем урбанізації. (*Великобританія, 91 %*)
9. Держава із найбільшим відсотком озер. (*Швеція*)
10. Бліц-питання:
11. Місто у світі з найбільшою кількістю населення. (*Мехіко, більш ніж 18 млн*)
12. Місто в Європі з найбільшою кількістю населення. (*Москва – 12 млн*)
13. Місто з наймокрішими вулицями. (*Венеція*)
14. Розташуйте держави в порядку зростання чисельності населення: Сан-Марино, Люксембург, Сінгапур (розташовані правильно).

Сектор «Долина знань»

1. Що називається «білим золотом», «чорним золотом», «сонячним каменем»? (*Бавовна, нафта, кам'яне вугілля*)
2. Ветеран битви на Курській дузі згадує випадки, коли напрямок стрільби визначався за зірками і Місяцем. Чому не можна було використовувати компас? (*Через Курську аномалію – велике скупчення металу впливає на показання стрілки компаса.*)
3. В яких материків західні точки розташовані в східній півкулі, а крайні східні – у західній? (*Африка*)

4. Чи є на земній кулі крайня північна, південна, східна й західна точки? *(Тільки Північний і Південний полюси)*
5. Є на Землі дивний материк. Пливучи уздовж його берегів із заходу на схід, мандрівник перетне три океани, а північ і південь миттєво можуть помінятися місцями. *(Антарктида)*

Сектор «Пік мандрівників»

1. Чийм ім'ям названа затока, що розділяє два моря, два океани, два півострови, дві частини світу, дві держави? *(В. Беринг)*
2. Як не дивно, але цей гірський хребет перебуває нижче від рівня моря. На честь якого відомого російського ученого він названий? *(М. В. Ломоносов)*
3. Лауреат Нобелівської премії, доктор біологічних наук, чемпіон світу з бігу на ковзанах і лижах, професор океанографії, талановитий художник, який першим на «своїх двох» перетнув Гренландію. Хто це? *(Ф. Нансен – дослідник Антарктиди)*
4. З боку якого села й за яким азимутом о пів на дванадцять до Старгорода ввійшов парубок років 28, за яким біг безпритульний? *(О. Бендер, з північного заходу, тобто 135° з боку села Чмаровки)*
5. Ви мандрівник. Опишіть докладно свій шлях від Чопа до Харкова. (Що цікавого на шляху? Де ви зупинитеся? Назви географічних місць.)

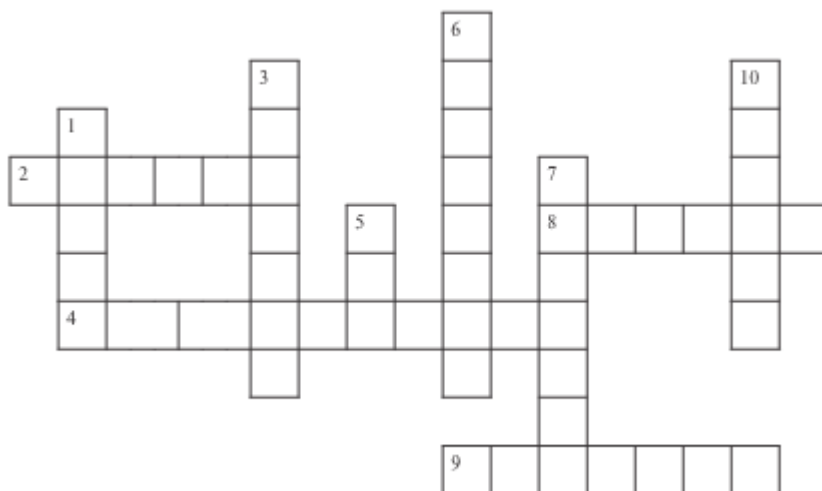
Сектор «Причал гри»

1. Хто не знає чудового мандрівника капітана Врунгеля? Побудьте тепер і ви на його місці: виберіть маршрут і розкажіть про свою подорож. (У цій грі беруть участь по одному учаснику від команди – один починає свою незвичайну розповідь, інший продовжує.)
2. «Кольори»(грають по одному учаснику від команди).
Учасники гри дуже швидко по черзі називають предмети свого кольору. Хто не назве наступного предмета або повториться, вибуває з гри.
3. «Ласкаві слова»(грають по одному хлопчику від команди).

4. За командою ведучого вони по черзі говорять ласкаві слова прекрасній половині залу. Виграє той, хто знає більше таких слів.
5. «Фраза по колу»(грають по 2–3 учасники від команди).
Пропонується вимовити одну й ту саму фразу з різною інтонацією.
У випадку відтворення схожої інтонації або повтору гравець вибуває. Виграє найартистичніший.
6. Гра «Рюкзак». Ніч вас захопила у дорозі. Необхідно на дотик визначити, що лежить у рюкзаку.

Сектор «Затока кросвордів»

Відгадують заздалегідь складений кросворд. Під час кожної відповіді відгадують по 2 слова: перше – те, що йде за рахунком, друге – на вибір.

1. Річка Росії. (*Волга*)
2. Прилад для орієнтування. (*Компас*)
3. Відношення довжини на карті до довжини на місцевості. (*Масштаб*)
4. Материк. (*Антарктида*)
5. Знаменитий мандрівник, якого з'їли аборигени. (*Кук*)
6. Окремий предмет на місцевості, за допомогою якого визначають своє місцезнаходження. (*Орієнтир*)
7. Російський мореплавець. (*Лазарев*)
8. Кут між напрямком на північ і на який-небудь предмет. (*Азимут*)
9. Прилад для визначення відносної висоти. (*Нівелір*)
10. Іспанський мореплавець, першовідкривач. (*Колумб*)

Сектор «Лісовий заповідник»

1. Ми вирушаємо у дводенний похід. Які предмети необхідно взяти з собою? Виберіть із карток з назвами тільки сім необхідних предметів. Обґрунтуйте свій вибір. (Картки: намет, казанок, цебро, аптечка, вилка, ложка, сокира, ковдра, подушка, свічка, ножиці, простирadlo, спальний мішок, рюкзак, рушник, мило, зубна щітка тощо)
2. Ігри біля багаття (бере участь вся команда).
3. Учасникам гри пропонується створити фільм. Наприклад, за назвою «Мисливці». Кожен «малює» по одному кадру по черзі, повторюючи слова попереднього. Наприклад:
  1. – ... ліс, багаття, ніч, люди.
  2. – ..., раптом чується страшний тріск у хащах.
  3. – ..., щось чорне крупним планом видно за кущами, наближається.
  4. – ..., люди тікають врозсіп.
  5. ... і т. ін.(Оцінюється глядачами від 0 до 3 балів.)
11. «Обігравання предмета»(грають по одному учаснику з команди). Учасники передають одне одному предмет (шапку, парасольку, шарф тощо) та обіграють його відповідно до команд ведучого: це їжак, це змія, це кошеня, це капуста тощо. Оцінюється глядачами.
12. Бліц-запитання.
  - Найпоширеніше в Росії дерево. (*Модрина – 45 %*)
  - Найвідоміший твір Данієля Дефо. (*«Робінзон Крузо»*)
  - Найдовша рослина. (*Ліана*)
  - Тварина, яка пересувається із найменшою швидкістю. (*Равлик – 2- 5м/год*)
  - Найвище дерево. (*Евкаліпт*)
13. Бліц-запитання.
  - Найбільша тварина-гризун в Україні. (*Бобер*)
  - Ссавець із найбільшою тривалістю життя. (*Людина*)
  - Тварина, що найбільше за всіх спить. (*їжак – 236 доби*)

- Тварина, що найдалі за всіх стрибає. {Леопард)
- Рослина, що розкидає найбільшу кількість насіння. {Тополя –20 млн. на рік)

15. Вікторина «О, щасливчик»

Мета заходу: розвивати пізнавальні здібності; розвивати ерудицію і комунікабельність, формувати культуру розумової праці.

Перебіг заходу.

На початку ведучий повідомляє умови гри.

Гра складається з 4 турів. Щоб стати учасником гри, потрібно прийняти участь у відбірковому турі. Хто перший відповість, той і приймає участь у першому, другому і т. д. турі. Приймати участь у грі учні можуть індивідуально або в парі, в залежності від їх бажання і домовленості.

Учасники гри повинні відповісти на 12 запитань, кожне з яких оцінюється в 1, 2, 3 і т. д. балів. За правильну відповідь на 1 – 4 запитання учасників гри отримує солоденький приз; за правильну відповідь на 5 та 9-е запитання – заохочувальний приз, який залишається у гравця, якщо він навіть відповість неправильно на наступне запитання.

Якщо учаснику пощастить і він дійде до 12-го запитання і дасть на нього вірну відповідь, гравця очікує коронний приз наших ігор. Кожний учасник гри має можливість скористатися трьома підказками: **1 – забирається одна неправильна відповідь, 2 – дзвінок другу, 3 – допомога залу.**

Запитання до відбіркового туру:

1. Розмістіть квіти від меншої кількості пелюсток до більшої:

а) барвінок;

б) ромашка;

в) жасмин;

г) айстра.

2. Розмістіть слова по кількості складів (від більшої до меншої):

а) береза;

б) дуб;

в) горобина;

г) верба.

3. Розмістіть по порядку місяці:

- а) лютий;*
- б) листопад;*
- в) червень;*
- г) квітень.*

4. Розмістіть деякі кольори веселки по порядку:

- а) зелений;*
- б) червоний;*
- в) жовтий;*
- г) оранжевий.*

5. Розмістіть кабінети по величині (від більшого до меншого):

- а) кабінет директора;*
- б) учительська;*
- в) актовий зал;*
- г) канцелярія.*

I тур

1 бал. Ви купили морозиво:

- а) поласуєте на ходу;*
- б) станете осторонь і з'їсте;*
- в) з'їсте в тролейбусі.*

2 бали. Обирати покупку і роздивлятися експонати слід:

- а) очима;*
- б) руками;*
- в) розумом.*

3 бали. Німецьке прислів'я говорить: «Тиждень роботящої людини – сім днів, а тиждень ледаря...»

- а) сім «сьогодні»;*
- б) сім «завтра»;*
- в) сім «учора».*

4 бали. Чим цінний подарунок:

а) грошовою вартістю;

б) знаком поваги;

в) об'ємом.

5 балів. Що робив Іван Грозний з московськими багатіями, які з'являлись в неохайному одязі перед іноземними гостями:

а) нещадно бив;

б) відрубав голову;

в) по майдану міста водив на ципку.

6 балів. Народна мудрість нагадує: «Слово – срібло, а мовчання –...»

а) залізо;

б) золото;

в) бронза.

7 балів. Хто в Грузії відповідає не тільки за настрої гостей, не тільки за порядок бенкетування, але й за стан присутніх:

а) господар;

б) тамада;

в) старійшина.

8 балів. Во Вік-о'Басс в книзі «Правдивий сучасний етикет» писав: «Ніколи не панікуй! Справжній джентльмен не знайде виходу лише з...»

а) лабіринту;

б) «могили»;

в) вогню.

9 балів. «Точність – ввічливість королів». Якого народу ця приказка?

а) німецького;

б) французького;

в) англійського.

10 балів. Хто дотримувався в одязі найстрогіших правил, не визнавав ні халатів, ні піжам, ні капців, ні інших атрибутів домашньої вольності:

а) Л. Толстой;

б) Чехов;

в) Горький.

11 балів. Хто сказав: «Я ніколи не буваю таким заклопотаним, як у години дозвілля».

а) Цицерон;

б) Кант;

в) Миннат.

12 балів. В якому фільмі звучить вислів: «Їсти подано. Сідайте жерти, будь ласка»:

а) «Здрастуйте, я ваша тьотя»;

б) «Джентльмени удачі»;

в) «Принц із Беверлі-Хілз».

II тур

1 бал. Коли ви адресуєте хоча б слово до вашого співбесідника, необхідно:

а) дивитися вбік;

б) дивитися співбесіднику в очі;

в) дивитися в рот.

2 бали. В кімнаті знаходились батьки, дідусь, бабуся і онук. До них в гості прийшов сусід. Хто першим повинен привітатись?

а) онук;

б) сусід;

в) бабуся і дідусь.

3 бали. Хто має право підписувати книгу:

а) дарувальник;

б) автор;

в) продавець.

4 бали. В залі кінотеатру мають зняти головний убір:

а) чоловіки;

б) жінки;

в) чоловіки і жінки.

5 балів. Потискати руку слід:

а) в рукавичці;

б) без рукавички;

в) обома руками.

6 балів. Під час розмови за столом руки мають вільно лежати:

а) на столі;

б) на колінах;

в) на стільці.

7 балів. Вам подарували подарунок. Ви подякували дарувальникові і роздивитесь подарунок:

а) на самоті в цей день;

б) в присутності дарувальника;

в) на наступний день.

8 балів. Що наказував робити Петро I дружинам і дівчатам перед появою на Асамблеї:

а) фарбувати губи;

б) митися в лазні;

в) одягати пишні і яскраві сукні.

9 балів. Ви увійшли в автобус із задньої площадки і побачили, що біля передніх дверей стоять ваші друзі. Як ви привітаєтесь:

а) крикнете: «Привіт!»;

б) покличете і привітаєтесь;

в) кивнете головою.

10 балів. Що таке «фрак»:

а) спортивний костюм;

б) салонний костюм;

в) костюм для виходу.

11 балів. Хто висловив справедливу істину: «Перший бокал звичайно п'ють за здоров'я, а другий – заради вдоволення, третій – заради нахабства, четвертий – заради безумства»:

а) Анахарсіс;

б) Платон;

в) *Аристотель*.

12 балів. З якого фільму цей вислів: «Якщо людина ідіот, то це надовго»:

а) *«Кавказька полонянка»;*

б) *«Сам удома»;*

в) *«Діамантова рука».*

III тур

1 бал. На столі під час обіду мають лежати:

а) *кисті рук;*

б) *голова;*

в) *ноги.*

2 бали. Кому можна замість «здрасуйте» говорити «привіт»:

а) *директору;*

б) *бабусі і дідуся;*

в) *друзям.*

3 бали. Ти часто зустрічаєш людину по дорозі в школу, але незнайомий з нею. Чи необхідно вітатися?

а) *ні;*

б) *інколи;*

в) *так.*

4 бали. Вручення подарунка має супроводжуватися:

а) *серйозним поглядом;*

б) *щирою посмішкою;*

в) *іронічним сміхом.*

5 балів. Голосові зв'язки дані людині для того, щоб вона:

а) *їх надривала;*

б) *говорила тактовно;*

в) *мовчала.*

6 балів. Як повинні реагувати утримувачі на письмові запрошення:

а) *обов'язково погодитися;*

б) нічого не відповідати;

в) дати відповідь.

7 балів. Скільки відсотків людей перше враження про людину складають саме з того, як вона потискає руку:

а) 75;

б) 55;

в) 15.

8 балів. На дискотеці ви вирішили запросити дівчину на танець, але вона стоїть з подругою. Ваші дії!

а) запросите її на танець;

б) разом з товаришем запросите обох;

в) не підете зовсім.

9 балів. Проходячи на своє місце в театрі необхідно:

а) повернутися обличчям до людей;

б) повернутися спиною до людей;

в) повернутися боком до людей.

10 балів. Де потрібно тримати букет квітів, ідучи в гості:

а) в лівій руці;

б) в правій руці;

в) обома руками.

11 балів. Де в легковому автомобілі саме поважне місце:

а) біля водія;

б) на задньому сидінні зліва;

в) на задньому сидінні справа.

12 балів. Хто сказав: «У людини повинно бути все гарним: і лице, і одежа, і душа, і думки»:

а) Маяковський;

б) Чехов;

в) Тургенєв.

IV тур

1 бал. Відповідь на запитання: «Як пройти до бібліотеки?» слід давати:

- а) словами;*
- б) руками;*
- в) головою.*

2 бали. Приходити в гості потрібно:

- а) з невеличким запізненням;*
- б) вчасно;*
- в) на годину раніше.*

3 бали. З давніх часів і до тепер під час вітання люди обмінювалися рухами. Як у нас в Україні віталися:

- а) підносили руку до лоба;*
- б) падали навколішки і билися об землю лобом;*
- в) клали руку на груди і вклонялися.*

4 бали. По закінченні танцю джентльмен мусить:

- а) провести даму на місце;*
- б) подякувати і піти;*
- в) залишити посеред залу.*

5 бали. Протягом обіду тарілка повинна:

- а) стояти на місці;*
- б) відсунути на 5 см;*
- в) пересувати з боку в бік.*

6 балів. Відомий літератор XIX ст. В. Ф. Одоевський в «Лекціях доктора Пуфа» писав: «Вихована людина вміє»:

- а) говорити;*
- б) слухати;*
- в) жестикулювати.*

7 балів. Все, що поклали в тарілку:

- а) мусимо з'їсти;*
- б) трішки залишити;*

в) віддати товаришу.

8 балів. Ви прийшли в гості. Джентльмен:

а) покаже гардероб;

б) допоможе зняти одяг і власноруч повісити його;

в) залишить роздягтись самих.

9 балів. Якщо під час обіду необхідно користуватись ножем і виделкою, то:

а) ніж тримають у правій руці, а виделку у лівій;

б) ніж – у лівій руці, а виделку – у правій;

в) ніж і виделку тримають у правій руці.

10 балів. Як їдять птицю:

а) руками;

б) ножем і виделкою;

в) виделкою і хлібом притримують.

11 балів. З якого фільму вислів: «Оголосіть увесь список, будь ласка»:

а) «Операція «И» та інші пригоди Шурика»;

б) «Афоня»;

в) «Неабиякі пригоди італійців в Росії».

12 балів. У шкільному коридорі розмовляють вчителі. Серед них Олег побачив класного керівника. Його дії:

а) привітається з класним керівником;

б) з обома вчителями;

в) з незнайомим вчителем.

2. ТЕМАТИЧНІ ДНІ

1. «Ой на Івана, та на Купала»

Мета проведення: допомогти дітям ознайомитися з традиціями, обрядами українського народу, відчувати й усвідомити причетність до етнічної культури своєї країни.

Перебіг тематичного дня.

(Звучать українські народні пісні. Кілька разів звучить голос диктора в записі.)

Голос диктора: Просимо, друзі, завітайте до нас. Гостем будете у громаді, всім вам люди будуть раді. Поспішайте сюди, старі та молоді, і віддайте хвалу чистій воді! Не забудьте нарвати букет квітів живих, ще й віночок сплести та на воду пустити.

(Дівчата і парубки в українських костюмах. Знову голос диктора розпочинає свято.)

Голос диктора: Увага! Увага! Розпочинаємо свято «Ой на Івана, та на Купала». *(Виходять ведучі в українських костюмах (Іванко і Ганнуся).*

Іванко: Друзі шановні!

Ганнуся: Гості бажані!

Разом: Просимо сідати отут, на поляні.

Іванко: Свято краси, свято юності та кохання!

Ганнуся: Свято води, вогню та купання.

Разом: Дозвольте відкрити! В цей радісний час зі святом Купала вітаємо вас!

(На фоні української народної мелодії на водоймі рухаються два човни. На першому – парубки та дівчата везуть ляльку Марену і велику солом'яну ляльку Купало. На другому – Купайлиця – ставна дівчина в українському вбранні, з вінком, у супроводі Лісовика та Мавки. Марену встановлюють на передбачене місце.)

Купайлиця: Гей на Івана, гей на Купала,

Діди та бабусі щастя шукали,

Щастя шукали, Бога благали

Та споконвіку щастя не мали.

Ой та на Івана, ой та на Купала,

Котилася моя зірка та із неба впала,

Та упала в річку, та й заклекотіла –

Видно, моя зірка гаснуть не хотіла.

(Хор виконує пісню «Ой на Івана, та на Купала».)

Купайлиця: Вже так повелося ще здавна в народі:

Порядок щоб був на воді, в хороводі,

Князів урочисто нам треба обрати

Й господарями свята їх нині назвати.

На трон урочисто їх слід посадити

І все керівництво їм тут доручити.

Чи згода? Кого ж оберемо на князя й княжну?

Парубок 1: Мені дайте слово, я першим почну.

Хочеться, друзі, князями назвати

Таких, що окрасою будуть на святі.

Князем хай буде ваш Лісовик.

А княжною – Мавка.

Усі: Нашим князям слава!

Мавка: Мене змалку люблять усі дерева

І розуміє бузиновий пан,

Тому верба, від крапель кришталева,

Мені сказала: «Здрастуй!» крізь туман.

Тому ліси чекають мене знову, На щит піднявши сонце та зорю, і я їх люблю, я знаю їхню мову...

Лісовик: Заходить сонце за лаштунки лісу. Тополя поклонила вдалині...

Вечірній обрій опустив завісу, Космічний цирк запалює вогні. Кружляють Риби і сузір'я Лева, Мигтить і сяє вічна карусель.

Мавка: Шановні та любі всі хлопці й дівчата, дозвольте вас щиро зі святом привітати. Бажаю вам усім від душі веселитись, співати, танцювати і ні в чім не журитись.

Лісовик: Хай пісня лірична, прекрасна, весела летить, звеселяє міста і оселі. Нехай же дзвенять пісні й хороводи, хай щастя буде у серці народу. (Купайлиця,

Мавка, Лісовик, парубки, дівчата ведуть хоровод навколо Марени. Після цього починається масовий танець з віночками біля стовпа. Проводиться народна гра.)

Лісовик: Тепер моє слово до вас, молоді, і вінок вгорі висить. Треба його зняти, людям показати. Ану, хто ж з вас гожий, вінок зняти може?

(Парубки змагаються. Хтось один знімає вінок зі стовпа.)

Мавка: На свято прибули таланти яскраві, усім обдаровані. Тож, друзі, концерт ми почнемо на поляні, його нам покажуть митці-молодці.

(Виконується кілька номерів художньої самодіяльності.)

Лісовик: Та й танці в них гарні. Бадьорі. А зараз нам, друзі, на цьому помості концерт свій покажуть наші любі гості.

(Виконується кілька художніх номерів. У кульмінаційний момент останнього номера на учасників свята раптом ллє дощ. Водяник поливає їх зі шланга пожежної машини, замаскованої в кущах (можна придумати щось інше), персонажі здіймають галас.)

Купайлиця: Водянику, Водянику. Дам тобі медяника, покажися з води хоч на півбороди, не давай нам дощу, бо на свято не пущу.

(Водяник і Русалка випливають на човні. Разом із ними свита.)

Парубок 1: Русалка, русалочка пливе!

Парубок 2: Хто ж вона? Чи не хорольська дівчина яка?

Дівчина: Та дивіться, то ж наша, вишняківська...

Водяник: Добрий вечір, дорогенький князю Лісовику і княжно, Мавко-Природо. Добрий вечір, парубки й дівчата! Вітаю вас із купальським святом. Співайте, розважайтеся так, як у пісні крилатій, і в праці будьте завзяті. (Водяник, Русалка, Лісовик, Мавка парами організовують танок. Раптом гул, ляскіт, тріск. Із кущів ідуть Відьма, Пустинник. У руках Пустинника велике стебло сухої трави. Відьма б'є в мідні тарілки.)

Відьма та Пустинник: Смерть усім травам, усім деревам, квіточкам (3 рази).

Відьма: Ну, що ви всі на мене дивитесь? Відьма я, найсправжнісінька відьма! Я ненавиджу все живе та прекрасне. Смерть усім травам, усім деревам, квіточкам.

Пустинник: А я Пустинник! Найжорстокіший! Найсуворіший! Коли я дізнався, що кожна людина народжується з добрим серцем, я вирвав його з грудей, бо вирішив стати великим і нещадним. Спочатку я став убивати жаб, потім пташок, кішок, собак, винищувати все живе в повітрі, на суші та воді. Смерть усім пташкам, усім деревам, квіточкам! Відьмо, слухай мою команду! До страти травинки приготуватись! (Гримлять барабани.)

Усі персонажі: Стійте! Що ви робите? Які ви злі, жорстокі, страхітливі! Ану, хлопці! В'яжіть його! (Парубки зв'язують їх.)

Водяник: Іди на дно,
Не смій мені зринати!
Щоб урок був усім сьогодні,
Щоб ніхто не смів природи руйнувати.
(Усі персонажі повторюють його слова.)

Лісовик: Я, Лісовик, даю усім команду: Все віджиле, старе в багаття зложити, Щоб вживалось нове, щоб щасливо нам жити! Відправимо Купала до своєї стихії – вогню, хай зійде нам ясним Сонечком і зігріває землю, а Марену до свого володіння – води, хай напоїть землю чистою водою. (Парубки з лялькою Купала йдуть до стовпа, розкладають багаття, спалюють її)

Парубок 1: А тепер, друзі, настав час і Марену топити!
(Парубки та дівчата кидають ляльку Марену у воду).

Дівчата, взявшись за руки, співають:

Чогось мені сумно, чогось мені дивно, що мого милого Сьогодні не видно. Вийду я до річки, стану на місточок. Пушу я на воду Красивий віночок. Нехай мій віночок пливе, не спиняє, мені молоденькій той сум розганяє.

(Дівчата запалюють свічки на віночках і пускають на воду, продовжуючи співати).

Ой на Івана, ой на Купала Красна дівчина зілля копала, Квіти збирала, віночки плела. Далі водою їх пускала. Пливи, віночку, по синій хвилі. Пливи, віночку, де живе милий!

Мавка: Вовік того не забувайте, що давниною поросло. І лиш до сонця повертайте Землі красивее чоло.

Купайлиця: Вона єдина вас зігріє, навчить і розуму, й добра, щоб ваша сповнювалась мрія, щоб ваша квітнула пора!

Парубок 2: Батьківщино моя!

Зелений саде, промінням повитий!

Ти уся в передзвоні,

У ніжному трепеті віт.

Тобі силу та розум

Несуть твої сонячні діти,

Щоб ти квітнула квітом

Не сотні, а тисячі літ!

(Продовжується концерт. Після цього усі йдуть до багаття, водять хороводи, співають. Проводять народні забави, скачуть через багаття або кропиву, звучить пісня «І в вас, і в нас хай буде гаразд».)

Конкурс Марен

Від кожного загону на конкурс виставляється лялька Марена, виготовлена із сухої трави, прикрашена на розсуд дітей квітами, кольоровими стрічками. До виготовлення Марени залучаються всі діти загону. Результатом конкурсу є присудження звань «Найвеселіша Марена», «Найгарніша Марена», «Найсучасніша Марена»тощо.

2. Свято Нептуна

Мета проведення: розвивати акторську майстерність; сприяти фізичному загартуванню; заохочувати до фантазування..

Перебіг тематичного дня.

Відмінна ознака цього свята – багатоденна копітка робота щодо його підготовки. Адже в ньому повинне бути все, що несе в собі найдавніша стихія Води – монументальна краса океану, сила й міць води, власне водні жителі. До речі, це найчисельніша частина населення всіх стихій світобудови.

Свято Нептуна – барвисте костюмоване дійство, обов'язковими атрибутами якого є танці, пісні, сценки, усілякі інтриги і, звичайно, масове невгамовне купання всіх і вся. Зрештою, це єдиний захід, де найголовнішим є не лікар, кухар, вожатий або навіть начальник табору, а власне Нептун – бог морів й океанів. Саме він і судитиме справедливо, хто правий, а хто винний. Це й є найсолодшим! Адже для дітей немає нічого приємнішого, ніж відчувати себе рівними з дорослими, які постійно щось забороняють з незрозумілих причин. Прийде Нептун і всіх розсудить.

Тому найголовніше в цьому святі – відвести дітей до кульмінації, до появи Нептуна й до його справедливого суду. Природно, кульмінація має бути виправданою, а підготовка її приправлена болісним і гострим почуттям очікування: «Ось-ось, зараз!»

Дійові особи:

Нептун – цар морів й океанів; суворий, могутній і всесильний;

цариця морська – його дружина, гарна й примхлива;

русалки – їхні діти, веселі, грайливі, пустотливі;

дядько Чорномор й 33 богатирі – родичі, мовчазні й суворі виконавці волі володаря морського;

матроси – про всяк випадок;

медузи, чайки, морські коники, дельфіни, краби й різні риби – жителі країни морської;

Садко – випадковий гість, купець;

Золота рибка – молодша дочка Нептуна, улюблениця, ніжна й ласкава істота.

А також пірати, чорти, Водяник, потвори болотні, жаби, змії.

Інтрига.

Діти приходять до моря (річки) у гості до жителів морської країни, їх зустрічають морські жителі піснями, танцями, музикою, загадками, тобто всіляко розважають, розповідаючи про свою чудову країну й готуючи гостей до зустрічі з Самим. Гармонію благопристойного свята порушують усілякі «несвідомі елементи»: пірати намагаються щось відібрати, чорти когось украсти. Водяник і потвори зі своїм почтом – скинути законну владу й посісти трон водного царя (все це з танцями, піснями, примовками – ненав'язливо). Вони, відповідно, знаходять помічників серед глядачів: ябеди, ледарі, бруднулі тощо. І ось, коли «нова влада» майже встановила свій порядок – з води з'являється Нептун з почтом (з добре озброєними племінниками дядька Чорномора особливо не посперечаєшся!) Нептун займає свій трон і, вислухавши обидві сторони, починає вершити суд. Звичайно, відразу не розібравшись, він карає водними процедурами «порядних» людей: лікаря, кухаря й начальника табору. Потім, втомившись від лиходійства, просить розважити його піснями й танцями. І тільки тоді йому стає зрозумілим – хто гарний, а хто поганий. Відповідно жорстоко придушється всяке невдоволення погані та її прислужників. А потім дозволяється масове купання всіх гостей свята і жителів морської країни.

Оскільки порядок встановлений і Нептун начебто усе справедливо вирішив, він може покинути головну трибуну свята й вирушити зі своїм почтом далі вершити великі справи.

А свято триває, але вже у вигляді звичайних мирських утіх: конкурсів і змагань.

Музика.

Пісні: «Синій краб», «Час в дорогу, старий...», «Море», «Червоні вітрила», «Пісня Садко».

Танці: медуз, русалок, Золотої рибки, «Яблучко», «Піратський», чортів, що каламутили море, потвор болотних.

Конкурси й змагання: «Піщаний замок», «Морські скульптури», «Конкурс черепашок», «Конкурс гарпунерів», «Естафета рятувальників», «Перетягування каната», «Морське чудовисько», «Ігри з водою».

Змагання плавців, водне поло, водяна естафета, пляжний футбол, волейбол) та ін.

Фінал.

Підсумки свята підбивають на вечірній лінійці, де нагороджуються найкращі з кращих і просто гідні. Начальник табору разом з кухарем (адже урок пішов на користь!) оголошують святкову вечерю, лікарі сьогодні не перевіряють чистоту рук, а вожаті на ніч розповідають дітям гарні, добрі казки, й хлопчикам і дівчаткам стає тепло й затишно, як вдома.

Табір засинає під шум моря, шелест води й тривалий захоплений шепіт жителів морської країни...

3. Фестиваль талантів

Мета проведення: розвивати творчі здібності; формувати уявлення про різновиди мистецтва; спонукати до самовдосконалення..

Перебіг тематичного дня.

Ця гра-свято проводиться на території табору або школи й прилеглої до неї місцевості. Вона зручна, насамперед, тим, що вимагає мінімальної підготовки з максимальним охопленням учасників свята.

Завдання організаторів гри – підготувати: місця для роботи салонів;

керівників (ведучих) цих салонів;

пам'ятні призи й подарунки для найяскравіших «талантів».

Зміст свята полягає ось у чому. На території табору «будуються» різноманітні салони, що дозволяють виявити учасникам гри різні й найнеймовірніші свої таланти. Салони повинні бути максимально орієнтовані на бажання й можливості дітей.

Приблизні назви салонів:

«Театр моди»;

«Театр мініатюр»;

«Посиденьки»(конкурс частівок);

«Салон імені капітана Врунгеля»(конкурс брехунів);

«Балаган блазнів»(фольклор);

«Танцювальний салон»;

«Музичний салон»;

«Салон живопису»;

«Салон гарного виразного читання»;

«Салон прикладного мистецтва»(«Майстриня», «Український сувенір», «Я бачу світ таким», «Вишиванка», «Чарівна намистинка»;

«Екібана»;

«Лісовий» (поробки з...);.

«Бардівська пісня»;

«Авторська пісня».

«ШІК»(шаржі і карикатури);

«ПН»(пародія, імітація, наслідування);

«Шур-Шор»(шумові оркестри);

«СТЕПАН»(салон театру пантоміми);

«Не зможеш!»(оригінальний жанр);

«Ой-ля-ля»(конкурс надзвичайних талантів);

«Цирковий салон»(дресировані тварини, клоуни, фокуси).

«Вітраж»(розмальовування «живих» вікон у їдальні або актовому залі);

«Анекдот-парад»;

«Авангард»(скульптура «жива» або зроблена з підручного матеріалу з теми...);

«Астролог»(найкращий астрологічний прогноз для табору на цей рік).

Всі учасники свята хаотично рухаються територією містечка й беруть участь у всіх конкурсах, що сподобалися їм.

У підсумку гри керівник салону відбирає найкращі номери, з яких складається концертна програма (з виставкою, ярмарком), що і завершує це грандіозне «Свято талантів».

4. Місто «Мрія»

Мета проведення: виховувати господарність; формувати економічну культуру особистості; розвивати підприємливість.

Перебіг тематичного дня.

Гра відбувається впродовж дня на свіжому повітрі або в закритому просторі приміщенні.. До нею залучається велика кількість дітей будь-якого віку.

На певній території створюється («будується») «вільне місто», що дає можливість реалізуватися кожному.

Весь колектив дітей (табір, школа) і колектив дорослих разом будують своє місто мрії. Кожен загін бере на себе функцію однієї зі служб міста, його жителів, гостей, підприємців, що живуть у ньому. Уводяться гроші («бабки», «іванівки», «гудзики» тощо), які на початку гри ділять порівну між гравцями – стартовий капітал; надається можливість витратити їх або заробити своїм талантом, підприємництвом, своїми організаторськими або інтелектуальними здібностями.

Виграє той, хто до кінця гри зможе заробити найбільшу суму грошей.

Варіанти служб міста: банк, міліція, кафе, театр, магазини, ЗАГС, кінотеатр, прокат машин, суд, відділ роботи з іноземцями й т. ін.

Варіанти підприємницьких служб: комерційні кіоски, ломбард, масажний кабінет, кабінет психологічного розвантаження, перукарня, валютні магазини та ін.

Особисті способи заробітку: рулетка, карикатура або малюнок з натури, спортивні забави, ворожіння, спів, танці, читання віршів тощо.

Жителі міста у вільний від роботи час ходять містом, спілкуються, відпочивають, укладають торгові угоди, вкладають гроші у вигідні виробництва, відкривають офіси для своєї діяльності, реєструють їх у встановленому порядку й т. ін. Одним словом – вільне місто вільного підприємництва.

5. Юні детективи

Мета проведення: формувати правову культуру особистості; розвивати спостережливість і кмітливість, спонукати до командної співпраці.

Перебіг тематичного дня.

У першій половині дня проходить рухлива гра на свіжому повітрі. Діти розподіляються на команди по 10–15 чоловік (це може бути й цілий загін). Кожна група отримує записку з першим завданням. У ній у будь-якій формі (віршованій, загадок, ребусів, малюнків тощо) визначається об'єкт, де знаходиться наступне повідомлення. Якщо повідомлення знаходиться в людини, яку діти впізнали, то вони повинні її «викупити», виконуючи танець, пісню, фізичні вправи тощо. В останньому повідомленні знаходиться план, у якому вказано, де заховано скарб (цукерки). Це і буде нагородою для тих, хто першим його знайде.

Гра проходить протягом однієї-двох годин. А ввечері проводиться конкурсна програма «Шерлок Холмс та доктор Ватсон».

Для участі в конкурсі самостійно формуються пари – Шерлок Холмс та доктор Ватсон.

Орієнтовні конкурси для ігрової програми.

Конкурс 1. «Розшукується злочинець».

Кожна пара учасників отримує конверт, у якому знаходиться опис «злочинця», котрий знаходиться в залі. Завдання – знайти цю людину. Наприклад: «Особистість артистична, тендітна, тип характеру – ближчий до холерика, гурман, стиль одягу переважно спортивний, поллюбляє знаходитись у центрі уваги».

Конкурс 2. «Показання свідків».

Кожен з учасників заздалегідь вибирає собі репродукцію, картини зі змістом якої добре знайомий. У зал запрошуються «свідки»(на вибір учасників), яким Шерлок Холмс ставить 10–15 запитань, що стосуються зображеного на картині. «Свідок» повинен на них відповісти. Завдання «слідчого»– викрити «свідка» в тому, що він дає неправильну інформацію, тобто таку, якої не існує на картині. Чим більше

неправильних відповідей буде у «свідка», тим більше переможних балів отримає учасник цього конкурсу.

Конкурс 3. «Із повідомлень МВС»

Кожна пара учасників отримує конверт, у якому знаходиться опис злочину. Завдання для учасників – встановити, яким чином розгорталися події цього злочину. Наприклад, «Швидка допомога привезла до лікарні людину в тяжкому стані з травмою голови та грудної клітини. У потерпілого в кишені було знайдено велику суму грошей. Потерпілий, коли прийшов до тями, відмовився дати свідчення».

Конкурс 4. «Асоціація»

Учасники по черзі виходять на певний час із залу. Ведучий разом з глядачами обирає серед присутніх у залі людину. Шерлок Холмс, звернувшись до залу, має право поставити 10 запитань про цю людину. Але питання повинні бути за типом асоціації. Наприклад, з яким видом транспорту асоціюється ця людина; з якою твариною; з якою квіткою або рослиною; з якою музикою; з якою погодою тощо.

Конкурс 5. «Не залишай відбитків пальців»

Необхідно за допомогою порожньої склянки підняти зі стільця тенісну кульку, не торкаючись її руками.

Конкурс 6. «Бюро знахідок»

Заздалегідь хтось з уболівальників складає сумку, до якої кладе кілька речей. Кожній парі учасників вручається «своя» сумка, їхнє завдання – знайти господаря сумки, або хоча б зробити його опис. Наприклад:

1) у сумці важко що-небудь знайти – гребінець знаходиться між сторінками паспорта, старий проїзний квиток опинився серед грошей. Певно, господар цієї сумки – особа без комплексів та особливих турбот, але людина дуже доброзичлива й не скупа, їй не до смаку сувора дисципліна, ніколи не поспішає;

2) у сумці знаходяться маленькі ножиці, пластир, нитки, в'язальні спиці, розклад потягів та окуляри. Відразу ж видно, що це людина практична, розсудлива, завжди готова до несподіванок, чуйна та порядна, але дехто вважає її занудою.

Після проведення конкурсів підбиваються підсумки, виявляється краща пара серед Шерлоків Холмсів та докторів Ватсонів. Їм вручаються нагороди та призи.

3. БЛІЦТУРНІРИ

Для проведення бліцтурніру загін дінеться на дві команди. Обирається ведучий та журі. Під час гри кожній з команд по чергово задаються по одному запитанню. Виграє команда, яка дала більшу кількість вірних відповідей.

1. «Про все по трошки»

1. Як звати дідуся, який роздає подарунки? (Дії Мороз).
2. Як зветься небезпечна частина корови? (Роги).
3. Як зветься морська тварина з фонтаном? (Кит).
4. Що раніше носили лицарі, а зараз носять хокеїсти? (Шолом).
5. Яке прізвище в смугастого кота? (Тигр.)
6. Де живе Водяник? (У воді.)
7. Смачний герой народної казки. Хто він? (Колобок.)
8. Країна, у якій жив великий казкар Андерсен (Данія.)
9. Що робить їжак взимку? (Спить.)
10. Як звуть дитинча собаки? (Щуценя.)
11. У якій країні народилася гра в шахи? (В Індії.)
12. Яка спеціальна служба перевіряє товари на кордоні? (Митниця.)
13. Назвіть країну, у якій народився салат «олів'є» (Франція.)
14. У якій країні було вперше у світі проведено Олімпійські ігри? (Греція.)
15. Найбільша тварина на землі – це...? (Слон.)
16. Скільки струн у скрипці: 3? 4? 6? (Чотири.)
17. Яке найглибше озеро у світі? (Байкал.)
18. Де можна себе побачити? (У дзеркалі.)
19. Назвіть три кольорових моря. (Чорне, Червоне, Жовте.)
20. Який парний предмет «покращує» зір? (Окуляри.)
21. Як зветься великий морський рак? (Омар.)
22. Пиріг на день народження – це...? (Торт.)
23. Хто на голові носить дерева? (Лось, олень)
24. Паперова тканина для обклеювання стін має назву..? (Шпалери.)

25. Яка планета є супутником Землі? (Місяць.)

2. «Спортивна веселка»

Запитання для першого туру

1. Предмет для лазіння і перетягування. (Канат.)
2. Спортивна гра, в якій м'яч закидають у корзину. (Баскетбол.)
3. Чемпіон світу «Формули-1». (Міхаель Шумахер.)
4. Як називають одинадцятиметровий удар у футболі? (Пенальті.)
5. У якій грі є король і королева? (Шахи.)
6. Їх виконують у довжину і в висоту. (Стрибки.)
7. Розміщення на одній лінії, лицем в одну сторону. (Шеренга.)
8. У якому виді спорту відомий Віталій Кличко? (Бокс.)
9. Спортивна гра, у якій 11 осіб бігають по полю за м'ячем, намагаючись забити його у ворота. (Футбол.)
10. Людина, що займається підготовкою спортсменів до змагань. (Тренер.)
11. У якому виді спорту відома українська спортсменка Яна Клочкова? (Плавання.)
12. Пауза на уроці, коли учні виконують фізичні вправи, зарядку (Фізкультхвилинка.)
13. Схожа на лопату жердина, за допомогою якої пересуваються човном по воді. (Весло.)
14. Батьківщина Олімпійських ігор. (Греція.)
15. Прилад для вимірювання температури тіла. (Термометр.)
16. Спортивний снаряд для гри у хокей. (Ключка.)

Запитання для другого туру

1. У бігу місце, що визначає кінець дистанції. (Фініш.)
2. Робота спортсмена між виступами на Олімпійських іграх, змаганнях. (Тренування.)
3. Ранкові фізкультурні вправи. (Зарядка.)
4. Стан людини, коли у неї відсутні будь-які хвороби. (Здоров'я.)
5. У якому виді спорту відомий Андрій Шевченко? (Футбол.)
6. Людина, яка стежить за правилами проведення ігор та змагань. (Суддя.)

7. Приладдя для гри у великий теніс. (Ракетки та м'яч.)
8. Люди, які на трибунах підтримують улюблених спортсменів. (Уболівальники.)
9. Місце проведення футбольних матчів. (Стадіон.)
10. Найкраща нагорода спортсмена. (Медаль.)
11. Результат у спорті, що є вищим за здобуті раніше. (Рекорд.)
12. Мелодія, що виконується на честь переможця спортивних змагань. (Гімн.)
13. Місце, з якого бігуни починають змагання. (Старт.)
14. Місце проведення змагань з плавання. (Басейн.)
15. У якому виді спорту відома Лілія Подкопаєва? (Гімнастика.)

3. «Природа, земля, краса»

1. Предмет для захисту від дощу. – Парасолька.
2. Найбільший острів на планеті. – Австралія.
3. На якому континенті мешкають слони? – В Африці.
4. Скажіть одним словом «нежива природа». – Натюрморт.
5. Картина, на якій зображено природу, має назву... – Пейзаж.
6. Найбільша планета Сонячної системи. – Юпітер.
7. Морський дослідник, який винайшов акваланг. – Кусто.
8. Що називають чорним золотом? – Нафту.
9. Найвище дерево у світі. – Евкالیпт.
10. Кольоровий місяць осені. – Жовтень.
11. Дівчинка з квітки. – Дюймовочка.
12. Континент, що затонув в океані дуже давно. – Атлантида.
13. Маленький чоловік з казки, мешканець печер та гір. – Гном.
14. Квітка – цариця всіх квітів. – Троянда.
15. Митець, який працює з глиною, деревом або каменем. – Скульптор.
16. Яка велика зірка – орієнтир знаходиться на півночі? – Полярна.
17. Як зветься дитинча собаки? – Щеня.
18. Який колір у веселки посередині? – Зелений.
19. Яку тварину можна назвати будівельником? – Бобра.

20. Яка птиця зовсім не вміє літати? – Страус.

4. «Усезнайко»

Запитання для першого туру

1. Час, відведений для навчання. – Урок.
2. Скільки білих фігур у грі шахи? – 16.
3. Кімната для занять. – Клас.
4. Вища оцінка в школі. – 12.
5. Готель для літаків. – Ангар.
6. Ліхтарик для кораблів. – Маяк.
7. Скільки океанів на землі? – Чотири.
8. Тварина, яка має панцир на спині. – Черепаха.
9. Переможець спортивних змагань. – Чемпіон.
10. Яку планету звать сестрою нашої Землі? – Планету Венера.
11. Через скільки років проводяться міжнародні олімпійські ігри? – Через чотири.
12. Скільки головних героїв у казці «Бременські музики?» – П'ятеро.
13. Яке число найменше? – Нуль.
14. Який звір краде врожай з городу? – Кріт.
15. Хто пише музику до пісень? – Композитор.

Запитання для другого туру

1. Що загубила Попелюшка? – Черевичок.
2. Транспорт Баби Яги. – Мітла або ступа.
3. Як зветься хата ведмедя? – Барліг.
4. Який місяць посередині зими? – Січень.
5. Їдальня для птахів. – Годівниця.
6. Що прикрашає людину? – Праця.
7. Корабель для транспортування нафти. – Танкер.
8. Країна – батьківщина футболу. – Англія.
9. Домівка туристів. – Намет.
10. Хто проводить розкопки? – Археолог.

11. З чим зіткнувся «Титаник»? – З айсбергом.
12. Що таке «білі мухи»? – Сніжинки.
14. Яку тварину першою приручила людина? – Собаку.
15. Готель для автобусів та машин. – Гараж або автопарк.

5. «Свято! Свято! Свято!»

1. Як зветься найголовніше свято кожної людини? (День народження).
2. З чим приходять Дід Мороз? (З подарунками).
3. Який подарунок для вовка найкращий? (Заєць).
4. Що подарувала бабуся онучці? (Червону шапочку).
5. Яке свято найбільше в житті школяра? (Канікули).
6. Які квіти є символом свята 8 Березня? (Тюльпани, мімоза).
7. Як зветься свято, коли всі приходять у масках (Маскарад).
8. Хто приходять на свято? (Гості).
9. Що подарувала Сова Ослику на день народження? (Хвіст).
10. На яке свято поїхала Попелюшка? (На бал).

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАГОНОВИХ ВОГНИКІВ

На «вогнику» ведуться найважливіші розмови про загонові справи, труднощі, конфлікти. Тут мріють, сперечаються, завжди співають найулюбленіших пісень.

«Вогник»— це тісне коло друзів. Кожний може сісти, де йому подобається, з ким йому хочеться. У колі кожний бачить обличчя й очі всіх своїх друзів. Коло немає ні кінця ні початку – один безперервний ланцюг, яким проходять струмені духовного напруження, загальної думки, почуття, тепла.

«Вогник»— це ритуал, своєрідний атрибут табірної життя, що відбиває його закони й традиції. Виконання ритуалу може бути організовано у різний спосіб. Наприклад, момент передачі слова під час розмови може бути традиційно позначений передачею якого-небудь предмета – загонового символу й т. ін.

Традиційно може виконуватися загонова пісня або промовка – побажання, що символізують, наприклад, закінчення «вогника».

Ритуал – основа «вогника», але не його мета. Зміст проведення «вогника» втрачається, якщо обмежитися виконанням ритуалу. Для вихователя (вожатого) цілі «вогника»— за його межами.

Педагогічне завдання «вогника»— навчити дітей осмислення життя, прищепити навички колективного аналізу й, нарешті, виховати в них культуру спілкування – навчити мистецтва розмови.

1. Вогники організаційного періоду.

Їх завдання – виховувати у підлітків потребу в спілкуванні, у спільній діяльності.

Вожатий розповідає про історію табору (розповідь повинна бути невимушеною, неформальною, добре, якщо в ній будуть якісь спогади, жарти, історії про природні та географічні, історичні особливості місця розташування табору), співає пісні. Якщо в загоні старших підлітків є діти, які вміють грати на гітарі або знають гарні пісні, то гітара та право заспіву передаються по колу (добре, коли пісня виникає сама собою, наприклад, якісь пісні вожатий може заспівати, виходячи з контексту спільної розмови).

У вожатого повинно бути багато заготовок для вечірнього вогника. Сюжети вогника варіюються в залежності від загального настрою та розмови. Найголовніше – розбудити в дітях потребу до невимушеного спілкування. Пропонуємо уже з перших днів вводити *правила проведення* вогника.

- Якщо хочеш щось сказати, не викрикуй з місця, а дочекайся паузи та підними руку чи попроси слово.
- Учися слухати уважно, дай висловитися іншому, не перебивай.
- Критикуй, щоб допомагати, радити.
- Критика повинна бути конструктивною: критикуєш – пропонуй.
- Правило вільного мікрофона: нікого не можна змушувати виступити на вогниках, або заборонити комусь говорити.
- На вогнику говорять відверто про те, що думають і про те, що хвилює.
- Бережи час, дай можливість висловитися іншому.
- Говори не про себе, а про справу: не займайся саморекламою.

У деяких ситуаціях доводиться вводити **правила у відкритому порядку**, тобто пропонувати їх до обговорення. При цьому досвідчений вожатий робить посилення: правила створено підлітками та дітьми з минулих змін, які просили передати свій досвід. Протягом зміни ви можете внести виправлення. Дуже важливо, щоб кожен зміг висловитися. З перших днів діти повинні не оцінювати роботу іншого (дорослих, іншого колективу), а говорити про те, що варто було б змінити, та що вони конкретно пропонують.

Перші вогники можуть різнитися за формою організації. Так, можна запропонувати розмову «Лист додому», «Телефонна розмова», розповідь-естафету «Що було б, якби ви із сьогоднішнього дня перенесли в завтрашній». Такі форми дозволяють знімати оцінююче та споживче ставлення до тих, хто поряд, зосереджувати увагу на власних можливостях.

Вогник-знайомство «Розкажи мені про себе».

«Вогник» відбувається після того, коли в дітей за перші два-три дні сформувалася стійка потреба у спілкуванні.

Схема проведення вогника. Вступне слово ведучого (один із вожатих загону), в якому він у невимушеній формі говорить про початок зміни «Ми раді вас бачити», «Ми раді знову зустрітися», про завдання та традиції вогника «Розкажи мені про себе». За традицією кожен розповідає про себе – про те, чим він любить займатися, які люди йому подобаються, чого він чекає від цієї зміни. Оскільки всі ми члени одного загону, то сьогодні повинен висловитися кожен: черговості нашої розмови будемо дотримуватися за допомогою символу – пера, м'яча, вугілля від багаття, яке розпалював загін у минулому році (важливо, щоб предмет був не занадто яскравим чи незвичайним, не відволікав уваги).

Розмову продовжує другий вожатий: розповідаючи про себе, він дає схему розповіді (ім'я, чим займається, хобі, про людей і про відносини між ними), потім передає символ за годинниковою стрілкою, і розповідь продовжує вже дитина, далі розповіді дітей ідуть по колу.

Приблизно через кожні 15-20 хвилин вожатий пропонує паузи, щоб розмова не була монотонною, – це вечірні пісні, вірші та розповіді дітей із минулих змін. Щоб діти не засиділися на одному місці, можна запропонувати в середині вогника ввести сюжет з рухами, але такими, котрі не порушували б спільного настрою на вечірньому вогнику. Завершується вогник словами вожатого, у яких він висловлює надію, малює оптимістичну перспективу цієї зміни та піснею.

2. Вогники в основний період

Важливо, щоб збір на вогник завжди був неформальним. Так, у своїй роботі важливо використовувати опосередковані форми збору: вожатий на місці проведення вогників починає розмову з дітьми (тема може бути незвичайною – про кольоропсихологію, вірші, легенди, випадки, кіногероя або книгу, пригоди – усе це може стати темою розповіді, що переходить у бесіду), або з невеликою групою співає пісні.

Не обов'язково, щоб в основний період постійно були присутні такі символи вогника, як свічка або багаття, їх необхідно берегти для особливих випадків.

Невимушена розмова повинна перейти у спільну бесіду. Вожатий, використовуючи паузи, звертає увагу на тих, хто зібрався, та персонально звертається до когось, щоб запросили інших.

Дуже важливо вміти знайти плавний перехід від розповіді та пісні до аналізу дня. Стандартні та формальні форми організації вечірнього спілкування дуже часто викликають у підлітків зневагу.

Вогник-аналіз справи

Завдання – навчити підлітків та дітей бачити причини успіхів і невдач в організації якоїсь справи, прищепити навички аналізу спільної діяльності. Схема аналізу, висловлення ставлення до справи (фіксація емоцій); обговорення мети і завдань справи, ступеня їх досягнення; якість підготовки до справи; якість співорганізації; якщо щось не вийшло – причини цього; пропозиції з приводу того, як виправити ситуацію на краще. Дуже важливо, щоб вожатий не займав у розмові активної позиції, а був просто її учасником. Проте він опосередковано керує розмовою через запитання.

Обов'язково потрібно підбивати підсумки. Якщо на перших вогниках аналіз може зробити вожатий, то в подальшому, це краще робити лідеру або відповідальному за справу.

3. Тематичний вогник

Завдання – організація розмови на актуальну для загону тему. Як правило, вогник сприяє самопізнанню особистості, її духовному розвитку. Для таких вогників важливо використовувати незвичайні умови. Досвідчені вожаті проводять 2-3 тематичних вогники за зміну.

Зразки тематик:

1. Мої улюблені рядки (поетичний твір).
2. Музика навколо нас (музичний твір).
3. З піснею по життю (вечір авторської пісні).
4. Біла ворона (вогник із елементами диспуту) та ін.

Тематичний вогник є справою загону, до нього готуються завчасно. Педагоги пропонують тему і запрошують кожного підготуватися до спільної розмови, ініціативним групам пропонується підготувати окремі сюжети вогника.

Підсумкові вогники

Вогник-прощання «Розкажи мені про мене».

Завдання – підбити підсумки життя загону, як загін вплинув на кожного члена колективу. Цей вогник є дуже важливим у формуванні самопізнання та самооцінки. Схема проведення вогника звичайна, але тепер говорить не той, хто тримає символ кола, а той, про кого говорять члени дитячого колективу.

«Живий вогонь». Усі збираються біля багаття (по колу), в руках у кожного учасника вогника свічка. Кожен говорить, передаючи естафету запаленим від багаття вогнем свічки. До закінчення розмови у всіх учасників вогника запалені свічки. Це не тільки красиво, а й символічно. У кожного з'явилися нові друзі, ідеї для реалізації в майбутньому. Завершити таку розмову можна незвичайною спільною дією: розставити свічки в сутінках на великій галявині, змайструвати та відправити у плавання кораблики із запаленими свічками (романтичне завершення зміни краще підходить старшим підліткам) або влаштувати імпровізований концерт (веселе завершення зміни – для молодших підлітків).

РОЗДІЛ VI

ІГРОТЕКА

Пам'ятка організатору дитячих ігор

1. Перед початком гри треба зацікавити дітей її змістом, визначити умови проведення гри, ознайомити з правилами, розподілити завдання,
2. Кожна гра має бути забезпечена необхідним для її проведення обладнанням та інвентарем.
3. Необхідно привчати дітей контролювати й регулювати свої дії та сили у грі. Тому доцільним є аналіз, розгляд гри, успіхів і помилок її учасників.
4. Необхідно широко залучити самих дітей при проведенні різних ігор у ролі суддів, членів журі; слід пам'ятати, що дітей середнього та старшого віку в основному приваблюють ігри з поділом на команди.
5. Треба прагнути вносити у гру елементи романтики, загадковості, використовуючи для цього розвідку справ, пакети із завданням тощо.
6. Кілька хвилин вільного часу, що з'явилися поміж справами, мають бути використані для рухливих ігор, ігор-забав, ігор-тренувань.
7. Самоконтроль, стриманість, впевненість у своїх діях, спокійний і зацікавлений стан – ці риси допоможуть вихователю вчасно вирішити конфліктну ситуацію, що виникла, встановити психологічну рівновагу.

1. ІГРИ НА ЛІСОВІЙ ГАЛЯВИНІ

Дубе-дубок, виручай, дружок!

Цю гру найкраще проводити у змішаному лісі, де ростуть берези, осики, дубки, близько до них стоять сосни, ялини.

За допомогою жеребкування обирають того, хто водить. Всі інші тікають від нього. Ті, які тікають, повинні віднайти між дерев дубок і, обхопивши його руками, сказати: «Дубе-дубок, виручай, дружок!» Той, хто встиг це зробити, врятований, тому що біля дубочка ловити не можна.

У грі є таке правило: коли тебе піймали – ти ловиш іншого. Якщо ви опинитесь в лісі, де дубки трапляються рідко або їх немає взагалі, але є берези, проведіть цю гру так само, але домовившись, що рятувальним деревом є берізка. І тоді втікач, рятуючись від переслідування, повинен обхопити берізку і вигукнути: «Берізонько, виручай!»

Але можна грати й так: обхопіть рукою будь-яке дерево, тільки правильно його назвіть. Хто переплутає берізку з осикою – починає водити.

Дозорна вишка

Для гри найкраще вибрати галявину з чагарниками. За жеребкуванням один із гравців стає дозорним. Він займає центр галявини, де увіткнутий прапорець. Це дозорна вишка.

Дозорний зав'язує собі очі та починає голосно рахувати: «Один... два... три...» - і так до тридцяти. Відрахувавши 30 секунд, дозорний знімає пов'язку та голосно заявляє: «Іду шукати!»

Його задача – виявити та назвати всіх помічених ним гравців. Для пошуку дається 10 хвилин.

Поки дозорний рахує, гравці повинні встигнути заховатися, замаскуватися. Гра ця ставить перед гравцями складну задачу: перемагає у грі той, хто заховається найближче від дозорного, хто найдовше не буде виявлений. А той, хто заховався далі 20 метрів від дозорної вишки, виходить із гри, його дозорний не шукає.

Спочатку дозорний уважно оглядається довкола, не сходячи з місця. Потім обходить галявинку по колу діаметром 3–5 метрів. Наступне коло ширше – 8–10 метрів.

Якщо протягом 10 хвилин ним виявлена тільки частина гравців, подається сигнал свистком чи голосом. Тоді кожний, кого не виявив дозорний, повинен встати та підняти вгору руку. Той, хто опинився ближче всіх до дозорної вишки, вважається переможцем, йому нараховується 2 очка, а тому, кого дозорний не зміг виявити на відстані 10 метрів, 1 очко. А дозорному – навпаки: 2 очка нараховується за кожного гравця, якого він зумів виявити, стоячи біля прапорця на дозорній вишці на відстані 10 метрів, і по 1 очку за гравця, виявленого на відстані 6–8 метрів.

Право бути наступним дозорним отримує той, кого виявили останнім. Переможцем буде той, хто набрав найбільшу кількість очок протягом усієї гри.

Щоб не було суперечок, хто опинився ближче всіх до вишки, заготуйте перед грою розмітку –2–3-метрову палицю, розмічену на сантиметри.

Сирена

Сирена – це сильний, різкий сигнал, попереджає про небезпеку, а іноді про зустрічі.

На спортивному майданчику сирена – в руках у судді. Цим сигналом він може почати гру, зупинити її та почати знову. Свисток судді вручається гравцеві, який за жеребкуванням, або за бажанням стає тим, хто водить – «сиреною».

Ця гра – змагання на уважність. Для гри вибирається простора галявинка, на якій є пеньки, ростуть кущі. Грають одночасно від 20 до 50 чоловік.

«Сирена» стає обличчям до дерева біля краю галявинки. Всі інші розташовуються на другому її кінці. На галявині – тиша. Тільки-но той, хто водить, повернеться обличчям до дерева, всі гравці починають рухатися до нього. Він може у будь-який момент оглянутися, але перед тим повинна

прозвучати сирена. Тоді всі повинні негайно зупинитися та завмерти. Кого той, хто водить, побачить після свистка у русі, той повинен повернутися на вихідну лінію.

Той, хто водить, знову повернувся спиною до галявини. Нові швидкі перебіжки гравців, і знову раптовий сигнал – сирена! Всі завмерли в тій позі, на тому місці, де їх застав сигнал.

Всього протягом гри можна дати 10 сигналів. Хто за цей період зумів найближче підійти до «сирени», отримує свисток.

У ведмедя на бору

На лісовій галявині прапорцями та шишками, смужками старої берести викладається коло – це мешкання ведмедя. Ведмедя вибирають за допомогою жеребкування. Він забирається в свій барліг, лягає там. Інші діти ходять довкола та співають:

У ведмедя на бору
Гриби, ягоди беру,
А ведмідь мовчить,
Не ричить і не бурчить!
У ведмедя на бору
Я і меду наберу...
-Р-р-ру!..
–А я втечу!..

Ведмідь, який до цього часу тихо собі спав, раптом підривається та біжить за гравцями, щоб їх упіймати. Діти, що оточували барліг, швидко розбігаються в різні сторони. Кого ведмідь упіймав, з тим він міняється ролями.

Ведмідь має право ловити тільки протягом однієї хвилини. Час пройшов, нікого ведмідь не впіймав, – значить він знову лізе до своєї нори –й усе спочатку.

Якщо три рази підряд ведмідь нікого не впіймав, його карають. Покарання повинні бути смішними. Наприклад, «заарканять» ведмедя, посадять на мотузку та водять довкола барліга, як по ярмарках, змушують танцювати. Потім прощають незграбного ведмедя та вибирають нового та знову починають гру.

Роззяви

«Роззяви»— дуже давня гра, розрахована на уважність і кмітливість. Почати цю гру можна на будь-якій, навіть маленькій галявині.

Для гри знадобляться джгут, довга гілка.

Всі гравці сідають на траву обличчям до центра кола. Руки тримають за спиною. Сидіти в колі можна тільки щільно, на відстані не більше напівзігнутої руки один від одного.

Всі гравці сідають на траву обличчям до центра кола. Руки тримають за спиною.

Вибирають того, хто водитиме. Він ходить з джгутом позаду кола, наспівуючи якусь пісеньку, і тим часом тихенько підкидає джгут комусь з гравців, які сидять у колі. Тільки-но джгут покладений на землю, той, хто водить, замовкає. Це сприймається як сигнал. Якщо гравець, який сидить у колі, вчасно не помітив підкинутого йому джгута, то той, хто водить, обійшовши коло, тихенько піднімає і починає плескати джгутом роззяву. Тут вже вставай і біжи кругом кола. Можна бігти направо, наліво. Задача – оббігти коло й зуміти зайняти своє місце в ньому. Але якщо вільне місце встигає зайняти той, хто водить, водити доведеться «роззяві».

Якщо підкинутий джгут виявлений вчасно тоді гравець повинен узяти його в руки, обережно припіднятися і плескати сусіда справа. Той піднімається і біжить по колу. А той, хто водить, повинен швиденько зайняти одне вільне місце. А друге вільне місце займає хтось один із пари, що змагається між собою. Водитиме той, хто лишається.

Борсучок

У лісі, на галявині, в центрі позначають квадрат розміром приблизно 3х3 м. Квадрат позначають прапорцями. Це нора борсучка. У норі два виходи: один попереду, другий позаду. Виходи теж позначаються прапорцями. В норі один із гравців – борсучок. Всі інші гравці – куріпки. Увесь простір довкола норі борсучка (15-20 м) – це його володіння, і він старанно охороняє свою територію. Куріпки звичайно гуляють у цих володіннях. Борсучок їх ловить. Той, кого він торкнеться на своєму полі, не має права продовжувати гру – він іде в полон. Зазвичай – це місце біля дерева чи куща. Воно теж позначається прапорцем.

Гравці–куріпки бігають по галявині, подразнюючи борсучка пісеньками, і намагаються прострибати якомога ближче до норі, але так, щоб він не встиг їх упіймати. Всі ті, хто знаходиться в полоні, чекають, поки їх виручить хтось із друзів. Якщо хтось зуміє скористатися ситуацією (наприклад, борсучок вистрибнув з нірки), можна швидко вбігти в нору борсучка і вибігти з іншого. Якщо це вдалося, всі полонені куріпки повертаються в гру.

Якщо борсучкові вдалося взяти в полон п'ять куріпок, і за цей час ніхто не встиг їх виручити, то борсучок переміг.

2. ІГРИ НА СПОРТИВНОМУ МАЙДАНЧИКУ

Миші

Діти малюють кружечки («нірки») і стають у них обличчям до ведучого, який у центрі. Ведучий підходить до будь-якої «нірки» і пропонує; «Мишко, мишко, продай нірку!» Мишка не погоджується. Ведучий підходить до іншої «нірки». У цей час перша мишка міняється з кимсь «нірками». Той, хто у центрі кола, намагається встигнути захопити «нірку». Якщо йому це вдається, то він займає «нірку», а «невдаха» стає на місце ведучого. Під час гри ведучий може крикнути: «Кішка біжить», тоді всі мають помінятися «нірками». Хто залишився без нірки, стає ведучим.

Вільне місце

Гравці, крім ведучого, стають у коло. Ведучий поза колом. Він ходить навколо і торкається когось із гравців. Це означає, що він викликає гравця позмагатися. Ведучий, доторкнувшись, біжить по колу в один бік, а гравець - в інший. Зустрівшись, вітаються, вклоняються, присідають і біжать далі, щоб зайняти вільне місце. Хто зайняв місце, той там і лишається, а той, хто лишився без місця, стає ведучим.

Фігури

Гравці стають у коло. Ведучий – у центрі. Кидає м'яч будь-кому з гравців. Коли м'яч спіймано, його відкидають знову ведучому. Якщо м'яч не спіймано, той, хто мав його спіймати, завмирає в тій позі, в якій не зміг зловити м'яча. Гра продовжується до тих пір, поки позавмирають усі гравці. Ведучий обирає найцікавішу «фігуру», і вона стає ведучою.

Шуліка і квочка

Гравці стають один за одним і обіймають за пояс тих, хто стоїть попереду. Перший в ланцюгу зображує «квочку», а решта – «курчат». Один із гравців – «шуліка». Він намагається схопити курчатко, яке стоїть останнім. Квочка ж всіляко заважає цьому, перегороджуючи «шуліці» шлях розведеними руками.

Усі гравці допомагають квочці, переміщуючись по майданчику так, щоб кінець ланцюжка знаходився якомога далі від «шуліки». Якщо «шуліці» вдається вхопити «курча», гра припиняється. Вибирають нових «шуліку» і «квочку». Якщо «шуліці» довго не вдається домогтися перемоги, його замінюють іншим.

Стрибок за м'ячем

Дві команди стають справа і зліва від ведучого на спільній лінії. Обидві групи розраховуються по порядку номерів. Ведучий бере у руки м'яч. Називаючи який-небудь номер, ведучий кидає м'яч уперед якомога далі. Названі гравці біжать до м'яча і намагаються оволодіти ним. Кому з них вдається захопити м'яч раніше, той повертається з ним і передає ведучому. Команда цього учасника одержує одне очко. Виграє команда, яка набрала найбільше балів.

Земля, вода, вогонь, повітря

Учасники гри стають у коло. У центрі – ведучий. Кинувши м'яч комусь із гравців, він промовляє одне з чотирьох слів: земля, вода, вогонь, повітря. Якщо ведучий скаже: «Земля», той, хто зловив м'яча, повинен швидко назвати якусь тварину; на слово «вода»– рибу; «повітря»– пташку. Якщо ведучий скаже: «Вогонь», усі гравці повинні, розмахуючи руками, швидко повернутися кругом. М'яча при цьому ніхто не ловить. Ведучий сам піднімає м'яч, гра продовжується. Неуважні виходять з гри після першої помилки.

Собаки і півні

Сидячи і стоячи, гравці утворюють коло. Кожний вибирає собі назву міста своєї чи зарубіжної країни (як домовляться). Один із гравців говорить: «Що, в місті Сантьяго собаки кукурікають, а півні гавкають?» Той, хто вибрав назване місто, відразу відповідає: «Ні, пане, в місті Сантьяго, собаки не кукурікають, а півні не гавкають. Місто, в якому собаки кукурікають, а півні гавкають, називається Барселона». Гравець, чиє місто тепер назване, має відповісти в такій самій формі. Якщо він щось наплутає чи затримається з відповіддю, то платить фант.

Наприкінці гри власники фантів виконують смішні завдання.

Пошта

Кожний гравець вибирає собі назву міста. Всі стають у коло, не тримаючись за руки. Одному з гравців зав'язують очі. Він виходить на середину кола і називає два міста, які повинні обмінятися місцями. При цьому вони перебігають тихо, щоб той, хто ловить, не чув і не спіймав їх. Якщо він спіймає одного з них, то стає на його місце, а спійманому зав'язують очі, і він стає в коло.

Фігури -2

Усі стають у коло і крутяться. З одного боку вовк, а з іншого – мати. Вона говорить: «Море хвилюється - раз, море хвилюється - два, море хвилюється - три, на місці, фігура, завмири». Як тільки вона скаже ці слова, всі завмирають у будь-якій позі. Тоді вовк стукає до матері, вона впускає вовка, і той вибирає фігуру, яка йому сподобалась. Б'є її по плечу, фігура втікає. Вовк ловить її. Якщо спіймає, то фігура стає вовком, а якщо ні - вовк залишається той самий.

Світлофор

Діти стоять у колі. Ведучий – у центрі. Він швидко називає кольори світлофора. Діти повинні відповідно до кольорів світлофора змінювати рухи. • Зелений – біг по колу.

Жовтий - стояти.

Червоний - присісти.

Хто помилився - виходить з кола. Гра продовжується. Ускладнення гри:

зелений - бігати, плескаючи в долоні;

жовтий - стояти, руки вгору;

червоний - присісти, взятися за вуха.

Ведучий може назвати колір, якого немає у світлофорі, але в цьому випадку діти мають продовжувати той самий рух, не зупиняючись.

Чого тут не повинно бути

На певній ділянці місцевості до дерев або кущів прикріплюється щось таке, чого не повинно там бути. Наприклад, до смереки непомітно прикріплюються гілки сосни, до берези – шишка і т. ін. Переможе той, хто помітить усі недоречності.

Останній вибуває

Команди розташовуються за лініями біля протилежних сторін майданчика. За сигналом діти якомога швидше біжать на протилежну сторону. Той, хто перетне лінію останнім, вибуває. Біг виконується:

- а) з положення стоячи обличчям до лінії,
- б) навприсядки;
- в) спиною вперед.

Програє команда, в якій після третьої спроби залишиться менше гравців.

Візьми городок

Команди розташовуються шеренгами одна навпроти одної. На середині лінії розставляються городки. Городків на 2 менше, ніж учасників в обох командах. За сигналом треба добігти до центра і взяти один городок (будь-який). Ті, кому він не дістався, вибувають з гри. Знову забираються два городки, і за сигналом учасники роблять нову спробу. Гра закінчується після 6 спроб. Команда, в якій залишилось більше гравців – виграє.

3. ІГРИ БІЛЯ ВОДОЙМИ

Меліоратори

«Болото»– це тарілка з водою. Мета учасників гри – осушити «болото». Кожний учасник команди підбігає до тарілки (до певної rischi) і дує на «болото»(тільки один раз), намагаючись якнайбільше виплеснути води на землю – «осушити» його.

Малярі

Перед тим як приступити до роботи малярі ґрунтують стіну.

Те саме будуть робити учасники гри. Біля них – відро з водою (фарба), на поворотній позначці – «стіна»(полотно – тканина розміром 50 x 50 см). Кожний учасник естафети зачерпує ложкою «фарбу» і біжить «ґрунтувати» стіну.

Перемагає та команда, «стіна» якої буде заґрунтована більш інтенсивно.

Рибалка

Ставиться відро з водою – озеро, у якому плавають звичайні сірники – рибки.

Завдання кожного учасника естафети – добігти до «озера», піймати «вудкою»(ложкою) «рибку» і покласти її до себе в «рибник»(тарілку). Потім рибальський інвентар передається наступному гравцеві. Не забудьте, що «рибок» потрібно виловлювати з водою, інакше вони можуть загинути.

Прибирання квартири

Кожній команді дається шматок матерії, таз з водою, відро. Таз установлюється на лінії старту, а відро (порожнє) – на поворотній лінії естафети. Завдання гри просте: намочити шматок тканини в тазу, добігти до відра й віджати в нього воду з ганчірки.

Перемагає найакуратніша й найшвидша команда.

«Водолій»

Кожна команда одержує по дві пляшки з вузькою шийкою. Одна наповнена водою й знаходиться на лінії старту, інша, порожня, знаходиться на лінії фінішу (повороту). Перший гравець біжить з повною пляшкою й переливає її вміст у порожню. Бере її (тепер повну) і як естафетну паличку передає наступному гравцеві.

Суддя враховує й підсумкову «наповненість» пляшки.

«Водяні годинники»

У кожній команді повинно бути по дванадцять учасників (стільки ж, скільки поділок на годинниках).

У руках у капітана (№ 12) банка з водою (годинникова стрілка) і склянка (хвилинна стрілка). За сигналом ведучого капітан наливає воду в склянку й передає його сусідові (№ 1), той передає склянку далі по колу. Коли склянка доходить до № 12, вміст її знову виливають у банку, а банку й склянку передають № 1. Так «стрілки» біжать по циферблату, поки знову не проб'є дванадцята година.

Виграє та команда, що зробить це швидше, й у якої «годинникова стрілка» залишиться найбільш наповненою водою.

«Поливаємо город»

Для естафети будуть потрібні склянки, пляшки, лійки. Учасники команд стають парами один за одним. В одного з них склянка порожня, в іншого – пляшка наповнена водою. За сигналом пари біжать до поворотної позначки. Під час руху необхідно наповнити склянку по вінця. На повороті гравець із пляшкою бере лійку й переливає воду зі склянки назад у пляшку. Пара біжить назад і передає естафетний інвентар наступним учасникам.

Виграє команда, що зберегла воду й швидше впоралася з поставленим завданням.

4. ІГРИ БІЛЯ БАГАТТЯ

Американський студент

Гра для середнього й старшого віку. Ступінь знайомства не має значення. Кількість – 10–20 учасників.

Група дітей ділиться на 2 команди: студентів, які загадують завдання («українців»), і студентів, які повинні розгадати його (відповідно, «американців», які погано все розуміють).

Гра проводиться за допомогою міміки й жестів. Викликаному з протилежної команди студентові, на вухо повідомляється задумане іншою командою слово: трава, небо, вітер, школа, бузок, резолюція, політика тощо.

Студент повинен за допомогою жестів і міміки показати це слово.

Учасники своєї команді можуть вголос ставити студентові навідні запитання, на які він може відповісти жестами.

Рядок з пісні

Гра проводиться з невеликою групою дітей будь-якого віку.

Розвиває логічне мислення, пам'ять, уміння зіставляти й аналізувати.

Учасники гри (крім ведучого) домовляються між собою про рядок з пісні, яку вони задумали.

Кожен учасник бере по одному слову.

Ведучий кожному по черзі ставить запитання:

Наприклад:

Скільки тобі років?

Яка сьогодні погода?

Що ти їв сьогодні на сніданок?

Який колір тобі подобається? і т. ін.

Гравці так відповідають на ці запитання, щоб у їхній відповіді пролунало задумане ними слово.

Наприклад:

Скільки тобі років?

Я вже дід. Нехай мені буде 99 років.

Яка сьогодні погода?

Я відповім піснею: біжать струмки, співають граки.

Що ти сьогодні їв?

Ох, ну й запитання! Якесь незграбне. Не їв я сьогодні взагалі!

Ведучий повинен, зіставляючи відповіді, відгадати задуману пісню.

Відповіді на запитання можуть бути й більш складними залежно від віку гравців та їхніх можливостей.

Виграє та команда, де студенти будуть більш артистичними, де подаються точніші й правильніші навідні запитання й де швидше розгадуються слова-завдання.

У цю гру можна грати нескінченно довго з неослабним інтересом. Кожний у собі й інших відкриває дедалі нові таланти.

Урок компліментів

Слід пригадати чудовий мультик, де дівчинка казала: «Хто похвалить мене краще за всіх, той одержить солодку цукерку!» Тому зараз гравці теж будуть говорити їй компліменти. Для цього потрібні:

- сама дівчинка;
- мішок із цукерками;
- і самі компліменти.

Дівчинку можна вибрати за допомогою лічилки.

Компліменти треба говорити по черзі.

При цьому слід пам'ятати, що людині особливо подобається слухати ті компліменти, які характеризують тільки її або мають специфічне забарвлення. І не обов'язково слова повинні бути серйозними. Жартівливі, дружні компліменти теж можуть бути «солодкими». Ведучий вибирає, кому вручити більш солодку цукерку.

Треба намагатись, щоб у цій грі взяли участь якнайбільше дітей. Якщо хтось не отримує цукерку, нехай його хоча б похвалять за те, що він найсором'язливіший або суперпринциповий.

Людина-асоціація

Гра проводиться з невеликим, бажано знайомим колективом. Місце проведення гри й вік гравців значення не мають.

Один з гравців відвертається, або виходить з кімнати. Решта гравців вибирають між собою одного випробуваного. Запитання ставить той, хто виходив з кімнати.

Його завдання – відгадати того, кого загадали. Запитання мають бути приблизно такими:

Сашко, на яку тварина схожа ця людина?

На білку.

Олю, з якою квіткою асоціюється ця людина?

Із трояндою.

Світланко, з яким кольором асоціюється ця людина?

Із червоним.

Запитання ставляться доти, поки не відгадають, хто це.

Можливі теми запитань: домашнє начиння, машини, пори року, продукти, одяг, риба тощо.

Виграє той, у кого асоціації найбільш яскраві, правильні й близькі до оригіналу.

Хто ця людина?

Гравець загадує якусь людину, відому всім, наприклад, Пушкіна. Інші учасники гри ставлять йому запитання, на які можна відповідати «так» або «ні».

Завдання – якнайшвидше (до 10 питань) відгадати задуману людину.

Приклади запитань:

Чоловік або жінка?

Живе зараз чи ні?

Відомий у галузі мистецтва? Політики? Спорту?

Де жив? У Росії?

У який час? *(У цю гру можна грати в будь-який час, у будь-якому місці, з будь-якими дітьми).*

5. ІГРИ НА ЗНАЙОМСТВО

«Про мене сказали б...»

Учасники сидять у колі, кожен по черзі говорить фразу, яка розпочинається зі слів: «Мій (хтось) сказав би про мене, що ...»

«Запам'ятай ім'я»

На першому етапі для проведення цієї гри знадобиться 1 м'яч, учасники гри утворюють коло. В колі кожна людина по черзі називає своє ім'я. Потім хтось кидає м'яч навмання комусь та називає його ім'я. Тоді відправляє м'яч іншому і так доти, доки м'яч не обійде по колу і не потрапить до рук ведучого. На II етапі називаючий повинен зробити два послідовних кидки наліво, називаючи імена, і потім повторити те саме направо. Тому в гру потрібно ввести 2 м'ячі.

«Весела паличка»

(поки не всі імена ще добре знайомі)

В центрі кола ведучий. У нього в руках зроблена з паперу або з газет «паличка». Один з учасників починає, говорячи: «Сашко, Миколка...»(називає своє ім'я та іншого). Ведучий (гравець, що в центрі кола) повинен торкнутися паличкою до Миколи, поки той не встиг назвати після свого імені ще чиєсь. Якщо він встигає, міняються ролями.

«Тік-так»

Всім учасникам пропонується дізнатися імена своїх сусідів справа та зліва. Після цього ведучий підходить до будь-кого з учасників і промовляє «Тік», або «Так» і рахує до 5 (10). Учасник, до якого звертався ведучий, повинен встигну; назвати ім'я сусіда справа (при «так»), зліва (при «тік»).

Калейдоскоп імен

Всі діти об'єднуються в команди за таким принципом: 1-а команда – у яких ім'я починається на голосну літеру; 2-а команда – у яких ім'я починається на приголосну літеру.

Після цього всі по черзі називають своє ім'я і розповідають про його походження, або на честь кого їх назвали.

Пори року

Всі діти поділяються на 4 команди за порами року, коли вони народились: зимою, весною, літом, восени. І по черзі називають день свого народження.

Я беру з собою в похід

Всі сідають у коло. Кожний по черзі називає своє ім'я і говорить: «Я беру з собою в похід...» і називає предмет, який беруть у похід, на першу літеру імені (повторювати не можна). Кожна наступна дитина, починаючи з другої, повторює імена всіх попередніх і те, що вони беруть з собою в похід.

У кінці вожатий каже: «У поході ми, я думаю, виживемо з таким набором речей і весело проведемо час.

Рука до руки

Гра на зняття напруги.

Для гри необхідно непарна кількість гравців. Той, хто водить гру виголошує: «Рука до руки!» Всі міняються місцями, в тому числі і ведучий. Кожен повинен знайти собі партнера і доторкнутися з ним руками. Той, хто залишився без пари, стає ведучим.

Гра продовжується. А чи буде вона цікавою для дітей, залежить від того, які команди будуть віддавати ведучі: «Мізинець до мізинця», «П'ятка до п'ятки», «Вуха до вуха».

Математика

Діти сідають в круг. Вихователь дає завдання: «Починаємо рахувати по колу». Той, на кого припадає число, що ділиться на цифру три, замість цифри каже своє ім'я. Цю гру можна використати для розвитку пам'яті і уваги.

Тезки

Завдання знайти дітей з таким же ім'ям як у тебе, тобто знайти своїх тезок. Ті, у кого їх немає, утворюють групу «Вінегрет». Тезки повинні придумати рекламу свого

імені та знайти щось загальне, що є характерним для них усіх, крім імені, а також відмінні ознаки, за якими діти можуть їх відрізнити.

Павутинка дружби

На початку гри маленький клубочок ниток діти передають з рук у руки. Попередній учасник передає клубок, залишаючи у себе кінець нитки, тільки потім перекидає його, кому хоче. Поки клубок знаходиться у руках учасника гри, він коротко розповідає про себе. Коли всі розкажуть про себе, то побачать, що вони оплутані так званою «павутинкою».

Є можливість цю ситуацію «обіграти». Наприклад, потягнути за нитку, задати запитання тому, хто знаходиться на другому кінці нитки.

Подарунок

Діти стоять в колі. Кожен з них придумує, який подарунок він хотів подарувати сусіду зліва. По черзі за допомогою міміки і жестів пояснює тому, кому дарує. Допускається підказка, але така, яка не містить назви даного предмета, а тільки його опис.

«Пастка»

Гравці утворюють два кола.

Внутрішнє коло, взявшись за руки, рухається в одну сторону, а зовнішнє в другу. За командою ведучого обидва кола зупиняються. Діти, що стоять у внутрішньому колі, піднімають руки вгору, утворивши ворота. Решта то вбігають в коло, проходячи за воротами, то вибігають з нього. Раптово подається друга команда: «Ворота». Руки опускаються, і ті, хто залишився в середині кола, залишаються в колі. Вони залишаються у внутрішньому колі і беруться за руки з тими, хто там є. Після цього гра знову продовжується. Коли в зовнішньому колі залишиться мало граючих, з них утворюється внутрішнє коло.

Хвіст дракона

Гравці стають один за одним, беручи попереднього за талію. Той, хто стоїть попереду, намагається впіймати останнього гравця у колоні, котрий уникає цього, не випускаючи попереднього.

6. ІГРИ НА ЗГУРТОВАНІСТЬ

«Вузлики»

Учасники роблять коло і беруться за руки, при цьому руки однієї людини повинні бути поєднані з руками різних людей. Завдання: не розриваючи рук, розплутати вузол і зробити коло.

Вправа дає можливість брати участь всім у виробленні спритності.

«Електричний ланцюг»

Команда розбивається на пари. Партнери сідають навпроти один одного, де поєднують руки і стопи, утворюючи електричний ланцюг, по якому тече струм. Завдання учасників: встати, не розриваючи електричного кола. Потім треба об'єднати між собою вже дві пари, щоб вийшов електричний ланцюг з чотирьох осіб. Завдання залишається тим самим – встати всім разом, не розриваючи ланцюг. Коли цей етап благополучно завершено, треба об'єднати групи так, щоб створити електричний ланцюг із 8 осіб. У кінці вправи треба створити електричний ланцюг з усіх учасників.

Головні умови цієї вправи: електричний струм повинен безперешкодно текти по замкненому електричному колу, утвореному об'єднаними руками та ногами; на кожному етапі учасники повинні відриватися від землі одночасно.

Не забудьте підтримувати дітей, адже зробити це не так легко.

«Біг-мак»

Для початку необхідно створити велике коло. Команда ділиться на пари і кожна міні-команда має вибрати словосполучення з двох слів, які традиційно вживаються разом (наприклад, один партнер говорить «Біг», інший – «Мак»; «Горіхове»– «Масло» тощо). Потім, за умовами гри, дітям потрібно закрити очі і не відкривати їх до закінчення розваги. Під час гри можна вимовляти лише вибране слово. Після того ведучий перемішує команду так, щоб партнери були далеко один від одного. Партнери з закритими очима, викрикуючи своє слово, знаходять один одного. Як тільки діти знайшли свою пару, вони завершують свою участь і чекають

тих, у кого очі ще закриті. У кінці завдання кожна пара повідомляє всім учасникам своє словосполучення.

«Віджимання»

Розбитись на групи по 4 учасники. Завдання – віджатися від землі, щоб у неї упиралися тільки ваші руки, і протриматися не менше 5 секунд. Найзручніше буде виконувати віджимання, якщо група ляже на землю обличчям донизу так, щоб утворився квадрат, сторони якого утворені тілами (*ноги одного лежать на спині сусіда*).

Перед початком необхідно поцікавитися у дітей, чи є у них проблеми зі спиною? Якщо є такі діти, то їх можна залучити до вправи як суддів.

«Всі на борт»

Обладнання: «майданчик» середньої величини (*банкетка, стілець, брусок*).
Завдання для учасників: вміститися всією командою на майданчику. Потрібно підняти обидві ноги від землі, і втриматися мінімум п'ять секунд.

Другий етап: потрібно зробити те ж саме на площі меншої величини.

«Павутина»

Обладнання: заздалегідь сплетена з мотузок «павутина» кількість клітинок має відповідати кількості учасників. Завдання полягає в тому, щоб переправитися всією командою через павутину з одного боку на інший, не торкаючись при цьому жодної її частини. Якщо ви торкаєтесь павутини, вся команда повертається назад і починає вправу знову. Якщо хтось переправився на той бік, то він не може повернутися, обійшовши павутину, і допомогти команді. Кожну клітинку можна використовувати тільки один раз.

«Компліменти»

Гравці стоять у колі і в довільному порядку перекидають один одному м'яч. Кожен кидок супроводжується компліментом тому, кому кидається м'яч. Чим більший м'яч, тим краще – це змушує людей розкритися.

«Хто на що здатний»

1. Гравці діляться на дві команди.
2. За 1 хв. представник від команди повинен показати прислів'я, а інша команда має якнайшвидше відгадати прислів'я, яке показують.
3. Скласти розповідь з мотузочком. У кожної команди – 2 ключових слова. Одне з яких має бути останнім.
4. Тема: «...» Відгадати якомога більше слів (за 1 хв.), які до цього сказав гравець зі своєї команди.
5. Необхідно зобразити, використовуючи всіх учасників команди:
  - а. оркестр, електричку, зоопарк, телевізор, телефон;
  - б. уболівальників, команда яких програє; глядачів, що дивляться бойовик; людей у черзі за ковбасою; пацієнтів палати перед операцією; Пізанську вежу. Китайську стіну. Кремль. Міст над Темзою; літеру «А», «К», «Ш», «Р», «Ю»;
  - в. картину «Ведмеді в сосновому бору», «Бурлаки на Волзі», «Іван Грозний вбиває свого сина» тощо.

«Асорті»

Перед тим, як гра розпочнеться, дітям задають питання «Що таке асорті?». Вони діляться своїми думками з цього приводу. Після цього їм пропонується впевнитись, що «асорті» це не тільки смачні шоколадні цукерки з банановою, вишневою, апельсиною начинкою. У нашому випадку це асорті ігрове. А замість начинки в нас будуть цікаві конкурси.

Екіпаж поділяється на 2 команди, які вибирають капітанів, підбирають назву і девіз. Капітани підходять до ведучого і витягують карточки з завданнями. Завдання виконує вся команда.

Конкурс «Поетики»

Підібрати більше рим до слів: білет, кішка, директор, черговий і т. д.

Конкурс «Художники»

Намалюйте прислів'я: «Одна голова добре, а дві краще», «На чужий коровай рота не роззявляй».

Конкурс «Пазли»

Якнайшвидше зібрати малюнок (наприклад, дід біля моря, баба біля розбитого корита).

Конкурс «Маестро»

Оголошується конкурс на краще виконання веселої мелодії. Виконання здійснюється на пустих пляшках поставлених в ряд, допоміжний інструмент – спиця.

Після кожного конкурсу журі підводить підсумки і оголошує переможця.

7. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ

(коли на дворі дощ)

«Ерудит»

1. Скільки горошин влізе в склянку? (Ніскільки, бо вони не вміють лазити)
2. Чим закінчується день? (Буквою «ь»)
3. Коли ти йдеш по землі, що у тебе під ногами? (Підошва)
4. Яка рослина росте найшвидше? (Бамбук)
5. Чого багато має болото, менше – озеро, ще менше – море, і зовсім не має річка?
(Букв «о»)
6. Який оселедець не можна з'їсти? (Козацький)
7. Яка чайка не літає? (Козацька)
8. Яке поле не можна засіяти? (Поле в зошиті)
9. Якого каменя немає в морі? (Сухого)
10. Доки заєць біжить у лісі? (Доки стане сил)
11. Що буде з лелекою, коли йому виповниться 2 роки? (Піде третій рік)
12. Під яким кущем сидить заєць під час дощу? (Під мокрим)
13. Ви – пілот літака, який летить із Києва до Москви з 2 посадками. Скільки років пілоту? (Оскільки ви – пілот, то пілоту стільки років, скільки й вам).

«Анаграми»

З запропонованого переліку літер зібрати слово

5 букв

6 букв

АТРЕТ – театр.

ЗАКИМУ – музика.

АЛАСТ – салат.

НОПФАЛ – плафон.

ФІКЕР – кефір.

СІЛЬКИ – кисіль.

ЧУРКА – ручка.

АТЛАНТ – талант.

РІФМА – фірма.

ЦЕЛЬКІ – кільце.

ГАРУПІ – груша.

КРОГИЩ – горщик.

АМБОБ – бомба.

ВАЩЕЛЬ – щавель.

ВОЛОС – слово.

ГОПОДА – погода.

НАШТИ – штани.

СМОСОК – космос.

«Так чи ні?»

(потрібно швидко давати відповідь на запитання)

Запитання для першого туру

1. Лисиця – хижа тварина? (Так)
2. Травень передує липню. (Так)
3. Кульбаба – дика рослина. (Так)
4. Тиждень містить 7 днів. (Так)
5. Автобус довший за потяг. (Ні)
6. Річка глибша за море. (Ні)
7. Крокодили відкладають яйця. (Так)
8. Вода буває твердою. (Так)
9. Кавун – це ягода. (Так)
10. Миші – корисні тварини. (Ні)
11. У добі 22 години. (Ні)
12. Після осені настає грудень. (Так)
13. Кажани живуть під землею. (Ні)
14. Рослини – виробники кисню (Так)
15. Слово «думати» – це дієслово (Так)

Запитання для другого туру

1. Приятелями Вінні-Пуха були троє поросят. (Ні)
2. Корінь – це спільна частина споріднених слів. (Так)
3. Твердий стан води – це лід. (Так)
4. Літаки належать до повітряного транспорту. (Так)
5. Серед героїв казки «Ріпка» був віслиук? (Ні)
6. Україну омиває Біле море. (Ні)
7. Кава – це напій. (Так)
8. Риби під час сну заплющують очі. (Ні)
9. Підручник – це книга, що навчає. (Так)

10. Столиця України – місто Каховка. (Ні)
11. Тіло тварини вкриває хутро. (Так)
12. Влітку падає сніг. (Ні)
13. Сани – це зимовий транспорт. (Так)
14. Пісок – це будівельний матеріал. (Так)
15. Папуга – це перелітний птах. (Ні)

«Чи знаєте ви...»

Запитання для першого туру

1. У школі ти – школяр, а в бібліотеці – ? (читач).
2. Як називається картка, в яку записують книги, що Ви взяли? (читацький формуляр).
3. Як називають книги, за якими вивчають навчальні предмети в школі? (підручники).
4. Назвіть відділ у бібліотеці, де книги видають додому? (абонемент).
5. З чого починається книга, що перше ти бачиш, беручи книгу до рук? (обкладинку).
6. Назвіть книги, які знають усе? (енциклопедії).
7. Куди приносять письменники свої рукописи? (видавництво).
8. Що допомагає швидко знайти в книзі потрібний вірш, оповідання, казку? (зміст).
9. Книга, в яку записують усі рекорди людства (Книга рекордів Гіннеса).
10. Книга, в яку записують рідкісних тварин, рослин, або тих, що зникають? (Червона книга).
11. Назва великого зібрання творів Т.Шевченка. (Кобзар)

Запитання для другого туру

1. На яку геометричну фігуру подібний колобок? (Круг).
2. Як називається короткий зміст книги? (Анотація).
3. Як звали Гоголя? (Микола Васильович).
4. Як називається розмова між 2 людьми? (Діалог).

5. Місце, де збираються і зберігаються книги? (Бібліотека).
6. Як ми називаємо розписане яйце? (Писанка).
7. Народні пісні про весну ? (Веснянки).
8. Український національний гімн («Ще не вмерла Україна»).
9. Як називають людей, що пишуть вірші, поезію? (Поети);
10. Скільки у світі океанів? (Чотири).
11. Який океан найглибший? (Тихий – 4280 м.)

«Інтелектуальна пантоміма»

Завдання: показати загадане команді слово за допомогою рухів. Для конкурсу можна обрати слова певної тематики – тематична пантоміма (10 слів).

Тема «Спорт»: ворота, олімпіада, м'яч, медаль, секундомір, баскетболіст, чемпіон, шолом, канат, суддя.

Тема «Їдальня»: суп, ложка, скатертина, апетит, тарілка, пиріг, паштет, холодильник, салат, цукерка.

Тема «Професії»: лікар, стоматолог, конюх, прибиральниця, начальник, балерина, космонавт, спортсмен, пілот.

«Словограй»

Заготовлюються великі картки з літерами, прикріплюються до стіни.

Завдання: скласти слова, використовуючи тільки ці літери. Завдання можна виконати письмово, а потім підрахувати кількість слів-балів.

«Поетична галявина»

Завдання: скласти вірш із поданими словами, що римуються:

миша – тиша

дитина – машина

сонце – віконце

клас – нас

скач – плач

кішка – ніжка

піч – ніч

«Знавці прислів'їв»

- Зробив діло, (гуляй сміливо).
- Сім раз відмір ,(і один раз відріж).
- Не кажи «гоп», (поки не перескочиш).
- Не плюй у криницю, (бо схочеш водиці).
- Хто спішить, (той людей смішить).
- Готуй сани влітку, (а віз – взимку).
- Не копай ями іншому, (бо сам у неї впадеш).
- Рання пташка росу п'є, (а пізня – сльози лле).
- Пташка красна своїм пір'ям, (а людина – ділом).
- Літо збирає, (а зима з'їдає).

«Доточи приказку»

Ця гра має два варіанти. Спершу ведучий наводить першу частину приказки чи прислів'я, а гравець повинен доточити до них закінчення. Наприклад: Не кажи гоп,... (поки не перескочиш.)

Другий варіант полягає в тому, що ведучий називає закінчення відомої приказки або висловлювання, а гравець пригадує її початок. Наприклад: ...рота не розкривай. (На чужий коровай –); ...одного не ждуть. (Семеро...)

«Чорний-білий»

Антоніми – це слова протилежні за значенням: ЧОРНИЙ – БІЛИЙ. Ведучий звертається до першого гравця з тим, щоб той назвав слова, що є протилежними до слів: КИСЛИЙ, ВЕЛИКИЙ, ШИРОКИЙ, ВИСОКИЙ, ХОЛОДНИЙ, ВЕСЕЛИЙ, КРАСИВИЙ, ВОРОГ, РІДКИЙ, ЗЛИЙ, РІВНИЙ, СТАРИЙ, ХВОРИЙ.

Перемагає команда, яка утворить найбільшу кількість антонімів.

«Буриме»

Відома у всьому світі гра народилася у Франції. Якось один поет повідомив своїх друзів про те, що він загубив рукопис, і від кількох сот сонетів лишилися самі рими. Друзі вирішили «допомогти» приятелеві. Вони самі створили нові сонети, використавши рими поета. Буриме з французької перекладається: римовані кінцівки.

Учасникам гри ведучий роздає аркуші, в яких записані римовані закінчення. На основі їх гравці повинні створити дво- або чотирирядкові вірші. Перемагає команда, який вдалося створити найцікавішого вірша.

Є й інший варіант гри. Кожний з гравців записує вгорі аркуша два римованих слова, загинає його і передає наступному гравцеві. Той дописує два своїх римованих слова і передає черговому гравцеві. Після написання 8-ми римованих слів, учасникам гри потрібно скласти вірша.

«Ноти в словах»

Ведучий роздає учасникам гри аркуші та ручки. Він просить записати якнайбільше слів, що містять у собі ноти. Наприклад: Мірка, Сідло, піДошва, ФАнтастика, РЕклама. Переможцем стає той гравець, який пригадає найбільше слів з нотами.

«Від літери до слова»

Ведучий називає будь-яку букву. Кожний з учасників гри намагається якнайшвидше написати 30 слів (іменників), що починаються з названої букви. Перемагає команда, яка швидше виконає завдання.

«Письменники, художники, музиканти...»

На чистих аркушах паперу ведучий пропонує записати імена письменників, композиторів, художників, співаків, що починаються на будь-яку букву, яку назве ведучий. Виграє той, хто напише найбільшу кількість прізвищ, що не зустрічаються в інших учасників гри.

«З одного кореня»

Ведучий називає однокореневе слово і пропонує гравцям утворити найбільшу кількість нових слів. Наприклад: ХІД - СХІД, теплоХІД, поХІД, заХІД тощо. Хто більше напише слів за 5 або 10 хвилин – той перемажець.

«Утвори слова»

Ведучий називає будь-яке слово-іменник, що складається не більше, як з 5 букв. Учасники гри записують його спочатку згори донизу, дещо далі те ж саме слово знизу угору. Після цього кожний з гравців повинен якнайшвидше заповнити в рядках порожні місця поміж першими і останніми буквами так, щоб утворилися слова-іменники, що мають не менше двох складів.

Наприклад: РушниК; АфриКА; КасиР

«Слова на кожну букву»

Ведучий роздає гравцям аркуші паперу і пропонує на незначній відстані букви від букви написати будь-яке слово-іменник. Під кожною буквою потрібно написати 5-7 слів, що починаються з початкової букви цього слова. Після цього – слова з другої, третьої букви. Наприклад: ВОДА.

Щоб здобути перемогу, необхідно написати слова раніше за інших гравців:

ВОДА

Вугілля	Огірок	Дід	Актор
Верба	Одуд	Дріт	Авто
Вітер	Орбіта	Дрова	Аркуш

«Остання буква в ланцюгу»

Ведучий називає слово. Наступний гравець повинен швидко назвати нове слово, що починається з останньої букви попереднього слова. Якщо у названому слові трапляється м'який знак, то він відкидається і слово починають з букви, що стоїть поряд. Гравець, який за певний час не назве слово, вибуває з гри або ж програє. Приклад: СОВА - АВТОБУС - СИР – РІГ - ГАРБУЗ - ЗОРЯ - ЯЧМІНЬ - НІС...

«Слова-невидимки»

Кожному гравцеві роздають аркуш паперу та олівець. Ведучий «пише»якесь слово, окреслюючи його олівцем у повітрі. Гравець мусить записати його на аркуші

паперу, не показуючи сусідам. Хто напише якомога більшу кількість слів-невидимок – перемагає у грі.

«Слово навпаки»

Грають від двох дітей і більше. Ведучий спершу називає слово-іменник, що складається з трьох букв. Наприклад: НІС. Один з гравців повинен назвати це слово з кінця: СІН. Якщо хтось із гравців дає неправильну відповідь, він вибуває з гри (або одержує штрафний бал, але продовжує грати). Після того, як всі діти «перекладуть» задані слова, ведучий пропонує їм прочитати навпаки слова, що складаються з чотирьох, п'яти, шести слів.

Перемагають гравці, які безпомилково виконали завдання.

«Найбільше епітетів»

ЕПІТЕТ – це художнє означення, що виділяє в зображуваному якусь характерну рису чи ознаку.

Гравцям роздають аркуші й ручки. їм потрібно утворити якнайбільше епітетів названого слова. Ведучий називає слово, наприклад: ДУБ. Діти повинні записати кілька епітетів до цього слова: могутній, високий, старий, міцний, плодючий, розлогий, зеленолистий. Після певного часу ведучий визначає переможця за кількістю епітетів.

«Зміни першу букву»

Ведучий називає слово, наприклад: ЛАК. Перший гравець повинен змінити першу букву, щоб утворилося нове слово, два або й більше. Якщо гравець зупиняється на якомусь слові, то гру продовжує його сусід. Від слова ЛАК можна утворити кілька нових слів: БАК, ГАК, ТАК, САК, МАК, ПАК, РАК.

Переможцем стає гравець, який назве найбільше слів.

«Пригадай слова»

Гравцеві пропонується завдання: після кожного удару рукою по м'ячу потрібно назвати раніше оголошену кількість слів, до прикладу: кольорів, дерев, квітів, імен, пташок, тварин, частин світу. Гравець, який помиляється з добором слів, або ж

випускає м'яча, передає чергу наступному учасникові гри і чекає, коли черга знову повернеться до нього. Переможцем стає той з гравців, хто першим виконає завдання правильно. Завдання можна ускладнити, якщо ударяти по м'ячу зворотним боком руки, ребром долоні, або рухатися вперед.

«Зайве слово»

На дошці ведучий пише ряд слів, наприклад: СОРОКА, ВОРОНА, ГОРОБЕЦЬ, ЛАСТІВКА, ЧАЙКА, БІЛКА; РОМАШКА, ПІВОНІЯ, ЛІЛІЯ, ТРОЯНДА, АГРУС, ВОЛОШКИ; ХЛІБ, БУЛКА, БАТОН, ТІСТЕЧКО, АПЕЛЬСИН, РОГАЛИК. Гравці повинні визначити, які слова в цих рядах зайві, тобто не відповідають ознакам цих предметів. У наведених прикладах це слова: БІЛКА, АГРУС, АПЕЛЬСИН. Перемогу здобуває гравець, який безпомилково виділить у рядах зайві слова. Ведучий може утворити чимало подібних рядів.

«Одним словом»

Завдання: замінити словосполучення на одне слово.

Сильна людина – (силач)

Багата людина –

Весела людина –

Учень, який добре вчиться –

Талановита людина –

Людина, яка боїться –

Людина, яка читає –

Людина, яка займається спортом –

Людина, яка не вживає м'ясо –

«Хто швидше»

Ведучий пропонує назвати слова, в яких оголошена буква міститься на початку, посередині або ж на кінці. Наприклад: Ъ (м'який знак) – ь у слові ДЕНЬ.

8. ІГРИ-РОЗВАГИ

«По-новому»

Для цієї гри всі учасники сідають в коло. Ведучий бере в руки перший ліпший предмет, це може бути: хустинка, олівець, краватка, гудзик, зошит та передає його першому учаснику й просить того розповісти, як можна по-новому використати цей предмет. Далі учасник передає цей предмет гравцю праворуч, той в свою чергу повинен представити свою версію нового застосування даного предмета й передає його наступному гравцю. Той, хто завагався відповісти, вибуває з гри. Коли залишається тільки двоє гравців, переможцем вважається той, хто запропонує більше версій нового застосування предмета. В ході гри дотримуються наступного правила: версії не повинні повторюватися.

«Білки, жолуді, горіхи»

Учасники поділяються на трійки. Вони беруться за руки і утворюють кола на майданчику. Кожний гравець в колі має назву - «білка», «жолудь», «горіх». Одну дитину вибирають ведучим. По команді «білки!», «жолуді! або «горіхи!» діти швидко міняються місцями в різних колах, а ведучий прагне зайняти місце в одній з трійок. Дитина, що залишилася без місця стає ведучим.

«Прапорець»

Для цієї гри треба мати два прапори, або можна їх замінити двома кольоровими клаптиками. Обирають ведучого та поділяють всіх учасників на дві команди. Кожна команда повинна обрати капітана. Далі обидві команди шикуються в два ряди одна проти одної на відстані 10м. Руки гравців сховані за спиною. Капітани команд обходять свої шеренги та непомітно для оточуючих вкладають прапорці одному з представників своєї команди. Ведучий, який стоїть з краю, між шеренгами, вимовляє: «Дай прапорець!» Гравці – власники прапорців – повинні швидко зірватися з місця й принести їх ведучому. Той учасник, який впорався з завданням, заробляє для своєї команди очко. Переможцями стають учасники, які отримали їх найбільше.

«Хмари і хмаринки»

Вибирається ведучий – «хмаринка». Решта дітей вільно переміщуються по майданчику – це «хмари». Задача «хмаринки»- зловити «хмару». Після того, як «хмара» спіймана, вона стає «хмаринкою», «хмаринки» беруться за руки і намагаються зловити наступну «хмару» і т.д.

«Механізм»

Дії в цій грі повинні нагадувати роботу налагодженого механізму. Спочатку учасники поділяються на дві команди. Далі їм даються різноманітні завдання. Спочатку пропонують дітям шикуватися за зростом. Ті учасники, які швидше це зроблять отримують призове очко. Наступні завдання можуть бути такими: шикуватися за довжиною волосся, за довжиною ніг, кольором очей, за місяцями народження.

«Вище землі»

Вибирається ведучий: Решта учасників вільно переміщуються по майданчику. По сигналу, ведучий прагне наздогнати кого-небудь з гравців і схопити його. Схоплений стає ведучим. Для того, щоб стати недосяжним для ведучого, необхідно стати «вище землі» – стати на лавку, камінь і т.п. Стояти можна не більше 5 - 10 секунд, після чого необхідно знову бігти.

«Вовк і заєць»

Гравці стоять парами. Двоє ведучих, один – «вовк», інший – «заєць». По команді «вовк» починає наздоганяти «зайця». Для того, щоб сховатися від «вовка», «зайцю» необхідно стати в середину пари. Гравець, спиною до якого став «заєць», приймає цю роль на себе.

«Бій півнів»

Загін ділиться на дві команди. Для відмінності на шию гравцям однієї команди можна пов'язати шматки матерії. Окреслюється коло діаметром 3 метри, команди стають один проти одного по зовнішньому діаметру кола. Капітани посилають гравців поодинці в коло. В колі суперники стоять на одній нозі, іншу підтягують і

утримують ззаду руками. По команді гравці намагаються виштовхнути один одного плечем з кола. Перемагає команда, в якій залишиться більше не витиснених гравців.

«Вибивний»

Вибирається два ведучих «за колом». Решта учасників гри – в колі. Ведучі стоять один проти одного на відстані 5 - 7 метрів. У одного в руках м'яч. По команді ведучі по черзі кидають м'яч, прагнучи потрапити в тих, що знаходяться в колі. Гравець, в якого потрапив м'яч, вибуває з гри.

«Влучи в ціль»

Місце гри обмежується середньою і двома зовнішніми лініями. На середній лінії виставляється 5 червоних і 5 синіх кегель по черзі. Гравцям дається м'яч. По команді гравці прагнуть збити кеглі свого кольору, прагнучи не збити кеглі супротивника.

«Розірви ланцюг»

Загін ділиться на дві команди. Гравці беруть один одного за руки, руки витягнуті. Ланцюги стоять на відстані 5 - 10 метрів. Викликаючи по черзі гравців іншої команди, гравці прагнуть не дати супротивнику розірвати ланцюг. Мета викликаного гравця – з розгону розірвати руки супротивників в будь-якому місці ланцюга.

«Гривні»

Дві команди стають один проти одного на відстані 10 - 15 метрів. Гравець біжить до гравця команди, щоб «купити товар». Ударивши три рази по долоні гравця іншої команди (заплативши три гривні), він біжить назад в свій будинок. Ударяти по долоні можна з різними інтервалами. Якщо гравець тікає – він забирає «гаманець»(в свою команду, якщо його наздогнали – переходить в іншу команду).

«10 паличок»

На камінь або горбик кладуть дошку, на якій лежать 10 паличок завдовжки 15-20 см. По команді один з гравців ударяє ногою по дошці так, щоб палички розлетілися.

Поки ведучий збирає їх, гравці на одній нозі прагнуть відскакати від ведучого. Коли він зібрав всі палички, подає команду «10 паличок!». По команді гравці зупиняються. Ведучий з місця м'ячем прагне вибити одного з них. Вибитий гравець стає ведучим.

«Хто швидше»

Вожатий загону за допомогою свистка називає через певні короткі інтервали п'ять букв. Завдання гравців – вгадати букви і протягом хвилини назвати п'ять міст, назви яких починаються з цих букв. За хвилину по команді всі перестають писати.

«Будь ласка!»

Учасники гри стають на лінію. Ведучий віддає різноманітні команди, які потрібно виконувати лише тоді, коли до них додається звернення «БУДЬ ЛАСКА!» Без цих слів команда не дійсна і виконувати її не потрібно. Хто ж помилиться, виходить на крок уперед, однак не втрачає права продовжувати гру. Виграє той, хто жодного разу не припустився помилки.

Лабіринт

На підлозі по прямій лінії встановлюють кеглі (5-6) на відстані кроку одна від одної. За два кроки від крайньої кеглі проводять лінію: на неї стає гравець, який повертається спиною до кеглів. Завдання гравця – дивлячись поперед себе і рухаючись назад, пройти поміж кеглями, по черговою оминаючи одну з них праворуч, а другу – ліворуч. Якщо при цьому буде звалена хоча б одна кегля, то він вибуває з гри.

РОЗДІЛ VII
ПСИХОЛОГІЧНІ ТРЕНІНГИ У ЛІТНЬОМУ ДИТЯЧОМУ
ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Тренінг № 1. «Лідер – це ти!»

Мета: заохочення учнів до занять школи лідера; демонстрування лідерського потенціалу кожного учасника; сприяння усвідомленню свого лідерського потенціалу; ознайомлення учнів з теоретичними основами лідерства, стимулювання уяви учасників у пошуках свого розуміння лідерства.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання та вступне слово ведучого	5	Програма школи лідера
2	Гра-знайомство «Ім'я – якість»	5	
3	Ухвалення Правил роботи	10	Ватман, маркер
4	Визначення очікувань учасників. Вправа «Берег надій»	10	Плакат з намальованим морем і берегом, стікери, фломастери
5	Вправа «Портрет лідера»	25	Розрізані картинки, папір А-4, фломастери
6	Вправа «Мої лідерські якості»	15	Аркуш, фломастери
7	Мозковий штурм «Що таке лідерство?»	10	Плакат з визначенням «Лідерство»
8	Міні-лекція	15	
9	Гра «Оплески»	5	
Ю	Зошит моїх досягнень	5	Примірник зошита
11	Підсумки заняття. Гра «Побажання». Визначення ритуалу прощання	15	Плакат з намальованим морем і берегом

Хід заняття

3. Привітання та вступне слово ведучого.

Ведучий вітає учасників і повідомляє про програму школи лідера «Я можу, вмію, дію», обговорює організаційні питання.

4. Гра-знайомство «Ім'я – якість».

Усі учні встають у коло, беруться за руки. Кожен представляється та характеризує себе на літеру, з якої починається його ім'я. Наприклад: «Я – Ірина, ініціативна»;

«Я – Сашко, сміливий». Починає першим ведучий, а далі по ланцюжку всі учні.

3. Прийняття Правил роботи.

Ведучий пропонує звід правил, який буде діяти протягом усіх занять школи лідерів, учасники доповнюють його своїми пропозиціями. Правила ведучий записує на ватмані та прикріплює на видному місці, де вони мають знаходитися до кінця заняття, щоб можна було в разі потреби посилатися на необхідне правило.

4. Очікування від заняття. Вправа «Берег надій»

Ведучий вивішує на видне місце аркуш з зображенням моря й узбережжя, роздає учасникам стікери у формі корабликів і ручки, пропонує учасникам написати на них свої очікування від заняття. Потім по черзі озвучити написане та наклеїти свій стікер-кораблик на намальоване на аркуші море.

5. Вправа «Портрет лідера».

Ведучий ділить учасників на малі групи та роздає розрізані фрагменти малюнків з журналів або листівок. Пропонує присутнім скласти з них цілу картинку. Ті, хто з фрагментів складе весь малюнок, і є учасниками малої групи.

Ведучий знайомить учасників з правилами роботи в малих групах.

Правила роботи групи:

- щедрість і відвертість;
- тут і зараз;
- повага до іншого;
- цінувати час;
- активно брати участь у роботі групи.

Ведучий роздає кожній малій групі папір і маркери для виконання завдання та оголошує його. Потрібно намалювати портрет лідера, звертаючи увагу на лідерські якості. (Наприклад: лідер – добрий слухач, отож у нього мають бути великі вуха. Лідер

водночас повинен робити багато справ, отож йому треба багато рук та ін.) Ведучий звертає увагу, що для виконання завдання не обов'язково вміти малювати.

Після виконання завдання малі групи по черзі презентують свої малюнки, називають якості лідера. Ведучий записує їх на дошці. (Наприклад: Лідер – хороший слухач, ініціативний, освічений, урівноважений, комунікабельний, добрий організатор тощо.)

6. Вправа «Мої лідерські якості».

На окремому аркуші кожному учасникові ведучий пропонує за 10-бальною шкалою виставити оцінки особистісним якостям лідера у **ВІДПОВІДНОСТІ** до того, як вони розвинуті особисто **В** нього. А потім виписати ті риси, які вони хотіли б розвинути в собі. Обговорення.

Висновок: у лідера багато різних якостей, і кожен з учасників може мати ці характеристики. Отже, лідером може бути кожний.

7. Мозковий штурм «Що таке лідерство?».

На фліпчарті ведучий пише «Лідерство – це...» і пропонує учасникам озвучити свої пропозиції, записуючи їх без коментарів. Після закликає обговорити і звернути увагу на різні визначення.

Ведучий вивіщує плакат з дефініціями поняття «лідерство», підготовлений раніше. Учасники мають змогу порівняти, ознайомитися з іншими формулюваннями і висловити своє ставлення до них.

При обговоренні ведучий пропонує відповісти на питання: «Де може проявитися лідерство в школі?».

8. Міні-лекція «Лідер і лідерство».

Ведучий стисло дає визначення поняттям «лідер» і «лідерство». Існує близько 130 дефініцій поняття «лідер». У найширшому тлумаченні *лідер* – це:

- *член групи*, за яким вона визнає перевагу в статусі і право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях;
- *індивід* здатний виконувати головну роль в організації спільної діяльності та регулюванні взаєностосунків у групі;

• **людина**, яка завдяки своїм особистісним якостям має переважний вплив на членів соціальної групи.

Тобто, **лідер** – це авторитетна особистість, яка реально відіграє домінуючу роль в організації спільної діяльності та регулюванні взаємин у групі.

Відповідно до цього, **лідерство** – це відносини домінування та підлеглості, впливу й дотримування в системі міжособистісних стосунків у групі, процес управління й організації поведінки людей, який здійснює лідер.

Однією з проблем сучасної психології та соціології є визначення механізмів висування лідера. Існує кілька теорій, в яких пояснюється, чому саме та або інша людина стає лідером.

Теорія лідерських рис – ґрунтується на припущенні, що кожному лідеру мають бути притаманні особливі «лідерські» риси та здібності.

Теорія лідерської відповідальності – лідером стає людина, готова взяти на себе відповідальність за розвиток і дії інших членів групи, її самореалізація здійснюється шляхом створення умов для розвитку інших.

Харизматична концепція лідерства – передбачає, що лідерство властиве лише окремим видатним особам, дано як дар, як специфічна форма обдарованості.

Інтерактивна теорія лідерства – визначає лідером будь-яку людину, яка посідає відповідне місце в системі міжособистісних стосунків. Питання, хто здатний взяти на себе лідерство, зумовлене наявністю в особистості певних індивідуальних рис, зокрема комунікативних, а також характером і змістом виконуваної діяльності.

Ситуативна теорія лідерства – передбачає, що лідерство – це насамперед продукт тієї ситуації, що склалася в групі.

Синтетична теорія – акцентує увагу на взаємозв'язку основних складових процесу організації міжособистісних взаємин, у яких здійснюється лідерство.

Дослідники лідерства визначили **типи лідерів**, серед них:

офіційні та неофіційні;

- постійні та ситуаційні;
- програмісти та виконавці.

У групі виявляються:

- лідери-ініціатори;
- лідери-натхненники;
- лідери-генератори емоційного настрою;
- лідери-ерудити;
- лідери-умільці та ін.

Водночас деякі науковці *відрізняють лідерів:*

- вожак;
- представник групи;
- тлумач думок.

Види лідерства:

- ділове лідерство – лідерство під час будь-якої діяльності;
- емоційне лідерство – лідерство, яке проявляється в спілкуванні.

Це лідер, який здатний висловити загальний психологічний настрій та ефективно цим керувати.

Можливе поєднання ділового та емоційного лідерства – асоціальне лідерство, яке передбачає самореалізацію людини лише в протиставленні себе звичаєним соціальним нормам і установкам.

У соціальній психології наводиться три найпоширеніші стилі лідерства:

- **авторитарний стиль** – лідер рішення приймає сам, члени групи отримують ті права, якими їх наділяє лідер групи. Лідер не делегує своїх повноважень, зосереджуючи всі важелі управління у своїх руках;
- **демократичний стиль** – лідер узгоджує свою діяльність із членами групи, обговорює з ними прийняті рішення, рівномірно розподіляє права, обов'язки та відповідальність між членами групи;
- **ліберальний стиль** – стиль потурання, за якого членам групи необґрунтовано надається необмежена свобода дій. Лідер не бере на себе відповідальність за результати, намагаючись перекласти її на інших членів групи.

9. Гра «Оплески».

Ведучий, стоячи, починає аплодувати, вибирає одного з учасників і аплодує йому, учасник встає, починає аплодувати і вибирає наступного і т. д. Коли всі учасники аплодують, ведучий дякує за плідну роботу.

10. Зошит моїх досягнень.

Ведучий пропонує кожному учасникові школи лідерів завести зошит своїх досягнень і успіхів та регулярно його заповнювати в період відвідування *занять*. У зошиті можна не тільки писати, а й малювати свої думки та почуття. На останньому занятті учасники зможуть продемонструвати свої зошити і розповісти про власні досягнення та здобутки.

11. Підбиття підсумків заняття.

Учасники висловлюють по черзі свої відчуття і враження щодо проведеної роботи. Ведучий пропонує, якщо очікування від заняття виправдалися, перемістити свій кораблик до берега.

Гра «Побажання».

Учасники сідають у коло, ведучий пропонує послідовно один за одним обмінятися побажаннями. Розпочинає ведучий словами «Я бажаю тобі...».

Прощання

Ведучий пропонує узгодити всіма учасниками дію на прощання (або ритуал прощання) і проводити її завжди при розтаванні. (Наприклад. Повітряний поцілунок усім. Ударити рукою по долоні кожному. Стати в коло, обійняти руками плечі сусіда і разом сказати «До побачення!»тощо.)

Тренінг № 2. «Пізнай себе та інших»

Мета: стимулювання учнів до самопізнання, вивчення власних сильних і слабких сторін; розвиток навичок спілкування; формування взаєморозуміння учасників, поваги до інших, уваги та піклування про самопочуття всіх і кожного.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання ведучого	2	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників. Вправа «Альпініст»	10	Плакат із зображенням гори, стікери, фломастери
7	Гра-розминка «Фруктовий кошик»	5	
5	Вправа «Вибери тварину»	15	Плакат з назвами тварин, комах, птахів тощо
6	Вправа «Малюнок за інструкціями»	15	Аркуші, кольорові фломастери
7	Міні-лекція	25	
8	Вправа «Щиро про себе й інших»	15	
9	Вправа «Я, як усі... / Я, не як усі...»	10	Картки з написами, камінчик
ю	Підсумки заняття та прощання	10	Плакати «Наші очікування» і «Мої очікування виправдалися»

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

2. Повторення Правил роботи.

На видному місці ведучий вішає Правила роботи, які були прийняті на минулому занятті та пропонує учасникам їх прочитати.

3. Очікування учасників. Вправа «Альпініст».

На початку заняття ведучий просить поділитися враженнями від змін (якщо вони відбулися) за результатами попереднього заняття.

Ведучий демонструє плакат з намальованою горою, роздає учасникам стікери і пропонує записати свої очікування від заняття та причепити їх на підгір'я. Якщо їхні

очікування здійсниться, наприкінці заняття учасники перемістять свої стікери на вершину гори.

4. Гра-розминка «Фруктовий кошик».

Учасники сидять у колі. Обирають ведучого, який водить у центрі. Кожний задумує собі назву фрукта. Той, хто водить, говорить, які фрукти він купив на базарі, і вони повинні помінятися місцями. Завдання того, хто водить, устигнути зайняти місце. Той, хто залишився без місця, стає ведучим.

5. Вправа «Вибери тварину».

5.1. На дошці ведучий пише в стовпчик перелік тварин, комах, птахів, плазунів.

Наприклад:

- черепаха, мавпа, оса, миша;
- слон, вовк, кріт, тигр;
- скунс, дельфін, пацюк; їжак;
- орел, свиня, вуж, кіт;
- сова, павук, окунь, кобра;
- мураха, ластівка, метелик, собака;
- лисиця, соловей, кінь, бик.

Тварин у переліку має бути на одну-дві більше, ніж тих, хто братиме участь у вправі.

5.2. Поряд з переліком тварин ведучий кладе кілька маркерів і без пояснення пропонує присутнім «вибрати» собі тварину.

5.3. Учасники мають зробити позначку навпроти обраної тварини. Жодна тварина не може бути обрана більш, ніж одним учасником.

5.4. Ведучий пропонує учасникам зайняти свої місця та впродовж 1 хвилини відшукати в обраної тварини позитивну рису, яка притаманна тому, чия вона, або ж таку, яку він хотів би запозичити в цієї тварини.

5.5. Кожен учасник представляє свою тварину.

5.6. Вислухавши всіх, ведучий просить дати позитивні характеристики тим тваринам, що лишилися поза вибором.

Ведучий запитує учасників:

- Чи легко їм далася вправа?
- Чого вона навчає?
- Яким чином усвідомлення завдань цієї вправи може допомогти в житті?

6. Вправа «Малюнок за інструкціями».

6.1. Для виконання цього завдання ведучий роздає учням папір і кольорові маркери.

6.2. Пропонує учасникам зробити малюнок за інструкціями:

- візьміть свій улюблений колір і намалюйте коло в центрі листка;
- візьміть ще один маркер вашого улюбленого кольору і намалюйте трикутник у верхньому правому куті;
- намалюйте квадрат будь-якого кольору будь-де;
- намалюйте ще більший квадрат на іншому боці листка намалюйте трикутник будь-де, там, де є ще місце;
- напишіть ваші ініціали на листку.

6.3. Малюнки вішають на дошці.

6.4. Обговорення малюнків за питаннями:

- Чи всі малюнки виглядають однаково, чому?
- Чи повинні малюнки виглядати однаково, чому?

Висновок: ми всі різні, по-своєму бачимо світ та його відчуваємо.

7. Міні-лекція.

З точки зору психології, *особистість* – це людина, яка живе в суспільстві, може усвідомлено виконувати різноманітні соціальні функції та ролі, яка є суб'єктом життєдіяльності. Відомо, що кожна людина неповторна. У житті, поведінці, діяльності, у своїх прагненнях і навіть у реакціях на однакову ситуацію люди відрізняються один від одного. А що їх такими робить? Це, насамперед, індивідуальні особливості, розглянемо їх.

Фізичні індивідуальні особливості – це конституція організму, його фізіологічні процеси (нервові, ендокринні, гуморальні).

Психічні індивідуальні особливості виявляються в різній швидкості реакцій, чутливості, рівні уваги, пам'яті, кмітливості, спостережливості, в інтересах. Люди відрізняються особливо яскраво за індивідуальними особливостями: музичними, спортивними, образотворчими, художньо-літературними тощо.

Індивідуально-психологічні особливості – неповторна своєрідність психіки кожної особистості. Природною передумовою індивідуальних властивостей людини є передусім спадкові та природжені біологічні особливості будови та функцій організму. Дитина народжується з властивими їй конкретними задатками, на основі яких протягом життя, залежно від умов виховання, розвиваються й формуються притаманні певному індивіду будова та функції організму, особистісне психічне буття.

Індивідуальні особливості людини найяскравіше виявляються в темпераменті, характері та здібностях, у пізнавальній, емоційно-вольовій діяльності, потребах та інтересах.

Темперамент (від лат. – змішувати у відповідних співвідношеннях, підігрівати, охолоджувати, уповільнювати, керувати) характеризує динамічний бік психічних реакцій людини: їхній темп, швидкість, ритм, інтенсивність. На однакові за змістом і метою події-подразники кожна людина реагує по-своєму, індивідуально. Одні реагують активно, жваво, емоційно, довго переживають вплив подразника, а інші – спокійно, повільно, швидко забувають про те, що на них впливало. Отже, *темперамент* можна визначити як індивідуальну особливість людини, що виявляється в її збудливості, емоційній вразливості, урівноваженості та швидкості, перебігу психічної діяльності. Індивідуальні особливості реагування на різноманітні обставини дали підстави поділити людей на кілька груп або типів темпераменту.

Учення про темперамент започатковано давньогрецьким лікарем і філософом Гіппократом. Він та його послідовники вважали, що темперамент визначається домінуванням в організмі певної рідини, адже життєдіяльність організму визначається співвідношенням між кров'ю, жовчю та слизом.

На основі цього погляду сформувалося вчення про чотири типи темпераменту, яким властиві своєрідні психологічні особливості.

Сангвінік – властива досить висока нервово-психічна активність, багатство міміки та рухів, емоційність, вразливість, лабільність. Разом із тим емоційні переживання сангвініка здебільшого неглибокі.

Холерик – властиві високий рівень нервово-психічної активності й енергії дій, різкість і поривчатість рухів, сильна імпульсивність та яскравість переживань. Його характеризують нестриманість, запальність, недостатня емоційна врівноваженість.

Флегматик – характеризується порівняно низьким рівнем активності поведінки, ускладненням переключення, повільністю та врівноваженістю дій, міміки і мовленням, рівними, постійними та глибокими почуттями і настроями.

Меланхолік – властивий низький рівень нервово-психічної активності, стриманість і приглушеність моторики та мовлення, значна емоційна реактивність, глибина та стійкість почуттів, але слабке їх зовнішнє вираження. Може проявлятися хвороблива емоційна вразливість, замкнутість, схильність до внутрішніх переживань.

У психології розрізняють два типи людей: екстраверти та інтроверти.

Екстравертованість та **інтровертованість** – спрямованість реакцій і діяльності особистості назовні, на інших екстравертованість) або на самого себе, на свої внутрішні стани, переживання, уявлення (інтровертованість). Уважають, що екстраверсія та інтроверсія як властивості темпераменту – це прояви динамічних, а не змістових сторін особистості. Екстравертованим типам властиві сила та рухливість нервових процесів, а у зв'язку з ними – імпульсивність, гнучкість поведінки, ініціативність. В інтровертованості переважають слабкість та інертність нервових процесів, замкнутість, схильність до самоаналізу, а тому йому притаманні ускладнення соціальної адаптації.

Кожній людині, крім динамічної реакції, що виявляється в емперементі, властиві ключові особливості, які позначаються на її діяльності та поведінці. Персональні риси виражаються настільки виразно й постійно, що являють собою типовий вид особистості, індивідуальний стиль її соціальної поведінки. Такі психологічні особливості індивіда називають рисами характеру. Ці риси визначають і цілі, до яких прагне людина, і способи досягнення задуманого. Знати це важливо, оскільки особа

характеризується не тільки тим, що вона робить, а і тим як вона це робить. Сукупність таких рис становить характер особистості.

Характер – це сукупність стійких індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та поведінці, у ставленні до оточуючої дійсності, інших людей і самого себе.

Характер проявляється:

- у відношенні до праці;
- у взаєминах з іншими людьми;
- у ставленні до речей;
- у ставленні до себе.

(Ведучий може запропонувати учасникам розділитися на малі групи та визначити позитивні й негативні риси характеру, які проявляються у ставленні до праці, до інших людей, до речей і до себе. А потім їх обговорити.)

Серед істотних властивостей людини слід назвати її здібності, що виявляються в діяльності та є необхідною умовою особистісного успіху.

Якщо в людині проглядається хист до певного виду діяльності, то вона виконує це із задоволенням, якісно й ефективно.

Кожний індивід здібний до певного виду діяльності. Народжується людина із задатками до якихось видів діяльності, але з часом за умови їх розвитку вони перетворюються на здібності. *Здібності* – це індивідуально-психологічні риси особистості, які є умовою успішного здійснення певної діяльності й визначають відмінності в оволодінні необхідними для неї знаннями, вміннями та навичками.

Виділяють *здібності загальні* (добра пам'ять, логічне, креативне мислення тощо) та *специфічні* (музичні, образотворчі тощо).

8. Вправа «Щиро про себе й інших».

8.1. Ведучий пропонує всім учасникам стати в коло та відповісти на запитання, які допоможуть подивитися на себе з боку, порівняти себе з товаришами.

8.2. *Запитання:*

- Чого мені бракує в житті?
- Чого я не додаю людям?
- Чого чекаю від людей?
- Чи здатний я когось надихнути?
- У мене достатньо друзів, які вони?
- Хотів би я мати такого друга, як я сам?
- Чого більше я приношу друзям: прикростей чи приємних хвилин?
- У житті я частіше ведучий чи той, кого ведуть; я звик керувати чи підкорятися?
- Чи відчуваю я радість співтворчості з іншими людьми, чи здатний я творити?
- Чи можу я стати іншим для себе і для людей?

8.3. На кожне з цих запитань учні повинні відповісти відверто ланцюжком по колу.

8.4. Ведучий звертає увагу на те, що всі різні і кожен неповторний, крім того, немає досконалості – значить, і ми можемо бути кращими.

9. Вправа «Я, як усі... / Я, не як усі...».

Ведучий розкладає картки з написами: «підлітки», «учні», «хлопці», «дівчата», «земляни», «пасажири», «пішоходи», «глядачі», «друзі», «чергові», «читачі» тощо. У колі розташовуються учасники і ведучий передає учасникові зліва камінчик і пропонує обрати картку та закінчити фразу: «Я, як усі...»(наприклад: «Я, як усі пішоходи, переходжу вулицю на зелене світло»).

Коли перший учасник висловився, він передає камінчик сусідові зліва і пропонує обрати картку і завершити дещо іншу фразу «Я, не як усі...».

Таким чином, вирази першого типу чергуються з висловлюваннями другого типу. Усі учасники повинні виявитись двома способами.

Після виконання вправи ведучий пропонує поділитися своїми враженнями.

Висновок: у чомусь ми схожі, але де в чому кожен відрізняється і є неповторним.

10. Підсумки заняття.

Наприкінці заняття ведучий пропонує повернутися до першого завдання, з якого почався тренінг, й обговорити очікування. Якщо очікування учасника виправдалися, потрібно переклеїти свій стікер на вершину гори.

Учасники висловлюють побажання групі та прощаються.

Тренінг № 3. «Ефективне спілкування»

Мета: відображення раніше засвоєних знань і навичок; формування навичок активного слухання та ефективного спілкування.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання ведучого	2	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників. Вправа «Пісочний годинник»	10	Плакат з намальованим великим пісочним годинником, ручки, стікери, вирізані у форми кружків
4	Гра-розминка «Настрій»	5	
5	Вправа «Малюнок»	10	Малюнки або картинки, аркуші, маркери
6	Міні-лекція	20	
7	Вправа «Асоціативний ряд»	15	
8	Вправа «Якості для спілкування»	15	Аркуші зі списком якостей
9	Гра «Жива скульптура»	15	Карточки з завданням
10	Інформаційне повідомлення «Активне слухання»	10	
11	Правила набуття слухового сприйняття	10	Аркуші з правилами
12	Підсумки заняття та прощання	10	Плакат з вправи «Пісочний годинник»

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

2. Повторення Правил роботи.

Ведучий пропонує кожному учасникові по черзі згадати правила й оголосити їх.

3. Очікування учасників. Вправа «Пісочний годинник».

На початку заняття ведучий просить поділитися враженнями від змін (якщо вони відбулися) за результатами попереднього заняття.

Кожному учасникові ведучий роздає по три кружечки, які символізують піщинки, і пропонує написати свої очікування. Після цього кожен учасник зачитує свої очікування та наклеює їх у верхній частині пісочного годинника.

4. Гра-розминка «Настрій».

Учасники стають у коло і, починаючи з ведучого, по черзі за допомогою міміки і жестів передають свій стан.

5. Вправа «Малюнок».

5.1. Ведучий пропонує учасникам розбитися на пари. У кожній парі один з партнерів отримує малюнок, який не повинен бачити другий партнер. Натомість другий партнер отримує чистий аркуш паперу і маркери. Партнери стають спиною один до одного. Учасник, у якого є малюнок, має дуже детально описати зображене своєму 5.2партнерові, щоб той зміг намалювати найточнішу копію. У деяких парах дозволяється задавати питання партнерові з малюнком, а в інших – ні. Коли учні закінчать виконувати завдання, ведучий пропонує учасникам порівняти малюнки тих пар, яким дозволено було говорити, з тими, хто не мав змоги задавати питання. Група обговорює результати.

6. Міні-лекція.

Спілкування – це багатоплановий процес розвитку контактів між людьми, який виникає при обміні інформацією, емоційним станом та на основі потреб спільної діяльності, включає в себе сприймання, розуміння іншої людини.

У спілкуванні визначають сторони, серед яких:

- *комунікативна* – спілкування, яке включає в себе обмін інформацією між учасниками спільної діяльності;
- *інтерактивна* – взаємодія й обмін у процесі розмови не тільки словами, але й діями та вчинками;
- *перцептивна* – припускає сприйняття співрозмовниками один одного.

До засобів спілкування відносять:

- мову – **систему слів і виразів**;
- *інтонацію* – емоційну складову мови, яка здатна надати різне значення одній і тій самій фразі;
- *міміку, жести, пози, погляд* – можуть посилити, доповнити або спростовувати зміст і фрази;
- *відстань*, на якій спілкуються співрозмовники.

Спілкування відбувається по основних каналах: мовному (вербальному) і немовному (невербальному).

Вербальне спілкування – це мовні засоби комунікації, які роблять мову більш яскравою. До них, крім слів, відносять:

- **інтонацію** – засіб висловлення почуттів, емоцій, відношення до співрозмовника, до змісту розмови; **темп мовлення** – виражає емоційний і фізичний стан співрозмовника, визначає його компетентність щодо теми розмови;
- **пауза** – використання паузи дозволяє звернути увагу співрозмовника на найголовніше в розмові, також уміння тримати паузу робить мовлення більш вишуканим і виразним;
- **голосність** – найефективнішою є тактика постійної зміни потужності голосу, крім того, голосність іноді виказує впевненість або невпевненість співрозмовника.

У мовному спілкуванні важливою є **форма викладу** своїх думок – тут можна відзначити правильність мовлення, ясність, логічність, простоту й водночас багатство і живість. Дуже важливою є енергетика мови, її експресія і тональна варіативність.

Невербальне спілкування, відоме як «мова тіла» чи «мова жестів», включає такі форми самовираження, які не спираються на слова й інші мовні символи. Установку та почуття людини можна визначити за моторикою (те, як співрозмовник стоїть, сидить, за його жестами і рухами). До невербального спілкування відносять: пози, жести, міміку, міжособистісний простір.

У різних ситуаціях під час бесіди люди ставлять різні цілі й обирають різні стилі спілкування:

- **духовне чи міжособистісне** – спілкування друзів, близьких людей;
- **ділове** – до уваги беруться особливості індивіда, настрої співрозмовника, але ділові інтереси справи більш значимі, ніж можливі особистісні;
- **примітивне** – коли оцінюють іншу людину як корисний об'єкт або такий, що стоїть на заваді;

- **маніпулятивне** – направлене на отримання користі від співрозмовника в залежності від властивостей особистості співрозмовника;
- **формально-рольове** – має місце, коли зміст і засоби спілкування регламентовані та замість визначення особистості співрозмовника достатньо знання його соціальної ролі;
- **світське** – суть його в безпредметності. Люди розмовляють, щоб якось провести час, і для них немає значення точка зору іншого.

Ефективне спілкування багато в чому залежить від уміння розпізнавати та розуміти почуття інших і є важливим кроком для того, щоб бути ближче до свого співрозмовника. Від того, наскільки співбесідники готові поділитися власними почуттями та зрозуміти інших, залежить ступінь близькості стосунків.

Співпереживання, чи емпатія, є здатністю людини розділяти почуття інших, є ключовим моментом у людських стосунках і спілкуванні.

7. Вправа «Асоціативний ряд».

Ведучий пропонує учасникам скласти асоціативний ряд до слова «емпатія» так, щоб кожне слово-асоціація відображало зміст поняття «емпатія» і починалося на одну з літер:

Е _____

М _____

П _____

А _____

Т _____

І _____

Я _____

Учасники висловлюють власні думки стосовно розуміння слова «емпатія», його значення у спілкуванні людей.

8Вправа «Якість спілкування»

8. Ведучий роздає аркуші зі списком якостей для спілкування:

- емпатія;
- доброзичливість;
- відкритість;
- толерантність;
- ініціативність;
- конкретність;
- прийняття почуттів;
- відвертість;
- увага;
- повага.

Кожен повинен проаналізувати цей список відносно себе.

Уся група виконує спільне завдання – усі разом ранжирують ті самі якості для спілкування в залежності від їх значущості.

Учні спільно вирішують, які якості найвжливіші в спілкуванні. Спірні питання треба обговорювати до досягнення повного порозуміння.

9. Гра «Жива скульптура».

1. Учні діляться за бажанням на малі групи.
2. Кожна мала група обирає свого «скульптора», який повинен з членами групи створити пам'ятник на задану тему, але спілкуватися членам групи не можна.
3. Ведучий пропонує скульпторам обрати кольорові картки, на яких на звороті написані теми (наприклад: «Пам'ятник шпаргалці», «Пам'ятник двієчнику», «Канікули!», «Пам'ятник улюбленому вчителю», «Знову черговий!» та ін.).
4. Ведучий оголошує час на виконання завдання. Після виконання завдання кожен – скульптор презентує свій «шедевр».
5. При обговорюванні цього завдання ведучий звертає увагу на труднощі, які виникали в членів групи при реалізації задачі, та на те, як група змогла дійти порозуміння.
6. Інформаційне повідомлення «Активне слухання».

Ще однією важливою здібністю чи навичкою в ефективному спілкуванні є слухання, на чому базуються всі без винятку вміння, що дозволяють будувати діалог зі світом і самим собою. Компетентність у спілкуванні полягає в тому, щоб самому в собі розвивати навички слухати, навчатися різних методів комунікації та ведення бесіди, наприклад, активному слуханню.

Активне слухання необхідне, коли потрібно зрозуміти думку співбесідника. Слід навчитися ставити уточнюючі запитання, переформулювати думку своїми словами. Адже за словами в різних людей можуть стояти різні реалії.

Активне слухання включає в себе: візуальний контакт з співбесідником, невеликий нахил в його бік, відкриту (обличчя до обличчя) позицію відносно співрозмовника, повторення суті твердження опонента, яке краще починати зі слів: «Ти вважаєш, що...».

10. Правила набуття навичок слухового сприйняття.

Ведучий роздає учасникам аркуші з правилами, зачитує їх і пояснює.

- Зробіть зусилля справді почути, що говорить людина. (Станьте на місце іншого, спробуйте побачити світ його очима. Не робіть жодних оцінок.)
- Зробіть так, щоб той, хто говорить, знав, що ви його слухаєте. (Заохочення, кивання головою.)
- Коли ви не розумієте, що говорить співрозмовник, шукайте додаткову інформацію. (Задавайте питання, перефразуйте те, що сказав співбесідник.)
- Задайте заохочувальні до розмови питання.

Гарний лідер – це не тільки хороший слухач, але й хороший спостерігач. Це означає, що він добре знає мову тіла людей. (Можна навести приклади жестів, міміки, поз та обговорити їх значення.)

Ведучий пропонує за бажанням учасників висловитися з приводу прослуханої інформації та правил набуття навичок слухового сприйняття.

11. Підсумки заняття.

Наприкінці заняття ведучий пропонує повернутися до вправи «Пісочний годинник», висловити свої почуття і, якщо очікування від тренінгу здійснилися, перемістити свої кружечки з верхньої частини пісочного годинника в нижню. Учасники висловлюють по колу свої побажання групі та прощаються.

Тренінг № 4. «Уміння вести за собою»

Мета: формування навичок ефективно працювати в групі, краще розуміти інших; заохочення учасників почати думати про те, що вони можуть зробити у своїх класних колективах

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання ведучого	2	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників. Вправа «Караван»	10	Плакат з малюнком, ручки, стікери
4	Гра-розминка «Повтори ритм»	5	
5	Вправа «Клубок»	10	Клубок пряжі
6	Вправа «Лінійка»	20	
7	Інформаційне повідомлення «Основні правила публічного виступу»	15	
8	Гра «Виступ з трибуни»	30	Аркуші з інформацією про правила публічного виступу
9	Гра «Комплімент»	5	
10	Підсумки заняття та прощання	10	Плакат «Караван»

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

2. Повторення Правил роботи.

Учасники стають у коло й по черзі пантомімою демонструють одне з правил.

3. Очікування учасників. Вправа «Караван».

На початку заняття ведучий просить поділитися враженнями від змін (якщо вони відбулися) за результатами попереднього заняття.

Ведучий вивішує плакат з зображенням пустелі й каравану та пропонує учасникам на стікерах написати свої очікування від заняття і приклеїти їх на плакат.

4. Гра-розминка «Повтори ритм».

Учасники стають у коло. Кожен по черзі повинен відбити долонями свій ритм, група – повторити.

5. Вправа «Клубок».

5.1. Учні стають у коло, Ведучий тримає клубок пряжі, він кидає його іншому, який відповідає на запитання:

- Що я хочу?
- У що я вірю?
- Що я зроблю?

14. Відповідаючи на питання, і кидаючи клубок пряжі один одному, учні в такий спосіб утворюють величезну «павутину» з ниток. Ведучий звертає увагу на те, що ця «павутина» символізує величезну павутину спільноти. Усі й усе в цьому павутинні» взаємопов'язане.

15. Ведучий пропонує деяким учням відпустити нитку, а потім запитує, що відбувається з павутиною, коли люди своїми навичками і талантами не роблять свого внеску в громаду.
(Учні висловлюють свої думки.)

Висновок: коли деякі не роблять свого внеску, гірше стає всім. Громада може бути спорідненою і здоровою лише тоді, коли всі її члени працюють на це.

16. Вправа «Лінійка».

Учасники повідомляють за допомогою жестів, без слів, один одному дату свого народження і тим самим визначають послідовність, за якою вони народилися. Від наймолодшого до найстаршого шикуються в лінійку.

Обговорення:

Що було важко робити під час гри?

Яким чином знайшли учасники вихід з цієї ситуації?

17. Інформаційне повідомлення «Основні правила публічного виступу».

Для лідера дуже важливо вміти організувати і керувати.

Відповідно, лідер має не тільки сприймати і спілкуватися, але й добре публічно виступати. Публічний виступ у діяльності лідера – це презентація його самого, засіб впливу на слухачів, засіб їх організації тощо.

Під час виступу основна увага слухачів зосереджується на зовнішньому вигляді промовця (93%). Також необхідно, щоб вербальна та не вербальна інформація відповідали одна одній. Під час виступу краще вести себе природно (постать – струнка, жестикуляція – вільна, не занадто активна і не пасивна, міміка - жива, посмішка – обов'язкова, але не «гумова», погляд – на слухачів, а не на стелю, підлогу чи у вікно, голос – природний, не крикливий). Під час першого спілкування з людиною невербальній комунікації приділяється 55%, тембру голосу, інтонації – 38% і лише потім інформації – 7 %.

Підготовка до виступу. Готуючись до виступу, потрібно усвідомити відповіді на такі запитання: до кого звертаєшся, чого хочеш досягнути, що хочеш сказати, яку форму матиме виступ.

Як виступатимеш:

- продумай тему й основні моменти;
- запиши виступ повністю;
- відкорикуй свій виступ;
- підготуй тези виступу;
- визнач стиль виступу (чи хочеш звертатися до серця людей, чи до їхнього розуму, чи використаєш піднесений, емоційний стиль, чи більш стриманий).

Структура виступу:

- вступ;
- розвиток думки;
- завершення.

Під час виступу завоюй увагу слухачів, здобудь їхні симпатії та оголоси мету свого виступу.

В основній частині не вживай більше трьох аргументів. Під час завершення підсумуй сказане, зроби останній «штрих»(це може бути цитата, анекдот, гасло, запитання, бачення майбутнього) і не забудь подякувати слухачам.

Як боротися з хвилюванням.

- Запиши виступ, але не вчи його напам'ять.
- Не забувай, що аудиторія налаштована позитивно.
- Попроси перед виступом, щоб тебе хтось послухав.
- Пам'ятай, що слухачі не знають про твої страхи, тож завжди можна скористатися паузою.

18. Гра «Виступ з трибуни».

Ведучий пропонує, використовуючи матеріал міні-лекції, підготувати учасникам промову (до 30 сек.) за обраною темою. (Наприклад: «Презентація учнівського самоврядування», «Організація благодійної акції» тощо.)

19. Гра «Комплімент».

Учасники стають у коло. По ланцюжку кожен говорить комплімент сусідові зліва.

20. Підсумки заняття.

Наприкінці заняття ведучий пропонує учасникам висловитися стосовно своїх відчуттів і вражень від заняття, обговорити очікування. Учасники висловлюють побажання групі та прощаються.

Тренінг № 5. «Лідерство в дії»

Мета: ознайомлення учасників з реальними життєвими прикладами лідерства; сприяння розвитку навичок критичного мислення.

На заняття бажано запросити 2-3 промовці. Це можуть бути лідери:

- 1) молодіжних рухів, об'єднань, партій району, міста;
- 2) директор школи;
- 3) керівник підприємства;
- 4) підприємець.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання та вступне слово ведучого	5	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників	5	Плакат, ручки, стікери
4	Презентації свого успіху гостям	40	
5	Вправа «Емблема лідерства»	25	Ватман, кольорові фломастери
6	Гра «Плутанина»	10	
7	Вправа «Емоційна крапка»	10	
8	Підсумки заняття та прощання	10	Плакати «Наші очікування» і «Мої очікування виправдалися»

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

Ведучий вітає всіх учасників, оголошує тему заняття і представляє гостей.

2. Повторення Правил роботи.

Ведучий пропонує учасникам згадати Правила роботи.

3. Очікування учасників.

Ведучий роздає учасникам стікери та пропонує записати свої очікування від заняття, потім їх по черзі оголосити та прикріпити на дошці під назвою: «Я чекаю від заняття».

4. Виступи гостей.

4.1. Кожен промовець виступає 10-15 хв., висловлюючи свій погляд на такі питання:

- Що таке лідерство?
- Які риси характеру повинен мати лідер?
- Як ефективно вести за собою інших?
- Мої особисті успіхи і навички як лідера.

4.2. Учасники можуть задавати свої питання промовцям.

5. Вправа «Емблема лідерства».

Учасники й гості поділяються на три малі групи за допомогою кольорових кружечків. Ведучий пропонує учасникам обрати один із трьох кольорів, а потім об'єднатися в групи за обраним забарвленням.

Завдання кожній малій групі: потрібно намалювати емблему лідерства і презентувати її.

6. Гра «Плутанина».

Наприкінці зустрічі можна запросити промовців разом з учасниками взяти участь у грі «Плутанина».

Гравці стають у коло, беруть за руки двох учасників, але не тих, які стоять поруч. Після того як вони створять вузол, не розмовляючи не роз'єднуючи руки, потрібно розплутатися.

7. Вправа «Емоційна крапка».

Ведучий пропонує учасникам по колу назвати одне слово, яке б відображало їхній настрій. Потім усі одночасно називають свій стан, у такий спосіб засвідчуючи загальне враження групи. Насамкінець – оплески.

8. Підбиття підсумків.

Учасники обговорюють свої очікування та враження від зустрічі та заняття в цілому. Якщо очікування виправдалися, учні переносять свої стікери під назву «Мої очікування виправдалися».

Учасники зустрічі висловлюють свої побажання гостям і групі. Прощаються.

Тренінг № 6. «Досягнення мети»

Мета: сприяння розвитку креативності; заохочення учнів до самостійності й ініціативи; формування вмінь і навичок виражати проблеми та вирішувати їх; розвиток комунікативних й організаторських здібностей.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання ведучого	2	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників. Вправа «Піраміда почуттів»	10	
4	Гра-розминка «Зоопарк»	5	
5	Вправа «Долоні»	10	Аркуші, ручки
6	Гра «Пройти . від старту до фінішу»	10	Крейда
7	Вправа «Дивний предмет»	10	Аркуші, ручки
8	Вправа «Мозковий штурм»	15	Фліпчарт, маркер
9	Бесіда-обговорення «Шлях знаходження рішення»	15	Аркуші з текстом «Шлях знаходження рішення»
10	Вправа «Проблеми коло нас»	25	
11	Гра «Мені подобається в тобі...»	5	
12	Підсумки заняття. Вправа «Піраміда почуттів». Прощання	10	

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

2. Повторення Правил роботи.

Ведучий кидає м'ячик кожному учасникові по черзі, а вони називають

Правила роботи.

Очікування учасників.

3. Вправа «Піраміда почуттів».

Ведучий пропонує кожному учасникові по черзі вийти на середину кімнати, простягнути руку вперед зі словами: «Сьогодні я від заняття очікую...». Наступний учасник повинен вийти теж на середину кімнати, покласти свою долоню на долоню попереднього з такими ж словами. Так будується піраміда почуттів.

4. Гра-розминка «Зоопарк».

За пропозицією ведучого усі учасники по черзі зображують яких-небудь тварин (рухи і звуки), а потім усі разом.

5. Вправа «Долоні».

Ведучий роздає кожному учневі по вирізаній паперовій долоні (або на папері пропонує обвести свою долоню). Кожен на одній стороні в центрі долоні повинен написати назву того, що він хотів би змінити у світі. Коли учасники виконали це завдання, ведучий пропонує на зворотній стороні написати одну річ, яку вони змогли б змінити. Далі учні діляться своїми думками стосовно того, що вони написали. Після цього ведучий запитує групу:

- Скільки учасників групи написали на обох сторонах долоні одне й те саме? (Група обговорює питання.)
- Чому так мало людей вірять у можливість змінити бодай одну річ, хоча найбільше цього бажають? (Учасники обговорюють друге питання.)

6. Гра «Пройти від старту до фінішу».

Учням пропонується по черзі пройти відмічений крейдою на підлозі шлях у різний спосіб, не повторюючи попереднього члена команди.

Ведучий звертає увагу, що для досягнення мети теж можна використовувати різні засоби.

7. Вправа «Дивний предмет».

За пропонований час (3 хв.) учасники повинні знайти якомога більше засобів нестандартного використання певного предмета (наприклад: газета, крейда та ін.). Учні зачитують свої списки про використання предмета.

Мета завдання: дати можливість подивитися на предмет у незвичному ракурсі. Для лідера дуже важливо вміти побачити можливість і потенціал, які йому раніше, ймовірно, не спадали на думку.

8. Вправа «Мозковий штурм».

Використовуючи «мозковий штурм», ведучий записує на дошці ідеї учасників щодо сфери їхнього впливу на вирішення проблем.

Після закінчення вправи учасники обговорюють ідеї, звертаючи увагу на їхню оригінальність, користь і реальність.

9. Бесіда-обговорення «Шлях знаходження рішення».

Ведучий роздає учасникам аркуші з текстом, читає його, коментує та заохочує учасників до обговорення.

- Визначте і з'ясуйте проблему. (Наприклад: не просто проблема злочинності, а проблема підліткової злочинності в нашому місті.)
- думайте безліч способів рішення проблеми, не зупиняйтесь лише на одному плані дій.)
- Проаналізуйте проблему, збираючи факти й інформацію (бібліотека, інтернет, громадська думка, наукові дані та ін.)
- Оберіть найкраще рішення.
- Складіть план дій. (Наприклад: чітке визначення проблеми, час реалізації, необхідні матеріали тощо.)
- Упроваджуйте рішення. (Упровадження – це і є дія.)
- Оцінка. (Чи здійснена мета проекту, який вплив він мав.)

10. Вправа «Проблеми навколо нас».

10.1 Ведучий пропонує учасникам, не заглядаючи в кошик, узяти з нього один предмет або іграшку (за кількістю малих груп можуть бути однакові предмети, наприклад, м'ячики, кубики, ручки тощо). Потім за обраними предметами учасники поділяються на малі групи.

10.2. Ведучий пропонує обрати проблему. У центрі фліпчарту чи дошки її написати. (Скажімо: «Молодь України», «Школа», «Дозвілля» та ін.)

10.3 . Учні мають розглянути всі сім кроків в обраній проблемі.

10.4. Після виконання завдання групи презентують свої шляхи рішення проблеми..

11. Гра «Мені подобається в тобі...».

Учасники сідають у коло, ведучий пропонує послідовно, один за одним, обмінятися думками про сусіда, розпочинаючи словами: «Мені подобається в тобі те, що...». Ведучий розпочинає гру першим.

12. Підсумки заняття. Вправа «Піраміда почуттів».

Ведучий пропонує кожному учасникові по черзі вийти на середину кімнати, простягнути руку вперед зі словами: «Сьогодні я відкрив для себе.. відчув..., дізнався..., навчився..., зрозумів...».

Отже, усі учасники висловлюються з приводу своїх очікувань і почуттів, створюючи піраміду почуттів.

Учні висловлюють побажання один одному та групі. Прощаються.

Тренінг № 7. «Я – лідер»

Мета: відображення раніше засвоєних навичок; заохочення учасників до подальшого самовдосконалення; залучення учнів до громадської, суспільно корисної діяльності.

Структура заняття

№ з/п	Вид роботи	Орієнтовна тривалість у хв.	Ресурсне забезпечення
1	Привітання ведучого	2	
2	Повторення Правил роботи	5	
3	Визначення очікувань учасників. Вправа «Мої очікування»	10	М'яч
4	Гра-розминка «Подарунок»	5	
5	Вправа «Безлюдний острів»	25	Аркуші, маркери.
6	Презентація «Зошит моїх досягнень»	30	Оформлений учасниками власний «Зошит, моїх досягнень»
7	Вправа «П'ять добрих слів»	15	Аркуші, ручки
8	Підсумки заняття та школи лідера. Вправа «Валіза -?р кошик – шухлядка». Анкета. Побажання «всім	20	3 плакати з малюнками: «Валіза», «Кошик», «Шухлядка»; стікери, ручки. Бланки анкети, ручки

Хід заняття

1. Привітання ведучого.

2. Повторення Правил роботи.

Учасники по колу згадують і по черзі виголошують Правила роботи.

3. Очікування учасників. Вправа «Мої очікування.»

Ведучий по черзі кожному учасникові кидає м'яч і запитує про його очікування від заняття. Учень ловить м'яч, відповідає і повертає його ведучому.

4. Гра-розминка «Подарунок».

Учасники стають у коло. Ведучий пропонує зробити подарунок для свого сусіда праворуч, а саме – подарувати добрий настрій за допомогою міміки та жестів. Ведучий розпочинає перший гру.

5. Вправа «Безлюдний острів».

5.1. Ведучий на підлозі розкладає великий папір (ватман), роздає маркери учням.

5.2. Ведучий оголошує завдання: «Уявіть собі, що внаслідок корабельної катастрофи ви потрапили на безлюдний острів. Упродовж 20 років ви не зможете повернутися додому. Ваша задача – створити для себе умови, в яких ви б змогли вижити, а саме:

- 1) освоїти острів, організувати на ньому господарство;
- 2) налагодити суспільно-громадське життя (створити організації, розподілити обов'язки, доручення, ролі та ін.);
- 3) установити правила та норми спільного життя на острові.

5.3. Після виконання завдання всі учасники розташовуються біля свого «острова» розповідають, як вони виконували завдання.

Загальне обговорення.

6. Презентація «Зошит моїх досягнень».

Кожен учасник демонструє свій «Зошит досягнень», розповідає про свої здобутки. Усі учні оплесками вітають оповідача.

7. Вправа «П'ять добрих слів».

Учасники об'єднуються за бажанням у малі групи по п'ять осіб. Ведучий пропонує кожному учасникові обвести свою «долоню» на аркуші паперу і написати на малюнку своє ім'я. Далі аркуш передають сусідові праворуч, натомість попередній учасник одержує малюнок від сусіда ліворуч. В одному з «пальців» отриманого малюнка позначено якусь привабливу рису власника «долоні». Вправа триває, поки заповнена записами «долоня» не повернеться до власника. Потім ведучий збирає малюнки та зачитує компліменти, а учасники мають здогадатися, кому записи адресовано. Наприкінці вправи ведучий повертає власникам їхні «долоні».

8. Підсумки.

Вправа «Валіза – кошик – шухлядка».

Ведучий пропонує кожному учасникові висловити свої враження від занять школи лідерів на кольорових стікерах і наклеїти їх на плакати. На жовтому стікері написати той найважливіший момент, який учень особисто виніс із занять і який він бажає забрати з собою та використовувати у своїй діяльності. Свою відповідь учасники розміщують на плакаті із зображенням «валізи».

Червоний стікер – те, що виявилось цікавим для учасника, але поки що він не готовий застосувати це у своїй роботі, оскільки є потреба переосмислити почуте. Червоний стікер наклеюють на плакат, на якому зображено «шухлядку».

На синьому стікері – те, що було непотрібним, нецікавим, те, що учасник не використовуватиме в роботі. Синій стікер наклеюють на плакат із зображенням «кошика для сміття».

Анкета для учасників

Ведучий пропонує учасникам відповісти на питання анкети.

1. Чи виправдала твої очікування школа лідера?
2. Що нового ти дізнався на заняттях?
3. Що б ти змінив у заняттях школи лідера? Твої пропозиції.
4. Яку вправу ти можеш запропонувати для свого класу чи школи, ставши організатором?
5. Хотів би продовжити заняття в школі лідера?
6. Чого ти можеш навчити своїх товаришів?
7. Що ти можеш зробити для функціонування школи лідера?
8. Організатором якої справи ти станеш у своєму класі чи школі?

Побажання всім.

Наприкінці заняття, як звичайно, кожен учасник висловлює побажання всій групі та ведучому. Прощаються учасники узгодженою дією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніскіна Н. О. Літня школа. Нова організаційна модель освіти старшокласників / Н. О. Аніскіна. – К.: [б.в.], 2005. – 112 с.
2. Бартків О. С. Оздоровчо-виховна діяльність у літньому дитячому таборі: монографія / О. С. Бартків, В. Г. Грановський, Є. А. Дурманенко; за ред. д-ра пед. наук, проф. П. М. Гусака ; Східноєвроп. нац. ун - т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Захарчук В. М., 2013. – 203 с.
3. Главник О. П. Секрети командування; Основи дитячого самоврядування відпочинку у дитячому таборі відпочинку: [навч. посіб.] / Главник О.П. — К.: Марич: Сімейне Коло, 2009. – 67 с.
4. Грива О. А. Педагогічна діяльність в дитячому оздоровчому таборі. Я їду працювати до «Артеку»/ О. А. Грива; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун - т ім. М. П. Драгоманова, Міжнар. дит. центр «Артек». – Артек: Сімф. міськ. друк., 2009. – 127 с.
5. Діти і літо: організаторам літнього відпочинку дітей / упоряд. Н. В. Любченко, О. Б. Хомич. – К. : Плянди, 2005. – 120 с.
6. Димитров М. Ф. Табір починається з вожатого: навч.-метод. посібник / М. Ф. Димитров, Л. Б. Копилова; Миколаївський держ. ун-т ім. В. О. Сухомлинського, Управління у справах сім'ї та молоді Миколаївської облдержадміністрації, Обласний благодійний фонд «Майбутнє – дітям», Регіональне представництво Всеукраїнської благодійної асоціації «За нове покоління «Лелека». – Миколаїв : Атол, 2005. – 85 с.
7. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/375-17>
8. Клід І. М. Цікаве й корисне дозвілля. Організація літнього відпочинку: [посібник] / І. М. Клід, М. В. Женчук. – Т.: Підручники і посібники, 2011. – 64 с.
9. Лаппо В. В. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: навч. посіб. / В.В. Лаппо, Держ. вищ. навч. закл. «Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника». – Івано–Франківськ : НАІР, 2012. – 299 с.

10. Ласуков О. А. Лагерный сбор: коллективно-творческие дела, методика, сценарии, / О. А. Ласуков. – Донецк: Вебер, Донецкое отделение, 2007. – 372 с.
11. Літній «Сонцеграй»: зб. ігрових програм та метод. рек. з питань організації літнього відпочинку і оздоровлення дітей / авт.-упоряд. В. Ю. Іова, Л. В. Красномовець. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2000. – 64 с.
12. Літо. Табір. Вожатий: практи.- зорієнт. навч.-метод. посіб. / авт.- упоряд. Т. А. Нечипоренко. – Вид. 4-е (допов. та переробл.). – Вінниця: Спадщина, 2009. – 128 с.
13. Літо для дитини: посібник (Серія «Бібліотечка соціального працівника») – Ч. 1-2. – К. : Главник, 2007. – 192 с.
14. Максимчук В. М. Організація роботи літнього пришкольного табору / Вікторія Максимчук; [упоряд. О. О. Колонькова]. – К. : Шкільний світ, 2013. – 94 с.
15. Марафон дитячого дозвілля: навч.- метод. посіб. / Л. О. Дубровська [та ін.] ; ред. Л. О. Дубровська; Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 315 с.
16. Методика виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М - во освіти і науки, молоді та спорту України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя; авт.- уклад.: Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, О. С. Філоненко; за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 179 с.
17. Методика роботи в літньому оздоровчому таборі: [Навч. посібник для педагогів серед. закладів освіти та позашк. закладів, студентів вузів] / Коваленко Є.І., Конончук А.І., Пінчук І. М., Солова В. М.; Ін-т змісту і методів навчання; [За заг. ред. Є.І.Коваленко]. – К., 1997. – 278 с.
18. Міщенко О. В. Організація та проведення оздоровчих заходів у літніх таборах відпочинку : Навч.- метод. посіб. для вивч. курсу фіз. виховання різних груп населення: Для студ. пед. закл. освіти / О.В.Міщенко, Н.А.Кулик, Т.Є.Криводуд; Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2003.– 58 с.
19. О простом и сложном: метод. реком., советы, игровые программы для организаторов летнего отдыха детей и подростков. – Запорожье: [б.в.], 1995. – 117 с.

20. Оздоровча та фізкультурно–спортивна робота у літньому таборі / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Всеукр. центр фіз. здоров'я населення «Спорт для всіх»; [уклад. Ванджура В. Я.]. – Т.: Горлиця, 2008. – 120 с.
21. Організаційно-методичні засади виховної роботи в літніх оздоровчих таборах : метод. посіб. / В. Д. Гаврішко, І. М. Шоробура, Л. А. Машкіна, Н. В. Казакова; Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. рада, Хмельниц. гуманіт.- пед. акад. – Хмельницький : Вид- во ХГПА, 2011. – 255 с.
22. Організація відпочинку та оздоровлення дітей: концепції, технології, досвід [Текст] / О. В. Биковська [та ін.]; заг. ред. О. В. Биковська [та ін.]; Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді. – К. : [б.в.], 2004. – 208 с.
23. Організація літнього відпочинку дітей і молоді: навч.-метод. посібник для студ.-практ. і організаторів літнього відпочинку дітей і молоді / авт.– уклад. С. Я. Харченко [та ін.]; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 244 с.
24. Організація літнього відпочинку молодших школярів / упоряд. О. Кондратюк. – К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2005. – 128 с.
25. Пенішкевич Д. І. Методика організації табірної зміни: навч.- метод. посібник / Д. І. Пенішкевич; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці: Рута, 2004. – 159 с.
26. Пляжний дивограй: [зб.- дайджест метод. і практ. порад] / Всеукр. благод. дит. фестиваль «Чорномор. Ігри», «Всеукр. конкурс ігр. програм для дітей «Дивограй»; [авт. і упоряд. Олена Немежанська]. – К. : [б. в.], 2011. – 80 с.
27. Подаруймо дітям усі барви літа: навч.- метод. посібник з питань оздоровлення та відпочинку дітей / ред. Н. Гиса, О. Жук. – Т. : Підручники і посібники, 2004. – 64 с.
28. Попова О. Ю. Практика в дитячих оздоровчих таборах: [прогр. та метод. рек. для студ. II курсу галузі знань 0101 напряму підготов. 6.010102] / Попова О. Ю. – Кам'янець–Подільський: Сисин О. В.: Абетка, 2012. – 35 с.

29. Розфарбуй світ любов'ю: [посіб. для орг. дозвілля дітей та підлітків в оздоровчих таборах, ін. позашкіль. установах та вдома / уклад. Д. Уїлліс; пер. з англ. В. Степанова]. – Донецьк : ОБФ «Східноєвроп. місія», 2012. – 114 с.
30. Рондяк Л. М. Країна Невгамовних літ у дитячому таборі / Л.М. Рондяк, Т.В. Мацковська. – Львів: ПАІС, 2010. – 189 с.
31. Солова В. М. Педагогіка літнього оздоровчого табору: навч.- метод. посіб. / Солова В. М.; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 188 с.
32. Сонячне літо в таборі: Навч.- метод. посіб. / Ніжин. держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя. – Ніжин, 2005 – Ч. 1 / Уклад. В.М.Солова та ін.; [За заг. ред. Н.І.Яковець], 2005. – 269 с.
33. Соціально-педагогічна діяльність у дитячих оздоровчих таборах: навч.-метод. посіб. для студентів-організаторів літнього відпочинку дітей і молоді / [С.Я.Харченко, Л.Ц.Ваховський, О.П.Песоцька та ін.; за заг. ред. С.Я.Харченка]; М-во освіти і науки України та ін. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – 284 с.
34. Теорія та методика професійно-педагогічної діяльності вожатого в літніх дитячих оздоровчих таборах: навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. / [уклад.: М. І. Воровка, Г. Г. Петрученя, Л. І. Кучина; за ред. В. В. Молодиченка]. – 2-е вид., випр. – Мелітополь : Вид. буд. Мелітоп. міськ. друк., 2013. – 232 с.
35. Технологія виховної роботи в умовах табірної зміни: теорія і практика / М-во освіти і науки України, пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Укр. держ. екол.-натур.центр учн. молоді; Заг. ред. А.Й. Капська, І.М. Мельникова, В.В. Вербицький, Відп.за вип. О.В. Глушаниця.– К.:Грайлик,2007.–196 с.
36. Холковська І. Л. Організація дозвілля дітей у літньому таборі : ігри, конкурси, розваги / І. Л. Холковська; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. – 224 с.

Практичний посібник

Лаппо Віолетта Валеріївна

МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЛІТНІХ ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ТАБОРАХ

ISBN 978-966-2716-04-7